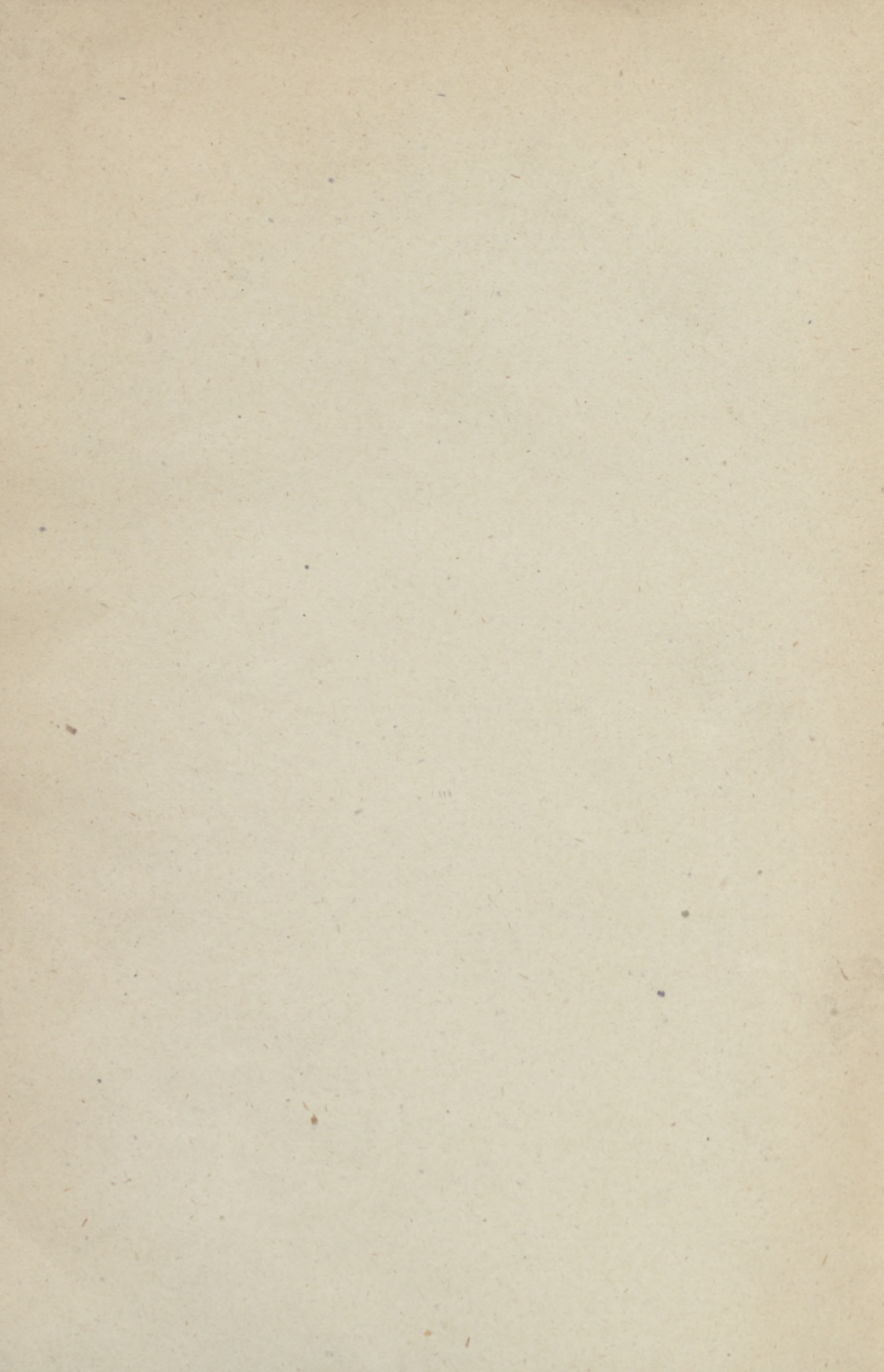

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 231.

זכרון לראשונים וגם לאחרונים.

חלק ראשון:

זכרון לראשונים.

מחברת ראשונה:

זכרון רב שמואל הנגיד בן יוסף הלוי.

המחברת הזאת תכיל בקרבה

את הנשאר לפליטה מספריו בן תהלים ובן משלי עם מכוא והערות

מאת המוציא לאור

אברהם אליהו הרכבי.

ס"ט פטרבורג.

שנת התרל"ט לפ"ג

ЗИХРОНЪ ЛАРИШОНИМЪ.

ЧАСТЬ I.

ПОЭТИЧЕСКІЯ ПРОИЗВЕДЕНІЯ

Самуила Ибнъ-Нагдилы, визирия въ Гренадѣ (1027—1055).

Съ введеніемъ и примѣчаніями А. Я. ГАРКАВИ.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.

1879.

ספר חובות

הוצאת

הוצאת

הוצאת

הוצאת

הוצאת

הוצאת

הוצאת

הוצאת

הוצאת

הוצאת

הוצאת

הוצאת

הוצאת

ברפוס ר' אלכסנדר צעדערבוים ושוחמו הד"ר א. י. גולדענבלום, לישיבי פראספעקט № 35

Типо-Литография Цедербаума и Гольденблюма, Литейный пр., д. № 35.

1871

לזכר נפש זכה ועדינה,

הלא היא נשמת

הבארון ר' יוסף יוזיל בר' גבריאל יעקב גינצבורג

(התקע"ג – התרל"ח) נ"ע.

אשר רבות פעל והשתדל לטובת אחיו המדוכאים אשר ברוסיא

(זכרה לו אלהי לטובה!),

הוגשה המחברת הזאת

מאת בניו הנכבדים אשר הזילו זהב מכיסם להדפסתה:

הבארון ר' נפתלי הירץ גינצבורג נר"ו

החולך בעקבות אביו ז"ל,

ומשנהו הוא אחיו הבארון ר' אורי גינצבורג נר"ו,

ומאת המוציא לאור.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

1912. ÉVI ÉRTEKES.

דבר אל הקורא .

במחברת הזאת אשר אנכי נותן לפניך היום תמצא איזה משרידי ספרות ישראל הקדמונית אשר שרדו וימלטו אל אוצר הספרים הקיסרי בפה מעזבון אבן רשף אשר קנתה הממשלה הרוסית על פי עצתי ; וברצות ה' את דרכי אוציא לאור לאט לאט את יתר הדברים היקרים והנכבדים הנמצאים פה אתנו בספר אשר קראתי את שמו זכרון לראשונים וגם לאחרונים . לחלק הראשון בספר הזה, הנקוב בשם זכרון לראשונים, יעדתי את המחברות האלה :

המחברת הראשונה — זכרון רב שמואל הנגיד ; היא המחברת הנוכחית אשר אודותה אדבר למטה .

המחברת השנייה — הקדשתי כמו כן לזכרון רב שמואל הנגיד, ובה יבואו דברי תולדות הנגיד ובנו ה' יוסף בארוכה על פי מקורים חדשים ונאמנים אשר נודעו עתה, עם עוד כמה דברים הנמצאים בכ"י ממנו ואודותו .

המחברת השלישית — זכרון הגאון רב שמואל בן חפני, בה ידובר מכל הנודע עד כה אודות הגאון הזה, עם לקוטים מספריו הנמצאים בכ"י (מהדורא שניה) .

המחברת הרביעית — זכרון הגאון רב האי בן שרירא, בה יבואו כמה לקוטים מכ"י מספריו ומספרי הכמי ישראל אחרים המדברים אודותו ; גם אצרף לזה בע"ה את תולדותיו כפי מצב ידיעותינו כעת .

המחברת החמישית — זכרון הגאון רב סעדיה אלפיומי, בה יבואו כמה דברים הנמצאים עוד בכ"י מספרי הגאון הזה עם קורות ימי חייו (ואם יארכו הדברים אודות רס"ג ורה"ג למחברת אחת תבאנה שתיים שתיים) .

במחברת השישית והשביעית (או השמינית והתשיעית) אביא אי"ה כל נתח טוב לקורות ספרות ישראל אשר לקטתי על יד על יד בכפרים כ"י לקדמוני

הכמי ישראל, בבאוריהם לכתבי הקדש, במסרה, בתשובות הגאונים, בקדמוני ספרי הדקדוק הנכתבים בשפת ערבית וכו' וכו'.

גם תבאנה (אם ה' יהיה בעזרי) איזה מחברות עם לקוטים רבים מספרות הכותים אשר קראתי אותם בשם פלימת שומרון, ומחברות אחרות מיועדות לספרים קטנים וחלקים נכבדים מספרי הכמי הקראים הראשונים, והיו המחברות האלה למקרא לכל החפץ לדעת את קורות הכתות בישראל ומצב ספרותם על פי מקורים נאמנים; והנה תהייתה לחלקים הרשים מספר כרמי שומרון לר' רפאל קירכהיים וספר לקוטי קדמוניות לר' שמחה פינסקער.

בחלק השני הנקוב בשם זכרון לאתרוניס בחפצי להקים שם וזכר לחכמי ישראל מדור העבר ולהוציא לאור את מכתביהם וחבוריהם הקטנים, כמו הרב ש"ר, הרשד"ל, הרא"ג, וכמה חכמים אחרים, כן ממדינות אחרות וכן מארצנו ארץ רוסיא ופולין. המחברת הראשונה מחלק הזה הקדשתי לכל המכתבים מהרש"ר אל הרשד"ל, אשר הר"ר שזח"ה נר"ו מסרם בטובו בידי להוציאם לאור עם הערות מועילות, ובדעתי להוסיף להם מבוא.

עתה אשוב לדבר אודות החוברת אשר לנגד עיניך הקורא. בראשונה יבואו בה השירים מכ"י א' (עמוד 1-90) המחזיק מ"ה עלים נייר עב בכתיבה ספרדית מזרחית במרובעות בתבנית 4°, וזמן כתיבתו בערך המאה ה'ט"ו למספרם והיה נכתב בראשונה בקונטרסים בעלי ח' דפים (*). וכפי אשר הוא מסודר עתה נמצאו בו החלקים האלה: א) שלשה דפים (עמוד 1-6), ולא נדע איפוא היה מקומם, אם בתחלת הכ"י או באמצעו או בסופו; ב) שני דפים (עמוד 7-10) אשר גם כן לא נודע מקומם; ג) מקונטרס זה נשארו ששה דפים (עמוד 11-22) אשר כמו כן לא נודע מקומם; ד) דף אחד (עמוד 23-4) ובינו ובין הבא אחריו יחסרו שני דפים, והשורה האחרונה ממנה נשלמה בידי סופר אחר, ומקומו על כל פנים לפני הרפים הבאים אחריו; ה) מקונטרס זה אשר אולי הוא

(* ועל גליונות הרפים מכ"י רשומים בכתב רש"י מסופר מאוחר פסוקים ופיוטים אשר איזה מהם (ואולי כולם, ואין בידי קצת לחפש אחיהם) נמצאו במחזור לאשכנזים ולספרדים ודברים אחרים, ואלה הם לפי סדר הרפים: ברף ב' וג'—פסוקים מישעיה הקשיבו אלי עמי' וכו'; מרף ו' עד דף ט—מרחל מוסי ע"ה, צלוח מוסי ע"ם, נאום הימן ה[אזרח]י היה לי בימי נעורי עושר והון וכו' (שער ט"ז מתחבמוני); ברף יוד וי"א—פיוט. מהבלי גלגל יקר גלית ובבור חסכים (sic) אהלי נטיתי וכו'; ברף י"ט וכו'—עזמון. ברכי נפשי שמות צורך ועזו תדרכי וכו' (מר' בחיי); מרף כ"ו עד דף ל"א ע"א—בשם יו"ל ולכבוד נטע גן וזרע ויצמת וכו'; מרף ל"א ע"ב עד דף ל"ג ע"א—אחרת. לעמו ישראל יצו שרי סליחה וכו'; מרף ל"ג ע"ב עד דף ל"ד ע"א—אחרת לשבת שובה. אל רופא משובה וכו'; מרף ל"ד ע"ב עד דף ל"ה ע"ב—גירה. שוב לב ורמו עיני בגבהיך וכו'; מרף ל"ה ע"ב עד דף ל"ו ע"א—גירה. נחלי דת אמרו שפר בשיר ותרועה נגנו וכו'; מרף ל"ו ע"ב עד דף ל"ז ע"א—גירה. המלך יו"ל רום וחתת קונה וכו'; מרף ל"ז ע"ב עד דף ל"ח ע"א—רחמים. עת שערי רחמים פתח גאלנו וכו'; ברף מ"א ע"א—כי מיטיו מן המ[?] קרש[?] המה יוצאים... הנה אכן הראשה ושמה נתקעה הישיבה הקדושה ושם נתכן עמוד התוך אשר הבית נכון עליו דלתותיו ובריהיו ועמודיו ומנעוליו הוא ביד הועד הנתכן לחכמי הקודש בני סיני בקודש אשר הבא... מחנה (צ"ל מחוזה?) שרי יח[נה?] יחזה[?] וכו' וכו'.

הראשון יחסרו שני הדפים הראשונים, ולכן הוא מחוזק עתה ששה דפים (עמוד 25-36), ואיש אחד (אבן רשף?) מחק את המלה השומרת Custos בדף האחרון, למען התעות הקורא כי לא יחסר מאומה מן הקונטרס הבא אחריו; ו) שבעה דפים (עמוד 50-37), אשר אולי לקוחים הם מהקונטרס השני בעוד היה הכ"י שלם, כי בסוף הקונטרס נרשם ל"ס ג' (השלישי איננו), והדף החסר מקונטרס זה יחסר בראשו, ומה נראה כי בין הדפים י"ח ו"ט (באמצע שיר כ"ה) יחסר לנו דף אחד, בערך י"ח בתים (ראה הערות); ז) חמשה עשר דפים (עמוד 80-51) בשני קונטרסים, ועל הראשון מהם נרשם למעלה ה' ונמצא בשלמות, ועל השני רשום ו' ובסופו יחסר דף אחד; ח) חמשה דפים (עמוד 90-81) מקונטרס אשר בראשו רשום ז' וסופו חסר. ומי יודע כמה קונטרסים יחסרו אחריו. כ"י א' יכיל מ' דפים (עמוד 108-91) נייר מזרחי דק וישן נושן בכתיבה ספרדית או מזרחית מרובעת הנוטה למשיטה בתבנית 8°. ועל כל פנים הכ"י איננו מזמן מאוחר ממאה ה"ג למספרם; ובראשונה חשבתי כי הוא מכ"י הנגיד רב יהוסף, ובאמת יוכל להיות כי ממנו הוא, אף כי אין לזה הוכחה ברורה. כ"י ג' יחזיק כעת ד' דפים (עמוד 114-109) נייר בכתיבה מזרחית מרובעת הנוטה למשיטה בתבנית 8°, ממאה ה"ו בערך.

והשירים האלה ייקר ערכם בספרות ישראל מכמה טעמים: בראשונה מפאת עצמותם, כי עד הנה נודעו לנו דברי הקדמונים אשר הרבו להלל ולהפליא את שירי הנגיד, ואת השירים עצמם לא ראינו; כן ר' משה בן עזרא יאמר בספרו כתאב אלמחאצרה בדברו אודות משוררי ספרד (כפי אשר אעתיק דבריו לעברית ובקצת תקונים לפי כ"י פ"ב): „והיה נשיאם ונבירם הנגיד רבנו שמואל הלוי (ירצוהו האל!), המארדי [מעיר מארדה בספרד] לפי יחוס אבותיו, הקרטבי לפי מקום מולדתו והגרנאמי בנגידותו. שיריו נפלאים הם על פי הרוח השוררת בהם, על פי לשונו הנאה והצהה ומליצתו המלאה כח וחזק ועל ידי יופי הכדר ויוקר הענינים וכו' וכו'. ומעידים עליו בזה חבריו בשירים בן תהלים, בן משלי ובן קהלת וכו'. וספרו בן תהלים יכיל בקרבו רק התפלות והבקשות הערוכות על פי חכמת הנגון והזמרה והשקולות במשקל הפרוזודיא, וזה דרך אשר לא הדרך עליה עוד אחר מהקדמים לו ומהבאים אחריו. בכל החבורים האלה השתדל ברוב עמל וחריצות, כי הביא מספר גדול ממשלי הערבים ואומות אחרות, מפתגמי הפילוסופים, מפריחי מליצות העמים הקדמונים, ומנאומים יקרים לקדמוני חכמינו; וכל זה כתב בלשון היותר צחה ובאמרים היותר חודרים אל הלב" וכו' וכו'; והראב"ד בס' הקבלה יאמר ע"ד משוררי ספרד: „בימי ר' חסדאי הנשיא התחילו לצפצף ובימי ר' שמואל הנגיד נתנו קול"; ור' יהודה אלחריזי יאמר: „עד בוא הנגיד ר' שמואל הלוי זצ"ל. והיו שיריו נגידיים וראשים. ועניניו חזקים וחדשים" (תחכמוני שער ג'), ולמטה עוד: „ובימיו היה הנגיד הגדול ר' שמואל הלוי ז"ל החושף במלאכת השיר זרוע רמה. והוציא לאור תעלומה" (שם שער י"ח); ועוד חכמים אחרים אשר דבריהם יבואו במחברת השניה בתולדות הנגיד, והנה עד עתה נודע אך מעט מזער משיריו

אשר נדפסו מכרמולי (באמרי שפר) ור"א נייבוייער (במה"ע לעטמברודע), ועל הרוב נדפסו שלא כהוגן ונשחת תוארם; ומהמחברת הזאת יראו הקוראים כי צדקו דברי הקדמונים עד מאד, וכל אשר חיך לטעום לו יראה כי קלעו אל השערה באמנם כי מליצות הנגיד מלאים כח וחזק (הרמב"ע) ועניניו חזקים וחדשים (החריזי), כי במדת הכח והעז אשר לשיריו גבר הנגיד על כל בני דורו המשוררים, ולכמה מהם לא יגיעו במדה זאת גם שירי ראש משוררי ספרד אשר חי כמאה שנה אחריו הוא ר' יהודה הלוי נ"ע.

שנית טפאת תכנם היקר והנפלא, כי מימות דוד המלך ע"ה לא נתחברו בישראל ובשפת קדש תפלות ותחנונים, אשר נאמרו בהשתפכות הנפש בעת המלחמה ועל שדה המערכה משר גדול יהודי אשר כל דבריו המלוכה במדינתו על פיו יצאו ועל פיו באו, ומוזמן נעים זמירות ישראל לא נשמעו במחנה העברים ובשפת עברית שירי נצחון בקול ענות גבורה כמו שירי הנגיד; וכנורות בת ציון התלויים על ערבים כבבל השמיעו עוד הפעם לבני יהודה דברי שיר ושמתה בדרום ספרד כבימי קדם בהיותם יושבים על אדמת הקרש.

שלישית, על כי מהם נלמוד כמה דברים לקורות חיי הנגיד, ומזה ידובר בארוכה במחברת השנייה בתולדות הנגיד; ופה אעיר בקצרה על איזה פרטים: משיר ד' בכ"ו א' (עמוד 6) נראה כי היה להנגיד בן ושמו יהודה אשר מת בחיי אביו; משיר ה' (החסר) נלמוד כי כתב אגרת תנחומים לר' נסים כשמת בנו, וכבר העיד הראב"ד בסה"ק אורות אהבתו לר"ן, ור' יהוסף בנו נשא את בת ר"ן לאשה; משיר ט"ו (עמוד 13) ושיר כ"א (עמוד 21) נראה איך היה מעמרו בעת גלותו מקרמבה (Cordova) עיר מולדתו, וכי מזלו חוזה ולבבו נבא לו כי "ירום ויעל אלי שיאה תחי לעד ידועה"; משיר כ"ג (עמוד 23) נודע לנו כי נצול מחית הים אשר יצאה נגד הספינה שעבר בה הנגיד בים; משיר כ"ה (עמוד 29) נלמוד את פרטי המלחמה והנצחון אשר נצח את אויביו זהיר מלך אלמריה (Almeria) ויועצו הוא מתנגדו הגדול של הנגיד אבן עבאס, אשר היה גם שונא ישראל וצורר היהודים, ובקש להכרית לעדת אל שאר ונין ויולדת ורהה"; משיר כ"ז (עמוד 49) רואים אנחנו כי היה הנגיד בקי בחכמת הטבע והתכונה, עד כי אמר לאנשי דורו: "פנו אלי בכל עקוד וקשור ורו אסור ואתיר מאסריו"; משיר ל"א (עמוד 52) נדע כי אויבי הנגיד הוציאו קול כי הוכבים בשרו עליו כי יקצרו ימיו, והנגיד אשר לא האמין בהבלי חווי הוכבים התל בהם; משיר ל"ג (עמוד 55) כי השתדל שהסופרים יכתבו לו כתבי הקדש בדקרוק עצום על פי המסורה; משיר ל"ד ול"ה (עמוד 56-7) נדע את פרטי המלחמה נגד שונאו השני ישמעאל אבן עבאד יורש העצר למלך איטליה (Sevilla); משיר ל"ז ול"ח (עמוד 76-7) נלמוד לדעת את פרטי נצחנונו על שונאו השלישי אבן אבי מוסי הנקרא גם כן אבן בקנה יועץ המלך במאלקה (Malaga); משיר ל"ח"י עד הסוף (עמוד 80-90) נודע לנו כי היה להנגיד את כבוד ושמו ר' יצחק ובכניו הערבי אבו אבר הים אשר היה לראש הקהל בערה אחת (ואולי באחד מאיי הבאלעארים בקרבת ספרד), ונפטר

בחיי הנגיד אשר קונן עליו בשירים רבים. ומשירים רבים אחרים נדע כי היו להנגיד אוהבים אשר נקראו בשמות: יהושע ויחיי בני אחיה (שיר א'), הדיין ר' יוסף בן שמואל והמשורר ר' יוסף נ' הסדאי בעל השירה היתומה (שיר ב'), מ"ז, ל"ב ול"ז), הדיין ר' יצחק (שיר י"ז), המשורר ר' יצחק בן כלפון (שיר י"ח-כ'), ואבו חסאן (ר' יהודה? שיר כ"ד). — מכ"ב ב' שיר ה'-ז' נראה כי כבר קודם לשנת דתש"פ (1020) נתמנה הנגיד למשמרת פקודה אחת והורחק ממנה בשנה ההיא ע"ד אשמה אחת שהאשימוהו אויביו, גם נהרגו בעת ההיא שנים מאוהביו (ואחד מהם אולי היה בן אחותו של הנגיד), ונחמו על זה אוהבו המשורר בן כלפון גם ייעצהו לנקום מאויביו נקמה עזה; והנגיד הצדיק עליו את הדין ולא אבה להתנקם בשונאיו אשר הביט עליהם בשאט נפש; משיר ח' נראה כי שנה הנגיד את דרך הפלפול וההריפות בלמוד התלמוד, גם התרעם על העדר הסדר והיופי בבתי כנסיות ומדרשות; משיר ט' נדע כי ראש כלה אחד מבבל, אשר שמו היה כשם הנגיד ר' שמואל בן יוסף, בא בימיו לספרד מפני המחלוקת וקדם את פני הנגיד בשיר (ואולי הוא הנדפס בשירי שלמה לדוקקס המתחיל: תהלת החכמה וראשית הערמה), והנגיד השיב לו בשיר יפה מאד ואמר לו בדרך כבוד, כי לו היה הראש כלה בבבל היה ממלא את מקום רב האי; משיר י"א נלמוד לדעת כי בקיץ שנת תת"ב (1042) נלחם הנגיד עם קשר שונאיו מבני הסלאווים והפרנקים והיה בסכנה גדולה וכתב כעין צואה לבנו; משיר י"ב נראה כי נצחו צבאות הנגיד את בעלי הברית והקשר, והנגיד שר על זה שיר נצחון ושלתו לבנו; משיר י"ג נדע כי הסלאווים נגא רצה בשנה הבאה לקחת נקם מהנגיד על אבדן בני שבטו הסלאווים, אולם גם הוא שתה כוס התרעלה ונהרג, והנגיד חבר על זה שיר תודה; בשיר י"ד יסופר איך שני שונאי הנגיד, ובתוכם השיך אבן עבד אללה מקרמונה אשר התראה עד הנה כאוהב להנגיד, קשרו נגדו קשר, אשר גם ממנו נצל הנגיד, כי השיך מת וגם הנשארים נוצחו במלחמה. וגם לקורות הערבים בספרד בימים האלה נלמוד משירים האלה פרטים רבים להשלים דברי החבור הנכבד מרוזי הנקוב בשם Dozy, Geschichte der Mauren in Spanien.

והנה מכמה רשימות בשפת ערבית הנמצאות על גבי השירים נראה כי הנגיד ר' יהוסף בנו של המחבר הוא אסף את שירי אביו (ראה ברשימות לשיר ד' ול"ש [החסר] מ-א', וברשימות לשיר א' ב' ג' ה' ז' וי"א מכ"ב ב'), וכן נדע גם כן מכ"י אחר הנמצא באוצר הספרים להבארן גינצבורג, כאשר העירותי להרשימות הנזכרות במקומן. אולם בכל זאת אין ספק אצלי, כי כמה מהשירים האלה לקוחים מספר בן תהלים אשר זכרתי למעלה; ואלה הן הוכחותי: (1) השמות אשר קרא לכמה מהם, תודה לשיר כ"ג (עמוד 23), שירה לשיר כ"ה (עמוד 30), תהלה לשיר ל"ה (עמוד 57), בשורה לשיר ל"ח (עמוד 77) — הם דומים לשמות אשר קרא נעים זמירות ישראל למזמורי תהלים (קאפ' י"ח נקרא ג"כ שירה, ובחר הנגיד בשם זה לרמוז כי גם הוא נצל מקף כל אויביו כמו דוד המלך בעת דבר לה' את דברי השירה; קאפ' ח' נקרא מזמור לתודה; קפ' קמ"ה נקרא תהלה לדוד). (2) בשיר כ"ה ול"ה נרמז כי הם

נעשו ע"ד שירי תהלות דוד, כי בראשון (עמוד 43) כתוב: וכזמירות תהלים בספירה, ובשני נאמר (עמוד 71): בטורי שיר כמה לילי תהלים. (3) מפאת כי איזה מהשירים הם תפלות ובקשות אשר התפלל הנגיד למאורעות שונות בימי חייו, או אודות כלל ישראל, וזה מסכים לעדות רמב"ע אודות בן תהלים אשר הבאנו למעלה. ולכן שערתי בהערותי, כי הנאמר ברשימה לשיר כ"ה, כי הנגיד החל ספרו בזה השיר (30⁴): אלקמעה אלתי אסתאנף כתאבה (בהא), הכונה לספר בן תהלים. וצדקו גם דברי הרמב"ע, כי דרך הנגיד בספר הזה היא דרך אשר לא צעדו עליה אחד מהקודמים לו ומהבאים אחריו, כי עד ר' אברהם היכני (בספרו הוד מלכות) ור' משה היים לוצאטו לא נסו משוררי ישראל לעשות כמתכונות ספר תהלים.

ועתה אנגיד במלה קצרה איך נהגתי בהדפסת המחברת הנוכחית, ואודיע כי כ"י א' וב' נדפסו דף על דף (ובכ"י ג' לא שמרתי הדפים) ושורה על שורה כפי הנמצא בכ"י (רק בעמוד 7 נוספו בראשו חמשת השורות הראשונות למלאות השיר החסר; ובעמוד 55 נחלקו בכ"י חמשת הבתים הראשונים לעשרה שורות, ומאפס מקום נכתבו בכ"י השורות האחרונות על גליון הדף, ואצלי נדפסו הבתים האלה בחמש שורות), ועל הרוב נדפסו בגוף המחברת גם כל הנוסחאות כפי אשר מצאתי אותן בכ"י, גם בעניני מלא וחסר (אף כי הנקוד אצלי במלות הצריכות להיות חסרות כאלו הן נכתבות חסרות) ועל התקונים ההכרחיים לפי דעתי העירתי בהערות, ורק מעט מזער שניתו בגוף השירים והצגתי נוסחאות הכ"י בהערות, עד כי מי שתמצא בידו מחברתי זאת אם יסיר ממנה הנקוד וכל הסגור בתצאי רבוע הרי הוא כאלו תופש בידו את הכ"י. ובעלה הראשון (עמוד 1-16) לא השגתי כיאות בנקוד על המשקל, ולכן תמצאנה שם שגיאות אשר העירתי עליהן בתקונים בסוף המחברת, והקורא בטובו יתקן. וכן אבקש להעירני על השגיאות אשר נעלמו מעיני, כי כמה פעמים נלאתי מלספור ולמנות את התנועות והיתדות מפאת כי לא הסכנתי לזה, ומי שייטיב עמדי בזה אודנו בקהל רב (ולא הברדלתי בין השואין והחטפין לענין המשקל). ובענין באור הדברים והחרוזים הקשים, הגה השתדלתי כפי כחי להביא את הנראה לי בהערות; אולם באיזה מקומות נשאר לי הדברים סתומים וחתומים, ומי שיביניני את מנתם ישא את ברכת תודתי. ולמען הקל את הציון והחפוש נמנו השורות בכל עמוד (ומספרי השורות הם המספרים הקטנים הנכתבים על גבי מספרי העמודים כמראה המקום, למשל 45⁴, ר"ל עמוד 45 שורה 4), ונחמתי עתה כי חששתי יותר מדאי מפני הערבוביא ולא ציינתי גם את מספר הבתים בכל שיר. העתקת הרשימות הערביות על גבי השירים לעברית, וכמו כן כל הנחמק בכ"י אשר השלמתיו מדעתי על פי ההשערה, סגרתי בין שני חצאי רבוע [] .

ואחרי אשר בעת שעסקתי להכין לדפוס את יתר הפליטה מבן תהלים הודיעני הר"ד אברהם ברלינר כי ישום פעמיו לארץ איטליא, אמרתי אצבע אלהים היא! כי הגיעה העת להוציא ממסגר אסיר, את הנותר מספר שני להנגיד אשר שמו בן משלי המונה בפרמא בין כ"י די רוסי. ובטובו נתן התכם

הנכבד הנזכר אוון קשבת לבקשתי, ולמעני נטה מדרכו וילך לפרמא ויעתיק לי את הנותר בכ"י וישלחנו אלי; ברוך יהיה לה! *) ומשלים אחדים אשר על פי שניאה נשמטו מהעתקתו הואיל בטובו להעתיק החכם הנוצרי הנודע Abbat Perreau הממונה על בית אוצר הספרים בפרמא; וגם ברוך יהיה! והעתקה אחרת מר' יוסף אהרן ראנדעגגנר תלמיד הרשד"ל נשלחה לי מהר"ר שוח"ה נר"ץ, כאשר בכלל ייטיב עמדי החכם והחוקר הנכבד הזה להשאילני כפעם בפעם כן ספרים נדפסים וכן כ"י המותרים לבוא במדינתנו; תבענה שפתי לו רב תודה וברכה! (והעתקה זאת מצויינת אלי בשם יא"ר, אולם כפי הנראה איננה הנזכרת באוצר נחמד 4,6). ולשלמות המלאכה נוספו גם המשלים אשר כבר נדפסו במקומות שונים: מרשד"ל בציון ובמה"ע האשכנזי אורי ענט (ובכל מקום שהבאתי את המה"ע הזה כוונתי להעלה הנספה אליו: Literaturblatt des Orients; והמספר הראשון הנמצא אצל הציון הזה יורה על השנה והמספר השני על העמוד, כמו 45-356, ר"ל לשנת 1845 עמוד 356) ובאוצר נחמד, מר"ל דוקעס באריענט, ובספריו בלומענרעזע (Rabbinische Blumenlese, 1844, שפרוכונדע (Zur rabbinischen Sprechkunde, 1851) ובנהל קדומים, ומשם נעתקו לספרים אחרים כמו בספר האשכנזי מר' שאול יצחק קאעמפף הנקרא ניכטאנדלוזישע פועזיא (Nichtandalische Poesie andalusischer Dichter, 1858) מר' צבי גראעץ בספר לקט שושנים וכדומה, מרמ"ש"ש בצואת ר' יהודה אבן תבון (Ermahnungsschreiben, 1852), ומשם נדפס עוד הפעם בהשמטת דברים ובהעלמת המקור מר' אליעזר צווייפעל במתברת מוסר אב. ובכל מקום שמצאתי הערות הרשד"ל ז"ל הבאתים בשלמות, כי הכיבים עלי דברי החכם הנכבד הזה המעמיק חקר בשירי קדמוניו עד להפליא, ובשאריו המשלים השתדלתי להעמיד הנוסחא הנכונה כפי הבנתי ולהעיר כה וכה את אשר עלה במחשבתי. ויודע אנכי כי בהערותי אלה להמשלים וכן בהערותי להשירים לא יצאתי עוד ידי חובת מבאר בשלמות; ועל פשעי זה תכסה אהבתי לחכמת קדמוני ישראל ועמלי להבין דבריהם, כי כח הפשר קצר וגם אין מלאכתי בכך, כי מנעורי לא למדתי פרק בשיר; ובכל זאת לא חשבתי את עצמי בן חורין להבטל ממלאכה זאת, אחרי אשר הקרה ה' לפני מציאת נכבדה ויקרה כזאת, וסוף סוף דברי הנגיד יוצאים לאור עולם ונתפרסמים אשר זה עיקר מגמתי.

ואתה הקורא המוקיר ומחבב את ספרות ישראל הקדמונית! אם תתענג נפשך (כאשר אקוה) על קריאת המחברת הזאת, זכור תזכור לטובה ולברכה את

*) ואחרי גמר מלאכת דפוס השירים נודעה לי מציאת שני שירים מכ"י א' (שיר ה' ושיר י"ב) בכ"י ברלין, ולבקשתי שלח לי הרי"ד ברלינר העתקת כל השירים הנמצאים שם מהנגיד, ובדעתי להדפיסם במחברת השניה (ואציגה פה את שנווי הנוסחאות משני השירים לפי כ"י ברלין: בשיר ה' דלת ב', אצלי 8', כתוב בטעות אדכה תחת ארכה; בסוגר שם, אצלי 8^ו, ערש דוי תחת חלי, והיא נוסחא ישרה, ע"ד הכתוב תהלים מ"א ד'; בסוגר ג' שם, אצלי 8', כתוב לצדקך צרי תחת פרי, וזה טעות דמוכה, כי המלה צרי נמצאת בדלת הבית הזה. ובסוגר האחרון משיר י"ב, אצלי 10^ו, כתוב בכ"י ברלין בטעות ובפני תחת וכפני).

נפש השוע והנדיב ר' יוסף יוזיל בארון גונצבורג ז"ל, אשר היה לנגיד לבני ישראל אשר ברוסיא כמו רב שמואל הנגיד בספרד, ועליו יצדקו הבתים היקרים אשר נשא הנגיד על רעהו (ר' יוסף) בשיר ב' עמוד 4 :

לְיִשְׁעָה וְלֹא מִרְבָּךְ רְחִלְיָה שְׂוֹעָה וְשׂוֹנֵא אֶת נְבִלְיָה
רֹאשָׁה וּמַחְזִיק יַד לְרִשְׁיָה רֹבֵלָה וּמֹחִיז רֹאשׁ רְבִילְיָה׃

כי לשם תפארתו הקימו בניו הגבירים היקרים שיחיו את המהברת הזאת למצבת זכרון, ינוח בשלום על משכבו ויהי שמו לברכה, ביחד עם שם רב שמואל הנגיד מחבר השירים האלה ור' יהוסף בנו אשר אספם וקבצם, ועם שמות שארי נגידי ישראל ושועיו אשר עמלו ויגעו להרים קרן בת יהודה !

לְנִסְקֵינָא, על הנחר השחור, כמגרש העיר פטרבורג.

בראשון לאלול התרל"ט.

אברהם אליהו הרכבי.

שיר א' — ראשו חסר

.....

שְׁנֵי לַיְלוֹת בְּבִנְיָה (P).

בְּאֵלוֹ חֹזֵק עֵצֵי רִגְלֵי יְתוֹרָה. לְהִתְחַלֵּף
עָלַי כָּל עֵיר וְקָרְיָה.

אֲנִי נֶבֶר אֲשֶׁר צָלַח יְשִׁימוֹת בְּחֹזֵק יָד
וְאֶזְרָע נְמוּיָה. 5

וְהָיוּ לִי שְׁנֵי רַעִים בְּעִירֵי יְהוּשָׁע וַיְחַנְּנוּ
בֵּן אֶתְיָה.

וְדַמְיָנוּ בְּחֶבְרָה אֶל בְּנֵי עֵשׂ וְאֵל נֶקְוִים
לְבֵיתוֹ בְּשֵׁתִיָּה.

וְלָקַח הַזְּמַן אֶחָד וַיִּשְׁמוּ בְּבֵית כְּלָא 10
וְהָאֶחָד בְּשֵׁבְיָה.

וְהַנִּיחָה פְּרִידַת זֶה כְּנִיָּה כְּגַב לְבִי וְזֶה
מִכָּה מְרִיָּה.

וְכִרְתִּימוֹ וְהַמְדַבֵּר כְּסוּתֵי וְעַל רֵאשֵׁי 15
כְּסִיל עָרוֹם וְעֶרְיָה.

וְעֵשׂ יוֹרָה נְתִיב שֶׁחַק לְכַנְּוֵי וַיִּוְרַנְּנוּ
נְתִיבֵי בְּשֵׁאִיָּה.

וְנוֹשָׂה אַח בְּרַעְיָה אוֹ כְּמוֹבָה כְּמוֹ עוֹשָׂה

מְלֹאכֶת אֵל רְמִיָּה .

אֲשֶׁר חָלַק יְשִׁימוֹן לוֹ וְשִׁמוֹת וּמִשְׁאֹן
וְצִמְאוֹן וְצִיָּה

וְחָלַק לְחִבְרֵי פוֹר וְכִידוֹר וּבֵית הַפוֹר
וּמְדוֹר וְאֲנִיָּה .

5

הֲלָהֶם מִפְּרִידֹתַי תְּשׁוּבָה וְאִם לִי
מִיִּרְדָּתֶם עָלֶיָּה ?

וְאִם גָּשַׁב עָלַי הַתּוֹרָה לְדַרְיוֹשׁ וְעַל הַתִּירוֹשׁ
כְּרֹאשְׁנָה שְׁנֵיָּה ?

[שיר ב']

ולא אלי צדיק [ולו תשובה
לה גואבא . לאוהב] .

10

הִנֵּה יַחֲדָתִי בְּלִילִיָּה	תִּרְבֶּה לְצוֹרָה מִחֶלְלִיָּה .
בְּנִתָּה גְדוּלָתוֹ אֲשֶׁר עָצְמָה	וּתְעַצִּים שִׁירָיו בְּמִלִּיָּה .
מִי אֵל בְּכָל אֱלֹהִים כְּאֵל עֲשֵׂה	אֶרֶץ וְהַצִּיב אֶת גְּבוּלֶיהָ .
כְּפֶסֶה מְעוֹנָתוֹ בְּעֵב עֵגֹן	לְקַמִּיר בְּאַרְצוֹ מֵאֲגִלִּיָּה .
וּבְכַךְ עֵגֹן אֹרֹז כְּמוֹ גִּיצוּץ	עָף עַל פְּנֵי כוֹכְבֵי מַהֲלִיָּה .
תִּשְׁמַע שְׂאוֹן כְּעִמּוֹ בְּחוֹלְלָת	אֶרֶץ יִבְקַע קוֹל חֲלִילִיָּה .
דוֹמָה חֲזוֹן קוֹלוֹת בְּהַרְעִימוֹ	בְּעֵב לְגַפֵּץ אֶת גְּבֻלֶיהָ .

15

שְׁמָלָה קָרְעָה כְּגֹבַה גַּם
הַשְּׁלִיךְ אֵלַי אֶרֶץ פְּתִילִיָּה .

וְזָבֹול בְּגִלוֹתָיו פָּנֵי שֶׁמֶשׁ
תִּבְכֶּסֶה פָּנֵי כּוֹכְבֵי זָבֻלִיָּה .

5 בְּדַמּוֹת יַפֶּת תּוֹאֵר תִּגְלֶה אֶת
לְחֵיהָ וְתַחֲבִיא אֶת עֲגִילֶיהָ .

מוֹלִיךְ לְבִנָּה עָלַי שְׁבִילִים לֹא
יֵדְעָה וְהוּא יֵדַע שְׁבִילֶיהָ .

10 תִּקְרַב אֵלַי שֶׁמֶשׁ וְתַחֲבֵא
בְּזָבֹול כְּכֹלֶה יוֹם כְּלוֹלִיָּה .

חֹזֶתָה יָמֵי חוֹפָה בְּתוֹךְ בֵּיתָה
הוֹרָה וּבוֹשָׁה מִבְּתוֹלִיָּה .

קָצְרָה לְשׁוֹנֵי מְלַחְוֹת אֶת
גְּדָלוֹ וְאִם תִּמְיֵב בְּמַלְיָה .

15 נַפְשֵׁי אֲשֶׁר מְכַרָּה לְצוֹרָה אֶת
רוּחָה וְלָבָה עִם פְּסָלִיָּה

עֲזָבִי לְסַפֵּר אֶת פְּעוֹלֹת אֵל
בְּפִרְיָו וְסַפְרֵי אֶת כְּלָלִיָּה !

שִׁמְיָ לְדַתְךָ יוֹם תִּפְתַּח בּוֹ

קְשׁוּרָה וְתִנִּיחַ אֶבְלִיָּהּ .

וְתִנִּי לְצִוּוֹן יוֹם אֲשֶׁר בִּבְיָהּ

יִפְרוּץ כְּמוֹ פָּרְצוֹ נַחְלִיָּהּ .

5 על בַּת יְהוּדָה הָאִסוּרָה בֵּין

רוּדִים וּמִכְבִּידִים בִּבְלִיָּהּ .

אִמְרֵי עָלִי רָבָה כָּפָה שִׁיחַ

נְעִים יִנְחַם לֵב אֶבְלִיָּהּ .

תִּקּוּם וְתִתְנַעַר וְתִשָּׂא רֹאשׁ

10 לְמִצּוֹא מְנוּחָה מִחִבְלֵיהָ .

כִּי אִם מְפִיצִים אָבְדוּ מִשְׁרָהּ

וּבְלִיל בְּהוֹנָה מִקְהָלֶיהָ .

הִנֵּה שְׁתִּיתִן נִקְבְּצוּ הַיּוֹם

בְּבָנוֹ שְׂמוֹאֵל בֶּן אֶצִּילִיָּהּ .

11 / 15 לַיְשָׁה וְלֹא טָרַף רַחֲלִיָּהּ

שׁוּעָה וְשׁוּגָא אֶת נְבִלִיָּהּ .

רֹאשָׁהּ וּמַחְזִיק יָד לְרִשְׁיָהּ

רוּבְלָהּ וּמוֹחִין רֹאשׁ רַבִּילִיָּהּ .

פְּלִיל בְּכָל קוֹשְׁרֵי תַפְיִיקָה
גְּדוֹל בְּכָל עוֹמֵי גְדִילִיהָ .

מִשְׁרָה עָלַי שְׂכֻמוֹ פְּשִׁירְתִי
תֵּנַח בְּחוּג שְׁחַק בְּסִילִיהָ .

5 הַתּוֹרֵת אֲמַת עַל פִּיו מְסוּדְרֵת
יִזְרָה וְלֹא יִפִּיל חֲלָלִיהָ .

זָךְ בְּעֵדֵת זָכִים וְגֹאֵה בֶן
גֹּאִים וְשֹׁפֵל בֵּין שְׁפִילָהָ .

מִזָּה וּבֶן מְזִים וּמַעֲמִידֵי
10 אֶרֶץ וּמִפִּילֵי נִפְלִיָהָ .

רְאוּ בְּאֶרְצוֹ כִּי גְדוֹלָתוֹ
רַבָּה וּבְלִתּוֹ לֹא יִכִּילֶיהָ .

אָמְרוּ: לָךְ תֵּאוֹת גְּדוֹלָתָהּ
קַח מִמֶּנּוּ וְנַחֲהָ חִילֶיהָ !

[שיר ג]

15 וְלֹא יִשְׁכּוּ בַתְּקִיל [וְלֹא בַתְּרַעְמוֹ עַל אִישׁ קִשָּׁה
לְאִזְמָה אֲשֶׁר קָצְתָה נִפְשׁוֹ בֵּין] .

מְצוּלָה אֶתְּ בְּלֹא עֶבֶר וּמְלֹאָךְ אֵל וְלֹא גִבֹר .
וּמִתְנַשֵּׂא אֵלַי כִּימָה בְּלֹא סוּלָם וְלֹא אֶבֶר .

אָנִי אָסוּר וְעַמִּי אִישׁ עֲלִיתוּ בְּלֹא שִׁבְרִי .
 הִרְגַּנִּי בְּלֹא חֶרֶב הִמִּיתַנִּי בְּלֹא דָבָר .
 וּמָה אַעֲשֶׂה וּבֹא סִימָרָא וְאִין יַעַל לְבֵית חֶבְרָה ?
 מִהֲרָה חוּשׁ וְתַעֲשֶׂה לוֹ בְּאַבְרָהָם לְשִׁמְאֵבָר !

[שיר ד']

5 וְלֹה קַבֵּל מוֹת יְהוּדָה [וְלוֹ קוּרִים טוֹת יְהוּדָה
 אֲכִי רַחֲמָה אֱלֹהִים . אֲחִי יִרְחַמְהוּ אֵל !]

לְבָבִי קָזַן וּמֵאִם אֶת יָרִיבוֹ וְהִזְנִיחוֹ
 וְלֹא שָׁמַע בְּקוֹלוֹ .

10 וְאִיךָ יָרִיב אֲשֶׁר הִמַּס לְבָבוֹ יְקוֹד פִּירוֹד
 וּבְחֶסֶד אֶבְלוֹ .

וּמוֹכִיחוֹ עָלַי דַּמְעוּ יִשְׁלַח בְּאֵב פִּירוֹד
 אֱלֹהִים לָךְ וְלֹא לִי .

אֲשֶׁר הִרְקִיד בְּלִבּוֹ אִשׁ גְּדוּדִים יִשְׁלַח
 רַחֲמִים מְרוֹם זְבוּלוֹ

15 לְבָן פּוֹרֵת יְהוֹסֵף עֵין יְמִינִי וְגוֹר אֲרִיָּה
 יְהוּדָה עֵין שִׁמְאֵלוֹ .

[שיר ה—חסר]

וְלֹה תַעֲזִיבֵנִי אֱלֹהִים [וְלוֹ נַחֲמָה לְרִי נַסִּים לִי
 רִי נַסִּים פִּי אֲבַנָּה . מוֹת בְּנוֹ]

.....

סריף [שיר ו'—ראשו חסר ככ"י פ"ב]

[ולו איצא (ולו גם כן)]

קח מצְבִי כּוֹס וְאִמּוֹר לֹא: קָחָה
בְּקַבּוּק וְרוּיָן לְבַד וּמִלֵּא וְהִבִּיא !

כִּי יֵשׁ כְּאֵב סְמוּדָה לְלִבִּי וַיֵּשׁ
בְּבַד צָרִי שְׁמוֹר לְהִסִּיר כְּאֵבִין . 5

הִפָּא כְּלָב נְדִיב וַיּוֹסִיף נְדִיבוֹת
אוּ כְּלָב רַדָּ לֵב וַיִּגְפֵר כְּלָבִיא .

מְטִיב לְבַב רַע לֵב וְלוֹ יִשְׁמְעוּן
לְבוֹת כְּמוֹ שְׁמַעִם לְמִלְדָּה וְנָבִיא .

בְּכּוֹס מְנַת חֲלָקִי וְכוֹסִי וְהוּא דוֹדִי 10
אֲשֶׁר חִפְּץ אָנִי כּוֹ וְהוּא בִּי .

בְּמָקוֹם אֲשֶׁר אִמְצָא גְבִיעִים אָנִי שׁוֹכֵן
וְשֵׁם אֵלֶיךָ וַיִּיטֵב לְכָבִי .

[שיר ז']

ולה איצא [ולו גם כן] .

דְּבָרוֹ נָא לְבַת מְלָכִים כְּבוֹדָה 15
הָאִמּוֹנָה עָלַי קַצִּיעוֹת וְקָדָה .

הִישָׁנָה בְּצַהֲרִים וְלֵה נֹתְנֹת
לְבֵיתָהּ שְׂאֵר כְּלֵא הִינּוּ וּמְדָה .

לֹא יִגְעָה וְלֹא בִפְלֵךְ עֵמְלָה
לֹא שְׁחוֹרָה וְלֹא לְבָנָה כְּרוּדָה . 20

שְׁרֵתוֹהָ בְּנִגְעוֹתֶיהָ מְלָכוֹת
בְּעֵלוֹת תַּעֲנוּג וְשִׁדּוֹת וְשָׂדָה .

יוֹם רְצוּנָהּ כִּיּוֹם גְּאוּלָּהּ כְּתוּדָה
לְכִי וַיּוֹם זַעֲמָה כִּיּוֹם הַפְּקוּדָה .

[שיר ח]

ולא איצא [ולו גם כן].

מלכה רשעה ממלוך התאחרי
שרה שנואה על משנאך שרי!

עפרת שניר ארכה תנומתך עלי
ערש חלי התנערי התעוררי!

5

התרפאי כי יש למכתך צרי
התנשאי כי יש לצדקתך פרי!

[שיר ט]

ולא איצא [ולו גם כן].

הרופה בפניה ועל חוט שפתיה
ומות בעיניה ותחת למדיה.

10

אשחק בעת הרצה ותשחק בעת אקצף
רצונה יחבני וקצפי יחדיה.

כאלו אני שמתני צבי רמתה שונאתה
לה ולא צדקה להכעים לצדיה.

[שיר י]

ולא איצא [ולו גם כן].

לבנה אשר נבראת בארץ לממשלת
ביומם וליל על לבבות—לאט משלי!

15

כְּמִהַ תִּשְׁפָּטֵי כּוֹכַב כָּאֵחַ לִי חֲשַׁבְתִּיהוּ
 וְנִהְפְּדוּ בְּלִי פֶשַׁע כְּרָגַע לְאֶכְזֹר לִי ?
 קִנּוּ לִי צָבִי שָׁכַל צָבָאִים חֲמֻדוֹהוּ
 לִיפְיוּ בְּמַחְמָדִים קִנִּיתִים יָמֵי גְדֻלִי .
 5 וְאַרְאֶה הַיֵּשׁ עֵינָיו בְּעֵינֵי צָבִי נָם
 אַחֲרַי בָּא לְתוֹמֹו פְּעָמָם וְלֶן אֶצְלִי ?

[שיר יא]

ולא איצא [ולו גם כן] .

מֵת אָב וּמֵת אֱלֹוֹל וּמֵת חָמָם
 נָם נְאַסַף תִּשְׁרֵי וּמֵת עַמָּם .
 10 בָּאוּ יָמֵי תְקוּרָה וּתְתִירוֹשׁ
 אָדָם וְקוֹלוֹ בְּבִלִי דָמָם .
 לָכֵן יְדִידֵי סוֹב אֶלֵי רַעִים
 כָּל אִישׁ וְאִישׁ יַעַשׂ אֲשֶׁר זָמָם !
 אָמְרוּ חֲזוּה עֵבִים בְּתַגְשִׁימָם
 15 וְשָׁמַע שָׁמַי מָרוֹם בְּהִרְעִימָם .
 וַיִּרְאֶה כְּפֹור וּלְשׁוֹן מְדוּרָה זֶה
 יִבַדּוּ וְזֶה יַעַל וַיִּתְרוֹמָם .
 קוֹמָה שְׁתַּה בְּכּוֹס וְשׁוֹב וּשְׁתַּה
 בְּבַדּ וּבְלִיל וּבִיוֹמָם !

[שיר יב]

ולה איצא [ולו גם כן].

הנה ימי הקור כָּבֵר עָבְרוּ
וימי רביעה הסתיו קָבְרוּ.

נראו בני התור בארצנו
מראש ענפים זה לזה יקרו (sic).

לָבֵן מְיוֹדְעִים בְּרִית רעים 5

שָׁמְרוּ וְהָאִיצוּ וְאֵל תִּמְרוּ.

באו לַנְּתִי וְשׁוֹשְׁנִים

הִיחֵם בְּרִית מור (sic) דָּרוֹר בְּצָרוּ.

וְשָׁתוּ עָלַי צִיצִים וְקוֹל סִיסִים

לְשִׁיר עָלַי טוֹב הַזְּמַן חָבְרוּ 10

יִין פְּדַמְעָתִי עָלַי פִּירוֹד

רעים וְכַפְנֵי אוֹהֲבִים חָפְרוּ.

[שיר יג—סופו חסר]

ולה איצא [ולו גם כן].

עֲלִיכֶם לְפֹעֲלֵכֶם לְיִשְׂרָאֵל פְּעֲלֵיכֶם

וְלָכֶם יְהִי עָלָיו לְשֵׁלֶם גְּמוּלֵיכֶם. 15

וְאֵל בְּעִבּוֹדְתוֹ תִּבְלוּ יְמוֹתֵיכֶם

בְּאֵבֶל עֵת עָשׂוּ לְאֵל וְעֵתִים עָשׂוּ לָכֶם!

תִּגְנוּ לוֹ חֲצֵי הַיּוֹם וְחֲצִיּוֹ לְמַעֲשֵׂיכֶם

וְאֵל תִּתְּנֵנוּ פּוֹנֵת לַיִן בְּלִילֵיכֶם!

וְכִבּוּ מְאוֹר הַנֶּגֶד וְאוֹרוֹ בְּכוֹסֵיכֶם 20

וְקוֹצוּ בְּקוֹל שִׁירִים וְשִׁירוּ בְּנְבִלֵיכֶם!

.....

[שיר יד—ראשו חסר]

וְאֵל תְּנֵשִׁי פְרִידָתְךָ (??) יְדִידֶךָ

וּתְשׁוּבִי וּתְכַפִּי עַל פְּרִידָה .

לְמַעַן אֲחֲרֵי גִשְׁפַּח זְכַרְתִּי

וַיִּשְׁכַּחְתָּךְ אֲהוּבֶךָ עֵין מְרִידָה .

5 וְשׂוֹאֵל עַל מְקוֹם אִשָּׁה גְדוּדִים

הַשְּׂבוּתִי בְּלִבִּי הִיא יְקוּדָה .

בְּהַשְׂיָאָה רְתִיחַת דָּם לְבָבִי

אֵלַי רֵאשִׁי עָלַי עֵינַי נִטְרָדָה .

וְאֵיךְ יוּכַל אֲנֹשׁ רִיבִי לְחַכְחִישׁ

10 אֲשֶׁר אֹמֵר וְדַמְעָתִי מְעִידָה

בְּעֵדוֹת עֵשׂ לְבַת עֵינַי אֲשֶׁר הִיא

לְבִנְיָה עָדִי בְּקֶר שְׂקִידָה ?

בְּגוּדֵי עֲשָׂשׁוּ עֵינַי וְעִבְשׁוּ

עֲצָמַי כַּאֲשֶׁר עִבְשָׁה פְּרִידָה (sic) .

15 וּמְבֻדְתִי פָנַי אֶרֶץ בְּרָגְלִי

כְּאֵלֶּוּ וְהֵן שְׁנֵי חֲבֵלֵי מְרִידָה .

וְהָיוּ לִי דָמַי עֵינַי בְּבֵיתִי

לְלֶחֶם וְעָלַי בְּרָכִי לְצָרָה .

וְלֹאֲלִי כִי כָתַב שְׁלַח יְדִידִי

בְּדַבָּר טוֹב לְנַפְשִׁי הַחֲרָדָה

בְּשָׁלוֹמוֹ. אֲזִי בָּאָה לְנַפְשִׁי

בְּלֹא עֵתָהּ תְּמוֹתָהּ הַעֲתִידָה.

דְּבָרִים נִמְצְאוּ בְּצֶלַל לְעֶבֶד

וּבְגוֹיָל לְאֲנָשִׁי עִיר לְכוֹדָה. 5

וּבְכַסֵּט עָלַי אֶרֶץ צִמְמָה

וּבְשָׁלוֹם עָלַי נֶפֶשׁ פְּחוּדָה.

קִרְאתִימוֹ וְקִרְאתִי בְּקוֹל רָם:

דְּרוֹר נִקְרָא לְנַפְשִׁי הַשְּׁרוּדָה!

וְשָׁלֹם קִוְּ יִגְוִי וְעֹזִי 10

וּבֹא שָׁלוֹם וְסִרָה תִּקְפְּדָה.

וְאִם בְּכַתֵּב פִּקְדֹנֵי יְדֵי

יְחִידָתִי בְּנוֹשָׁעִים פִּקְוּדָה.

וּבֹא נֹחַ לְיָדֵי הָעֲמִלָּה

וּמִשְׁלוֹחַ לְרַגְלֵי הָעֻקְוּדָה. 15

אֲנִי נִתְפָּשׁ בְּעַד זָרִים פְּאֵלוֹ

אֲנִי שְׂנִי לְאִישׁ צִלָּה וְעֵדָה.

ואסור תוך מצודת נוד. חבירי
תתגרפו לתתיר המצודה?

ומי יוכל להציל את ידידו
ויתעלם בזוהב לשדה?

5 אהובי! אם לעקר געברתי

שארי את פדני מעבודה!

ואם נגזל אני מבין בני אב

כבנמיין. הנה אתה יהודה!

ואם אויב אני. השב נדחי

10 ולך על אל שכר השב אבדה!

ואם אין לאל בי סוד ועתה

תבואני בגוראות פקידה.

[שיר זון]

ולה פי אל צבא
ענד אנתקאלה סן קרטבה. [הרחקו מקרטבה].
[ולו בכחוחו בעת

15 גשמה מאשר תתאו גדועה

ונפש מאשר תשאל מנועה.

וגף שמן ושבע ודשן

וּנְפֹשׁ הַכְּבוֹדָה לֹא שְׁבָעָה .

וְאִישׁ עָנְיוּ מְחַלְקֵה עַל אֲדָמָה
וּמְחַשְׁבֵּתוֹ עָלַי שֶׁחַק יִשְׁרׁוּעָה .

וּמֵה יוֹעִיל לְאִישׁ כְּשֶׁר כְּשֶׁרוֹ
וְטוֹבָתוֹ . וְהַנְּפֹשׁ בְּרָעָה ?

5

וְיֵשׁ רַעִים מְרַעִים לֹא מְמַיְכִים
גְּדוֹלֵי גּוֹף וְזִמְתָם גְּרוּעָה .

יִכְמוּ כִּי לְהוֹסִיף הוֹן אָנִי סָר
וְנִעַתְק מִחֲנִיָּה אֶל גְּסִיעָה .

וְאִם רֵאשִׁי בְּצִיצִית רֵאשׁ פְּרוּעָה 10
וּבֵת עֵין בַּפּוֹף לֵיל קְרוּעָה .

וְלֹא יָדְעוּ מְרַעֵי סוּד לְכַבִּי
אֲבָל לֹא דִבְרוּ רַעֵי בְרָעָה .

וּנְפֹשׁ מִכְּלֵי חַכֵּר וְחֵבִין
כְּנִפְשׁ הַבְּהֵמָה הַשְּׂסוּעָה .

15

הִיתְאַפַּק אֲשֶׁר נִפְשׁוֹ לְבָנָה
וּכְלָבָנָה לְהִתְנַשֵּׂא יִגִּיעָה

וְיִשְׁקוּט עַד אֲשֶׁר יֵאָזוּר בְּמַתְנֵיוֹ

כְּנַפֶּיהָ כְּאִישׁ אֹזֵר יִרְעֶה ?

וְעַד יַפְעַל וַיִּשְׁמְעוּ פְּעָלָיו

וַיִּוְסִיף עוֹד כִּי־עַל הַשְּׁמוּעָה ?

בְּחַי הָאֵל וְחַי עוֹבְדֵי אֱלֹהִים!

— וְכִמוֹנֵי יְהִי שׁוֹמֵר שְׁבוּעָה —

5

בְּרַגְלֵי אֲעֹלָה סֹלַע וְאֶרֶד

אֵלַי פֶּחַת בְּמַעֲמָקִים תִּקְוָעָה.

וְאֶתְפֹּרֵר אֶת שִׁפְתַי מִדְּבַר בְּמִדְבַר

וְאֶקְבַּע יַם בְּכָל שׁוֹחָה קְלוּעָה.

10 וְאֲשׁוּמַת עַד אֲשֶׁר אֲרוֹם וְאֶעַל

אֵלַי שִׂיטָה תְּהִי לְעַד יְדוּעָה.

וְתִמְצֵא לְצָרֵי בֵי חֶרֶדָה

וְתִמְצֵא לְדוֹדֵי בֵי תִשׁוּעָה.

וְאֶרְצַע אֶת בְּנֵי חוֹרִים בְּאֵן

וְלִי אֵן קְמוּדְעֵי רְצוּעָה.

15

וְלִי נֶפֶשׁ לְרַעִים מִחֻזָּקָה

וְלִי נֶפֶשׁ לְמִשְׁטֵינִים מְנוּעָה.

וְלֵךְ תּוֹכָה עֲרוּגָה מִן יְדִידוֹת
מְלֵאָה עַל נְהַר אֲהַב נְמוּעָה.

יְדִידוֹת הַשְּׁמוּרָה מְנַעוּרִים
פְּחוֹתָמֶת בְּמַבְעֵת קְבוּעָה.

5 מְפוֹתָחַת בְּפִיתוּחֵי יְבֻקֶקֶק
עָלֵי שְׁמֻשָּׁה בְּסֵף הַיֵּכַל קְרוּעָה.

יְהִי לֵךְ יְהִי בְּאַהֲבָתְךָ וּנְפֻשָׁךְ
אֲשֶׁר אֲהַב תְּהִי מִצַּר פְּדוּעָה.

וַיִּשְׁלַח אֵל לְמוֹשְׁעוֹת לֵךְ עַד
10 בְּלִי שְׁמֵשׁ וַיִּרְחַם יִשׁוּעָה!

[שיר מז]

ולוה אלי צדיק [ולו לאוהב].

יְרִיבוּנִי אֲשֶׁר יִדְעוּ אָבוֹתַי
לְמַעַן יַחֲזוּ נַפְשֵׁי מְכוּרָה

לְאָח עֲזוֹב בְּיוֹם עֲזוֹב מְדוּרוֹ
15 בְּלִבִּי אָח וּבְצִלְעֵי מְדוּרָה.

עֲנִיתִים: שְׂוֵא אֲמַרְתָּם לִי וּכְזָב
וּפְתִי יֵאֱמִין אֵל כָּל אֲמִירָה.

הַתִּיקַר מַעֲלַת נַפְשִׁי וְאֵינָהּ

מִשְׁרַת אֶת כְּתִי נַפֶּשׁ יִקְרָה ?

וְהָאֲדוֹן אֲשֶׁר עוֹבֵד אֲדוֹנִים

וְעַבְדֵיהֶם וְאוֹרְחָיו בְּחִבּוּרָה ?

שָׁמַע יוֹסֵף מֵאִסְף שׁוֹר אֲבוֹתָיו 5

וּמוֹסֵף עַל שְׂרָרְתָם שְׂרָרָה .

וְהַמְשַׁבֵּיל אָבִי סְכָלוֹת וּמוֹלִיד

בְּשִׁבְלוֹ אִם תִּבּוּנָה הֶעֱקָרָה .

לָךְ מָקוֹם - וְחִי נַפְשֶׁךָ - בְּנַפְשִׁי

וְעַל רֵאשִׁי לָךְ מַעֲלָה יִתִּירָה . 10

וְלֹא מֵאֵז אֶחְבְּתֶיךָ אֲבָל מִן

יָמֵי יְלָדוֹת וּמִימּוֹת הַיְצִירָה .

שְׁנֵי הַשְּׂקָמָה וְהַרְעָה יְשִׁינָה

יָמֵי טוֹבָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ בְּחוּרָה .

[שִׁיר י"ז]

[ולו תשובה

ולו גואב אלי

15

לאחד מאוהביו

ביץ אנחאבה מן אל

מן הדיינים].

דיאנין .

לכל זמן ולכל גֵדוּד קִץ וְשָׁפָה
אֵף אֵין לְגוּדֵי קִץ וְקִצָּה עַד אֲסִיפָה .

וּלְתַחֲלוּאִים יֵשׁ תְּרוּפָה אֵף לְחַלֵּי
מִתּוֹמֵן הַמֵּר וְהִרְעֵ אֵין תְּרוּפָה .

5 שְׁלַחַה פְּרִידָה אֵשׁ בְּרוּחֵי לֹא בְּגוּפֵי
אֲחֵי! כִּיּוֹם נִדְבַב בְּכֹו אֶת הַשְּׁרָפָה !

אָחוּס בְּגוּד דוּדֵי וְאוֹכִיחוּ בְּשׁוּבוֹ
אֲהַבָּה מְסוּתָרֵת וְתוֹכַחַת חֲשׁוּפָה .

אֹמֵר לְפִי: הַנַּח לְזוּתְךָ! כִּי מְכַתֵּב
10 מִהִיר יִכְתֵּב אֶת לְזוּת לְשׁוֹן וְשָׁפָה .

לְמַד לְשׁוֹנֶךָ אֶת דְּבַר צֶדֶק כְּאֲחֵי
יִצְחָק אֲשֶׁר שִׁיחוּ וְאַמְרָתוֹ צְרוּפָה .

שָׂרָה בְּתַלְמוּדוֹ מְלוּמְדֵי וְאֵין הֵינן
וְהֵינן בְּתוֹרָתוֹ וְלֹא אֵיפָה וְאֵיפָה .

15 אֵלוֹ יָמֵי מִקְדָּשׁ יְהִי מְשִׁיג הַבְּיָנִים
חֲדוּשׁ לְבָנָה מְסַפִּירַת הַתְּקוּפָה .

יִצִּיל אֲשֶׁר שָׁטַף בְּשִׁבְלֵת חֲמָסִים
וְדַל אֲשֶׁר הֵנַח וְשִׁבְלָתוֹ שְׂדוּפָה .

חֲזַתָּה עֲדַת עוֹל שְׁפָטֶיךָ וְכִי לֹא
תוֹעִיל בְּשִׁפְטֶיךָ לְנַפְתָּלִים סְלוּפָה .

שָׁבָה וּרְדָפָה לְחַנּוּן בָּלִים בְּהוֹנָה
אַחַר אֲשֶׁר הִיָּתָה בְּחוּן בָּלִים רְדוּפָה .

5 אֲנִרְתֶּךָ בָּאָה וְהִיָּתָה לִי כַמִּים
קָרִים בְּיוֹם שָׂרֵב עָלַי נִפְשׁ עֵיפָה .

יִקְרָה בְּעֵינַי בְּאֲשֶׁר יִקָּר לְנַפְשִׁי
חֹק בְּעֵשֶׂר רֵאשׁוֹן וּלְכַחַן תִּנּוּפָה .

מִכְתָּב יְהוּדָה וְחַגוּת עֵבֶר וְחֻכְמַת
10 יוֹן וְעַל מוֹשְׁקֵל בְּנֵי עֵפֶר וְעֵיפָה .

קָבַל תְּהִילָתִי מִקּוֹם שִׁיכָךְ וְאִם לֹא
תִפְן שְׁחַרְחוּרַת מִקּוֹם בְּרָה וַיִּפָּה .

זֶה שִׁיר זֶה שִׁיר אֶךְ לְחֹרֶקֶה לֹא אֲנֻכָּה
חֹם צַח וּבַת מְלֶךְ אֵלֵי שִׁפְתָּה תְּרוּפָה .

[שִׁיר י"ח]

15 וכתב אליה אבן
כלפון ענר תסליקה באל חכם גרשו על פי דין את בת
בנת אבן קפרון אביאחא בי בן קפרון הרזום אשר על
ענואכהא . גבס כתוב]

הִרְאִיתָ אֶרֶץ נֹחַם וְדֹב שׁוֹקֵק טְרַפוֹ עֵז?
וְאֵין עֹזֵר בְּיִשְׂרָאֵל יְהִי אֹלֵי בָעַם לֹעֵז.

[שיר יט]

סריג

[ומכלל התרועים

ומן גמלה אל

אשר היו בגוף

אביאת אלתי כאנת פי נפס

הכתב].

אלכתב.

5

כִּי אֵין בְּתַבֵּל אִישׁ אֲשֶׁר יִכּוֹל

לְאמֹר: פִּנֵּעַ בָּזָה! וְלֹא אֹמֵר.

כִּי כָל בְּנֵי אָדָם כְּבָר נִשְׂוִי

יַחַד וְהַנִּשְׁמֵר וְהַשׁוֹמֵר.

10 אִישׁוֹ כְּמוֹ נִשְׂוִי וְגִבּוֹרָיו

רְצִים כְּחַלְשָׁיו לְהַטְמֵר.

[שיר כ]

st.

[והשיב לו על
זה ואמר].

פראגעה ען דלך
וקאל.

רְעִי הַתְּתַאוּנֵן וְתִדְוֶה עַל

15 זֶה הַזְּמַן כִּי הִשְׁקֵד רַעַל?

תִּדְאָג לְשֵׁה עֵזִים אֲשֶׁר עָלָה

בְּדִין וְדֹב יֵרֵד וְלֹא יַעַל.

תֹּאמֵר בְּתַבֵּל אֵין אֲשֶׁר יִכּוֹל

לְפַעוֹל בְּרַעוֹ רַע וְלֹא פַעַל.

כִּי כָל בְּנֵי אָדָם כְּבָר נִשְׁווּ
יַחַד וְהִגְדִּיעַל וְהִנְגִּיעַל .

מִוֶּרֶךְ כְּמוֹ מִוֶּרֶךְ אָרִי נוֹהֵם
בְּגִדֵי חֲזִיר יַעַר כְּמוֹ שׁוֹעַל .

5 אֵיכָה יְהִי כְּזֹאת וְאַתָּה חַי
נוֹעַל ? וּמִי יִפְתַּח אֶשְׁרָךְ גַּעַל ?

מַה יַעֲשֶׂה לָךְ אֵל וְלֹא עֲשָׂה ?
הַשֵּׁחַ בְּנֵי אָדָם וְאַתָּה עַל .

שָׁרִים כְּרַגְלִים וְאַתָּה רֹאשׁ
10 אוֹ אֵת כְּרַגְלִים וְהֵם גַּעַל .

אֵיךְ תִּחְשָׁב אִישִׁים כְּמוֹ נָשִׁים ?
אִם נִחְשָׁבוּ נָשִׁים הָיָה בַעַל !

הִנֵּה לְזוֹת שֹׁפֵה וּמִיִּשְׁרִים
מִלֵּל וּסְוֶרָה מִמְּסוֹר מַעַל !

15 כִּי כָל אֲמָרֶיךָ מְכוֹתָבִים
עַל יַד וְנִמְדָּדִים בְּמִי שׁוֹעַל .

[שִׁיר כֹּא—סוּפוּ חֶסֶר]

וְלֹה אַתְר אֶל־אֶנְחָקָאֵל
וְלֹה תִיכָף אַחֲרָי
מִן קִרְטָבָה .
הִרְחִיקוּ מִקִּרְטָבָה .

עֲלֵה אֵלַי וְעֲזָרֵינִי יְדִידִי

עלי ימים גלוגי כבודי .

ותמאחר להושיע מזומן

לקשות מן זמן שמו יחירי ?

בלבי קד ולא שנו להבי

יצורי פי אני כוסה יקודי . 5

ולא ידעו אנשים מה בלבי

ולא אביא בני אדם בסודי .

אבל ידע זמן רע פי בזיתי

וכי אמאם תנואותיו בעודי .

ואם עלי במלךדתו יסובב 10

בצוריו אלךדנו תוך מצודי .

ואם יבין בני קשתו אפלה

בחצי לב זמן פלה בבידי .

ואם ארי ישיבני לרביצי

אזי יבוש זמן הרחיק נהודי . 15

ואם עינו תהי עלי לטובה

עלי עקב זמן אגוד נדודי .

ואם ידי ביד נחום אחוזה

זמני באמת אחוז בנדי .

.....

[שיר כב—ראשו חסר]

.....

אם בן יְדִידוֹת תְּחַבְּרִים מְשׁוֹלַחַת

פַּעַם וּפְעָמִים צְרוּרָה בְּאִמְתַּחַת.

תוֹרֵד יְדִידוֹתֶם אֱלֹהִי! וְחִבְּרָתֶם

—בְּלִבִּי יְדִידוֹתוֹ וְחִבְּרוֹ—אֱלִי שַׁחַת!

[שיר כג—חסר באמצע]

<p>5 ורכב אל בחר מי צבאה מע תגאר פכרגת עליהם דאבה יסמיהא אהל אלמערפה בדואב אלבחר אל מינה ויקטעון עלי אנהא לם תכרג קט עלי מרכב 10 וסלם מנהא פכפאהם אללה בעד שרה שרהא פקאל הרה אל קטעה ווצף פיהא מא גרי מן הרה אלחאל וסמאהא תודה.</p>	<p>[ונסע בילדותו על הים בחברת סוחרים. ויצאה עליהם חיה אחת אשר היודעים את חיות הים יקראוה אל טינה (מהונפיש). ויאמרו כי היא לא תתנפל מעולם על הספינות. ויצא בשלום ממנה והצילים ה' אחרי צוקה גדולה. ואמר זאת השירה וספר בה מה שקרה לו בזה המצב וקרא אותה תודה].</p>
---	---

הַלְבוּשֵׁל וְלַנּוֹפֵל תִּקְוָמָה וְלַנּוֹדֵד

15 וְלְאוֹדֵד תִּנּוּמָה?

וְאִם יִשְׁלִי בְּמוֹמֵי רַגְלִי וְאִם יִשׁ לְקַרְסוּלִי

אֲשֶׁר מְעַד תִּרְוּמָה?

בְּנַפְשִׁי כֹּל אֲשֶׁר יָבוֹא בְּעֵזְרָה וּנְחֻמָּה
לְכֹל נַפְשׁ הַלּוֹמָה.

וּבְנַפְשָׁם אֲשֶׁר בָּאוּ בְּיוֹם בּוֹא מְהוֹמְתִי
וּרְאוּ בִי מְהוֹמָה.

5 יִרְמוּ כִּי לְעוֹלָם אֵין תְּמוּרָה לְיוֹם צָרָה
וְלֹא תֵּשֵׁב שְׂמֻמָּה.

וְאֵל יָרִים אֲשֶׁר הִשַׁח וְהִשְׁפִּיל וְלוֹ סוּדוֹת
וּבְרָפוֹ גָּעַלְתָּהּ.

שָׁמַע מַלְאֲכֵי וְדַע כִּי לֹא לְקָלָה יַחֲיִינִי
10 אֱלֹהִים עַל אֲדַמָּתִי

וּקְבַל אֶת יָמֵי רַעַה בְּלֵב טוֹב וּפֶה סָגוּר
וּמַחֲשָׁבֶה חֲסוּמָה.

וּמִשׁוֹנִים תְּהִי אֲוִנְךָ בְּבִרְהָ. וּמִזֹּנִים תְּהִי
עֵינְךָ עֲצוּמָה.

15 כִּמּוֹ חֲפָנֵי בְּשִׁילָה אוֹ כּוֹמְרֵי בְּמִדְיָנִית
וְאוֹנֵן בְּיִבְמָה.

שָׁמַע מַלְאֲכֵי וְהִגְדִּיל יְהִי כְּבֵית וּבְדַרְךָ
וְעַם שְׁבֵת וּקִימָה!

.....

וְרֹאשׁ לָהּ כְּאֵנִי שִׁיט בְּמַדָּה עָלַי פָּנִים
מְנַשָּׂאִים בְּרָמָה.

וְעֵינַיִם כְּמַעֲנִינִים. וְנִחִיר כְּמוֹ כְּבִשָּׁן. וְלֵה
רָקָה כְּחוֹמָה.

5 וּפֶה עֲמוֹק וְרֶחֶב כְּמַעְרָה. תֵּעַר נָהָר
אֵלַי תּוֹכוֹ בְּצִמָּא.

וּבִשְׁפָתוֹת כְּנֹאד עַל נֹאד נְפוּחִים וּבִינֵיהֶם
כְּפִי תַחְרָא פְרוּמָה.

10 וְגוּף לָבָן וְגַב יְרוֹק וְצִנּוֹאֵר כְּמוֹ מַגְדֵּל
וּבְמִן כְּעֵרִימָה.

וּבְסַנְפִּיר כְּמוֹ חֶרֶב לְטוֹשָׁה. וְקִשְׁקֻשֶׁת
כְּסוֹחֶרֶה אֲדוּמָה.

וְנִזְרֹתָהּ לְמִשְׁנֵיחִים כְּמוֹ צוֹר אֲשֶׁר הִיְתָה
בְּלֵב הַיָּם כְּדוּמָה.

15 וְשֵׁטָה מְסַבִּיבוֹת לְסַפִּינָה וְאִין מַגִּיד
וְאִין נוֹאֵם נְאִימָה.

וְהַגִּיעָה לְצַדִּיָּהּ וְעַמְדָה עָלַי זָנֵב
כְּאֵרוֹ אוֹ שְׂדֵמָה.

אָזי נָמס לִבִּי כָּל אִישׁ פְּדוּנָג וּכְמִים
וְשִׁבַּלְת זְרוּמָה.

וְשׁוֹתֵי וְדוּמְמָתִי בְּעֶצְבִּי כְּרַחֵל יוֹם
טְבוּחַ נְאֻלְמָה.

5 וְזָכַרְתִּי אֱלֹהֵי — וְאַחֲרִים לְגַגְדֵי יוֹפְרוּ
אֵל בְּאֲשִׁימָא —

וְאִמְרָתִי: אֵמֶת כּוֹזַה וְכֻזָּה עֲוֹנוֹת יִלְכְּדוּ
נֶפֶשׁ אֲשַׁמָּה.

וְאִם בּוֹלַע בָּיִם יוֹנָה וְהוֹקָא בְּיַבְשָׁה
10 לְצַדִּיקָתוֹ אֲנִימָה:

אֱלֹהֵי הָאָרֶץ לֵי! כִּי אֲשֶׁר בָּא תְּקִיֶצְנִי
וְהִוִּיתִי בְּנוֹמָה.

וְאִם זֶה הוּא גְמוּל יָדֵי. תְּהִי בּוֹ סְלִיחַת
מִעֲוֹתֵי הַעֲצוּמָה!

15 וְנִשְׁתַּקְּעָה בְּתוֹךְ מַיִם כְּחֵיל אֲשֶׁר הָאֵל
בָּיִם יָרָה וְרָמָה.

וְתַחַת לְאָזִי בָּאָה לְהַפְּכוֹ וּמַת כָּל לֵב
וְאַבְרָהָה כָּל גְּשַׁמָּה.

אָבֶל גַּעַר אֱלֹהִים בָּהּ וְשָׁבָה כְּרִנֵּעַ אֶל
מְצוֹלַת יָם פְּנִימָה.

וְהוֹשִׁיעַ לְתוֹלְעִים קַמְנִים עָלַי שׁוֹכֵה
כְּמוֹ זֶפֶת קְרוּמָה.

5 וְהוֹשִׁיב מִשְׁאוֹל מֵתִים וְהִצִּיל מִכּוֹלְעִים
בְּיַד נִשְׂאֵת וְרָמָה.

וְתָמְהוּ כָּל גְּבוּרֵי יָם וְאָמְרוּ: בְּמָה זֶה
נִמְלָטוּ אֱלֹה וְלָמָּה?

10 וְלֹא הִיָּתָה פְּלִיטָה לְאַנְיָה לְפָנַי מִן יַדִּי
קְרָחָה וְעוֹמָה?

עֲנִיתִים: בֵּן גְּאֻלַּת אֵל לִיּוֹדְעֵי כְבוֹד הוֹדוּ
מִהֲדַרְתָּ שְׁלֹמָה!

וְהוּא עוֹשֶׂה לְמַכִּירָיו תְּשׁוּעָה. וְהוּא עוֹשֶׂה
בְּמַרְגִּיזָיו נִקְמָה.

15 אֲשֶׁר לֹא יָם וְחִתָּו. וּמִיָּמֵי תְהוֹם רַבָּה. וְתִלְם
עַל בְּלִימָה.

וּמָה חִיָּה לְנֶגֶד צוּר נִסְכָּה וְשֵׁם לָהּ עוֹז
וְשֵׁם לָהּ תַעֲצוּמָה?

אָנִי אוֹדֶה לְאֵל תּוֹדוֹת גְּאוּלִּים. תְּהִי עַל פִּי
מְסוּדֶרֶת וְשׁוֹמֵה.

וְאוֹדֶה כִּי לְצוּרֵי אֵין תְּחִלָּה כְּגִבְרָאִים
וְכִי אֵין לוֹ תְּחִימָה.

וְאוֹדֶה כִּי אֲמַת הִיא הַתְּחִיחָה. כְּבֹא קִין 5
הַשְּׁבוּעָה הַפְּתוּמָה.

וְכִי מֹשֶׁה וְהוֹרְתוֹ אֲשֶׁר הִיא כְּיָדְנוּ אֲמַת
בְּתוֹם רְשׁוּמָה.

וְכִי דַבְּרֵי חֲכָמֵינוּ יִשְׂרָיִם וְתִלְמוּדָם 10
וּמִשְׁנֵתָם גְּעִימָה.

וַיֵּשׁ שֶׁכֶר לְעוֹלָם בָּא לְזִכְיִם. וְתַנְמוּלִּים
לְמַתִּים עַל עֲלוּמָה.

וְאֵל שְׁלִיטָה בְּיָבֶשֶׁת וַיִּמִּים וּבִשְׁחָקִים
וְעַל עֵיֶשׁ וְכִימָה.

וַיִּרְאֶתוּ עָלַי פְּנֵי גְתוּנָה וְתוֹרְתוֹ בְּתוֹךְ 15
לְבִי תְּמִימָה.

[שיר כד]

ולא אלי צדיק; [ולו אל איהב].

אָבֶא-חַסְאָן תְּרוּמִית גְּדִיבִים

וּבֶן רְאִשִׁים וְאִנְשֵׁי שֵׁם וְמוֹבִים !

וְהֶעֱרַב אֲשֶׁר חָקִי אֶהְיֶה

בְּרַם לְבִי וּנְפֹשִׁי גִּעְרָבִים.

יִסִּיתֶךָ כָּל אֲשֶׁר אָמַר לְךָ כִּי

שָׁכַחְתִּיךָ וַיִּפִּיחַ בְּזָבִים. 5

יְדִידִי! אִם אֲנִי נוֹשָׂה יְדִידִים

אֵהִי נוֹשָׂה עֲשָׂרָה תַּכְתּוּבִים!

וְאִם אֶלְמַד עֲשֵׂה עֵוֹן לְחֶבֶר

עֹנִי יִלְמְדוּן עָלַי בְּרוֹבִים!

10 הֲלֹא אֶזְכּוֹר אֶהְבִּים תְּקֻדּוֹתַי

לְכַמּוֹךָ אֲשֶׁר יִזְכּוֹר אֶהְבִּים?

וּמִיָּמַי שְׁחָרוֹת דּוֹדִי דְבָקִים

בְּדוֹדֶיךָ כִּמוֹ דְבַק רְגָבִים.

וּבְדִיּוֹ תִּחְלָבִים נִכְתְּבוּ עַד

15 קָרְבִי מִן יָמַי יִגַּק חֲקָבִים.

וְלֹא יוֹכֵר זְמַן לְמַחֹת בְּתִיבַת

דִּיּוֹ חֲלָב עָלַי לֹחַת קָרְבִים.

[שיר כה]

[וקרה לו מה שנודע עם זהיר

וערצה מא הו משהור

מע זהיר צאחאב אל מריה מושל אלטריה על ידי בן
עלי ידי אבן עבאס כאתבה עבאס יועצו . ואחרי הצילו ה'
פלומא כפאה אללה קאל אל אמר את השירה הזאת אשר
קטעה אלתי אסתאנף כתאבהא החל בה כתבו (או ספרו) ותאר
5 וניף פיהא חאלה כועהמא
ומא היאה אללה תעאלי לה בה מצבו עם שניהם . ואיך
עליהמא וכמאהא שירה היה ה' יתעלה עמדו נגד שניהם.
ונפר הדא אל פתח וקרא את שמה שירה . וקרה
אל גליל צחיה יום אלגמעא זה הנצחון הנעלה בצהריים ביום
10 אול יום מן אלול שנת שבע הששי בראשון לחדש אלול שנת
מאות ותשעים ותשע . שבע מאות ותשעים ותשע .

אֱלֹהֵי עֹז וְיָאֵל קְנוֹיָא וְנוֹרָא !

מְרוֹמָם אַתְּ עָלֵי כָּל שִׁיר וְשִׁירָה !

לְמַעַן בִּי פַעְלִיךָ מְרוֹמִים

15 וְיוֹם תִּנְגָּאֵל גְּאוּלְתְּךָ בְּחִירָה .

וְעַל כָּל רֵם וּמְתַהַלֵּל בְּרָעָה

וְעוֹשֵׂק רֵשׁ לְךָ רִשְׁתַּת מְזוֹרָה .

וְכָל צוֹעֵק אֲשֶׁר יִקְרָא בְּשִׁמְךָ

בָּשֵׁם עֹנֶה בְּצַר צָעַק וְקָרָא.

וְלֶךְ גָּסִים קָמְנִים וְעֲצוּמִים
וּנְפִלְאָה וְנִקְלָה וְחִמּוּרָה.

וְהַטּוֹבָה אֲשֶׁר לִי אֵל עֲשִׂיתָה
עָגְי כֹּל טוֹב שְׁמַעְתִּיתוּ יְתִירָה. 5

וְאוֹמֵר לִי כִּיּוֹם צָרָה: חֲבִי עַד
עֲבוּר זַעַם. עֲנִיתִיו: צוּר לְצָרָה!

וְאוֹמֵר לִי: הֲלֹא תִירָא? עֲנִיתִיו
בְּתַמְהוֹן: אֲדַנִּי לִי וְאִירָא?

10 וַיֵּשׁ פּוֹצֵה וַיֵּשׁ דּוֹרֵשׁ דְּמִי דַל
וַיֵּשׁ גּוֹמֵל וַיֵּשׁ שֹׁכֵר לְתוֹרָה.

וַיֵּשׁ כּוֹרְתִים עָלַי נַפְשֵׁי בְרִיתִם
וְלִי גַם לִי בְרִית אֲבוֹת שְׁמוּרָה.

וְאִיכָּה לֹא אִסְפַּר מַעֲשֵׂה אֵל
וְלִי פֶה וְאָנִי בַעַל אֲמִירָה? 15

בְּעֵת רָאָה אָנֹכִי שׁוֹכֵן לְחוּף יָם
וּמְשֻׁנְהוּ כִּנּוּ עַבְאָם מְקוֹרָא

כְּבוֹדִי אֶת פְּנֵי מַלְכֵי. וְכִי כָּל

דְּבַר מַלְכוּת וְעֵצָה בִּי גְזוּרָה.

וְכָל מַלְאָךְ גְּמוּרָה בְּאִשֶּׁר לֹא
גְּמַרְתִּיהָ אֲנִי אֵינָה גְּמוּרָה.

הַמְדוּנִי עָלַי הוֹדִי וּבְקִשׁוֹ
לְהַדְפְּנִי בְּיָדִים טְהוֹרָה. 5

וְאָמְרוּ: אֵיךְ תִּהְיֶה מַעֲלָה לְעַם זָר
עָלַי עִם זֶה וּמִמְשָׁלָה אֲשׁוּרָה?

וּמִשָּׁנָה זֶה יִדְבַר בִּי גְדוֹלוֹת
וְרַעוּת מִבְּלִי חֶתָּה וּמוֹרָא.

וְחִבֵּר אֶת כְּזָבִיו הַעֲצוּמִים 10
וְהַרְבִּים בְּאַגְרֵת חֲקוּרָה.

— וְחִלִּילָה לְכַמוּנִי לְדַבֵּר
בְּפִי מַלְאָךְ תִּהְיֶה עָלָיו גְּמוּרָה! —

וּפְזַר בְּמַדִּינֹת אֲנָרוֹתָיו 15
לְשׁוֹת זֹאת בְּפִי עַמּוֹ סְדוּרָה.

וּבְהַקִּימֶם עָלַי נַפְשִׁי כְּדָבָה
כְּדַבַּת נוֹשָׂאִים בְּמוֹט זְמוּרָה.

וְלֹא־אוֹתִי לְבַד בְּקִשׁ לְהַשְׁמִיד
כְּדַבַּתוֹ אֲשֶׁר בָּדָה וּבְרָא.

אָבֵל בִּקֵּשׁ לְהִכְרִית לְעֵדֹת אֵל
שָׂאֵר וְנִין וְיֹלְדֹת וְהָרָה .

וְלֹא הָאֵזִין אֲדוּגֵי אֵל דְּבִכְרֵי
וְלֹא שֵׁת לֵב לְדַעְתּוֹ הַחֲסִמָּה .

וְאוֹלָם מֵת אֵלֵי יָמִים מְעַטִּים 5
בְּיוֹם עֶבְרָה . בְּיוֹם צָרָה עֲכוּרָה .

וְאָמַרְתִּי : אֲהָהּ אֵיךְ אֲחִיָּה עוֹד
וְסָר צְלִי וּבָאָה הַצְּפִירָה ?

וּמִצָּא הָאֱלֹהִים אֶת עוֹנֵי 10
וְדַנְנֵי וְדִינּוּ בַּמִּשְׁוֹרָה ?

וְאִזּוֹ שֶׁלַח מִשְׁנָאֵי זֶה אֲשֶׁר שָׁשׁ
לְאִידֵי אֵל מִיּוֹדְעֵי בְּשׁוֹרָה :

כִּכְרָ בָּא יוֹם אֲשֶׁר מָאֵז אֲבָנָה
הַבּוֹאָתוֹ וְסָרָה הַמְּנוּרָה !

וְאָבֵד בְּאֲבוֹד מִלְכּוֹ שְׂמוֹאֵל 15
וְתוֹחַתּוֹתוֹ כִּכְרָ אֲזֹלָה וְסָרָה .

וְחָרָה לִי . וְחָרָה לְאֱלֹהִים
וְאִפּוֹ בּוֹ כְּאֵשׁ גִּשְׁקֵי וְחָרָה .

אִזּוֹ עָמַד בְּפִיד עַמִּים וְעֶצֶר

בַּעֲמוֹ אַחֲרֵי אָבוֹי עֲצָרָה .

וְכַתֵּב צוֹרְרֵי אֱלֹוֹי בְּנַחֲמִין

כְּתַב חֲזוֹק וְרַם מֵאִין פְּצִירָה .

וְשִׁלַּח לוֹ : הִתְדַבַּע בִּי שְׁמוּאֵל

לְחַיּוֹתַו בְּדַתְנּוּ עֲבִירָה ?

5

וְאִין שְׁלוֹם וְאִין הַשְׁקַט . וְנִפְשׁ

יְהוּדֵי זֶה בְּתוֹךְ גּוֹפָה נְצוּרָה .

שְׁלַח אוֹתוֹ ! וְיִסּוּרוּ מְדַנִּים

וּמְדִינִים . וְקַח עֲלֵוֹ פְּשָׁרָה !

וְאִם אִין . דַּעַה בִּי הַמְּלָכִים

10

עֲלֵי מַלְחַמָּתְךָ קָשְׁרוּ קְשִׁירָה .

וְכֹה הִשִּׁיב בְּסִפְרוֹ : אִם אֲמַלֵּא

שְׂאֵלָתְךָ תִּבּוֹאֵנִי מֵאֶרֶץ !

וְאִם אֲמַסּוּר בְּיַד צָרֵוֹ מִשְׁרָתִי

תִּהְיֶי נִפְשִׁי בְּיַד צָרֵי מְסוּרָה !

15

לְזֹאת קִצְף מְשַׁנְּאֵי זֶה . וְאֲחִי

בְּשִׁמְנָתוֹ . וְהוֹקֵשׁ לוֹ וְחָרָה .

וְלֹא נָח עַד אֲשֶׁר אָסַף חֵיילָוֹ

עֲמֹלֶק וְאַדּוּם וּבְנֵי קַמּוּרָה .

וְאֵל שֵׁשֶׁת מִן יָמֵי רֵאשִׁית לְנַפְלִים
בְּקִרְיַת מַעֲנַן שׁוֹחָה חֲפוּרָה .

וְכַפֵּל אֶת נִסְיֵעוֹתָיו וּמְהֵר
בַּעוֹף יִרְכַּב בְּנֶפֶשׁ רוּחַ וַיֵּרָא .

5

וַיַּעֲזֵן הוּא . וַיַּעֲזֵן אֵל . וְקָמָה
עֲצַת הָאֵל אֲשֶׁר אֵין לָהּ הַפָּרָה .

וַיֵּצֵא אָב בְּרָעָה הַקְּדוּמָה
וּבָא אֱלֹוֹל בְּמוֹכָה לֹא אַחֲוֹרָה .

וְתַקַּע אֶהְלוּ בְּהַר בְּעֵבֶר
וְתַקְעֵנוּ בְּדֶרֶךְ הַעֲבָרָה .

10

וְלֹא שִׁתְּנוּ לְכַבִּינוּ לְחִילוֹ
חֲשַׁבְנוּהוּ כְּאֵילוֹ הוּא שִׁיאָרָה (sic) .

וְהִרְבֵּה כְּאֲשֶׁר בָּא הַדְּבָרִים
וְשָׁפָה בִּי אֲנָשִׁינוּ וְגִרָה .

15

וּבְרֵאוֹת צוּרֵי כִי עַל לְשׁוֹנֵי
בְּפֶה אֶחָד תִּדְבֹּר הַחֲבוּרָה .

אֲנִי הַרִיק חֲנִית רִסַח וְחָרַב

וְגַם סָנַר לְהַלְחֵם סְגִירָה.

וְקָם הַצֹּר. וְקָם הַצֹּר לְנַגְדּוֹ!
וְאִיךָ הֵקוּם בְּקוּם צוֹר הַיְצִירָה?

וְעָפְדוּ חֵירוֹת מְעַרְכָּה
לְעוֹמֵת מְעַרְכַת צָר בְּשׁוֹרָה.

5

אֲנָשִׁים יַחְשְׁבוּן יוֹם אַף וְחִמָּה
וְקִנְיָה אֶת בְּכוֹר מֵיַת בְּכוֹרָה.

וְכָל אֶחָד מִבְּקֵשׁ לוֹ קִנּוֹת שָׁם
וְנִפְשׁוּ בְּאִשֶׁר יִקְנֶה מְכוֹרָה.

וְנָעָה הָאֲדָמָה מִיִּסוּדָה
וְנִהְפְּכָה כְּמַהְפַּכַת עֲמֻרָה.

10

וּפָנִים קִבְצוּ פְּאֵרוֹר וְהִדָּר
וְנִהְפְּכוּ אֵלַי שׁוֹלֵי קִדְרָה.

וְהַיּוֹם יוֹם עֶרְפֶּל וְחֻשְׁכָּה
וְהַשְּׁמַשׁ כָּמוֹ לְבִי שְׁחוֹרָה.

15

וְקוֹל הַמּוֹן כְּקוֹל שְׂדֵי. כְּקוֹל יָם
וּמִשְׁבְּרָיו. בְּעֵת יִסְעַר סְגִירָה.

וְהָאָרֶץ בְּצֵאת שְׁמֶשׁ נְמוּנָה

.....

וַיִּאֲכַלְמוּ כְמוֹ קֶשֶׁת יוֹם סַעֲרָה.

עֲשֵׂה לָהֶם כְּסִיסְרָא! וְעֲשֵׂה לִי
כְּמַעֲשֵׂיךָ לְבָרֶךְ עִם דְּבוּרָה!

בְּרוּךְ בְּרַךְ אֱלֹהֵי וְהַפְּיָצִים!
בָּעַר בָּהֶם וַיִּאֲבְדוּ מִגְּעֲרָה!

5

פְּדִינִי מִיַּדִּי קֶטֶב מְרִירִי!
וְשִׁית רוּדְפֵי בְּיָוִם זֶה לִי תְמוּרָה!

וְאֵל תִּזְכּוֹר עֲוֹנוֹתַי. זָכַר לִי
זְכוֹת וַיִּצְחַק וַיִּאֲבָרְהֶם וְשָׂרָה!

וַאֲבִי יַעֲקֹב הִפִּיל תַּחְנָנָה
וּבֶן עַמְרָם עָמַד לִי בְּמִרוּרָה!

10

וְכָל שׁוֹכֵן בְּמַכְפֶּלֶה הִתְשַׁבֵּב
בְּיָוִם כְּזֶה? עָלוּ מִן הַמַּעֲרָה!

וְהִתְּלוּ בְּכֶסֶף אֵל. וְקִרְאוּ
לְאֵל רַחוּם. וְאָמְרוּ לוֹ בְּמִרְהָ!

15

וְאִם יֹאמֵר: עָלִי מַה זֶה יְדִיבִי?
עֲנוּהוּ: "קוּם וְהִקִּיצָה וְעִירָה!"

וְאִם נָא לֹא תִרְחַם אֶת שְׂמוּאֵל

צְעִירָךְ. אֵן יִשׁוּעָתָה בְּרוּרָה ?

וְאִם הַיּוֹם לְעִבְדְּךָ לֹא תִקְנָא
הַזֶּה תוֹרָה וְאִם זֶה הוּא שְׂכָרָה ?

וְאִישׁ שׁוֹמֵחַ בְּכִי תַעֲבוֹר בְּמִים
הַיִּשְׁמָח ! וַיִּדְךָ לֹא קִצְרָה ?

5

וְאִישׁ בּוֹשֵׁר בְּכִי תִלְךָ בְּמֹו אִשׁ
הַיִּשְׂרָף בְּמִלְחָמָה בְּעוֹרָה ?

וַיֹּאמְרוּ לוֹ : „אֱלֹהִים ! קוּם בְּחִמָּה !
בְּעַר בָּהֶם וַיִּכְלוּ בְּבַעֲרָה !

פָּתַח דְּלֹתוֹת יִשׁוּעָתְךָ לְעִבְדְּךָ
בְּמִקּוֹם צָר וְכָל דְּלַת סְגוּרָה !

10

הַפּוֹךְ חֲרָבִים אֵלַי לָבֶם ! וְקוּם בָּם
וְאֵל אֲתָם. וְשִׁית קִשְׁתֶּם שְׁבוּרָה !

וּמִלְאָכִים גָּשׁוּ הִלַּחְמוּ בָם
וְכוּכְבִּים וְשִׁמְשׁ הַמְּאִירָה !

15

וַיֹּאמְרוּ מִמְּקַדְלוֹת עַמִּים עֲצוּמִים :
מִבְּקֵשׁ יֵשׁ לְעַנּוֹי שָׁה פּוֹזְרָה !

וְאֵל שְׁמַע תְּפִלָּתִי בְּקִרְאִי
כְּמוֹ חוֹלָה כְּמִבְּבִירָה מְצָרָה.

וְנִשְׁאָף בָּם כִּיּוֹם יַם סוּף. וְסָפוּ
בְּסוּפָתוֹ. וְהִרְאָם הַגְּבוּרָה.

וְאֵשׁ מוֹת אֲכַלְתֶּם. וְתִמּוּ 5
כְּמוֹ עֲצִים בְּתַנּוּר חַם וְכִירָה.

כְּאֵלֹו צוּרֵי כּוֹלֶם בְּעֶפֶר
חֲשֵׁשׁ לֶהֱב בְּקֶרֶב הַמְדוּרָה.

וְרֵאשֵׁי הַגְּבִירִים בְּאֲדָמָה
תֵּאֱנִים נִמְכְּרוּ אֶקֶף בְּגִרָה. 10

וְהַשָּׂרִים כְּמִפְלֹתָם נִפְוֹחִים
כְּמוֹ נֹאדָת. כְּמוֹ אִשָּׁה עֹבְרָה.

וְשִׁכְבוּ שָׁם עֲבָדִים עַל אֲדָנִים
וּמְכִים עִם מְלָכִים אִין בְּרִירָה.

וְהָיוּ עִם אֲנָג מְלָכָם כְּדוּמָן 15
בְּתוֹךְ שָׂדֶה. וְאִין לָהֶם קִבּוּרָה.

וְאַחַר מִן רִבְבָה גִשְׁאָרוּ בָּם
כְּעוֹלָלוֹת בְּכָרֶם יוֹם בְּצִירָה.

וְתָם וְזָכַר עֲמֶלְק מִסִּפְרָד
וּסְפָה חֵילֶם וּמִמְלַכְתָּם גְּזוּרָה .

לְפָנַי מֵת אָנֹכִי עַל יַד שְׂמוּאֵל
וַחֲסֹן עַל יְדֵי בַעַל סִבְרָה .

וּמִקִּדְּם עֲמֶלְק בָּא בְרָעָה 5
וְאוֹכֵם אֵין לְבִיאָתוֹ חוּרָה .

עֲזוּבָנוּם בְּעֶרְבָה לְצַבּוּעִים
וְתַנְיָנִים וְנָמֵר וְחֹזִירָה .

וְהַנְּחָנוּם מְסוּבִים עַל אֲבָנִים
וְנִשְׁעָנִים עַלִי סֶלֶן וְסִירָה . 10

וְנִתְּנוּ בְשָׂרָם שֵׁי לְעוֹט
וְשִׁמְנוֹם לְאָרִי וְזָאֵב הַשּׁוּרָה .

וְהַשְּׁבַעְנוּם בְּדָם . לֹא דָם מְרַפָּה
וּבְשָׂר רַב . וְלֹא מִהַיּוֹךְ קַעֲרָה .

וְתִמְחוּ עַל בְּגֵי בָתִּים מְרוּחִים 15
מִצְאוּם לֹא בְּצֶל בַּיִת וְקוּרָה .

וְלֹא בָאוּ בְיוֹם שָׂרָב וְחוּם יוֹם
בְּבַיִת שֵׁיט וּבְעֵלִית מִקְרָה .

עליהם יבפיון ניני יענים
ותרקוד בת שעירה תצעירה .

ויכרו על לחומימו כפירים
ותנים לגוריה כפירה .

ולכדנו מדינותם וארצם 5
וקרקרנו בנקם קיר ומירה .

וירשנו פרוזים עם כפרים
וכבשנו בלח עיר ובירה .

ותורנו ולא נפקד אגוש מן 10
תברינו . ולא נבצר בצירה .

וראש ששי בראש אלול בעיני
כיום תשעה באב . או העשרה .

וספו יום גאוקה - יום שמחות
כמו שמחת עניים בקצירה .

ויום חלק שלל צרי . ויום גיל 15
כיום לדת עקרה תעצורה .

ולפני בא שנת תשע ותשעים
תשועה שולחה אלי ואוקה .

והמשנה אשר יעץ וחתך
להרגני וגזר הגזירה.

ואל עבר נהרות בא לרע לי
ובו גלח בתער השכירה.

תפשתיו והביאותיו בחבלי 5
לבית סהר. ושמתיו במגרה.

וראיתי באויבי תאותי
ונקמתי בנפשו הארורה.

וכאשר בתעודה החזקתי 10
ומזב לי סחרה מכל סחורה.

כמו כן נהרג הרג נבלים
בליל שמחת תעודה היקרה.

ומלא אל דבר אבי לשבמו
בגני השיר ומקריבי קמורה.

ודבר דברה זרש לקונה 15
ככפריו ומתי שי באגורה.

ושקמתי ונחתי ממשנאי
ונכבדתי והוספתי שררה.

ואין זוכרי לרעה בלאמים
וכל קנאה ושנאה נעצרה.

שעה מצר כסיל! יען פעולת
כסיל עליו מחתתו מעירה.

5 ואל תדאג בעת ימים אויל ראש
תרומית אויל ראשו מסירה.

ואם תפיל תחנה לו ויחזיק
ברשעתו. נפילתו מהרה.

10 ומשפט כל בלי מחזיק ממאות
בגופו. כי טבילתו שבירה.

ושור נגח אשר אין לו שמירה
כבר אמרו: שחיתתו שמירה.

לאל הנדיל עשה שירה אנדל
תהי על כל בנות השיר לשרה!

15 במרבדים בספירים ארוגה
ושיחים מן בדולחים תפורה.

ממלאים בתמים בקריוה
וכזמורות תהלים בספירה.

עליהם יֵעָשׂוּ יוֹם טוֹב אֲבָלִים
וְתִשָּׁתֵּה כּוֹס יְשׁוּעוֹת כָּל גְּזִירָה.

וְכָל לָשׁוֹן תִּמְוֶלֵא מִרְנָנָה
וְגִילָה עַל גְּאוּלְתֵי בְשִׁירָה.

וְכָל נַפִּישׁ תִּמְלֵא פֶה שְׁחוֹק עַל 5
פְּדוֹת נַפְשֵׁי בְּעוֹלָם זֶה פְּמוֹרָה.

לִבֵּן אַחִי! תִּנְנוּ זְמֵרָה לְאֵל חַי!
וְהִרְבוּ שִׁיר וְתוֹרָה בְּעֶצְרָה!

וְאָמְרוּ לוֹ: יְהִי לִי עוֹד לְסוּמָךְ
וְלִתְמוֹכִים לְתוֹרָה חַיִּשְׁרָה. 10

וּפּוֹר מִשְׁנָה עֲשׂוּ לְאֵל אֲשֶׁר קָם
וּסְעָה בְּעַמְלֵק צִיץ וּפּוֹרָה.

וְהִשְׁמִיעוּ בְּאַפְרִיקָי וְצֵעַן
וְהוֹדִיעוּ בְּגִי בֵּית הַבְּחִירָה.

וְהִגִּידוּ לְזִקְנֵי פּוֹם בְּדִיתָא 15
וְלִישִׁישֵׁי בְּגִי בֵּי רַב וְסוּרָא.

וְקִרְאוּ אֶת שְׁמָה אַחוֹת לְמִקְרָה
אֲחִשׁוּרֵשׁ וְאַסְתֵּר הַגְּבִירָה.

וּכְתוּבָה בְּסִפְרֵיכֶם. לְמַעַן

תִּהְיֶה לְיָד וּמְדוּרָה דוֹר וְכוּרָה !

[שיר בן]

[ואמר בהספידו את רב
האיי ז"ל • ובחר בלשון
דומה ללשון המשנה].

וקאל ירתי רב
האיי ז"ל וגרי לפתחא
עלי לגה מתל לגה אלמשנה

5

וּמְקַבֵּר הַגְּרוּמִיָּה ?

הַבְּמִוֶּטֶת פְּלִילִיָּה ?

צָרִי לְבָאֵב וְלַבְּוִיָּה !

יְדִידִי ! בְּקִשׁוֹ נָא לִי

בְּתַחבּוּשֵׁת וּבְרִטְמִיָּה !

וְחִוּשׁוֹ סִמְכוֹ לְבִי

אֲדַמְדַּמֶּת וְשׁוֹנִיָּה !

וְזוּרוּ בּוֹ עָלֵי מַכָּה

וְאֶתְנַדֵּד כְּמוֹ דִּיָּה .

10 פְּנִשֶׁר אֲאָרִיךָ קְרַחָה

וּבְבָבִי רַב וְתֹאנִיָּה .

וְאִסּוֹב עִיר בְּקִינּוֹתֵי

וְדַת וְדִין אֲשֶׁר נִהְיָה ?

תְּיַדְעוּ כָּל בְּנֵי מוֹסֵר

בְּרֵאשׁוֹנָה וּבְשֹׁנִיָּה ?

וְכִי לֹא נִשְׁמָעָה כּוֹזֵאת

לְכָל צוּפָה וְצוּפִיָּה !

אָהָה ! מֵת מַעֲלָה וְכָר

בְּיִשׁוּעַ וּבְכַנְיָה .

15 וְהַיּוֹשֵׁב בְּסִנְהֶדְרֵי

וּקְבַר קִשְׁמָ יֹאשְׁיָה .

וְאֶבְדָּה בַּת וְקוֹתֵי־אֵל

וּגְזַרְתֶּם וְהַכְּנִיָּה .

וְנִפְלוּ מִשְׁכָּנוֹת מִשְׁפָּט

דְּמִי עֵינַי בְּתוֹךְ בְּכִיָּה!	כָּבוּ עַל זֹאת וְהִזִּילוּ
כִּמּוֹ זֹאת לְעֲנוּת: אוֹיֵה!	וְאָמְרוּ: אוֹי! וְנִקַּל עַל
אֲדוֹנָיִהוּ וּבְאֲחִיָּה.	וְקָרְעוּ כְּאֵלֵי־שָׁעַ עַל
בְּיּוֹם כְּזֶה לְעַת חִיָּה.	וְקָרְאוּ צוֹם וְיוֹם סִפּוֹד
אֲשֶׁר חָיָה כְּלֹא חָיָה.	כָּבוּ בְּכֹה לְרַב הָאִיִּי
וְסוֹף דְּבַר כְּלֹא חִיָּה.	אֲשֶׁר חָיָה כְּמוֹ מֵאָה
כְּפִי שָׁנָיו אֲשֶׁר חִיָּה (sic).	וְכָל אִישׁ לֹא יִהְיֶה נִסְפָּד
בְּיוֹם יוֹבָא בְּמֵאֲפֻלָּה.	וְלֹא עָשְׂרוּ יִהְיֶה נִזְכָּר
וּמִפְעֻלָּיו בְּפִרְהָסִיא.	לְפִי שָׁכְלוּ יִהְיֶה לֵאלֹהִים
כְּצִדָּה לֹא וְלִלְוִיָּה.	וְתוֹרְתוֹ תִּהְיֶה עִמּוֹ
אֲשֶׁר חָלְקָה לְבֵית צִיָּה!	אֵלֹהֵי תוֹרָה עָלֵי תוֹרָה
חֲבֵרִיָּה כְּמוֹ עִמְיָה.	אֲשֶׁר חִיָּתָה עָלַי עֲדָרִי
בְּתַלְאוּבוֹת וּבְשִׂאִיָּה.	וְעַל סִפּוֹד אֲשֶׁר נִגְנָז
וְעַל מִשְׁנַת רַבִּי חִיָּיא.	וְעַל מִשְׁנַת רַבִּי יְהוּדָה
וּמִחֲשֻׁבָּה יִשְׁיָיָה.	וְעַל בְּעַת שְׁלִישִׁיָּה
וְעַל קוֹשִׁיאָא וְעַל סוּגִיאָא.	וְעַל תְּקוּמוֹד וְעִנְיָנָיו
וְרִיבִין דְּתַת יְהוּדָיָה.	וְעַל חֶרֶב אֲשֶׁר לִימָד
כְּרֵאשׁ דְּלִים בְּאַנְטֻכְיָא.	אֲשֶׁר נָבַר בְּמַלְחַמְתָּהּ

וְלַעֲנִי וְלַעֲנִיָּה !	אֲהָה ! אָבֵד לְכָל עֲשׂוֹק
וּבִבְבֹד וּבִבְלִיָּא .	וְרַב סֶפֶק בְּחֹזֶק רֵאָה
וּבִשְׁפִיר וּבִשְׁלִיָּא .	וּבִמְמוֹן וּבִמְכּוֹת
וּבִין בּוֹתִית וּבִין גּוֹיָה .	וּבִין רֵאשׁוֹן וּבִין עֲנִי
וּבִין יוֹנָה וְעֹזְנִיָּה .	וּבִין יַחְמוֹר וּבִין פְּרָא
כְּמוֹ גּוֹלָה אֵלֵי שְׂכִיָּה .	וְהַלֵּךְ דִּין לְמַסְעֵי
דְּבַר חֲכָמָה וְתוֹשֵׁיָה ?	חֲבֵרִי ! אֵן יְהִי נִמְצָא
וְאִין בּוֹרָה וְאִין פְּרִיָּה ?	וְאִנָּה תִדְרָשׁוּ לַחֵם
לַעֲת קִידוּשׁ וְלִשְׁתִּיָּה ?	וּמִמֵּי תִשְׁבְּרוּ יַיִן
וְאִין מְזוֹן וְאִין מְחִיָּה ?	וְאִיכָּה תִמְצָאוּ מְעוֹג
בְּכָל פְּנֵה וּבְכָל קְרִיָּה !	עָלֵי זֹאת תַּעֲשׂוּ מִסְפַּד
וּבְכֹהוֹנָה וּבְלוֹיָה .	וְאִבֵּל רַב בְּיִשְׂרָאֵל
מְקוֹנְנַת וְהוֹמִיָּה .	וְהַתּוֹרָה עָלֵי אִישָׁה
מֵיִלְלַת וּבּוֹכִיָּה .	וְעַל בְּעַל גְּעוּרִיָּה
בְּתַהֲפּוּכּוֹת וּבְתַעֲיָה .	וְעַל מוֹרִים אֲשֶׁר יִזְרוּ
רְצוֹנִימוֹ כְּאוֹרִיָּה .	וְעַל אִישִׁים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ
בְּרַפְיוֹן יָד וּבְרַמְיָה .	וּכָל יַעֲשׂ מְלֹאכֶת אֵל
בְּלֹא דִין בְּאֲדֻנְיָה .	וְיִתְנַשֵּׂא אֵלֵי מִשְׁרָה

וְכָל מִבּוֹן דְּבַר מַעוֹת שָׁבָה בְּדָר וְדוּמְיָהּ.

וְכָל הַיּוֹם רָאָה עֵמֶל וְהִבַּט שְׁעוֹרֵרֶיהָ.

וְהִתְאַבֵּל לְמַכְרִיעַ בְּמַחְלֻקַּת וּבִמְטִיעָהּ.

וְכִי סָרָה אִמַּת מַפּוֹם וּמְסוּרָא וּמְסוּרָיא.

5 וְאִם הִלֵּךְ וְאִין לֹו בֵּן בְּיוֹם הִלְכוֹ לְתַחְתִּיָּהּ.

וְלֹא יִלְדָה תְּעוּדָתוֹ וְלֹא חִזְרָה בְּאַכְסֻנְיָא.

וְלֹא זָכָה לְבֵן יָשִׁיב בְּכָל זְדוּן וּבִשְׁגִיָּהּ.

יְלָדִים לֹו בְּכָל אֶרֶץ עַרְבִית וְאַדוּמִיָּהּ.

אֲשֶׁר גִּידַל עָלַי תְּלַמּוּד וְטַפַּח לְהוֹרָיָהּ.

10 כָּמוֹ מִשָּׁה אֲשֶׁר הוֹלִיד בְּנֵי אָחִיו לְתוֹשִׁיָּהּ.

וְנָפֵן בְּעֵלֶת כְּנָף וּסוֹרַחַת וּפּוֹרְיָהּ.

קִצְיָרִים לָהּ אֱלֵי מַיִם וּבִתְהוֹמֹת וּבִנְשִׂיָּהּ.

אֲשֶׁר נוֹתְרָה יְמֵי הוֹרָף וְזָבַע מִפְּרֵי עֲרִיָּהּ.

הֲתִמָּאֵם ? וַיִּינָה טוֹב וְרַב לְשִׁמּוֹת וְלַרְוִיָּהּ.

15 אֲמוֹר לְאֲשֶׁר תְּחַצִּיקוּהוּ בְּזוֹנוֹת וּבְצַדִּיָּהּ.

וּטְמָנוּ פַּח לְלִקְרָהוּ וְאַרְבּוּ לֹו כְּמוֹ חִיָּהּ.

וְהָיוּ לֹו בְּנִקְלִיָּהֶם בְּסַנְבִּלַּט וּמוֹבִיָּהּ :

הֲלֹא תִרְהוּ ? וְאִם לֹא תִ- עֲרִיצוֹ רַב עֲלִילָיָהּ ?

הַיְכַשֵּׁר עֲשׂוֹת כְּוֹאֵת לְכוֹתֶרֶת יִמְנֶיָה ?
 לְגִנְף מָהוֹר וְלֵב קָדוֹשׁ וְזִיּוֹ יִשְׁלֹו כֶּכֶן בְּתִיָה ?
 בְּמִי תִתְפָּאֲרוֹן הַיּוֹם עֲלֵי כָל חַי וְכָל חַיָּה ?
 הַיֵּשׁ בְּכֶם אֲשֶׁר יִדְמָה לְמַרְגְּלִית פְּנִימִיָה ?
 אֲשֶׁר אָחִז בְּעוֹדוֹ חַי בְּכָל חֲכָמָה וּפִיפִיָה ?
 כָּבֵר גִּשְׁוֹ בְּנֵי בְּכָל וְאַפְרִיקַי וְאַסְפַּמְיָה .
 אֲהָה ! חָרוּ פְּנֵי אֶרֶץ וְהַעוֹלָם בְּעַרְבוּבִיָּא !
 וַיֵּשׁ מַעוֹת בְּיַד אִישִׁים וְאִין לָהֶם פְּרַקְמִמְיָא !
 לְכָל נוֹצֵר וְנִבְרָא קֶץ וְסוֹף כָּל חַי לְכַלְיָה .
 וְאַתָּה הוּא וְלֹא יִכְלוּ שְׁנוֹתֶיךָ בְּכָל בְּרִיָה !
 אֱלוֹהִים חַי ! תִּנְהַ לֹּו כּוֹס בְּגֵן עֵדֶן וּבְעֵלְיָה !
 וְנִפְהוּ לְבַגְנֵן עִיר תִּהְלֶתְךָ וְלִתְחִיָה !
 וְעַם מִשָּׁה יְהִי חֶלְקוֹ וְעַם יוֹתָם וְחֻזְקָה !
 וְעַם זִוְגוֹת אֲשֶׁר עֲשׂוּ רְצוֹן תְּאֵל בְּמוֹרִיָה !

[שיר בז—סופו חסר]

ולא איצא [ולו גם כן]

עֲלֵי כָל אִישׁ יַעֲדוֹן מְאֻמְרֵי
 וְחִיָּי בֵּין שְׁפִתָּי אוֹ קִבְרֵי .
 וַיֵּשׁ יִתְרוֹן קְמַתְהֶלֶךְ בְּתַבֵּל
 וְאִין יִתְרוֹן לְשׁוֹקֵט עַל שְׁמֵרֵי .

וַיֵּשׁ נִרְדָּם עַד־י נִשְׁף בְּלִי לֵב
וְאַחַר נָם וַרְעִיוֹנָיו מְעִירָיו .

הַקִּיצָנִי לְבָבִי מִתְנוּמָה
בְּתוֹךְ לַיִל בְּסָרְם בּוֹא בְקָרְיו .

וְהִרְאֵנִי כְסִיל מֵאִיר לְעוֹמֵת 5
בְּנֵי עוֹשׂ כְּמוֹ שְׁלִיט וְשָׂרְיו .

וְנוֹגַהּ בְּחֶדֶר תִּימָן כְּכֹלָה
אֲשֶׁר מֶלֶךְ הַבִּיאָה בְּחֶדְרָיו .

וְיָרַח בְּקִשְׁתׁ שְׁלַחוֹ אֹר
בְּצַדִּיָּהּ וּמִתּוֹכָהּ אֲפָרְיו 10

בְּנֵי עוֹלָם ! תִּנּוּ לְבָב לְסוֹד אֵל
בְּעוֹלָמוֹ . וְחִקְרוּ אֶת סִתְרָיו !

וְאֵל תִּהְיוּ בְּחֻצֵיר צֶיץ וּפְרַח
וְלֹא הַבִּין אֵלֵי עַת בּוֹא קְצִירָיו .

פָּנּוּ אֵלֵי בְּכָל עֶקוֹד וְקִשׁוֹר 15
וְרוּ אָסוֹר . וְאַתִּיר מֵאֶסְרָיו !

וְאֵל תִּבּוּזוֹ לְאִישׁ אֶרְצוֹ פֶּאת יָם
וְתִבּוּזוֹ לְכָל שׁוֹקֵד שְׁעָרָיו .

וּבִינוּ כִּי נִבּוּנֵי לֵב יְשִׁימוּן
לִים ג'

ה' [שיר כח—ראשו חסר] *פג*

.....

וְהִנְנוּ כְמוֹ אוֹרִים וְלוֹכְנֵי

בְּתוֹךְ בִּיצָה . וְהָעוֹלָם בְּבִיצָה .

תִּדְבָרָה כִּי לָךְ מְנוּס בְּיוֹם רָע

וְאֵיךְ תִּנּוּס וְאִין פֶּתַח וּמוֹצֵא ?

וּמָה גִפְעַל — וְקִדְמוֹ מִפְּעֵלִי אֵל ! 5

וּמָה נוֹעֵץ — וְהִעָצָה יְעוּצָה !

[שיר כט] *st.*

וְלֹה קִשְׁעָה אֵימָא [ולו גם כן שיר] .

יְדִידֵי קוּם ! בְּכָר אָסְרוּ אֲשִׁישׁוֹת

בְּבוֹר נוֹמָה לְכָל עֵינִין וּפּוֹקֵד .

וְאִין עֲמִי לְבַד שׁוֹתָה בְּלֵב טוֹב 10

עֲלִי נֹצֵת סְמָדָר לַח וְשׁוֹקֵד .

וְעֵלָם (סב ?) וּמִשְׁקָה בּוֹס . וְעֵלָם

לְהַרְיֵק תַּחֲבִיּוֹת רֵץ וְשׁוֹקֵד .

וּכַף עוֹפֵר בְּעֵט מֵאִין דִּיּוֹ עַל

פְּגִי כְנוֹר בְּכַף כּוֹתֵב וְנוֹקֵד . 15

וְהָאָרְצִין בְּעֵינֵינוּ בְּעֵלְמָה

מִשְׁחָקָת . וְהָעוֹלָם בְּרוֹקֵד .

וְשָׁמוּס בְּחִיל נַח בְּלִיל

וְכָל אִישׁ שָׁם לְעוֹמֵת אֲחֵלוֹ קֵד .

[שיר ל]

ולו שיר לחאר ולה קמעה פי וצף
אל הגרב . את הנדוד] .

מְזִמּוֹתַי תִּקְלַעְנָה לְבָבִי

כְּגַם יָנִים בְּיוֹם סַעַר סְפִינָה !

וְנֹדַד נִכְתַּב בְּסֵפֶר הָאֱלֹהִים

5

עָלֵי נַפְשִׁי . וְשׁוּמַת אֵל כָּל מְדִינָה .

וְכָל נִכְתַּב גְּדוּד עָלָיו . יְהִי נָע

כְּמוֹ קִין . וּבֹרַחַ כְּיוֹנָה !

[שיר לא]

ודה פי צפה אל [ולו בחארו את האחים (האזהבים).
10 אכואן ורכר קום אשאעו אן וזכר את האנשים אשר הוציאו קול
אל נגום תקצי בקצר עמרה כי הכוכבים קצבו לו קוצר ימים
וסרוא בה . ושפחו לוח] .

לְבָבִי תוֹךְ קִרְבִּי עִיר סְגוּרָה

בְּתוֹכָהּ אֶהְבֵּת רְעִי גְּצוּרָה .

וְלֹא אֲשׁוּהָ בְּלִבִּי אֶת יְדֵי

15

וְלֹא אֲשׁוּהָ חֲבֵרִי בְּחִבּוּרָה .

וְיֵשׁ מֵהֶם בְּיַד יְד יְמִינִי

וְיֵשׁ מֵהֶם כְּמוֹ אֶצְבַּע יְתִירָה .

וְיֵשׁ נוֹתֵן בְּפִיהוּ לִי בְּרַבּוֹת

וַיִּמּוֹר לִי בְמוֹחֹתַי מְאֹדָה .

וְלִי עֵינַי וְלֹא תִישָׁן . וְלִי לֵב
וְעַל כָּל סוּד מְצוּדָתִי מְזוּרָה .

וַיִּתְּרוּ צְפוּנֵי הַקְּרָבִים

וַיִּזְרוּנִי — וַתּוֹרְתֶם יִשְׂרָאֵל .

5

וְלִי יֹאמְרוּן : אֲשֶׁר יִשְׁמֹר בְּרִיתְךָ

בְּרִיתוֹ שֵׁית בְּתוֹךְ לִבְךָ שְׁמוּרָה !

וְהִנְחִיל זֶה בְּאֶהְבְּתְךָ כְּמוֹ בַת

בְּתוֹךְ בָּנִים . וְזֶה — חֶלֶק בְּבוֹרָה .

וְזֶה מִפִּי יִבְרָךְךָ בְּלִי לֵב

10

אֲמֹר לֹא מֵאֲשֶׁר יֹאמַר יִשְׂרָאֵל

תִּפְתּוּנִי — וְאַתֶּם הַמְּפֹתִים

וַתִּבְזוּנִי — וְלִי נֶפֶשׁ יִקְרָה !

וַתִּמְטְרוּ לְזָרִים לֹא בְּפָנַי

וַתִּתְּרָאוּ בְּכָבוֹד לִי וּמִזְרָא .

15

וַתִּנְחַמוּ בְּדַבְרֵי קוֹסְמִים כִּי

אֲסִיפְתִּי בְּחִשְׁבוֹנֶם מְהֵרָה .

וַתּוֹחִילוּ לָעֵת לָדַת עַמְלֶם

וְאַיֶּךָ תִּחִיל וְאַיֶּךָ תֵּלַד עַקְרָה ?

וְלֹאֵל סוּד מְכוֹסָה לִי צְפִנּוּ

20

וּנְפֹלְאָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ עֲצוּרָה .

וְאִם אַמּוֹת לִקְצֵן יָמִים בְּגִתִּי

וְחַמִּימָתָה עָלַי כָּל חַי גְּזוּרָה וְ

בְּכָר עִיר תִּשְׁמָעוֹן : בָּאוּ בָּכוּ עַל

יְחִיד הַדּוֹר בְּמוֹעֲצוֹת וְתוֹרָה וְ

5

[שיר לב]

[וכתב אל אוהבו]

וכתב אלי צדיק לה

מהדריינים ושמו יוסף

מן אלדיאנין ואסמה יוסף

בן שמואל.]

בן שמואל .

וְכֵן לְבִי חֲמָדְהוּ .

אָהוּב נִפְשִׁי חֲמָדוֹ אֵל

אֲשֶׁר חִבֵּשׁ אֶפְדָּהוּ .

10 וְהִצְדַּק בְּמוֹ הַשֵּׁב

וּמִסִּינֵי לְמָדְהוּ .

וְעִשָּׂה דִין בְּמוֹ מִסִּין

אֲמָתוֹ הֶעֱמִידְהוּ .

וְכָל דְּבָר בְּעֵתוֹ עַל

לְכָל עֲמוֹ יִסְדָּהוּ .

וּמִשְׁפָּטוֹ כְּמִשְׁקֶלֶת

דְּרָכָיו הֶאֱבִידְהוּ .

וְזָד יִהְיֶה אֲשֶׁר עָקַשׁ

דְּבֶשׁ מִקְרָא וְרָדְהוּ .

15 אָנִי עֲמִית לְכָל מוֹצֵא

בְּתַלְמוּד אִם לְכָדְהוּ .

וְרִיעַ כָּל אֲשֶׁר גָּלַחַם

לִבִּי קָרָר וְצָדְהוּ .

וּפִי דָבַר בְּצַחוֹת עַל

עֵנֶק מִלְכוֹ רָבְדָּהוּ .

וַיּוֹן אֶת דְּבָרֵי עַל

אֲשֶׁר הוּא לֹא מְדָדְהוּ .

וּמִדּוֹתַי בְּחֻכְמָתוֹ

וְלִי הוּן רַב וְחֹד מְלָכוֹת וְשֵׁם צָדֵק עֲנָדְהוּ .
 וְעַת אֶרְאֶה יְדִידִי כִי יֵרֹא אֶל תְּחַרִּידְהוּ .
 כְּשֵׁם אָבִי שְׁמוֹ . וְשְׁמִי כְּשֵׁם אָבִיו יִלְדְהוּ .
 וְאֲדַע כִּי נִבּוֹן דְּבָר וְנִגְבוֹר בְּתַעֲוִדָה הוּא .
 אֲשֶׁר לִבִּי כִּעֲבָד לּוֹ וְהוּא אֲדוֹן עֲבָדְהוּ !

5

[שיר לג] *st.*

וְלֹא אֵלֵי שִׁבְיָן [וְלֹא לְאִישׁ אַחֵר אֲשֶׁר
 כַּלְפָּה אֶל אֲשֶׁרֶאף עָלַי הוֹחִירוּ לְהַשְׁגִּיחַ עַל
 מִקְאֲבֵלָה אֶל מִקְרָא אֲדוֹי הִגַּתָּ הַמִּקְרָא אֲשֶׁר
 כֹּתֵב בְּכַסּ יִדָּה . כֹּתֵב בְּכַתֵּב יִדּוֹ] .

עֲשֵׂה אֲחִי בְּחַיִּיךָ שְׂאֵלָה שְׂשֵׂאֵלְתִּיךָ !

10

וְאֵל תִּתְּיָה כְּקִיץ אַרְוֶךָ וְתוֹחֶלֶת מִמּוֹשָׁבָה !

וְתִסְפֹּר אֲשֶׁר תִּכְבֵּן יְהִי מִבֵּינִי בְּמוֹתִיךָ !

וְצוּרָהּ וְתִתְּיָה כָּל עֲבוֹדָתוֹ עָלַי פִּיךָ .

וְיִשְׁמַר בְּכָל טַעַם וּבְמִנִּידָה וּבְסִמִּיכָה !

וּבְפִתּוּחַיִם וּבְקִמּוּצִים וּבְמִלְאָה וּבְחִשּׁוּבָה .

15

וְתִתְּיָה אֶתְּ לַעֲזוֹר לּוֹ יְהִי צוּרְךָ בְּעֲזוּרְךָ !

אֲנִי אוֹמֵר—וְאֲדִירִי אֲנָשִׁים יֵאֱמְרוּן בְּכָה—:

בְּיֹשֶׁר כָּל פְּעֻלְיָךָ וְצָדֵק מְלֵאכּוֹתֶיךָ !

וְטוֹב טַעַם בְּךָ נִסְצָא וְעֲזָרָה בְּחִבְרִיךָ !

[שיר לד]

ולמא קמע אסמאעיל	[ויהי אחרי גדר אסמאעיל בן
בן עבאר באל האגב אבי	עבאר את הדרך להתאגב אבו
מנאר אינזה אללה תמאהר	מנאר—ינשאהו ה'! — הופיע
במואבבה אליה פי עשי יום	(הנגיד) לנגדו עם גדודיו בערב
אלכמים לתלת עשרה לילה	יום החמישי ליל שלש עשר
כלת מן תשרי שנת שמונה	לתשרי שנת ת"ת (1039).
מאות ונשב אל הרב פי מא	והמלחמה פרצה ביניהם בקרב
בינחם עלי מקרבה מן וארי	נחל ושגלי. ואמר (הנגיד)
ושגלי פקאל הדת אל אביאת	אלה הבתים והקימם תחת
ואקאמדם מקאם צלאה	תפלת המנחה ליום ההוא].
מנחה לדרך אליום .	

5

10

רְאֵה הַיּוֹם בְּצַרְתִּי	שִׁמְעֵה וּשְׁעֵה עֲתִירְתִּי!
זְכֹר דְבַר לְעִבְרְךָ	וְאַל אֲבוֹשׁ בְּסִבְרְתִי!
הַתַּנְיַע לְרַע לִי יָד?	וְאַתְּ יָדִי וְסִתְרְתִי!
יַעֲדֵתֵנִי וְהַמְכֹתִי	בְּיַד צִירִים בְּשׂוֹרְתִי.
אֲנִי עוֹבֵר בְּתוֹךְ מַיִם	דְּלַנִּי מִמְּגוֹרְתִי!
אֲנִי הוֹלֵךְ בְּמוֹקֵד אֵשׁ	פְּצַנִּי מִבְּעִרְתִּי!

15

וְאִם יֵשׁ לִי מְרוֹרוֹת. מָה אֲנִי אוֹ מַה מְרוֹרָתִי?
 אֲנִי בְצָר. וְלֹא אוֹכֵל לְהִרְבוֹת אֶת אֲמִירָתִי.
 עֲשֵׂה נָא תַאֲוֹת לְבִי וְחוֹשֶׁה נָא לְעוֹרְתִי!
 וְאִם אֵינִי כְדָאִי אֶצְלָךְ. עֲשֵׂה לְבִנִי וְתוֹרָתִי!

[שִׁיר לַה]

ווקעת אל הוימה	5
עלי אצחאב עבאד ענד	
אל גרוב מן דלך אל יום	
וקתל בן עבאד פי אול לילה	
אל גמעה ערב סוכות פקאל	
פקאל (sie) הדה אל קטעה וסמאהא	10
תהילה .	
[וקרתה הבריוחה על (ר"ל	
וברחו) אנשי עבאד לפנות	
ערב היום ההוא . ונהרג	
בן עבאד בראש ליל יום	
הששי בערב סוכות, ואמר	
זאת השירה .	
וקרא שמה תהילה].	

הֲלִי תַעֲשֶׂה בְּכָל שָׁנָה פְּעִלִים
 כְּפַעְלֶךָ לְאֲבוֹת וְאֲצִילִים?

וְלִי תִשְׁחַט כְּפִירִים כְּצִפִּירִים 15
 וְלִי תִזְבַּח שְׁחָלִים כְּרַחֲלִים?

הַכֹּל שָׁנָה אֲנִי עוֹבֵר בְּלֵב יָם
 וַיִּתְּפֶךָ לְמַסְלוּלִים סְלוּלִים?

וְכָל שָׁנָה אֲנִי הוֹלֵךְ בְּמוֹ אִשׁ

וּתְחַלִּיף לְחֵבוֹ לִי בְּמַלְאִים ?

לֵךְ הַצּוֹר ! לֵךְ גְּאוּהַ תְּחִילָה !

וְאֶתְּה אֵל וּמִדְּבַר אֱלֹהִים !

וְאֶתְּ מַסִּית בְּבֹא קֶצֶם נְסוּגִים

וְאֶתְּ מַסִּיר בְּיוֹם נֶקֶם גְּדִילִים .

5

אֲסַפֵּר אֶת כְּבוֹדְךָ בְּשָׁעָרִים

וְאוֹדֶה אֶת שִׁמְךָ בִּינוֹת קְהָלִים .

וְאֲנִיד פְּלֶאָה בְּעֵדֶת חֲסִידִים

וְנִיטְוֶה בְּתוֹךְ עוֹשֵׂי גְדִילִים .

גְּאֻלְתִּנִּי וְשִׁמְתִּי לִי לְכוֹפֵר

בְּיוֹם אִיד זֶה כְּמוֹ שָׁנָה אֲוִילִים .

10

וְאַחֲרֵי מוֹת בְּנֵי עַבְאִים לְבִיאַת

בְּנֵי עַבְאֵד אֲחֻזְוִנִי חֲבָלִים .

שְׁגִיחֵם רַדְפוּנִי . אֵךְ בְּרֵאֵשׁ זֶה

בְּלִיל מַלְכוּת . וְזֶה מִן הַמַּפְלִים .

15

וְעַל פִּי זֶה אֲצִילִים יַעֲלוּ אֵל

מְלוֹכְתָם . וְעַל פִּי נֶאֱצִילִים .

וְאֲדִירִים נְתוּנִים עַל אֲרָצוֹת

בְּרֵשִׁיוֹנוֹ . וּבְרָצוֹנוֹ קְטוּלִים .

וְאֵילָיו יִשְׁמְעוּ סִרְגֵי פִלְשֶׁת
וְלוֹ יִדְרוּ נְשִׂאֵי יִשְׁמַעֲאֵלִים .

וְלִדְרָבְרוּ כְמוֹ יוֹרֵה מְצַפִּים
וְהַגִּיּוֹנָה כְמוֹ מָטָר יַחֲלִים .

וּבֵין מַלְכֵי וּבְיַגוֹ רִיב וְקִנְיָאָה 5
וְזֶה מִזֶּה בְּאַרְצוֹתֶם בְּדִלִים .

שְׁנֵיהֶם בֵּין מְלָכִים בְּאַרְזִים
וְכָל מַלְכֵי אֲדָמָה כְּשִׁתִּילִים .

שְׁנֵיהֶם לוֹמְדוּ לְמִרוֹף מְלָכִים
וְכַבִּירִים בְּחֶרֶבָם גְּאֻכְלִים . 10

וּמֵאֵז חָלְלוּ רְאִשִׁים בְּרָשִׁים
וְקָדַם זָבַחוּ אֵילִים כְּאֵילִים .

וְאִין עוֹמֵד בְּאַסְפְּמִיָּא לְגִנְגָדָם
לְתַמְרוֹתָם . וְאִין מוֹעֵל מְעֵלִים .

אֲזִי יֵצֵא וְהִתְקַרֵּב לְמִדּוֹן 15
וְעֵטֵד בְּחִילָיו עַל גְּבוּלִים .

וְלָכֵד עִיר וּמְמַלְכָּה בְּדַרְבּוֹ
וְאִין עוֹצֵר וְאִין מְכַלִּים בְּמִילִים .

בְּצַבְאוֹתָיו אֲדוֹנִים בְּעַבְדִּים

וּמַאֲיָמוֹ בְּרִיאֵי גֹף בְּחוֹלָיִם.

וְאֵלּוּפִים בְּחִילוֹ לְאֲלָפִים

וְלוֹ רְאִשִׁים וְעַל רְאִשָּׁם דְּנָגְלִים.

בְּאַרְצוֹתֶם—בְּנִי עֲוֹלָה!—בְּאַבְנֵי

לְשׁוֹנוֹתֶם בְּנִי אֵל חַי סְקוּלִים.

5

עֲלִיחֶם הֶעֱרִימוֹ סוּד וְלִקְחוּ

כְּלֵי זֶזַן וְקִנּוּ הַנְּעָלִים.

לְהַכְרִית אִם בְּיִשְׂרָאֵל וְלִשְׁמִיד

נָבִיר וְדָל וְיוֹנֵק עִם גְּמוּלִים.

וּבְאֲשֶׁר רָם לְבַב מְלָכָם וְדָבַר

בְּפִיו עֲתָק. חֲשַׁבְנוּהוּ הַתּוֹקִים.

10

וְעִבְרָנוּ אֵלֵי אֶרְצוֹ בְּכוּחַ

לְהִנָּקֵם לְאֲדִירִים גְּזוּלִים.

וְעַמְּנוּ גִבְרִים בְּכַפְּיָרִים

וְעִם הַרְבֵּה בְּאַרְבֵּה אוֹ חֲסִילִים.

15

וְאִישִׁים לֹא בְּרוּב בְּשָׂר בְּבִירִים

וְלֹא חֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַפְּסָלִים.

וְכֵן חֲזַגְר בְּיוֹם חֲמָה חַגְזָרָה

וְכֵן פּוֹשֵׁט לְמִלְחָמָה מְעִילִים.

וְכָל מְחִיר אֱלֹי חָרַב וְכָל רֵץ
אֱלֹי הָרָג בְּטוֹב לֵבָב וְגִילִים .

בְּשִׁרְיוֹנִים מְשׁוֹבְצִים בְּגִלִים
וּמְגִינִים אֲדוּמִים בְּגִוִילִים .

עָלִי סוּסִים בְּעֵב סוּעִים וּמָסִים 5
וּבְמִצְחֹת וְכוֹבְעִים עֲגוּלִים .

יְדִיהֶם לֹא מְלֹאֹת בְּחֲנִיתוֹת
וּבְרִמְחִים . כָּאֵלוֹ הֵם אֲשֵׁלִים .

וְלֹא תִרְאֶה לְבַד לָהֶם שְׁלָחִים 10
וְלֹא תִשְׁמַע לְבַד רֶגֶשׁ צְהֻלִים .

וְשָׁבְנוּ אַחֲרֵי הַכּוֹף וְשָׁרוּף
וַיְדִינוּ מְלֹאֹת בִּישָׁלִים .

וַתָּרִיו מִחֲרוּ אֱלֹיו בְּמִילִים
כְּמוֹ סִינִים וּבִסְבָּאִים מְהוּלִים .

וּפְתוּחוּ בְּפִתְחוֹתָם וְשִׁקְרָם 15
כְּאֵילוֹ הֵם עָלִי נִפְשׁוּ רְכִילִים .

וּבִלְע אֵל עֲצַת שָׁרְיוֹ . וְשׁוּה
תְּבוֹנָתָם תְּבוֹנַת תַּעֲלוּלִים .

וַאֲמָרוּ לוֹ בְּשׁוֹבְנוֹ: הֲתִשָּׁב

בְּעִיר מִבְּצָר וְלֹא תִרְדּוּף בְּשָׁלִים ?

הֲלֹא תִצָּא לְצוּרֵד הָעֵינִים ?

הֲלֹא תֵאָיִן לְנֹגֵב נַחֲשָׁלִים ?

וְעָמְדוּ חוֹצְצִים לָרִיב וּבַעֲנוֹת

גְּבוּרָה יִתְּנוּ קוֹל בְּחִלָּלִים.

5

וְלֹא יִבּוֹן לְדַמּוֹתֵם לְאִנְשֵׁי

אֲנָג הַמֶּת. וְדֹא כָלִים לְכָלִים.

אֲשֶׁר הָיוּ בְּעֵין יוֹדָעִם לְפָנִים

כְּמוֹ נָשִׁים וְאֵלוֹ הַבְּעָלִים.

בְּעַת רִבְכֶם יִרוּצוֹן כְּפָרָאִים

10

וְרִגְלִים כְּצַבָּאִים אוֹ יַעֲלִים.

וּמִלְבוּשָׁם לְבוּשׁ מַלְכוּת וְרִקְמָה

וּמִכְלוּלִים. וְעַל רֵאשָׁם כְּלִילִים.

כְּעֵצְמֹתֵם וְצַבָּאתֵם וְכוּחֵם

וּבְהֵם יִמְשְׁלוּ מוֹשְׁלִים מִשְׁלִים.

15

וּבְרֵאוֹתוֹ צַבָּאוֹת לֹא כְּצַבָּאוֹת

עֲמָלֵק הַהַרְוִיגִים הַנְּעוּלִים.

וְרֵאִיתִי בְּנֵי חֵיל יִרְאִים

וְנִבְוִרִים וְכִבְּרִים זְחִילִים.

וְרֹאשִׁים הִלְכוּ בְקָרְבַּי בְּכֹכְבֵי
וְיִשְׂרָאֵל מִלֵּהֲלַחֵם חֲדָלִים.

וְזָכַרְתִּי אֲשֶׁר בְּלִבִּי עֲדַתְם
לְעַמִּי הַנְּמוּכִים הָאֲמוּלִים.

מִרְעִים חִלְקוּ מֵאֵז שְׁלָלָם 5
וְגִוְרָלוֹת עָלַי אֶרְצָם מְמִילִים.

וְרֹאִיתִי בְּכֹד מוֹת בְּעֵינַי
וְאִישִׁים בְּקָרְבִּי סָפִים וְכָלִים.

הֲרִימוּתִי בְשֵׁם אֵל חֲמֹכֹכְדִי 10
וְהִנּוּרָא. בְּקוֹל שְׁבָעִים דְּגָלִים.

לְעַת צָרָה הִכְיִנּוּתִיו בְּלִבִּי
לְחַלּוֹת כּוֹ פָּנֵי שׂוֹכֵן זְבוּלִים.

לְהִתְנַפֵּר עָלַי חֵיל צָר בְּחֵיל צוּר
אֲשֶׁר יִקַּח חַיִּלִּים בְּשַׁעֲלִים.

וְלִי אֲבוֹת בָּעֵת בְּזֹאת בְּשׁוּעַ 15
וְתַחֲנוּנִים פָּנֵי אֵל עֵז מְחַלִּים.

וּמַעֲפָר בְּחֶבֶל הַתְּפִלָּה
תְּשׁוּעָה שׁוֹאֲבִים יַחַד וְדוּלִים.

בְּצַדִּיקְתָּם וְתַמְתָּם מְלִיצִים 20
דְּבַר צָדִק. וְאֵף מוֹנְעִים וְכָלִים.

וְלִי אֲדוֹן אֲשֶׁר אָמַר: בְּמַח בִּי
וְאֶפִּיל בְּנֹעִימִים לְךָ חֲבָלִים!

אָנִי אֲשַׁבֵּר לְךָ שְׁנֵי כַפִּירִים
אָנִי אֶפִּיל לְפָנֶיךָ נְפִילִים!

אֲזִי לְבַשׁ לְבוּשׁ חֲמָה וַיֵּצֵא 5
כִּיּוֹם פָּרְעָה וַחֲלִילוֹ הַצְּלוּלִים.

וַנִּגְלָה לֹא בְעַד חֲלוֹן וּמִתָּר
וְהַשְׁגִּית — וְלֹא אַחַר כְּתָלִים.

וְהִתְעַלָּה עָלַי צָרִי וְהָיוּ
כְּמוֹץ גֶּרֶן. וַיִּגְבְּלוּ שֵׁם בְּעָלִים.

וְהִבְהִילִם וְהִתְקִידִם כְּמוֹ בֶן 10
רֵאִים. וַכְּמוֹ גְּדִי וַכְּמוֹ עֲגָלִים.

וְהַשֵּׁם אֶת גְּבוּרָתָם. וְהָיוּ
בְּמַלְחַמְתָּם לְנָשִׁים וְעוֹיְלִים.

וְשָׁלַח צִיר וְהִטָּה הַשְּׁלָחִים
וְהִפִּף אֶת יְמִינֵהֶם שְׂמֹאֲרִים.

וְשָׁלַח צִיר וְעוּהָ אֶת עֲצָתָם 15
וְשֹׁנָה יוֹעֲצוּ יַחַד סְבָלִים.

וְשֵׁם שָׁקַד בְּפִי צִירָיו וְתָרְיוֹ
וְשָׁרְיוֹ לְהַמִּיתָם מוֹת נְבָלִים.

וַעַת רָאוּ אֲשֶׁר רָדְפוּ לְנַגְדָּם

אֲזִי נָסוּ עָלַי שִׁבְעָה שָׂבִיבִים .

הֲלֹא זֹאת הִיא פְּעוּלַת אֵל אֲשֶׁר יָשָׁת

פְּעוּלְתֵם פְּעוּלַת הַכְּסִילִים !

וְיָשָׁת לָהֶם עֲבוֹתֵים עַל יַדֵּיהֶם

וְעַל לִבָּם אֲמוּדִים הַפְּתִילִים . 5

וַהֲיוּ מִרְכַּבֹּתֵיהֶם לְנַפְשָׁם

לְמַכְשָׁוִים . וְסוּסֵיהֶם כְּבָלִים .

וַהֲבִרְתֵם בְּרוּחַ פִּי כְמוֹ חוּט

בְּיַד אֹרֵג . וְקִצֵּץ בַּפְּתִילִים .

וְרֵאִיתִי מִכּוּבָדִים אֲסִירִים 10

וּמוֹבָאִים סְחוּבִים בְּחֻבָּלִים .

אֵלַי כִּלְדָּךְ בְּפִי חָיו קִצְתָם

וּמִקִּצְתָם בְּרִצְיוֹנוֹ קִטּוּרִים .

וְנִלְאִיתִי רְאוּת מַכִּים וּמוֹכִים

מִגּוֹלְלִים בְּדָם נֶפֶשׁ טָבוּלִים . 15

וּבַף רֶגֶל אֲשֶׁר לֹא הוּצָגָה עַל

אֲדָמָה הַקְּתָה בְּנִהְלוֹלִים .

וְגִבּוּרִים מְחוֹלְלִים נְחוּרִים

וּמוֹשְׁלֵכִים פְּגָרִים בְּנִבְלִים .

וְלֵיל שְׁשִׁי כְּמוֹ קוֹרָא רְדַפְנוּם

וּכְאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַנְּחִילִים .

וְהַפְּלֵנוּ גְבוּרֵיהֶם וּמִלְכָם

וְשִׁרְיָהֶם וְעַבְדֵיהֶם חֲלָלִים .

5

וְהָיוּ עַל פְּנֵי אֶרֶץ כְּדוֹמָן

וְרֵאשִׁיָּהֶם בְּעַפָּר בְּנִלְלִים .

וַיַּעַר חֲלָפוֹ מִן הַחֲדָרִים

וּמִתְאִים מְרוֹזְחִים וְאֵילִים .

וְשָׁבִינוּ לְשׁוּבֵינוּ וְהָיוּ

10

אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לְאֹכְלֵינוּ אֹכֹלִים .

וַיִּזְמוּ כִּי אֲנַחְנוּ נִחְלָתָם

וְהָיוּ הֵם בְּיַדְנוּ נְחוּלִים .

וּבְטָחוֹ עַל קִשְׁתוֹת וַחֲנִיתוֹת

וְנוֹשַׁעְתֵי בָשָׂם אֲדִיר בְּאֵילִים .

15

וּבוֹשׁוּ כָּל אֲשֶׁר לָקְחוּ נֶעְלִים

עָלֵי עֵם אֵל וּמִלְבוּשִׁים חֲבוּלִים .

וְרֵאוּ נִפְלְאוֹת נוֹרָא עֲלֵיָהָ

אֲשֶׁר יָשִׁיב לְחוֹשְׁבֵי רָע גְּמוּלִים .

אֲשֶׁר עָלָה בְּמַחְשַׁבְתּוֹ לְהַפִּיל

20

1

נְפִילֵיהֶם בְּאֶפֶס בְּנִפְלִים .

וְהַשׁוֹעִים בְּתוֹלְעִים הַשָּׁבֵם

בְּקַצְפוֹ . וְחִיָּלִים בְּנִמְלִים .

רְאִיתִךָ—וְאֶת תְּשׁוּבַת בְּשַׁחַל

וְהַצְמַתָּה בְּשִׂאֲנֶתְךָ שְׁחָלִים !

5

וְשִׂרְתֶּךָ—וְאֶת תְּנַאֲה וְתַצְרַח

וְתַרְנֵעַ וְתַפְיֵץ הַחַיָּלִים !

וּנְגִלֶתָ—וְהִמּוּ כָּל קְרָבִים

בְּתוֹךְ צָרִי כְמוֹ הַמֵּית נְבָלִים .

וְזַעַמְתָּ—וְרִאִיתִי מְלָכִים

10

חֲרוֹן אַפֶּךָ וְזַעַמְךָ לֹא מְכִילִים .

וּנְמַהְרִים בְּטָרִם יַחֲזוּנוּ

וְשִׁמְתָם עַת רְאוּתָנוּ עֲצִילִים .

וְשִׁתָּה קִשְׁתוֹתֵיהֶם כְּמוֹ קֶשׁ

וְחִצֵּיהֶם כְּמוֹ חֲצֵץ פְּסוּלִים .

15

וּנְגַזֵּר דִּין בְּיוֹם שְׁנֵי . וְשִׁמְתָה

לְדִינִי בְּחַמְיֹשֵׁי בָּם פְּלִילִים .

וְנִמְיֶתָ בְּמִשְׁפַּט עֲבָרְךָ עַל

פְּלִשְׁתָּ וְעָרַב בְּנִמּוֹת צְדָקִים .

וְהוֹשַׁעְתָּ לְבֶן אִיתּוֹ בְּיַרְח

20

לְאִיתָנִים עַל עֹבְדֵי בָּעֵלִים .

וְאַחַר צֵאת שְׁנַת תְּשַׁע וְתִשְׁעִים
תְּשׁוּעָה צוֹמָחָה לוֹ בְּיְבוּלִים .

וְהָיִיתָ לְסֵתֶר לִי . וּמִצַּר

וְצָרְמֵנִי וּמִצְבָּאוֹת עַרְלִים .

5

וּמִשְׁכַּת יְמִינְךָ לִי בְּיִשְׁע

וְעַל צָרֵי בְּמַכּוֹת וְחֻבְלִים .

וְצוּר מְלֹאכֵי רָעִים מְפִיִצִים

אֲשֶׁר אֶרֶץ וְשָׁמַיִם מְחִילִים .

וְהִשְׁלִיכוּ עֲלֵיהֶם בְּגוֹשְׁמִים

10

כָּלֵי זַעַם וְעִבְרָה בְּאֲנָלִים .

וְהִשְׁקִיף לְעִבְרָךָ בּוֹם יְשׁוּעוֹת

וְהִשְׁקִיף לְצָרָיו בּוֹם רָעִים .

וְאוֹר לִי לַיִל עֶרְבַת חַג אֲסִיפָה

וְאוֹרוֹ כָּל שְׂבִילֵי הָאֲפֻלִים .

15

כָּלֵל אֲבָרָם . כָּלֵל מִשָּׂה . כְּמִנְחַת

יְהוֹשֻׁעַ . כָּלֵל [נֹשֵׂאִין] סָבִלִים .

וְשִׁמְרֵתִי בְיוֹשֶׁר מוֹעֵדִי אֵל

כְּהִלְכֶתָם לְיוֹשְׁבֵי הָאֲתָלִים .

יְמֵי שַׁבָּת. וַיּוֹם שׁוֹפָר. וּכְפֹר .

יְמֵי סוּפָה. וְעַד צֵאת הַרְגָּלִים .

וְהָיָה מִמְנוֹר חֲלוּל כְּמוֹ אֵשׁ

בְּתוֹךְ לְבִי — וְאִם תִּמְצָא מִקִּילִים .

וְאֵל שֵׁת כָּל יְמֵי כְּשׁוּל מְלֹאכָה 5

הַיָּלִים מִעֲבוֹדְתֵם בְּטָלִים .

אֲנִי אֲעַשׂ לְאֵל שִׁירִים כְּפֹלִים

עָלֵי נַפְשִׁים אֲשֶׁר עָשָׂה כְּפֹלִים .

אֲשֶׁר יִלְיִץ לְכָל לְצִים . וַיִּתֵּן

כְּדָבָר לְעֲנֻיִם הַעֲמָלִים . 10

וְאֲשֶׁמִּיעַ שְׂבָחֵי וְאֲסַפֵּר

לְעַם נִבְרָא . בְּגֵי סוּרִים וְגוֹלִים .

וְאִם אֵין כָּל בְּגֵי שִׁחַק וְאֲרִץ

לְשִׁבְתָּ שְׁמוֹ עַל זֹאת יְכוּלִים .

בְּעַת הָעַם לְסוּפְתֵם [יְכִיאוּן ?] 15

הַדָּם מִצוֹר וּכְפֹת הַדְּקָלִים .

בְּכַפּוֹ רוּמְכֵנִי צוּר . וְסוּכּוֹ

צִפְנֵנִי . כְּמִבְצָרִים נְעוּלִים .

וּבְהִבְיֵאֵם עֲרֻבָה . שֵׁת עֲרֻבָה

לְבֵן עֲבָדוֹ כְּעִיר חוֹמוֹת וְחִילִים . 20

והדור צוררי קמף בקמפם
תבואה מעצי הדר שתולים .

והיו לי עלי עבות לבפר
עלי נפשי כעולה או שקלים .

והתגדל עלי מים בעם קם 5
בארבעה עלי מים גדילים .

ובקרב צוררי לאכול בשרי
אני קמתי והם נפלו אמילים .

והקאיבו לכבי . אך אלהים
צרי שלח בעת מכאוב וחילים . 10

וצוה מלאכי שרת . והיו
בעזרי מזבול יורדים ועולים .

ואף על עם אשר אמרו לחלק
שלל עמו באף חלק חבלים .

אנחנו נעשה סוכות בשמחה 15
והמה מקלמתם אבילים .

ונחנו נענה חלל בחדרה
והם עונים דבר קינים ואלים .

הלי זאת ? ואני תולע ולא איש
בזוי עמים ונקל בשפלים ! 20

- וְמָה אֲנִי וּמָה חַיֵּי אֲדֹנָי ?
אֲנִי רַב מַעֲוָה רַע מַעֲלָלִים .
- אֲנִי קָמוֹן וְצָעִיר מִיְשׁוּעוֹת
וּמִכָּל הַחֲסָדִים הַפְּעוּלִים .
- וְאִם תִּשְׁלִים בְּעוֹלָם זֶה זְכוּתִי 5
וּתְשִׁיב לִי כָּפִי צְדָקָי גְּמוּלִים—
בְּמָה—זֶה אֶעֱמֹד יוֹם דִּין ? וּבְמָה
יְהִי חוּבִי וְחַטָּאתִי מְחוּלִים ?
לֹא עֲזוּזוֹ אֲשֶׁר נִרְאָה בְּסוּפָה
וּבְשִׁעָרָה עָלַי שְׁעָרֵי אֱלִילִים . 10
וְלֹא נָתַן כְּבוֹדוֹ לְאַחֲרִים
וְלֹא הוֹרִישׁ תְּהַלְתּוֹ פְּסִילִים .
הִכְיִנּוּתִי כְּכָר שִׁירָה . וְעַתָּה
תְּהַלֵּה הַמְּאִירָה פְּפִסִּילִים .
מִמּוֹלָאָה עָלַי חֲשָׁבוֹן רְעוּתָה 15
בְּמִוְרֵי שִׁיר פְּמַהְלָלֵי תְהִלִּים .
וְעֲנִינִים יִקְרִים מִפְּנִינִים
וּבְכַנְי שִׁיר בְּמֵאוֹנֵי שִׁיר שְׁקוּלִים .
וְאִם הַשִּׁיר עֲקָרָה מְלַהוּלִיד
כְּמוֹתָן . וְאַבּוֹת הַשִּׁיר שְׁכוּלִים . 20

שְׁתִּיחֵם כָּל יְמֵי חַיֵּי צְמִידִים
בְּאֶזְרוּעַי. וְעַל אֲזְנֵי עֲגִילִים.

וַיּוֹם מִשְׁפָּט תְּלִיצָנָה לְפָנַי
בְּמַלּוֹת נוֹטְפוֹת מִזֶּרֶעַ וְאֶהְלִים.

בְּנֵי עַמִּי! עֲנוּ עַמִּי תְהִלָּה 5
תְּהִי שׁוֹמֵה לְרֹאשׁ כָּל מַהְלָלִים!

וְשִׁיתוּ אֶת אִמְרֵיהֶם נְכוֹנִים
מִסֻּדְרִים בְּפִי שְׂבִים וְעוֹלָלִים!

וּכְאֲשֶׁר יִשְׁאַלוּ: מַה זֹאת? בְּנֵיכֶם
לְמַחֵר — יַעֲנוּמוּ הַשְּׂאוּלִים: 10

תְּהִלָּה הִיא לְאֵל נָאֵל יְדִידוֹ
תְּחַקְרֶה לְעֲנוֹת אוֹתָהּ גְּאוּלִים!

תְּהִלָּה הִיא גְּדוּלָה וְהַדְּוָרָה
לְאֵל הַדְּוֹר וּמַפְעֲלָיו גְּדוּלִים!

[שִׁיר לוֹ]

15 וְלֹה אֵלֵי צְדִיק [וְלוֹ לְאוֹהֵב אֲשֶׁר סִלַּח לוֹ
צִאלָהּ כַּעַד עֲדוּאָה. אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִתְקַוְּשׁ עִמּוֹ].

הַנְּרַפָּא הַזְּמַן מִמְּחֻלָּתוֹ

וְחֹבֵשׁ אַחֲרֵי אוֹרְךָ בְּלוֹתוֹ?

ואם לובש ענן בקר בְּשִׁמְשׁ
וְסָר מֵעַל כְּנָף שָׁחַר כְּסוּתוֹ ?

הַכְּמוֹנִי יְהִי מוֹרֵף בְּאֶפֶס
ואם יִטּוֹר לְעוֹלָמִים כְּמוֹתוֹ ?

ואם אוֹכַל לְהִתְאַפֵּק וְדוֹדֵי 5
כְּמוֹם שׁוֹפְכָה עָלַי חֲמָתוֹ ?
ואם תֵּאמְרוּ: עָלַי מָה זֶה וְלָמָּה ?
וְאֵיכָה אֲחֵרֵי אָהֵב נִשְׁתוֹ ?

חֲמָסִי עַל לִבִּי ! כִּי כִּיּוֹם בּוֹז 10
כְּחוֹל יִכְבֵּד וְלֹא אוֹכַל שְׂאֵתוֹ .

וְלוֹ אוֹכַל לְהַכְנִיעוֹ — תִּבְאֲתֵי
אֵלַי הַגְּלוֹי בְּעֵבְדוֹ כֵּן אֲמָתוֹ .

וְאֵיךְ יִשְׁפִּיל אֲשֶׁר בֵּיתוֹ בְּאֶרֶץ
לְמִי שֶׁחַק מְעוֹנָתוֹ וּבֵיתוֹ ?

וְאֵיךְ אוֹכַל לְכוֹפֵף לֵב בְּעֵינָיו 15
יְמֵי חַיָּו כִּיּוֹם קָלוֹן כְּמוֹתוֹ ?

וְלוֹ הוֹבֵא בְּמִלְחָמָת כְּמוֹ יָם
מְמוּלָא מִשְׁפָּתוֹ אֵל שְׁפָתוֹ —

וְאֵין תּוֹכָה לְבַד מִגֵּן מֵאֲדָם

וְאֵשׁ פֶּלֶד קָרַב וּבָרַק חֲגִיתוֹ -

אֲזִי שָׁתָה בְּכוּר מִנֵּת וְשָׁחַק
בְּכוּס מַיִם בְּעֵת צִמְאֹד שְׁתִּיתוֹ .

וַיּוֹם קָטַב אֲשֶׁר יָפִיל בְּפִירִים
עָלַי עָרַשׁ דְּוֵי טָרָם חִיּוֹתוֹ -

5

יִשְׁחַק בּוֹ כְּמוֹ צִפּוֹר בְּבוֹאוֹ
וּכְנַעַל לְכַף רַגְלוֹ יִשִּׁיתוֹ .

שָׁאֵל בִּימָה - אֲשֶׁר תִּדְעַ שְׁבִילוֹ
שָׁאֵל צָדֵק - לִמְעַן הוּא עֲמִיתוֹ .

שָׁאֵל סֶהַר חֲצִי יָרַח - וַיִּגִּיד
לְךָ תִּקְפוֹ ! שָׁאֵל שְׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ .

10

שָׁאֵל חֲקֻמָּה . וְאִם נִפְלְאָת . שָׁאֵל אֶת
רַבִּי יוֹסֵף . אֲשֶׁר חֲקֻמָּה אַחֲוֹתוֹ .

אֲשֶׁר חִכּוֹ בִּינֵן הַטּוֹב . וּפִיהוּ
צָרִי עֶצֶב . וְעֵץ חַיִּים שָׁפְתוֹ .

15

אֲשֶׁר תִּסַּע בְּנִסְעוֹ הַתְּבוּנָה
וּמִסַּן הַתְּעוּדָה בְּחִנּוֹתוֹ .

יְהִי הוֹנֵו פְדוֹת הָרֶבֶב . וְאִם לֹא

יְהִי בּוֹ רֵיִי — תְּהִי נַפְשׁוֹ פְּדוּתוֹ !

וַיִּפְדֶּה כְּתָב בְּשֵׁר לְבָבִי :

כָּבֵר שָׁבָה כְּקֶדֶם אֲהַבְתּוּ !

כָּתַב מַמּוֹר יְדִידוֹת לֵב יְסוֹדוֹ

וּמְגֻזְרַת אֲהַבִּים חֲלָבְנָתוֹ .

5

וּסְפָר לֹא כָּל סֶפֶר — לְמַעַן

כָּתְבוּ אֲהַבִי לִי יוֹם רְצוּתוֹ !

קְרֵאתֵיהוּ וַיִּקְרָה לִי בְּעֵינַי

תְּחַלְתּוֹ . וּפְתַקָּה אַחֲרֵיתוֹ .

וּכְאֲשֶׁר הוּא בְּתוֹךְ לְבִי מְכוּבָד

10

בְּיוֹמוֹ . בֵּן יְהִי מִמְחַרְתּוֹ .

וַיֹּסִיף עַל כְּבוֹד הוֹדוֹ בְּיוֹמוֹ

וַיּוֹסֵף עַל כְּבוֹד הוֹדוֹ בְּיוֹמוֹ

וְהָיוּ תוֹךְ לְבָבֵינוּ נִנְגָעִים

כְּנִגְעֵי אִישׁ אֲשֶׁר עָמְקָה שְׂאֵתוֹ .

15

וּשְׁמֵנוּ אֲגָרוּתֵינוּ שְׂתֵי צַ—

פְּרִים חִיּוֹת — נוֹחַ יוֹם סְהַרְתּוֹ .

וְאֲחֻזְנוּ בְּצִיצִית רֹאשׁ זְמַן רַע

עַדִּי הִפֵּר הַפֵּר בְּרַחוּ בְּרִיתוֹ .

וְכַמּוֹדוֹ יְהִי תוֹמֵךְ בְּאֵחַ לֹא
תִשׁוּנָה לוֹ לְעוֹלָם אֲחֹתוֹ .

בְּרָאוּ אֵל וְשֵׁם לוֹ פֶה— לְחִזְקוֹ
תַּחֲלַת אֶתְּבִי נִפְשׁוֹ מִנְתּוֹ .

וְלֵב גְּמוּק כְּמוֹ יַם סוּף— וְאוֹלָם 5
כְּמֹשֶׁה מְלַבֵּב הַיָּם מִשִּׁיתוֹ !

וְאִישׁ יִנְחָה בְּשִׁבְמוֹ הַקְּפִירִים—
וְאוֹלָם אֶתְּ כִצְאֵן מִשָּׂה נְחִיתוֹ !

שָׁמַע שִׁירוֹ . רָאָה אֶרֶךְ לִשְׁנוֹ . 10
אֲזוּן נִיבּוֹ . חָזַה אֶת בֵּית נִכְתּוֹ !

אָרְגוּ לָךְ בְּיוֹם אֶחָד— וַיִּקֶּר
וְטוֹב מִשִּׁיר אָרְגוּ בֵּן שְׁנָתוֹ !

וְקִשֵּׁר מִחֲצִית לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ
וְהַנִּיחַ לְחַיּוֹ מִחֲצִיתוֹ !

[שיר לז] *st.*

15 וּכְאֵן תְּאִיִּד אֵל]וְיִהִי תְּאִיִּד אֵל-לֵה

דולה אבו געפר בן אבי מוסי אבוי געפר בן אבו סוסי
במבקשי רעתו (של הנגיד).

קד תצאטר מן בן עבאס פי אהרי אשר נעשה הששי
מטאלבתה פאנגרת אמורה מבן עבאס ונשתבו עניניו

20 בעד הלאך בן עבאס ונאם לטובה כאבוד בן עבאס .
ויישן (הנגיד) בלילה

מי בעץ אל ליאלי פכאן
אחת וירא (בחלומי) וחנת
היא קורא (או: נקראים
ירי אנה ינשר הדתה אלאביאת. לפניו) הבתים האלה.

פְּכָר אָבֵד בְּנוּ עֲבָאָם וְרַעֲיוֹ

וּמוֹדְעֵיו - לְאֵל הַלֵּל יְחֻדְשׁ !

וְהַרְוֹן אֲשֶׁר נוֹסֵד בְּסוֹדוֹ

יִחַבְטוּ חַיִּישׁ בְּמוֹ קֶצֶחַ וְיֻדְשׁ !

וְאִיהָ כָּל תְּלוּנָתָם וְרַשָּׁעִים

וְשִׁילוּטָם? - יְהִי שֵׁם אֵל מְקוֹדֵשׁ !

[שיר לח]

ובאן אל הכים [וקרה כי השופט אבו

מדין לן אנלו והעירו אבו מדין באינא ענדה

הנגיד) משנתו והודיעו פאנכהה פאעלמה כנא

מה שראה (בחלומי). ראי ולם ימד פי תלה אבן

ולא נסתק עוד באבן אבן אבי מוסי. ונהרג אחרי

ימים אחדים. ואמר בעת אבן מוסי פקתל אלי איאם

בחבשר ממותו — בשנת יסירה פקאל ענד סא [בש]ך

שמונה מאות (1040) — בהלאכה ודלך שנת שמונה

(את השירה הזאת) וקרא 15

מאות וסמאהא בשורה.

אותה בשורה.]

לך עוֹשֶׁר וּמְמַלְכָּה וְהַעֲזוּ מִלְּפָנֶיךָ !

וְאֵת מוֹשֵׁל בְּכָל מוֹשֵׁל וְנַפְשׁוֹתֵם בְּיַדֶּיךָ .

אֲנִי אֶרְאֶה וְאֶנִּיד לְ - אֲנָשִׁים מִלְּאֲבוֹתֶיךָ .

והעור אשר לא י-	חזה הדבר כבודך !
והאלם אשר ידום	ולא יגיד פעליך !
לך יהוד ותכבוד	באדמתך ושמיך .
וכמה העלית איש	ותיה ממשנאיך !
וכבדתו - והוא בקש	להרע אל ידיך .
וכחש כך כמו המן	ואמר לא ראיתך .
מבשר טוב ! הבינני	ותרים קול בחסדך !
וצפצפה לי כסוס עגור	ואל תמעיט אמריך .
הצדק הוא אשר השמע ?	ואיך היה ואיככה ?
הבינני : הגוית בן	אבי מוסי מחזותכה
ונבלתו הנסחכה	עלי חוצות והשלכה ?
השיבני : "חרה ושמח	ויעלין לבבך !
וקום ורקד עלי רגל	ושוב ומחה בבפיך !
"והרפד בתפוחים	והסמך בנייך !
"וגדל שם אלהיך	ומלא משחוק פיה !
וקום וקרא בשיר שירים	ואל תקרב אגז איכה !
ותן לי בבשורה את	חליצתך ומדיך !
"למען בן אבי מוסי	כבר נפל במהפכה .
"כבר נכסף לבן עפאם	אשר בקש להרגך .
והלך לחזות פניו	בצלמות ובחשכה .

5

10

15

20

מְשַׁמַּחַת כְּמוֹתֶיךָ .	וְהַעִיר מִמְּשֹׁשׁ קָמְיוֹ
מְבוֹהֵלָה וְנְבוֹכָה׃	וּמִשׁוֹצֵאת בְּנֵי בֵיתוֹ
וְחָלָב עַל לְשׁוֹנֶיךָ .	הַיְשִׁיבוּתָיו : דְּבַשׁ מֵתוֹק
כְּמוֹ זֹאת בָּא לְצַרֶיךָ .	וְתַתְּפִיעַר מֵהֲרָה כִּי
וְשִׁית גְּזֵרֵי בְּרֵאשִׁיךָ !	קָחָה מִדֵּי וּמִלְבוּשֵׁי
וְהַשְׁמִיחֶם בְּמִלְכֶךָ !	וְלֶךְ אֶל כָּל מִיּוֹדְעֵי
לְגַהֵזֵם מִמוֹשָׁכָה .	וַיִּדְעוּ כִּי יַחֲדָתוּ
וּרְאָה בּוֹ אֲשֶׁר חָפָה .	וְכִי מִלֶּךְ הִרְגָהוּ
לְשַׁחֲרֶךָ חֲבִירֶךָ !	בְּנוֹ עֵבֵאִם ! שָׂמַח כִּי בָא
בְּצַלְמוֹת וַיִּכְפָּה !	שָׁבוּ יַחַד וְהִכְהוּ
עֲלֵי רֵאשֵׁוֹ וְרֵאשִׁיךָ .	וְאִם תִּחְפוּזִין קִשׁוֹר חָבֵל
וְתָשִׁיב לוֹ בְּקִינֶיךָ .	וַיִּנּוֹד עַל אֲשֶׁר הָיָה
וְתַהֲיֶה לוֹ כְּמוֹ טִיכָה .	וַיַּהֲיֶה לֶךְ כְּמוֹ פֶסֶל
שְׁגִיכֶם רַע וְתַהֲפוּכָה .	וְחִדְּשׁוּ עַל פְּנֵי שַׁחַת
כְּמוֹתֶיךָ בְּקִבְרֶךָ .	וַיִּרְקֹב בֶּן אָבִי מוֹסִי
שָׁמְךָ הֲרַע וְזָכְרֶךָ .	וַיִּשְׁכַּח כְּמוֹ נִשְׁכַּח
בְּפֶחַ יְקוֹשׁ וּבִשְׁבָכָה .	כְּבָר בְּאַתֶּם אֲלֵי צִוְאָר
מִשׁוֹאַתְכֶם וְשִׁכְכָה .	וְנָחָה הַמְּלוֹכָה מִן
לְמוֹנְעוֹת וְלִמְלֹאכָה .	וְאִין בְּכֶם אֲשֶׁר יִצְלַח

ואת הופר אשר תחפור קבורתו בנדך —
 כרה לו כאשר כרה כדינה ואלהיה!
 ותעמיק עד תהום לו — אני אתן שכרה!
 וכה באת לכל עין אשר עליו תהי בוכה!
 לזאת אלבש ואתעמף ואתבשם ואסוכה.
 ואתנהג כטוב לבב ואשובה ואלכה.
 ואדמה אלי יונים עלי מלאת ובברכה.
 ואתאמין כשמשון על יתר אהל ומסכה.
 ואגילה כמות צרי בביתם או במערכה.
 ואומר: מי אשר עשה לך את זאת כגפשיך?
 עניתיהו: הלא תדע? אלהים יעשה ככה!
 שתוק! וכתוב לך מורי לזכרון בספרך!
 ותקראם קריאתך ביום שבת בדתך.
 והיו על לבך והודעתם לבנה!

5

10

[שיר למ—חסר]

ומרן אבו אברהים 16
 עמי רחמה אלה עליה פי
 שנת שמונה מאות ואחת
 ואשתו אשפאקה עליה
 פקאל פי דלך .
 [וחלה אבו אברהים דודי
 (ירחמהו האל!) בשנת
 שמונה מאות ואחת (1041)
 וגבר פחדו עליו (הנגיד פחד
 אודותו) ואמר על זה .]

[שיר לח]

וקאל ענד שקה [ואמר בעת קרע
חיאבה עליה . את בגדיו עליו].

עלי מה אַקְרָעה מַלְבוּשׁ וּמַדִּים
וּלְבַתִּי כְּבָנָד עֵשׂ וְעַדִּים ?

וּלְמָה תַעֲלוּ חֲמַר עָלֵי סוֹת
וּמוֹרְשֵׁי כְּמוֹ בּוֹרוֹת בְּשָׂדִים ?

וְהִנֵּה שָׁבְרוּ צִירִים עֲצָמֵי
וּלְמָה תִשָּׁבְרוּ כּוֹסוֹת וְכַדָּים ?

בְּקָרוֹב תִּתְפָּרוּ צַדֵּי קַרְעֵי
וְעַל צַדֵּי לְבָבִי חֵיל בְּצַדִּים .

וַיּוֹתְרוּן בְּקִיר לְבִי שְׂאוּנִים
וּמַלְבוּשֵׁי מְלוּבְּנִים בְּרוּדִים .

וַיִּדְבַק לְעֲצָמֵי הַשְּׁבוּרִים
יְגוֹן לְבִי כְּמַבְּעוֹת לְבַדִּים .

לְמֹזַת אָחִי מְנוּחִים וְעֹלְצִים
לְנַפְשִׁי עַד יְמֵי עוֹלָם מְנוּדִים !

[שיר למ—סופו חסר]

וּרְתָאָה כְּמוֹ יֹאֲתִי [ויקונן עליו בשיר אשר
נזכר . והוא היותר
דכרה והו אמול [ממא] רתאה אירוד [מכל אשר] קונן

בת ודבר פיה אלתלחה מן
אהלנא אלדין מאתו בעדה .
עליו , וזכר בו את השלשה
מאנשינו אשר מרו אחריו .

ימהר יום פקדתי !
ויאבד יום ילידתי !

והיש אוכל אלי עפר
ואל אראה ברעתי !

הגיש מכאוב כמכאובי ?
הגיש דומה למפתי ?

קמי אניד יגון לפי ?
ומי ירגז לקורתי ?

ומי ישמע מרי שיחי
ויתעשת להויתי ?

יחידתי ! היה כופר
לאח ילד לצרתי !

ימי יתן ותלקח
תמורתו יחידתי !

אהה ! . . . אח אשר אחז
כאב חומל באהבתי !

אשר היה והייתי
ואיננו והייתי !

ולו איטיב ואשמור את
בריתו שהפירותי —

אני באה ביום באה
חליפתו חליפתי .

זכרתיך בכור אבי !
בפערש ליל הנחתי —

וגזל זכרך מתוך
שתי עיני הנזמתי .

ואזכור את מלונך — צם
בבית שחת בקרוותי —

ותתהפך בתוך מעי
לראש פתן אכילתי .

ואזכור שכלבך צמא
בקבר עת [שת]י .

.....

5

10

15

[שיר מ—ראשו חסר]

.....

ומי יתן ויגלגלי לעולה!

ואמרו: עוד ייטיב הזמן לך

ותנוח. השיבותים פחילה:

עלי טוב הזמן הזה ועל כל

מנוחה אחרי אחי קללה!

5

אילותי! קחה נפשי למען

נשוא יגון כמו זה לא יכולה!

[שיר מא]

וקאל פי תעויה [ואמר בעת נחמהו]

אלנאם לה ענה. האנשים עליו.

התנחומים תדבר על לבבי

10

ואנה אחרי גוחם וספר?

ואיך לי אחרי יצחק תבונה

וחיים אחרי שמתיו בקבר?

שעו מני ואל תרבו דברים

ועזבוני ועמדו לי לעבר!

15

והאיצו ופגעו לי בתנין

אשר שבל ויהיה לי לחבר!

ואמרו לו יקונן ואקונן—

ותראו מי במר שיהו ידבר.

חֲבֵרֵי אֵל תִּדְמֶנּוּ אִיד לְאִיִּדִי
וְלֹא שִׁבְרֵי בְמוֹת יִצְחָק לְשִׁבְרִי !

[שיר מב]

וואר קברה פי
אלתאני סן מוא-אתח
[ונקר את קברו
בשני סיום נרכסה
בכורו ואמר].

5

אָהָה ! שִׁבְתִּי בְצַד רוּחִי אֱלֹהִים יַחַדְךָ אָחִי !
קִבְרֵיךָ בְיוֹם אֶמֶשׁ וְגַם הַיּוֹם מְרִי שִׁיחִי !
לָךְ שְׁלוֹם הַלֵּא תִשְׁמַע בְּקִרְאִי לָךְ בְּכֹל כּוֹחִי ?
הַשִּׁיבֵנִי : הַתְּקִיר מִ— עֲגֵה קִינִי בְהַצְרִיחִי ?
הַרְפֵּתָה מִמֶּנֶּךָ עֲצָם וּמִכְתֹּשׁ מִמְקוֹם לְחִי ?
וְגַם לְחֵךְ בְּלִילָה בִּי בָבֶר נָס מִבְּכִי לְחִי ?
עֲזֹבְתִיךָ בְּכוֹר אָבִי לְפַקְדוֹן בְּיַד גּוֹחִי —
וְאֶבְטַח בִּי אֱלֹהֵי שְׁלוֹם תְּהִי הוֹלֵךְ בְּמִבְטְחֵיחִי !

10

[שיר מג]

הם קאל
אָמַר נָא לְאִשְׁרָא אֲתָאוּ רְאוּתוֹ
[ואחרי כן אמר]
וְיָדֵי שְׁלַחוּהוּ בְּאֶבְדָּה :

15

בְּחִי אֵל חַי וְלְעוֹלָם לֹו בְּלִפִּי

כְּמוֹ אִישׁ—עַד [אֲשֶׁר] אָשָׁב לְצִדּוֹ !

[שיר מד']

וקאל פי רגועה [ואמר בעת שובו למקום
אלי מוצע כרמתה ותשייע כשרתו והחאספו האנשים
אלנאם לה , אליו] .

אָהוּב נִפְשִׁי וּמְאוּוִי וְחֶפְצִי !

5

שְׁלוֹמִים לָךְ ! אֲנִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי !

אֲנִי הוֹלֵךְ . וְלִבִּי מִחֲצִיתוֹ

כְּאִישׁ יִבְעַר—וְאֵת רִשׁוֹן בְּחֲצִי .

בְּזֶה אֶבִּיט תְּמוֹנַתְךָ בְּכָל עֵת

וְזֶה יִקַּד עָלַי שְׂבָרִי וּפְרָצִי .

10

וְאִמְרָתִי לְעַם יֵצֵא לְהַלְוֹת

נְגוּעַ לֵב וּמְתַמוּנָג כְּמוֹ צִי :

הַיֵּצֵאתָ לְהַלְוִינִי בְּלִבִּי

חֲפוּי רֹאשׁ אֶל מְקוֹם שְׂגָנִי וְרִבְצִי—

וְלֹא יֵצֵא לְפָנֶיךָ גְּדוֹלֵךְ

15

אֲשֶׁר הָיָה לָךְ מְבִיא וּמוֹצִיא ?

[שיר מה']

וקאל ענד תמאם [ואמר אחרי עבוד
אסכועה . ימי השבעה] .

בְּכַר שְׁלֹמוֹ יָמַי אֶבְלִי
וְלֹא שְׁלֹמוֹ יָמַי חֶבְלִי!
יָמַי צִירִי וְלִילֹת יְהוָה—
מִיּוֹן מְעַי בְּמוֹ חִילִי .

אָהָה ! אֱלֹהֵי ! [וְצַר] לִי צָר
וּמַר לִי מָר ! וְאוֹיֵה לִי— 5

עָלַי אָחִי וּבֶן אִמִּי
בְּלִיל רֹאשִׁי וּמִכְלוּלִי !

הֲיֵהָה הִיָּה מְנַת חֶלְקִי ?
הֲכֹה עָלָה בְּגוֹרְלִי ? 10

וְאִיבְכָה עָלַי כִּתְרִי
וְנִזְרִי קוֹל וְהִי אֶצְלִי ?

וְאֵלֹו צַר אֶחְזֹהוּ
הַדְּפַתִּיהוּ בְּרוֹב חִילִי .

וְלוֹ יָשׁוּב בְּמוֹ כּוֹפֵר 15
פְּדִיתִיהוּ בְּכֹל יֵשׁ לִי .

אֶבֶל מָה אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם
וְאֵלֶּה מִשְׁפָּטַי אֵלַי !

[שִׁיר מִזֹּר]

וקאל ענד מא [ואמר בעת

חם לופאתה שחר ואחד . נשלם למותו הריש אחד .

הֶאֱחָרֵי חֲדָשׁ לְמוֹת אָחִי

אֶרְחֵץ וְאֶתְעַנֵּג וְאֶתְרַפֵּק ?

אֵין בִּי אֲמוּנָה אִם אֱהִי עוֹשֶׂה

זאת — וְאֲנִי בּוֹגֵד בְּלֹא סֶפֶק !

5

אֶתְמוּד בְּאֶבְלֵי עוֹד וְאֶשְׁתַּוּמֵּם

יָמִים . וְכִף עַל כַּף אֱהִי סוֹפֵק .

לֹא אֶעֱשֶׂה שְׁפָם . וְלֹא אֲעַשׂ

מִשְׁפָּתָה — כְּמִתְנַחֵם וּמִתְאַפֵּק .

בִּי קוֹל נְהִי אֶצְלִי . וְקוֹל אָחִי

נִכְרַת — וְלֹא נִשְׁמַע וְלֹא רוֹפֵק !

10

[שיר מזו]

[ונסע עד אשר הקריב

ומאמר אלי אן

לקברו ועבר אליו

קרב מן מקברתה פקטע

ואמר לזה] .

אליה וקאל פי דלך .

וְלֹא אֶטָּה לְחִלּוֹתְךָ ?

15 הֲיֵנָם] בִּינִי וּבִינְךָ

וְאֲשַׁב עַל קְבוּרָתְךָ ?

וְלֹא אֶרְוֶיץ בְּלֵב חֶרֶד

אֱהִי בּוֹגֵד בְּאַחֲוֹתְךָ !

אֶמִּית [אם] אֶעֱשֶׂה כְּזֹאת

עָלֵי קִבְרְךָ לְעוֹמְתְךָ !

אֶהָה אָחִי ! אֲנִי יוֹשֵׁב

כְּמִכְאוּבֵי כְּמִיתְךָ .

וְךָ מְכָאוֹב בְּתוֹךְ לִבִּי

וְאִם אַתָּן לָךְ שְׁלוֹם וְלֹא אִשְׁמַע תְּשׁוּבָתְךָ .
 וְלֹא תִצָּא לְפָנָי בְּיוֹם בּוֹאֵי לְאֲדַמְתְּךָ .
 וְלֹא תִשְׁחַק בְּקֶרְבִּי וְלֹא אִשְׁחַק בְּקֶרְבְּךָ .
 וְלֹא תִרְאֶה תְמוֹנָתִי וְלֹא אִרְאֶה תְמוֹנָתְךָ .
 5 לְמַעַן כִּי שְׂאוּל בֵּיתְךָ וּבִקְבֵר מְעוֹנָתְךָ .
 כְּבוֹר אָבִי וּבֶן אִמִּי ! שְׁלוֹמִים לָךְ בְּאַחֲרֵיתְךָ!
 וְנִרְוִים אֵל הַהוּ נָחָה עָלַי רוּחְךָ וּנְשַׁמְתְּךָ .
 אֲנִי הוֹלֵךְ לְאַרְצִי כִּי בְּאַרְצֵךְ סָגְרוּ אוֹתְךָ .
 [וְאִ]נּוּם עֵת—וְאִיֶּקֶן עֵת וְאֵת לְעַד בְּנוֹמְתְךָ .
 10 וְעַד יוֹם בֹּא תְלִיפְתִּי בְּלִבִּי אֵשׁ פְּרִידָתְךָ !

[שיר מח]

וואר גועה עליה [והוסיף יגונו עליו]

פי עאם ופאתה פקאל . בשנת סוחרו ואמר] .

זמן בוגד ! עלי מזה זה ולמה

אלו אחי אהי תאב וצמא ?

15 ואם אתה גנבתו לי למתי

תשיבהו?—ועד כמה וכמה ?

למותו כהתה עיני בפני —

הטוב לך כי אהי חבר לסומא ?

לך יצחק ! אשר הלך לשחת

[ולא ישוב—אני גועה והנומזה !

[וקניתי כמותך לב וערמה

והייתי בחינה קרומה.

אדמה כי תהי לי לעדי עד

ואולם הזמן לא כן ידמה !

5

[שיר מזמ] *st.*

וקאל פי אנקסאע [ואמר בעת שסקו מכתביו והגיעו
כתבה ווצל אלכתב מן ענ]ר ג]ירה . מכחבים מאנשים אחרים] .

בנפשי אח אשר היו כתביו

כמו מים בעת צמאה ללבי.

והיום אם כתב בא ממקומי

10

ישו זכר כתביו אש בקרפי !

[שיר נון] *נון*

וסמע קום יחונון [ושמע אנשים מתעצבים על
עלי אך לרם פקר]וה[פתרכר אחיהם הנאבד להם וזכר
אכאה ובכא מעתם בכא אח אחיו ובכה עמוכ בכי
שדירא וקאל פי דלך . רב ואמר לזה] .

15

וניני אם אשר דמו לניני עש פריעותם.

פחיו הפכור מהם ובשלומו שבועתם.

גזלהו בכור מות ואיננו לרעתם.

ובכו על קשה יומם וספרו על שמועתם.

זכרתיך בכור אמי! ובכיתי בסיעתם.
ועת סופדים לבן-אמם אשוע בשועתם.
ואם פשעו ולא בכו אריבם על פשיעתם—
באלו קול נהוי פיהם עלי אחי ודמעתם!

[שיר נא—סופו חסר]

וקאל ענד מא 6
[ואמר בעת נשלא
כמל לופאחה עאם ואחר . למותו שנה אחת].
בכר שלמו שנים עשר חדשים
ואין מנוס לך מפח יקושים!

המתקו לך רגבים? או התבחר
10 לך רקב ורמה על אנשים?
בחירי! קום ושובה אל מקומות
ומושבות קה בינות ישישים!

ואגידה לך את מלחמותי
ואודיעך קרבי התדשים.

15 ואיך יקום אשר נמק בשרו
ועצמותיו כמו עצים יבשים?

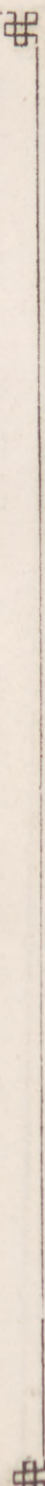
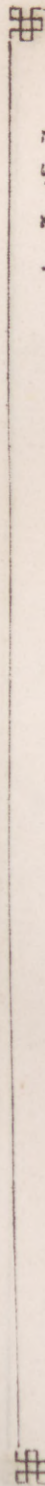
והוא חבוש באדמתו—ורוחו
ונשמתו בשמים חבושים?

ואכל עש בתוך עורו בשרו
.....

[כ"י ב—שיר א]

ואעאנה אבי אעזת אללה כמא [חצר] . . .
 הרמ פכתב אלי אבי אברתי [sie] בנאל ... והו ישכרה
 ויעזרו אבי (ינשאהו ה') במה
 [שהיה אצלן] וכתב אל
 אבו אברתיס בן אל ... והוא
 כהרה אלאכיות .
 הורה לו כאלה הכתיס] .

וְאִנְחָתִי מְשֹׁמֶרֶה .	הַנְּחָתִי כְּעַב עֲבֵרֶה	
בְּכָר תִּמְזֶה וְנִגְמָרֶה .	וְשִׁמְחָתִי וְיִשְׁלֹן־תִּי	5
וְהַעֲצִם מְאֹד חָרֶה .	וְחַפְנֵר בְּגוֹשׁ עֶפֶר	
וְחַלְיָלָה בְּלִי אוֹרֶה .	וְהַעֲיֹן בְּלִי [דַּמְעָה]	
וְאִין נוֹת לְנִמְחָרֶה .	וְאִין וְחִילוֹ וְאִין בַּח	
בְּרֹאשׁ חֶקֶל וּבִסְעָרֶה .	[וְנִדְתִּמְתִּי] כְּאִישׁ שׁוֹכֵב	
כְּדוֹר אֶל עִיר מְיוֹשָׁרֶה צַנְפַּת	10
וְיוֹם צָנֻקָה וְיוֹם צָרֶה .	וּם	
מְקוֹם גִּיחֹת [אֶ]בִּירֶה .	[וְלֹא אֶמְצָא] לֶבֶף רַגְלִי	
וּמְרַפֵּי הַזְּמַן הַקָּרֶה ?	... כָּל זֹאת	
תְּחַלֵּת כָּל בְּגִי [תו]רֶה .	יָדִיד יִצְחָק	
וְהוֹרֵם אֲשֶׁר אֶקְרָא .	קַחֶה אֲלֵנִי	15
מְבוֹלְעָה וְנִבְעָרֶה .	דְּלֵנִי כִּי עֲצָתִי לִי	
בְּאֶרֶץ לֹא מְסוּחָרֶה .	וְחִכְמָתִי שְׂבַח־תִּיהִי	
וְלֹא שַׁעַף לְכֹאֲרֶה .	וְאִין לֶכֶב וְלֹא רַעֲיֹן	
בְּנוֹ יוֹסֵף לְהַמְסִירֶה -	וְלוֹלֵי הַזְּמַן הוֹתִיר	
בְּעֵץ רְטוּב וּבְקַמְזוֹרֶה -	אֲשֶׁר רִים פְּעוֹלָתוֹ	20
וְאַחַר סֵךְ וְגַם קָרֶה -	אֲשֶׁר פִּים שְׁמִפְנֵי	

אָזי מתי בצמאון בתוך צרה ובצרה .
 יהי האל לה גם לו מקום צנה וסוהרה !
 ותעזר ויעזר ותתפרכו באל נזרא !

[שיר ב] *st.*

ולמא וקפ אבי אקוה אללה עלי אלאביאת [ואחרי קרא אבי — ינשאהו

ה'! — את הבתים הנזכרים

קודם כתב אליו] .

אלמתקדמה אלדבר כתב אליה

5

אָחוי מוסר ובר תורה לה שמחה [וגם] אזרה .

לה יושר למען כי נתיבתך מיושרה .

ומכל מום יחדתך כמו ספיר מ[טוה]רה .

ואת נבחר וטוב מכל מלאכת אל ואשר פרא .

הביגני עלי מה זה ומה זה רוחך סרת] ?

ואיך יבך לבכיך ותתרפה ביום צרה !

ואיכה מפני רעת זמן קצף ואיך תנירא] —

בשומי חין עלי יתר והציבך למט[רת] ?

כאלו את הלנות בני אל חי בתבערה .

ואת קמת וריבות אלי משה במי טרה .

ויפית [sic] לישראל להמיר אל בגן פרה .

וצוית בני אהרן לתמרותו באש זרה .

ומשלת כמו יבין בחזק יד ובגבורה .

ומאסת בברק בן אבינועם ובגבורה .

ומפחת נביאי דן בכפרות ובאגורה .

ומאנת לאדם ראש נביא שומרון פחבורה .

וישרת שנוא דודים בעין סרה וסורה .

15

20

וּפְזַרְתָּ לְבֶן עֵפְרַת	לְבָנוֹן מִרְ אֲשֶׁר אָרָה .
וְהַכִּיתוּ לְהַרְגוּ אֶת	בְּנֵי אָדָם בְּחֵין יָרָה .
וְשִׁמְתָּ עַל צְבֵי הַמִּית	צְבֵי כּוֹפֵר וּכְפָרָה .
וְלֹא חִלַּף כְּיוֹם פִּירוֹד	מִיּוֹדְעִים כְּמִכְבִּירָה .
וְלֹא חִשְׁתָּ בְּהַקְבִּין	יְדִידִים לְעֵנוֹת שִׁירָה .
וְלֹא תִרְתָּה [לְמַ]רְעִים	מְקוֹם מְלוֹן וּבֵית דִּירָה .
דַּעַה [כְּמוֹ] אֵשֶׁת	נְעוּרִים הַמְעוֹפְרָה .
[וְלֹא] תִבַע אֲשֶׁר תִּלְד	כְּיוֹם מָחַר לְךָ הַרָה .
. . . . אֵל וּבִידִידְךָ	כְּמוֹ נִפְשֶׁךָ וְהַמִּירָה .
10 [הַנְחַתִּי] כְּעֵב עֵבְרָה	וְאַנְחַתִּי מְשׁוֹמְרָה .
[וְשִׁמְתִּי] כְּמַל הוֹלֵךְ	וְעַל בֵּיתִי פֶּאֶר קָרָה .
אֲנִי אֲשֶׁנְּכִיחָךְ רַעַת	זְמַן עֵנָה בְּךָ סָרָה .
וְאִם בָּיִם שְׁמִפְתִּיךָ	כְּאַהֲבָה לֹא מְסוֹתְרָה —
בָּיִם אֲשָׂא לְךָ טוֹבָה	תְּהִי כְּדוֹר מְסוֹפְרָה !
15 וְתַפִּיחַ בְּהַזְכֵּר	פְּעוּלָתִי כְּאַזְפָּרָה .
וְלֹא תִמּוֹת בְּצַמְאוֹן	בְּתוֹךְ צָרָה וּבְצָרָה .
וְאִם יִכְרָה זְמַנְךָ בּוֹר	לְךָ—יְפוֹל כְּבוֹר כְּרָה .
וְאִם יִדְרוֹךְ נְתִיב בֵּיתְךָ	כְּרֵאֲשׁוֹ אֲדַרְכָּה פּוֹרָה .
וְאַעֲשִׂיהוּ לְךָ כְּדַת	וּכְהוֹנֵן וּכְשׁוֹרָה .
20 וְיִתְלַבֵּן לְךָ אַחַר	אֲשֶׁר תִּהְיֶה כְּפִי בִירָה .

וַיִּישַׁן מֵאֲשֶׁר חָרַע כְּעֵנָף אוֹ כְּצִפּוֹרֶה .
 וַתַּעַשׂ לוֹ אֲשֶׁר תַּחְפוּיָן וַתִּשְׁחַק בּוֹ כְּצִפּוֹרֶה .
 וְאִם תִּמְחֶהוּ בְּנֵי אָדָם בְּהַמְתִּיקִי לָךְ מָרָה —
 חֲכָמִים יַעֲנֶנּוּ: מַה זֹאת ? וּמַה נִּפְלָא וּמַה נוֹרָא —
 עָלֵי דָוִד לְהַתְעוֹרֵר וְלִקְחַת בֵּינֵךְ עֵירָא !

[שיר ג]

וכתב איצא אלי אבי אעזה אללה . [וכתב גם כן לאבי ינשאוהו ה'!] .

נְמוּגוֹתַי בְּרַגְבֵי הָרִשְׁעָה וּנְמִסְרֵתִי בְּיַד עֶבְדְּךָ פְּשׁוּעָה .
 וּנְתַתִּי בְּיַד חֲטָאִי וְהִנֵּנִי כְּמוֹ טָרֶף בְּפָנַי חַיָּה רְבוּעָה .
 תַּפְשַׁטְט זֹאת וְזֹאת עַצְמֵךְ תִּגְרַם וְזֹאת תִּמְחִץ וְזֹאת
 וּנְתַקַּעְתִּי בְּכַף הָאֲחֵרֹנָה 10 אֲשֶׁר הִיא בִּי כְּמוֹ נִתְד תִּקְוָעָה] .
 וְהַחֲלִיפָה הִנְחַתִּי אֲנָחָה — וּמִזְבְּחֵי קִרְבַּעִתִי קִרְיָעָה] .
 וְהַמִּירָה לְקִיקְלוֹן כְּבוֹדִי וּמִלְכוּתִי וּמִשׁוֹרְתֵי פְרוּעָה .
 וְהוֹד פָּנַי לְיִרְקוֹן וּכְחִי לְכַשְׁלוֹן וְשִׁלּוֹתֵי זֹעָה .
 וְהִנֵּנִי מִשְׁאֵת עֲצוֹב וּלְאוֹת וּכּוֹבֵד הַשְּׂאֵת לְמָאֵד וְגַעָה .
 וְהִנֵּפֶשׁ מְאֹד הוֹמָה וְיִתְלַב 15 מְאֹד נִכְאָב וְתִזְקֵן גְּדוּעָה .
 וְחֲמִסָּךְ בְּהַתְפַּגֵּם כְּכֹר צָר וְגַם קָצֵר לְבוּשֵׁי מִשְׁרִיעָה .
 וּמַטָּה כֹּר כְּכֹר גִּשְׁפָּר וְעֵבֶר שִׁשׁוֹן חֵלֶב וְשִׁיר נִמְנַע מְנִיעָה .
 וְהִינֵנוּ אֲסוּפֵי הַדְּאָגוֹת וְהַתּוֹנָה בְּקִרְבֵּינוּ גְּמָעָה .
 וְאַתְמָה מְזוֹדוֹנִי אַחֲרֵי זֹאת — וּמִקְשׁוּיֵי בִפְגָעֵי בּוֹ פְּגִיעָה .
 בְּאִמְרֵי לוֹ: עֲדֵי מְתֵי תִבְחַק 20 גְּאוּלְתֵי וְתַנִּים קִין יְשׁוּעָה ?
 וְלֹא תִרְאֶה עַמְל נִפְשֵׁי וְלַחְצֵי וְתִתְבַּע אֶת גְּזִילְתֵי תְבִיעָה ?

וְלֹא אֹמֵר: עֲדֵי מָתִי? — לְנַפְשִׁי	אֲשֶׁר לֹא מַעֲשׂוֹת הֲרַע שְׁבִיעָה.
וְעַד עֵתָה עָלַי רַבִּי יְגוֹנִי	שְׁמִי שֵׁם שְׁעֵרֹרִיָּה יִדְוָעָה.
וְעוֹד לֹא בּוֹשׁ אֲנִי אֲבוֹשׁ וְלֹא שׁוֹב	אֲנִי אֲשׁוּב לְרַפָּא הַפְּצוּעָה.
וְאִיךָ אוֹכֵל נְשֵׂא רֵאשׁ אַחֲרַי בֵּן	וְלֹאמֵר לוֹ: סִלְחָה אוֹ שְׁמָעָה?
וְלֹלִי כִי אֲשֶׁר הַפְּלִיט פְּלִיטָה	לְשׁוֹמְמָה אֵל פְּלִיטָתִי תִשׁוּעָה.
אֲזִי בְּסֻדָּם הַפּוֹכֵה גַעֲשִׂיתִי	וְהִיִּיתִי לְתֵל מְלַח קְבוּעָה.
נְשִׂיא לִוִי [וַיְהִי] דְרָה! שְׁבַח־סֻדּוֹ	גִּאוּלָּה מִיָּדֵי כָל צָר פְּדוּעָה!
בְּנֹו יוֹסֵף! אֲדוֹנִי בֶּן אֲדוֹנִי	אֲבוֹתִי שְׁחַשְׁבוּהוּ לְרָעָה!
[שְׁמַע] דְּבַרִּי יָדִיד בֵּיתְךָ אֲדוֹנִי	אֲשֶׁר נוֹטַע בְּיָמֶיךָ גְּמִיעָה!
10 [שְׁמַע דְּבַרִּי] אָבִי מוֹסֵר וְאֲחִיו	אָבִי גַעֲזָה אָבִי חֲכָמָה וְדִיעָה!
[וְגַם] שְׁמַעְךָ מְאֹד גָּדַל בְּפִי כָּל	אֲשֶׁר שָׁמַע וְהוֹסִיף עַל שְׁמוּעָה.
וְהִיִּיתָה כְּאֵלוֹ אֶת בְּרָאתְךָ	וְהַטּוֹבָה לְכָה הִיִּיתָה זְרוּעָה.
וּמִדְּוַע תַּחֲיו נִרְאָה כְּכּוֹאֵב	אֲשֶׁר נִשְׁקַע בְּבוֹר יְגוֹן שְׁקוּעָה?
וּמַה תִּירָא וּמַה יִּבְךָ לְבַבְךָ	וְהִשְׁעָה לְךָ אִמָּה רְצוּעָה?
15 וְהֵאֵל שְׁהִבִּיאֲךָ עַד הַלֵּם הוּא	יִנְתֶּן לְךָ לְאֵט נִרְחַב פְּסִיעָה.
אֲנִי אֹמֵר לְךָ מְלִים שְׁנַיִם	וְאֲשַׁבַּע בְּחֵי הָאֵל שְׁבוּעָה—
אֲשֶׁר אִם לֹא לְקַדְמוֹתֶךָ תַּחֲיו שָׁב	וְתִקְרַע אֶת לִבְבִי תוֹנָה קְרִיעָה—
וְעֵין צָרִים בְּקוֹל הַמּוֹן תִּנְקַר	וְתִרְעַע בְּחֹלֶק עַד תִּרוּעָה—
אֲנִי אֶסַּע וְאֵלֶיךָ לִי וְתַבַּע	אֲשֶׁר יִהְיֶה כְּאַחֲרִית הַנְּסִיעָה!

[שִׁיר ד']

20 פראגעט ען דלך ובעת אליה כוא חציר. [והשיבו על זה ושלח לו כל מה שנמצא אצלו].

דְּבַרְךָ בְּתוֹךְ לִבִּי גְמוּעִים וּמִדִּיק בְּתַחְבוּלוֹת שְׂרוּעִים.

וְשִׁירָה שְׁקוּלִים וְחֻזְקִים
 וְאֵת מוֹשֵׁל עָלַי מְהוֹרִים
 וְאֵת מוֹלֵךְ עָלַי לְבוֹת חֻכְמִים
 וְעַל פִּיהָ לְדוֹדֶיהָ נְשִׁיקוֹת
 5 וְגוֹדוּפִים לָהּ נִנְעוּ אֵלַי לֵב
 בְּנִמְלוֹ רַע לְכָל מִטִּיב כְּמוֹתָהּ
 וְרַעְתּוֹ אַרוּכָה עַד שְׁמִטּוֹת
 וְשִׁמְתָה חֲמָא וְעוֹן שֵׁם זְמַנָּהּ
 וַיֵּשׁ רַבִּים אֲשֶׁר זָכוּ וַצְחוּ
 10 זְמַן הִרְעָה וְלֹא אַחֲרָהּ קָה כִּי
 וְאִם עוֹן יִבְקֶשֶׁךָ חֻכְמָךָ
 וְעוֹד הַיּוֹם וַיִּפְתְּחוּ סִפְרִים
 וְעִקְתָּה אֵיךְ לָהּ יִרַע זְמַנָּהּ
 אֲנִי זָר מִקְהֵלָתָה (אִם) לֹא אֲשׁוּדָה
 15 וְנִכְרִי מִמְדַרְרֵי אִם (וַיְהִי) לִי
 לְקַח נָא מִשְׁרִיקוֹי הַסְּמַדָּר
 וְעוֹד תִּשְׁתַּקֵּה עֵסִים רַמְזוֹן וְתִשְׁכַּב
 וְעוֹד תִּפְקֵה כְּמִכָּה הַכְּפָה אֵת
 וְשִׁחֲתִי: אֵיךְ תִּהְיֶה נִרְאָה כְּאִישִׁים
 20 וְמֵה תִירָא וְמֵה יִרְךָ לְבָבָהּ
 וְתִקְבִין כִּי יָמֵי מִבִּין לְאַחֲרִית

וּמִשְׁכָּר וְעַנְיָן כִּף מְנוּעִים.
 כְּסִפְרִים וְעַנְיָנִים יִנְעִים.
 מְחוּכְמִים וּמִדַּעַת שְׂבָעִים.
 וּבִימִינָהּ לְצַרֶּיהָ פְּצָעִים.
 זְמַן בּוֹגֵד וּכְמוֹ חֲצִים תִּקְוָעִים.
 וְנִמְלוֹ טוֹב לְרַעְיוֹ הַמְּרַעִים.
 וְעַד יוֹבְלַת—וּמוֹכְתּוֹ רַנְעִים.
 וְשֵׁם יָמִים הַסְּבוֹת פְּשָׁעִים.
 וּמִטְּוֵבָה כְּמוֹתֶיהָ גְדוּעִים].
 זְמַן יִפְרַע בְּנִשְׂאִים (וְנִרְוָעִים).
 עָלַי יִצֹר וְרַעִיוֹנִים [פְּרוּעִים].
 וַיִּבְדְּלוּ חִסְדִּים מִן רִשְׁעִים.
 וַיֵּשׁ לִי הוֹן וְיָד נְדִיב וְשׁוּעִים?
 תִּנְכִּי הַזְּמַן הִרְעָה רְצוּעִים!
 רְכוּשׁ וְזְמַן יְהִי שְׁלִיט בְּרַעִים!
 וְעוֹד תִּאֲכַל עֲנָבִים מְנַטְיָעִים!
 כְּמִטּוֹת שֵׁן וּמִקְלַעַת פְּקָעִים!
 זְמַנָּהּ אוֹ תִנְנִיעַ נְנָעִים!
 אֲשֶׁר הִקְמָה כְּבוֹד יָנוֹן שְׁקוּעִים?
 וּמִנְעִים עֲבָדִים לָהּ יְדוּעִים?
 וְאִם טוֹבוֹ—מַעַט הִקְמָה וְרַעִים?

וְאִין טוֹב אִם אֶהְיֶי שׁוֹכֵב כְּפֹתִים	בְּדִי לִכְבֹּב בְּבֵית מְדוֹת רְבוּעִים .
אֲנִי שׁוֹתֵק וְיִשְׁמַע מְעֵשִׂי עַד	לְמַרְחֹק כְּשׁוֹפְרוֹת תְּקוּעִים .
וְאֶתְחַפֵּשׂ וְלִי דְבַר וּמִפְעֵל	אֲשֶׁר יִהְיוּ בְּדוֹר אַחֲרוֹן שְׁמוּעִים .
וְאֶתְחַלֵּךְ בְּבִקְעָה עִם בְּנֵי אִישׁ	וְיֵשׁ לִי לֵב עַלִּי רְאִישֵׁי סֻלְעִים .
וְעִנְיֹתַי כְּמוֹ תְּדַע וְאוֹלָם	לְאִם אֶקְרַע בְּלֵב צָרִי קָרְעִים .
וְאֵת הַעַ וְאֶהֱבֶתְךָ זְרוּעָה	בְּתוֹךְ לְפִי כְּמוֹ אוֹרִים זְרוּעִים .
וְשִׁבְתִּי עִמָּךְ אֶבְחַר וְאֶתָּא	עַלִּי הַשְׁקֵמָה וּמִשְׁכַּב עַל יְצוּעִים .
וְיִשְׁכַּתִּי עִם חֶכֶם לִכְבֹּב וְנִבּוֹן	לְנַפְשִׁי מִהִיוֹתָהּ טוֹב וְנִעִים .

[שיר ה']

[e] למא עול אבי אעזה אללה ען אלאנשאר אלתי כאן
 [י] תולאהא גרי מא גרי מן אגראמאה ואתמק אן קתל
 צא... וכן אכתה רחמהמא אללה פי בעין אלטרק
 ודלך פי שנת שבע מאות ושמונים כתב אליה בן כלפון.
 (1020) כתב אליו בן כלפון.]

נְדִיבֹתְךָ רְחֵבָה וְעִמּוֹקָה	וְצִנְדָקְתְךָ בְּהַרְרֵי אֵל תְּחֻקָה .
וְדַרְךְךָ הֵם וְיִשָּׁר לֵב וְחֶסֶד	וְקָרְוָה לְךָ וְאֵל כָּל אִישׁ רְחוּקָה .
וְהוֹדֶךָ רַב וְכָל חֵלֶךְ מְדוּשָׁן	כְּשׁוֹלְחֶנְךָ וְדִלְתְךָ לֹא דִפְקָה .
וְלֹא תִמְנַע לְכָל שׁוֹאֵל שְׂאֵלָה	וְלֹא תִחַדֵּל לְאֶבְיוֹן מְעַנִּיקָה .
לִכְבֹּב כָּל שָׂר וְנַפְשׁוֹ אַחֲרֵי שׁוֹא	וְנַפְשֶׁךָ אַחֲרֵי חֶסֶד דְּבָקָה .
יְדִידֵי צְעֻקָי (?) וּמְנִי	וְחָרַק שֵׁן סָאד עַלִּי חֲרִיקָה .
נֶאֱקָתִי לְךָ רַבָּה וְגִדְלָה	וְעַדִּי אֵל אֲשֶׁר יִשְׁמַע נֶאֱקָה .
וְצָרְתִי לְךָ תִצַּר וְלִמָּאד	יְחִידְתִּי בְּצוּקְתְךָ בְּצוּקָה .

וּכְזָהּ מְצַאָהּ בְּבִדְיָקָה .	בְּחֶנֶךָ אֵל בְּחֶן-צִדִּיק וּבְדָבָר
לְחִשְׁבֵילָךְ וּלְחַיּוֹת לָךְ צְדָקָה .	יִסְרָף בְּיָסוּר אָב יַחֲדוּ
וּתְתַעַרְב רִנְנָה עִם זַעֲקָה .	לְזֹאת אֲשַׁמַּח וְיִתְעַצֵּב לְבָבִי
בְּדַעְתִּי אַחֲרִיתֶךָ כִּי חֲשׂוֹקָה .	כְּשׁוּרֵי עֲצָבֶךָ אֲדַאֵג וְאֲגִיל
וְלֹא יִפִּיק פְּצָעָיו לָךְ לְפִקּוּקָה .	וְהָאוֹהֵב פְּצָעָיו נְאֻמָּנִים ⁵
וְשֵׁם חֶקֶת גְּדוּלְתֶךָ חֲקוּקָה .	לְזֹאת חָשׁוּב כְּבֹדְךָ לְאַמְתּוֹ
שְׁנַת עֵינֶיךָ לְעוֹלָמִים מִתְנַקָּה !	שָׁכֵן חֲשָׁקָה וְהִשְׁמַר וְתִהְיֶה

[שיר ו']

[וזכר באגרת אשר כתב לו עם אלה הבתים את דבר האנשים המקנאים אשר שמתו לאירו בעת קרה לו האסון הזה. וכתב עמה בתים וזכר כי ימצאו (?) ...]	ודבר פי רסאלה כאטמה בהא מע הדח אלאביאת אמר קום מן הכארה שמתו לה 10 ענד מא וקעת לה היה אלנכה וכתב מעהא אביאת דכר אנהא לה יוגרון (?) ...
לְזֹאת הָרוּק בְּפָנֶיהָ צְדָקָה[ח] .	פְּנֵי תֵבֵל בְּצִוְאָר הַמְּצוֹרֵעַ
וּגְלוּי מְעַרְם חוּקָה חֲקוּקָה .	וְחַנְעֵל בְּעִרְףָּ אֲהָבִיהָ
וְהִרְאָם כִּי תְרוֹמּוֹ מִתִּיקָה .	לְזֹאת רִוּם לְלַעֲנָה אִם תִּהְכִּיל
וְלֹא תִשְׁמַע אֱלֹהִים קוֹל נְאָקָה .	15 וְרוּחַ חֲרָפָה מִדָּם [בְּנִי] אִישׁ
וּתְאֹמַר כִּי בָזָה יֵשׁ לִי חֲשִׁיקָה .	וְלֹא נַחֲמוּל עָרֵי קַמּוֹן [וּגְדוּל]
עֲנִיק לָהֶם יַחֲדָתְךָ עֲגִיקָה .	נִחְשָׁיִם הֵם וְעַקְרָבִים וְלוֹ ת—
אֲשֶׁר תִּכְבֹּד בְּעַת צָרָה וְצוּקָה .	בְּנֵי תֵבֵל לְעוֹלָם יִבְגְּדוּ בְּ—
בְּרַחֵם הָרַחֲבָה הַעֲמוּקָה .	אֲמַת הַמָּה בְּאֵמָם בֶּן הַבִּיִּאִם
וְאֵל עָרַב לֹא תִרְדַּע עֲלוּקָה !	20 חָרַג אֹתָם בְּמֹו סִתָּר וּגְלוּי

[שיר ז']

פראנעה אבי אעזה אללה בהרה אלאביאת [והשיבו אבי—ינשאחו ה'! — באלה הבתים].

וְאִין בִּינֵי וּבִינֵי חֲלוּקָה .
 אֲנוּשׁ עַל קִיר לְכַבֵּי חַיֵּשׁ מְחוּקָה .
 וּנְפֹשֵׁי בְּאֶשֶׁר תִּדְבַק דְּבִיקָה .
 בְּצִרְתָּךְ וְצָר שְׁנֵי חֲרוּקָה .
 וַיּוֹם צוּקָה יְהִי חֶבֶר לְצוּקָה .
 אֲזִי יִתֵּן בְּפִנְיֶךָ רְקִיקָה .
 וַיּוֹרֶךְ בְּתוֹךְ שׁוֹחֵה עֲמוּקָה .
 עַלִי אֹרֶת אֲבוּקָתְךָ אֲבָקָה .
 וְעַל שׁוֹנְאָךְ יֶדְךָ חוּקָה .
 וְאִם תִּשָּׁק נְשִׁיקָתְךָ נְשִׁיקָה .
 אֲשֶׁר אִין לָךְ וְלִי בְּהֵם חֲשִׁיקָה .
 וְהֵם אֲצִלִי כְּתוֹלַעַת יְרוּקָה .
 וְחֹנִי כְּעַגְלָה תְּמַעוּקָה .
 וַיְמָה כַּח בְּכַח וְאַנְקָה .
 אֲשֶׁר שָׁלַח עָלַי נָסִי עֲזוּקָה .
 מְבוּסִים בְּבִלְמוֹה אֵל עֲלוּקָה .
 וְכִי תַחִיל בְּעֵת אֲנָאֵק נְאֻקָה .
 בְּמוֹסְרֶךָ בְּעֵתוֹתַי וְעֻקָה .
 מְגִלַת פְּעָלֵי הַטּוֹב חֲקוּקָה .
 לְבַד מוֹתֵם בְּפִי כְּדָבָשׁ מִתּוּקָה .
 נִתְתִּיחוּ וְלֹא הָיָה לְפִוּקָה .
 וְכָל טַעוֹן מְנוּחָתוֹ פְּרִיקָה .

וְדִירוּתְךָ בְּתוֹךְ לְבִי יִצְנָקָה
 וְאַהֲבָה לֹא כְּאַהֲבָתְךָ בְּתַבָּה
 וּנְפֹשֵׁי מְאֶשֶׁר תִּרְחִיק רְחוּקָה
 וַיֵּשׁ אוֹהֵב אֲשֶׁר כְּפּוֹ סִפּוּקָה
 5 וַיֵּשׁ מְרֵאָה לָךְ מוֹבָה בְּיוֹם טוֹב
 אֲשֶׁר אִם תִּשְׁאַלוּ רְקִיק לְאַבְלָה
 וְתֹאמַר לָנוּ לְהַעֲלוֹתְךָ בְּעַמֵּק
 וְאִם תִּדְלִיק [אֲ]בִקָה לָךְ יוֹרֵר
 וְאַתָּה תִּתְאַרַח לֵב טוֹב לְרַע
 10 [וְאִם] תִּשְׁוֶךְ נְשִׁיכָתְךָ נְשִׁיכָה
 בְּאַנְשִׁים
 נְחָשִׁים הֵם] בְּעִינֶיךָ וְעֵינֵם
 חֲמֹדוֹנֵי וַיַּעֲקוּ לְהוֹדִי
 וַיְמָה יוֹכֵל עֲשֵׂה תֵישׁ לְלוּשׁ
 15 יִשְׁלַח אֵל עָלַי אִישִׁים זְכָרְתֵם
 וַיְכַלִּימֵם בְּתוֹךְ אֲרָצוֹ וַיִּרְדּוּ
 אֲנִי אֲעִיד בְּצִרְתְּךָ לְצִירֵי
 וְאַצְדִּיק עַל אֲשֶׁר בָּא אֵל אֲמוּנָה
 וְהִרְעָה אֲשֶׁר הִבִּיא יֵשׁוּ עַל
 20 יְנוּנֵי עַל אֲשֶׁר מִתּוֹ וּמְרָה
 וְאַשְׁמַח בִּי אֲשֶׁר לָקַח בְּכַבּוֹד
 חֲשִׁבְתוֹ עַל שְׁנֵי גְבֵי כְּמִשְׁא

וְהִיְתָה בָּהּ לְמִשְׁמִינֵי שְׁתִּיקָה .	וְסָרָה אַחֲרַי זֹאת כָּל תְּבִיעָה
תְּהִי אַחֵר בְּדִיקָתוֹ בְּדִיקָה .	וְכָל בַּיִת יִפְנֶה מִשָּׂאֵר לֹא
תְּהִי אַחֵר אֲשֶׁר הָיְתָה חֶלְקָה .	וְכָל גּוֹיָה בְּהִתְנַלַּח שְׁעִירָה
פְּרִי אַחֵר זְמִירָה וְעֵזְקָה .	וַיֵּשׂ פְּרִי בְּבֹן פָּרֶם וַיִּוֹסֵף
מֵאוֹר בַּיִת בְּחֶקְצָיִן אֲבוֹקָה .	וְאוֹר פָּנָי אֲנִי יִרְבֶּה בְּהֶרְבּוֹת
וְאֵל יִחְשׁוּב לָךְ אֵת זֹאת צְדָקָה .	כִּבְרַת הַפִּיר דְּבִרְךָ אֵת יְגוֹנִי
וְלֹא יִשְׁמַע קוֹל צְעָקָה .	וַיִּיטִיב בְּאֶדְמָתָה אַחֲרֵי־תֵךְ
בְּחַפְזוֹן . . . עֲלֶה דְפוּקָתוֹ	קָרָא אֲחֵי תִשׁוּבָה לָךְ שְׁלוּחָה
וְשָׁמֵן טוֹב עָלַי רְאִשִׁים מְרִיקָה ?	וּמִי יִכִּין כְּשִׁירְתֵךְ אֲשֶׁר מוֹר
יְהִי נֶעְמֵר בְּתוֹרֵי הַמְּלִיקָה !	וְכָל דֶּל מְזוּכוֹת פֶּר וְכִבְשׁ

[שיר ח]

[ולו על האנשים אשר נכנסו אלם ושמוע
 אלתלמוד עלי גאיה מן אלההרף פוצהם ווצף
 אותם (קוראים) את התלמוד בקצה האחרון
 מן החריפות ותארם ותאר גם את רבם] .
 אסחאדהם .

וְאֵם בְּיָנָי וּבֵין תְּלִמּוּד מְרִיבָה ?	וְהִרְחֵב הַזְּמַן כָּרֵב וּרְבֵא
מִתִּי בְּמֶן וְאַדְרַת וְשִׁיבָה ?	15 וְלִבְנֵי סִדְרוֹ עַל פְּוִי פְתָאִים
מִפְּיּוֹשֶׁת וּרֵב הָאֵי בְּצִיבָא —	וְכָל בְּעַר אֲשֶׁר יֹאמֹר : אֲנִי הוּא
וּמִנְבַּעַת יְהִי אִישׁ רֹאשׁ מְתִיבָה .	יִדְמוּ כִי בְּצִיּוֹת וּזְקָן
אֲלֵי בַיִת הַתְּפִלָּה יוֹם עֶרְבָה .	זְכוֹר אָחִי בְּלִכְתָּנּוּ שְׁגִינוּ
כְּגִי בְּקָר וְהֵם גּוֹעִים קְרוּבָה .	וְשָׁמְעֵנוּ חֲמוֹר נֹעֵר וְצוּחַת
כְּמוֹ רֶפֶת וְהִיא חֲטָאֵת וְחוּבָה ?	20 וְשִׁחַתִּי : מִי אֲשֶׁר שֶׁת בַּיִת אֲדָהִים
אֲבָל קוֹרִים בְּמַסְכַּת וּבְבֵא .	וְאֹמְרוּ אֵין חֲמוֹר וּמְרִיא בְּבֵית אֵל
וְתוֹרָה — וְאֲנִי אָנֹה אֲנִי בָא ?	וְאֹמְרֵתִי : הַמִּירוֹתֶם תַּעֲוֹדָה

וּבֵאֵנוּ זֹעֲמִים אֶל בַּיִת אֱלֹהִים וּמִי יִתֵּן וּנְמַעַה בְּנִתְיָבָה !
 וְהִנֵּה רַב וּתְלַמִּידִים מְגִידִים לְרֵאשִׁיָּהֶם פְּעָרָעַר פְּעָרָבָה .
 בְּפִיהֶם גִּדְּפוּ הַלֵּל וְשִׁמְאִי וְהִכּוּ עַל לְחֵי רַבִּי עֲקִיבָה .
 וְהָרַב יֶאֱרִיךְ לָהֶם מַעֲמִים וַיִּטְרַף מִלְּשׁוֹנָם אֹזֶת וּתְיֹבָה .
 5 וַיִּשְׁבְּתִי וּפְנֵי זֹעֲפִים מִן אֲשֶׁר אָרְאָה וּנְפָשִׁי בְּמַעֲצָבָה .
 וַיִּשְׁאַלְתִּי שְׁלוֹם הָרַב בְּכַבּוּד וְעַנְנִי כְּאֲנָשִׁי רִיב וְאֵיבָה .
 וְהִחַל לְעִנְנֹתָן מֵאָה בְּרַבּוֹת בְּקוֹל עֵבֶה בְּקוֹל חֲמוּן וְצָבֵא .
 וּבְרַךְ אֵל לְמַעַן אִישׁ בְּרָאוּ וְלֹא אִשָּׁה . הַיְשִׁיבוּתֵינוּ תְּשׁוּבָה :
 הַתְּשִׁיט נַפְשֵׁךָ מִן הַזְּכָרִים וְאֵל יַעֲיֵד בְּךָ כִּי אֵת נְקִיבָה ?

[שיר ט]

10 וְלֹא אֵלֵי רֵאשׁ כְּלֵה ר' שְׁמוּאֵל אֶלְבַּגְּרָדִּי גּוֹאֵב עַן לֹו אֵל הַרְאֵשׁ כְּלֵה ר' שְׁמוּאֵל
 שְׁעַר כַּאֲטֵבָה בַּה מִן דַּאֲנִיָּה . הַבְּגַדָּרִי . הַשׁוּבָה לְשִׁיר שִׁשְׁלַח
 לוֹ מִדַּאֲנִיָּה .

בְּאִשְׁמוּרַת עָרֵב . לְבָבִי בִּי יָרֵב . וְתוֹכְחוֹת הָרַב .
 בְּמוֹסַר הַקְּתִירִים .

15 וְאָמַר לִי קוּמָה . וְהִנֵּחַ תִּרְדָּמָה . וְהִבַּט שְׁמִימָה .
 וּבְרַךְ צִוּר קָרָם .

רָאָה אֵת צְבָאוֹתָם . וּסְפָרָה פְּלִאוֹתָם . וַדַּע יוֹצֵר
 אוֹתָם . וַיַּדַּע מִסְפָּרָם .

וְשָׁמַשׁ מִתְחַלֵּף . כְּתוֹכָם כְּמַלְךָ . וּבְלֵם עַל פְּלֵךְ .
 אֶלְחִיד זָרָם .

20 כְּשׁוֹשְׁנֵי סוּגָה . גְּפוּצִים בְּעֵרוּגָה . יְרוּצוֹן בְּמַחֲוּגָה .
 עָלֵי קוּ בְּבִירָם .

וְהִבַּט רְמִיָּהֶם . בְּהֵלֶם בְּשִׁמְיָהֶם . זָכַר חֲבַר לָהֶם .
 וּמֵאִיר בְּמֵאֹרָם .

אֲשֶׁר יֵשֵׁב שַׁעַר . בְּתוֹךְ אֶרֶץ שְׁנַעַר . וּבְגִדוֹלָיו נָעַר .
וּמֵאֵם שְׁנַעָרִים .

זָכַר חֲסִיד וְתָם . תְּבוּנוֹת לֹא חָתַם . אֲכַל פֶּזֶר אוֹתָם .
וְרָפָא נִשְׁבָּרִים .

5 שְׁמוּאֵל בֶּן יוֹסֵף ! שָׁמַע דְּבַרֵי נוֹסֵף . שְׁמוּאֵל בֶּן יוֹסֵף .
וְעֵדְנָה סַפִּירִים .

חֲכָמִים נוֹעֲדִים . בְּכָל יוֹם מְגִידִים . כְּבוֹד אֶרֶץ
בְּשָׂדִים . בְּשֵׁיחַ סַפּוּרִים .

וְלֹא לְאֲדִירִים . מְקוֹמוֹת מַפְאִירִים . וְגַם [לֹא] נְהַדְרִים .
10 בְּאַרְצָם וּמְגוּרִים .

אֲכַל אֲרָצָם תְּרוּם . בְּכָל נֶבֶן מְרוֹם . בְּצַפּוֹן וּבְדָרוֹם .
שָׁמָּם נִשָּׂא וְרָם .

וַיִּסְרוּ מִשָּׁם . וְאֲדַמְתָּם תְּאֲשָׁם . וְתִרְאָה מִדְּרָשָׁם .
כִּיעַר מִדְּבָרָם .

15 וְעַל בֶּן מִי יִבְזֶה . לְאַלוֹת בֶּן מִזֶּה . אֲשֶׁר הוּא תוֹךְ עַם זֶה .
קִצִּינָם וּגְבִירָם .

וּמַחְסִיָּה בְּתֶה — לְנוֹדוֹ וּבְדִיתָא . וְאַסְפְּמִיא שְׁתָּה .
וְרוּחַ מְבוּרָם .

וְלוֹ עֵתָה תִּדְּוֶה . בְּאֶרֶץ אַבְיִ . אֲזִי בְּמָקוֹם תְּאִי .
20 תְּעוֹבֶת אֵל הוֹרָם .

וּפְשֻׁמָּה תוֹרְתוֹ . וְתִרְשִׁישׁ וּמְלָתוֹ . בְּפִיּוֹת אֲמָתוֹ .
וְנִהַג אֶת הוֹרָם .

וְשֻׁמוּהוּ עַל רֹאשׁ . כְּגִי דוֹד לְדְרוּשׁ . וְקִרְאוּ אֹתוֹ רֹאשׁ .
וּנְזָרִים וּנְזִירִים .

בְּשִׁירָךָ שְׁמַחְתִּי . וּבְדַבְרֵי שְׁשֹׁתִי . וּבְכַדַת אִשְׁרָתִי .
תְּבוֹנַת חֲפוּרָם .

בְּמוֹרֵי נְשֹׂאֵתִי . וְחֻכְמוֹת מְלֹאֵתִי . וְגַם רֹאשׁ נְשֹׂאֵתִי .
לְחַתִּיר נִקְשָׁרָם .

5 אֲמָרְיוֹ סְפִירִים . וְאוֹתוֹתָיו עֲרִים . וּמְלוֹאֵת מוֹרִים .
בְּחֻשָׁן סְדוּרָם .

וְעַנְנֵי פַּפְרְחֵי[ם] . וּמַעֲשֵׂה פְתוּחִים . מְכוּסִים פִּירְחִים .
[בְּעוֹנַת] עֲבוּרָם .

10 לָךְ חֶלֶק עֲלִיוֹן . בְּעַט וּבַגְּלִיוֹן . וְגוֹלַת עִם אֲבִיוֹן .
בְּבִיתְךָ מְסֻתוּרָם .

וְסוּד אֲמַתִּיק עֲמֹךָ . לְלַמֵּד אֶת עַמֶּךָ . בְּמִתְנַשֵּׂא בְּמֹךָ .
בְּרַבָּם בְּצַעֲרָם .

לְהַשְׁכִּיל וּלְהוֹרֹת . עֲצָלִים בְּתוֹרוֹת . וְלִזְרֹעַ אוֹרוֹת .
וְלַגִּיר אֶת נִירָם .

15 בָּךְ וּבַמְבָרִי . אֲנַגַּח צְרִי . לָךְ יִתְרוֹ שִׁירִי .
וְעַל מַחְסוּרָם !

[שיר יוד]

וְלֹה אִיצָא [ולו גם כן] .

אֱלֹהֵי חֶסֶד הַיּוֹם זְרוּעַ וַיְמִינֵךָ . וּמְנַד אֲרוֹם חֲלִין
בְּגִי אֵב הַמוֹנֵךְ !

20 וְלֹזְבִשִׁים גָּאָה וְגֵאוֹן לְעַמֶּךָ . בְּעֵבֶרָה וּבַגְּעֵרָה
לְבוֹשׁ אֶת גְּאוֹנֵךְ !

וְהַפֵּר בְּרִית שׁוּמָה לְעוֹבְרֵי רְצוֹנֵךְ . וְהִקַּם שְׁבוּעֶתְךָ
לְדוֹד קַצִּינֵךְ !

וְעַל עֵם אֲשֶׁר שׁוֹלְחִים יְדִיהֶם בְּצִאֲנֶךָ . תִּשְׁלַח בְּאִישׁ
תֵּיכָד וְתִבְעַר חֲרוֹנֶיךָ !

[שִׁיר י"א]

[ובקץ שנת תת"ב (1042)
ירד בן עמאר ומגאהד
וגבורי ערי הגבול והמזרח
והפּרנקים על העיר לורקה
ונגמר הדבר לצאת ולהלחם
נגדם וירדו אנשי הצבא
לכפר באלם ולנו בו לילה
אחת בחפצם להשכים בבקר
וללכת אל לורקה ולהלחם
מחוץ לעיר הזאת. וכתב
אלי מן המהנה בכפר באלם
(אבי—ינשאהו) האל! —
יתאר את מצב הדבר ויכתוב
לי צואה בלשון התלמוד
ונמצא דוגמתו גם בלשון
המקרא.]

ופי ציפה שנת תת"ב נול בן עמאר ומגאהד
ואנגאר אלחגור ואלשרק ואלאפרנג עלי מדינה
5 לורקה ונפר אלפצול לקתאלהם חתי נולת אלעסאכר
בקריה כאלם ובאתו פיהא ליל[תה]ם עלי ניה
אלנהוץ פי צבאחתהא אלי לורקה ומק[את] לתהם דונהא
פכתב אלי מן אלמחלה בקריה בלם [אבי אעאזה]אללה
יצף צורה אלהאל ויוציני בקולה והו[עלי] לגה אלחלמוד
10 אלמוגוד מולאהא פי אלמקרא .

וְכָל אָבָא בְּצָרָה—בְּעִבּוּרְךָ!
וְחַיִּיתִי כְּמוֹ רַבִּים [בְּדוֹרְךָ].
וּמִי יוֹרֵה לְךָ יוֹשֶׁר בְּהוֹרְךָ?
לְנַגְדֵנוּ בְּפֶה רָחֵב וְאַרְךָ .
הֲלֵנוּ אִם לְצָרְנוּ יַעֲוֶרְךָ .
תְּשׁוּרְנִי וְלֹא לְעַד אֲשׁוּרְךָ—
וְקִימְתֶךָ—וְאִם תִּישֵׁן יַעֲיֶרְךָ!
לְהוֹעִילְךָ—יְהִי רַבְּךָ וּמוֹרְךָ!
דְּרַכְיֶיךָ יִרְא יוֹצֵרְךָ וְצוּרְךָ .
תְּחַלְתֶךָ וְהִשְׁכַּל הֶרְרֶךָ .
וְלִשְׁאֲרְךָ וּכְבֹד אֶת חֲבֶרְךָ .

יְהוֹסֵף! כֹּל אֲשֶׁר אֲשָׂא וְאֶסְבּוֹל
וְלוֹלִי אֶתְּ בְּכַר שְׁמֵיךָ בְּתִבְל
בְּתִבִי זֶה בְּתִב יוֹשֶׁר אֶמְרִי
בְּתִבְתִּיהוּ וְהַמְּוֹת מִצַּחֵק
16 וְלֹא אֲדַע בְּקוּם הַצֵּר לְמַחֵר
וְאִם נִגְזַר בְּנִי! כִּי לֹא לְעוֹלָם
תִּנְהַל לְבָבְךָ בְּשִׁבְתֶךָ אֶל בְּתִבִי
וַיּוֹם לֹא יִדְרָשׁוּ רַבִּים וּמוֹרִים
בְּכָל גִּפְשֶׁךָ וְכָל הוֹנֶךָ וְעַל כָּל
20 קִנְיָה בִּינָה וְשִׁכַּל כִּי תְבוּנָה
יִרְא אֶמְךָ וּבְכַר טוֹב לְדוֹרְךָ

והתאהב לכל נברא ומרם	קנותך. הוין קנה שם טוב בעירך.
יהוסף! תן לכל שואל פלבו	ואם אין ענהו מענה רך!
ותן חלק לכל חסר בהונך	ועת מפן זכור את מחסורך!
עשה חיל ואל תבטח עלי מה	עשיתיו—פי עשה חיל יקרך!
והתגדל ורומה על גדולת	אבותיך ואל תבזה צעריך.
וכמוסר מעמים לא זכרתים	דרוש אותם ודבר בם—תבורך!
ואם יש בני אלהים	אני אודך ואל מרע יסירך!

[שיר יב]

פלמא [אחברו] אלמוחאצרון למדינה לורקה בתצמים [וכאשר ספרו להצרים על העיר
 לורקה מרתקרות אנשי הצבא נגדם
 לא התמהוהו וברחו מוכנה. וכאו
 10 עסאכרנא אלי לורקה פאסתקרת פיהא פכתב אלי מנהא. חילותינו ללורקה ונשאר שם. וכתב
 אלי מושם].

ש[לח] יונה מבשרת	ואם היא לא מספרת.
באגרת קמנה אל	בגפיה מחוברת.
מאודרת במי כרפום	ובלבונה מקוטרת
ועת תעוף ותתנשא	שנה אותה באחרת.
15 למען אם פנשה גין	ואם תפול במכמורת—
ותתאחר ולא תחיש—	תהי שנית ממחרת.
ועת תנע לבך יוסף	תצפצף על מרום קרת.
ועת תרד עלי ידיו	ישחק בך בצפורת
ויתיר את בגפיה	וכה יקרא באגרת:
20 בני! דע פי כבר ברחה	עדת קמים מאוררת.
ונפוצה עלי הרים	במוין חלקה מסוערת.

בְּלִי רוּעָה מִפּוֹרֹת.	וּבְדַרְכֵים כְּמוֹ צֶאֱן מ—
אֲשֶׁר הִיְתָה מִסְעֶרֶת.	וְלֹא חֲזוֹתָהּ בְּאוֹיְבֹתָהּ
אֲזִי בָּרַחוּ בְּאֲשֻׁמוֹרֶת.	כְּלִכְתָּנוּ לְהַשְׁמִידֵם
לְרַעְהוּ בְּמַעֲבְרֹת.	וּנְחַרְבוּ וְהָרְגוּ אִישׁ
בְּעִיר חוּמָהּ וּמִסְגֵּרֹת.	5 וּבִישׁוֹ מֵאֲשֶׁר קָוָו
אֲשֶׁר נִמְצָא כְּמַחְתֶּרֶת.	וְהוֹבִישׁוּ כְּמוֹ גִּבֹּב
כְּלִמְתָם כְּ[אֲדָרָת].	וְעָטוּ עַל פְּנֵיהֶם אֶת
כְּמוֹ כְּבֹד לְ[וִיֹתֶרֶת].	וְחִבּוּשֵׁת דְּיִבְקָה כֶּסֶם
וּמָצוּ כּוֹס מִשְׁכָּרֹת.	וְשָׁתוּ בּוֹז בְּקוֹבֵעֵת
כְּחִיל אִשָּׁה מִבְּכָרֹת.	10 וְהָיָה חִיל בְּתוֹךְ לְבִי
כְּמוֹ מָטָר כְּבִצּוֹרֹת.	וְשֵׁם הָאֵל צָרִי עָלָיו
וְאוֹיְבֹתַי שָׁחַרְחוּרֹת.	וְאִז אֹרֻוּ שְׁתֵּי עֵינַי
וְהִיא קִינִים מִדְּבָרֹת.	אֲנִי אֲשִׁיר בְּטוֹב לִבִּי
וְהִיא בְּכָבִי מִזְמֶרֶת.	וְקוֹל שִׁשׁוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתִי
לֵךְ נִפְשִׁי מִזְמֶרֶת !	15 לֵךְ סִלְעֵי וּמִשְׁנֵבֵי
חֲנוּנִיָּה מִסְדָּרֹת.	לֵךְ הִיְתָה בְּצָרָה ת—
אֱלֹהֵי הַמְּהוֹרֹרֹת !	כְּנִי ! שִׁים לְכָף אֶל יָד
כְּמִקְרָא עִם וּבְעֶצְרֹת !	וְקוֹם וּקְרָא תְּהִלָּתִי
עָלֵי יָדְךָ מְקוֹשֶׁרֶת !	וְשִׁית אוֹתָהּ כְּמוֹטֶפֶת
כְּעֵט בְּרֹזֶל וְעוֹפְרֹת !	20 וְתִכְתֹּב בְּלִפְתָּךְ

[שִׁיר יג]

ופי אול שנת הת"ג גאז נגא אלעקלבי [יבראש שנת חת"ג (1042) הלך נגא הסלאווי

מן סבתה ללשלב בתאר אלצקא[לבה] אלהאלכין פי יום
 הויזמה אלפזנת ואסתקר פי מאלקה ... אלהילה? חתי קתל
 סריעא פקא (sic) פי דלך ולה עמל משהור .
 מסכתה לנקום נקמת הסלאווים
 האובדים ביום בריחת
 אלפונס (?) ונשאר במאלקה...
 עד אשר נהרג במהרה . ואמר
 על זה (השיר) אשר לו
 נגון ידוע .

בַּמָּה אֲבִיר יַעֲקֹב נִפְשִׁי לָךְ צַעֲקָה בְּבָבִי . וּכְמַעֲטָא עָלַי
 בּוֹם יִשְׁעֶךָ צַחֲקָה .

זַמַּם אָנָּג לַע לַעֲמֶלְק . וַיֵּד עַל בָּם כְּמוֹ שֵׁם חֲבִירוֹ
 אֶת שְׁמוֹ מִחֲקָה .

א אֲשֶׁר נָבְהָ לְבָבוֹ כִּיִּם כְּמִחַ בְּמִימֵי
 וּבוֹ אִישׁ אֵל כְּאֵף נִשְׁקָה .

10 . . . רַעִי ! שְׁתֵּה בּוֹם יִשְׁעֶה וְשִׁיר לְאֵל עֲלִיוֹן וְהִשְׁקִינִי
 וְגַם לִי שְׁקָה !

[שִׁיר י"ד—סוּפוֹ חֶסֶר]

[ובשנה שקדם האריכה (תת"ג—
 1048) הלך יריד (?) אל
 הזקן בן עבד אללה בקרמנה
 וברתו שניהם ברית לעזרה
 ולמלחמה אחרי התחייב בן
 עבד אללה בתן והפר אותן ושכ
 ללכת אל ארצו . וקרה הנצחון
 על . . . ומות הזקן הנזכר .
 ואמר על זה (את השירה) והיא
 אריגוזה .

[ופי א] לעאם אלמורוך סאר יריד עלי ענד אלשיך
 בן עבד אללה פי קרמנה ותמאפרא עלי אלקיאם ואלוחיב
 בעד כאן אלתזמתא בן עבד אללה פנקצהא ונפד
 15 אלכרוג אלי בלדה פוקע אלתגלב עלי אבתרה ? ומות
 אלשיך אלמרכור פקאל פי דלך
 וחי אריגוזה .

אֲחַלֵּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ דְמוּת וְתִמּוּנָה לְמַעַן פְּעוֹלָתוֹ אֲשֶׁר נִאֲמַנָּה .
 וַיַּעַן בְּכָל עוֹנָה אֲשֶׁר אֲכִינָה לְבָבִי לְדַרְשָׁהּוּ בְּצַר לִי עָנָה .
 20 וְאָמִים אֲשֶׁר אֶלְאָה [נ]שֵׂא אַפּוֹנָה וְאֶלַּךְ עָלַי דְרָךְ וְלֹא אֲכִינָה .
 בַּעַת אֲשַׁמְאִילָה [ב]הַ[נ]עַת אִימִינָה בְּאֲמִנְתִּי תָנָה לִי אֵל בְּנֶפֶשׁ חַיּוֹנָה .
 וְאָעוּף אֵלַי מְדַבְּרִי [ש]ם אֲשִׁכּוֹנָה וְאוֹמֵר הַיְוֹדֵךְ בְּצִוּן תְּרַפִּינָה .

ויום אר ויום ע[בְרָה] לְבַבְךָ פָּנָה. וְנָמַס וְעִשָּׂה בְּאִשֶּׁר תַּעֲשִׂינָה.
 בְּנֹת תֹר אֲשֶׁר קִוְיָא וְנִיץ תִּרְאִינָה. לְזֹאת תַּתְּעַבְדָּ שׁוֹעַ לְאֵל כָּל עֹנָה.
 וְתָקוּם בְּכָל עֶבֶר וְעַל כָּל פָּנָה. וְתִצְעַק בְּעֵינִים לְאֵל תִּשְׁעִינָה.
 וְתִלְעַג לְבוֹטְחִים עַל חַיִּיתָאוּ [צָנָה]. וְשָׁמַע אֵלֵי וְלִי תִאֲזִינָה.
 5 בְּשָׁלֹשׁ בְּאִיר אָבִיחַ וְאֲשַׁעְנָה : תִּפְנֹלָה לְאֵל. רֵאשׁוֹנָה.
 וְשִׁיר לְאִשֶּׁר לִי יַעֲשֶׂה אַחֲרוֹנָה. וְלִבְבִי אֲשֶׁר [יִשְׁמַח] לְקוֹל הַרְנָה.
 כָּאלוֹ אֲרִי רָעַב בְּסוֹבוֹ עֹנָה.
 וְהַשְּׂפִים וּמְרָאָהוּ בְּאֵף גִּשְׁתַּנָּה. וְיִצָּא וְיִטְרַף [בֵּינָן]
 אֲסַפֵּר פְּעוּלַת אֵל אֲשֶׁר עֲשָׂה נָא בְּצָרָה אֲשֶׁר רֵאשִׁי בְּיוֹם הַלְבִינָה.
 10 וְקָרַב עֲצָמֵי מַחְלָה הַשְּׂפִינָה. וּבָאָה בְּמוֹרְשֵׁי אֵלֵי קַרְבָּנָה.
 וְאָמְרוּ מִשְׁנָאִים אֵין לְזֹאת תַּקְנָה. בְּעַת קוּם אֲשֶׁר הִפְר בְּרִית גִּתְנָה.
 וְקָשֶׁר וְהִקְיָה רֵאשׁ וְעַלִּי בְּנָה. וּבָזָה שְׂבוּעָה וְאָלָה שְׁנָה.
 וְעִשָּׂה כְּלֵא בַעַת וּמֵאֵין בִּינָה. וְהִבִּיא קָרַב מַלְכֵי לְרִיב וּלְשִׁמְנָה.
 וְאָרְבוּ לְחַרֵּעַ בְּאֲרֵי בְּמַעֲוָנָה — אֲ[שֶׁר] יַעֲצוּ אֲשַׁמְעַ וְלֹא אֲמִינָהוּ—
 15 עַלִּי שָׁב אֲשֶׁר יִצָּא שְׁמוֹ בְּאֲמוּנָה בְּעִזּוֹ בְּאֲמוּנָתוֹ וּבֵא בְּתִלּוּנָה.
 וְהַפִּיץ גְּדוּדָיו וְחִלְּלוּ מִנָּה וְאָחַר [לְבָבוֹ] בְּעוֹיָלִים זָנָה.

[כ"י ג. שיר תהלה לכבוד הנגיד—אמצעו חסר]

[בשמך רחמנא] מפאת כי נמשכה
 חלהת הנגיד המפואר נמשך שלטון
 הצדק. ומנדבות ידי הנדיב הנעלה
 ארך זמן החסדים, ומצדקתו המטירו
 ענני השפעת החסד מאר רב. ומפני
 שמש תהלתו נחפזו עני הסכנות
 מתהפכות הזמן. ועל ידי סכוב גלגל
 הצלחתו זרחו הירחים המלאים
 מהמרעים אחר אשר נחשכו. ומדות
 טובו ונדבתו חנו על ערף התכונה
 אשר היה ריק ממשא (הטובות
 הזמניות). ואליו פנו כל התקוות.
 ובימינו הוכרו כל מיני הפחד. וגופות
 הנדיבים הקיצו לתחיה מארונות
 הראגות, וירוחות אנשי הצדק הופיעו
 מעמקי בטן האדמה. ונשמחו נפשות
 המדוכאים (או: ונאסרו תאוות
 העריצים) במשכנות חשך. ונתיישרו
 חניתות האמונה. וארכה (ונתחזקו)
 יד האמת.
 מטרת מבוקשיו וראש גבינת תקוהו
 אחרי היים ארוכים ברוב תהלה ותפארת
 ושפעת הברכה . . . של שר השמים.
 והוא היותר נעלה מן האנשים אשר
 אליהם יערכו בקשות. והיותר נשגב
 מהעונים (להמבקשים). וזאת היא
 הקצידת].

f. 1 בשמך רחמי
 דאמת בדואם עז אלריים אלאגל דולה
 אלמעאלי וטאלת במול יד אלקים אלאעו
 כודה אלאיארי ואמטרת בגורה סחאב
 5 אלעואראף ותקשע בשמש כגדה צבאב
 כטוב ואלצואראף וטלעת ברור פלך סעדה
 ברור אלעלם אלאואפל וחלת כלאל כרמה
 גזור אלחלם אלעואטל ואמהדת נחווה
 אלאמאל וצרפת בימינה אלאוגאל ונשרת
 10 מן לחוד אלהמום אנסאר דוי אלהמום
 ובעתת מן אטבאק אלתרי אריאח
 אהל אלפצל מן אלורי וסורת אנפאם
 אולי אלטלמי פי מתאוי אלטלם וקאמת
 קנאה ארלין וטאלת יד אליקין פחקיק
 15

f. 2 גאיה מנאה ודרוה רגאה
 בעד צלה אלבקא לדי אל
 כגד ואלסנה ואלנסא ואל
 זיאדה פי סודה רב אלסאדה
 20 פהו אכרם סכוול ואעז
 מגיב והדה אלקצידה

בְּשֵׁם אֱלֹהֵי אֲשֶׁר תַּחֲלֵה וְכִלָּה פְּעוּלוֹתָיו — וְיָמִי הוּא
 אֲשֶׁר תַּחֲלֵה וְכִלָּה תְּהִלּוֹתָיו ?
 וְיָמִי בֶן קְצוֹת דְּרָכֵי פְּקָאֵי וְחָקֵר אֶת-עֲצָתוֹ
 25 וְהִתְבַּנֵּן בְּרַעַם גְּבוּרוֹתָיו ?
 אֲשֶׁר שָׁם רָכּוּבוֹ עָב וְקָרָה עֲלוֹתָיו — בְּמַיִם.
 וְשֵׁת חֶשֶׁף לְסִתֵּר סְבִיבוֹתָיו.
 וּבְרָא בְּשֵׁשֶׁה כָּל יוֹם הַשְּׁבִיעִי נַח — וְנָטָה
 לְבָדוֹ חוּג אֲדָמָה וְתוֹלְדוֹתָיו.
 30 וְחָלַק לְמִזְלוֹת שְׁחָקִים שָׁנִים עֶשֶׂר — וְהִרְאֵשׁ

וְהִזְנֵב וְשִׁבַּעַת מְאֻרֹתָיו .

וְשָׁמַשׁ אֲשֶׁר יֹסֵב בְּגִלְגָּל וּבָא חוֹרֶף-וּקִיץ

וְקֹר וְחֹם בְּאַרְבַּע תְּקִיפֹתָיו .

וְלִילָה וַיִּזְמַם קִצְרוֹ בּוֹ וַיֹּאדְרִיכוּ-קִצְרוֹ זֶה בְּאוֹרֶךְ זֶה

לְעוֹלָם חֲלִיפֹתָיו .

5

וְסִהַר אֲשֶׁר יִזְרַח בְּלֵיל אַחֲרֵי שְׁמֶשׁ-כְּמוֹ שֶׁר

אֲשֶׁר יִגְבֶּה וַיִּרוֹם בְּצַבְאוֹתָיו .

וְאִם לֹא כְּמוֹ עֶבֶד אֲשֶׁר עַל אֲדוֹנָיו קָם-וּמָשַׁל

בְּכָל עַמּוֹ וְעַל כָּל מְקוֹמוֹתָיו .

10 וְשֵׁשֶׁה בְּצַפּוֹן מוֹל אַחֲיֵיהֶם בְּנִגְבַּז זֶה-לְמַטָּה

וַיִּזְרַד בְּעֵלוֹת זֶה בְּמַעְלוֹתָיו .

וְשָׁנָה מִחֻלְקַת הַדְּשִׁים וְהַחוֹדֶשׁ-לַיָּמִים וְהַיּוֹם

שָׁב וּנְחַלֵּק לְעֵתוֹתָיו .

וְעַת לְחֻלְקִים שָׁב כְּמוֹ גּוֹף אֶלֵי שְׁמֵחַ-וְשִׁמְחַ

אֶלֵי קִוּוֹ וְקוּ אֶל נְקוּדוֹתָיו .

15

3. וְאָרְץ אֱלֹהֵי מַיִם וּמַיִם אֱלֵי רוּחַ—יִשׁוּבוּן וְרוּחַ

לְאֵשׁ שָׁם תִּשׁוּבוּתָיו.

וּמִכָּל אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים בְּעוֹלָמוֹ—לִנְגֹדוֹ בְּאָדָם

שָׁם וְהַשְּׁלִים יַצִּירוּתָיו.

5 אֲפִיקִים כְּמוֹ גִידָיו וּמַיִם לְמוֹל דָּמֹ—וְהָרִים

בְּעֵצְמוֹתָיו וְצִמַּח בְּשַׁעְרוֹתָיו.

וּנְפִישׁ אֲשֶׁר תִּדְמָה לְיוֹצְרָהּ וּבָהּ בַּעַת—יִקְרַב

רְחוֹקוֹתָיו וַיִּפִּיק שְׂאֵלוֹתָיו.

וּמִבְּחַר בְּרוּאָיו הַנְּבִיאִים וְהָאֲבוֹת—וְרַעִים אֲשֶׁר

10 יָקִים לְקַיִים מְזִימוֹתָיו.

וְעוֹלָם כְּמוֹ נִגְהַ וְהִמָּה כְּנִהְרוֹתָיו—וְאֵם לֹא כְמוֹ

לֵיל וְהִמָּה כְּנִרוֹתָיו.

וְאֵם לֹא כְמוֹ עֶשֶׂב וְהִמָּה כְּמִטְרוֹתָיו—וְאֵם לֹא

כְּפֶגֶר מֵת וְהִמָּה כְּנִשְׁמוֹתָיו.

15 יוֹם שָׁם עָלֵי רַעַו לְמַלְכָּהּ וְהָאֲחָד—לְעַבְדָּהּ וְאָחַד

אָרֹן וְאַחִיּוֹת כְּאַמְהוּתָיו .

וְכֵן שֵׁם זְמַנִּי זֶה עָלַי כָּל זְמַנִּים עַל-בְּגִיד

אֲשֶׁר עָלוּ עָדַי רוּם גְּתִיבוֹתָיו .

הֲלֹא הוּא אֲשֶׁר לוֹ יַעֲנוּ חוֹלְלִים: יְהִי בְ-אֶלְפֵי

שְׁמוּאֵל אִם יְהוֹסֵף בְּרַבְבוֹתָיו !

5

הֲלֹא פִי בְהַזְכִּיר שֵׁם נְגִידִי בְשִׁירְתִי-כְנוֹפֶת

עָלַי הֲדוּ וּכְמוֹר בְּשִׁפְתוֹתָיו .

וַיִּזַל בְּטַל חֶרְמוֹן עָלַי שְׁעָרוֹת רֹאשׁוֹ-וַיִּרְדַּד בְּשִׁמּוֹן

עַל זִקְנוֹ וּמְדוֹתָיו .

10 כְּלִיל רֹאשׁ בְּנִי יִצְהָר וּכְתָר בְּנִי עִמְרָם-וְעוֹמְדִים

עָלַי אָרֹן וְעוֹבְדֵי עֲבוֹדוֹתָיו .

וּבָאִים בְּשַׁעְרֵי אֵל בְּרָנָה וְקוֹל תוֹדָה-וְשָׁרִים

בְּכַנּוֹרוֹת בְּבֵיתוֹ וְחִצְרוֹתָיו .

וְשִׁירֵי עָלַי כָּל שִׁיר יְעוֹלָה וַיִּתְרוֹמֵם-בְּזָכְרוֹ

כְּמוֹ גַּעֲלָה וְנִבְּהָ בְדוֹרוֹתָיו .

15

.....

4. וּפְזַר בְּחֹל הַיָּם גְּדֵבוֹת וּמָמוֹן [?]—לְחֹלִים לְצָבָא

רום לְרַמּוֹת בְּגְדֵבוֹתָיו .

וְנָתַן וְהוֹסִיף עוֹד לְלוֹי לְבַד מִפְּעַע—שְׂרוֹתָיו

וּלְכַהֵן לְבַד מִתְּרוֹמוֹתָיו .

5 וְגַם צָמְאָה אֶרְצִי בְּשִׁלֵּשׁ אֱלֵי טוֹבוֹ—וְצוּהָ וְעִשָּׂה

עוֹד לְשִׁלֵּשׁ תְּבוֹאוֹתָיו .

וְאִם הוּא שְׁנֵי תִשְׁבִּי . כְּבָר עֲבְרוּ שִׁלֵּשׁ—יְדָבָר

כְּמוֹ דָבָר וְהַקִּים שְׁבוּעוֹתָיו .

גְּמוּלַת פְּרִי טוֹבוֹ אֲשֶׁלֶם פְּרִי חֲכִי—וְאֶפְרַע בְּחוֹבֵי

גֵּיב שְׁפָתָיו וְגְדֵבוֹתָיו .

וְאוֹסִיף לְכַבֵּד אֶת נְגִידֵי בְּבִרְתָּתָא כָּל—נְבִיֵּא

אֵל וְאוֹסִיף פִּי שְׁנַיִם בְּבִרְכוֹתָיו !

חמת אלסקרמה [נשלמה ההקדמה

ובעדהא קאל צאחב ואחריהא אמר בעל

אלכחאב והוי אל ראם הספר

אלרמה אלתי בער הרה

15

אל האשיה עלי נחים

תגיר בית שני נחים בהרא לאנה אשאר אלי אלסכב וככה
שני נדים לברם מנועים הם ונד בא ונה כל שי יתב
וקד ימכן אן יוגר פי אללגה אלעבראניה ד' חרכאת מחאליה
לכן פי תרפין נחו קולך הַשֶּׁק אַחֲרֶיךָ וקד ימכן אן יכון מחלה 5
ואחריהם ולא אדרי דפעה הרא פי שערה ואנכרה
גמלה קאל ישועה הלוי אלמואכרה
צחיחה תלום אלמצנף מן ראייה פי יעמד יערך בזואל אל
תוקיף פכל לפטה תלת מתחרכאת בערהא סאכן
10 והי אלפאצלה אלצגרי וקד פעל דלך ביתא" פי תמתילהא
ומא פי אלפאצלה אלכברי זיארה עלי דלך סוי חרף יתרכב
מן אול אלכלמה כקולך ויערך ויעמד ומא עלינא כאנת אל
פאצלה מן לפטה מפרדה או מרכבה כמא פעל פיגו מפעולאת
אד געלהא מן אברהם שמר לך אמת רתי אלערב לם תגר מא
15 תסתעמל אלפאצלה אלכברי אלא מן אלכלם אלמולפה כקולהם
וועמו אנהם לקיהם רגל כאברו מאלה וצרבו ענקה:
ואמא עלכט ותדבר אלדי קאל בעצהם אנהמא פאצלתאן
כבריאן פי אצל אללגה פלם יואפק באקיהם עלי דלך בל
קאל אנהמא מערולתאן מן עלאכט ותדאבר פאדא אעוו
20 דלך פי אלערביה טע סעה לגתהם פמא תקול פי אלעבראניה
פי ערמהא || וקלתהא ... תי
מתאל וועמו אנהם || מן אלעבראניה כקול[הם]
ואדרי שבתו והללו... || לשערי רחמים במח...
האשיה || דפקו... || נחים ושלום.

[תמו השירים בכ"י פ"ב]

[בן משלי מרוב שמואל הנגיד.]

יתר הפליטה הנשארת בכ"י פרמא .

ישם כתוב בראשה כדברים האלה:]

„חרוזים אשר נעתקו מס' בן משלי אשר

חברו החכם הנכבד ר' שמואל הנגיד .

[אות האלף]

1. אַמֶּת קָשָׁה . וְקִזְּן מְהִיר . וְחֻכְמָה

וְדִין בָּבַיִם . וְדַרְבֵּיָהֶם רַחֲקִים .

נָחָה אֶת־לִבָּךְ מֵהֶם בְּדַרְךְךָ

מִפִּיקָה אֶת־רִצּוֹן שׁוֹבֵן שְׂחָקִים . (1)

[ציון 2—131, 1 . סי' א']

2. אֲנָשִׁים יֵשׁ לְכָל־מַפְעֵל . וְכָל־אִישׁ

מִקְדָּשׁ לְאִשְׁרֵי חַפְצֵי וּבַחֵר .

גְּבָרִים יִנְהַגּוּ צְנֵה לְמַרְעָה .

וְאִישִׁים יִנְהַגּוּ חֵיל לְאַחֵר . (2)

[ציון 132, 1 . סי' ב']

3. אֲנָשִׁים יַעֲלוּ מְרוֹם בְּחֻכְמָה .

וּבְלִתָּה אֶל־תִּהְיוּם יִרְדּוּ גְבוּהִים .

(1) הערת רש"ל שם: „המשורר הזה אשר היה מלומד גם בחכמות העמים, פה משליו בלשון אשר פתח בו איפוקראט ראש הרופאים את משליו, והוא Vita brevis, ars longa. ואמנם המכוון במאמר הנגיד בכללו כך הוא לפי דעתי: החכמה ארוכה מאריך מרה ורחבה מני ים, וחיי אנוש קצרים ולא יוכל לבא עד תכליתה, ומאחר שלא תוכל להשיג תכלית החכמה, שים לבך שהמעט אשר תקנה ממנה, ינחה אותך בדרך טובה, שתהיה מפיץ רצון מה'; כי אחרי אשר כבר אין לך תקוה לבוא עד מהם [צ"ל סופה? תומה?] ראוי לך שתשתדל להשיג ממנה הפרי הנכבד הזה, והוא להטיב דרכיך ולמצא חן בעיני האלהים. ומה יקר הלימוד הזה! — והנה מלת מהם ענינה מתוכם ועל ידם, כלומר על ידי החכמה ומתוך למוד החכמות, נחה את לבך בדרך מפיקה את רצון האל. כן נ"ל." (2) הערת רש"ל שם: „המשורר סתתל באנשים היגיעים להעשיר וכה דביו, כל פעל ה' למענהו, וכל אהר ואחרו יפה לו הקב"ה אומנתו בפניו, וכל אחר מקודש ומזומן לאותה טלאכה שהוא חפץ בה. יש בני אדם שנולדו לנהוג הצאן והבקר במקומות המרעה, ויש אשר נולדו לאסוף ולכנוס זהב וכסף, בלי שיהיו נהנים מהונם. ולמה נבראו? להבין לאחרים."

וְלֹא תוֹעִיל בְּקִנְיֵן הוֹן תְּבוּנַת

אָנוּשׁ — אִם לֹא יִסְעַד הָאֱלֹהִים . (1)

[ציון 132, I. סי' ג']

4. אָמַת תַּעֲשִׂיר בְּעֵלְיָהּ . וְצִדֵּק

בְּלִי כֹזֵב לְאִישׁ — וַעֲשֵׂה חֵילִים .

וְלִשְׁעָה לְשׂוֹא עֲנִי . וְרַעָה

לְמַרְעָה אֶת־לִבְּבו צִיֵּן הַתְּלִים (2)

[ציון 133, I. סי' ד']

5. אָדוֹן עוֹלָם . וְלוֹ אוֹתוֹת בְּאוֹתוֹת

קְרִיעַת יָם וְדָם שְׁמֶשׁ וְסֶהַר .

וְאִין בָּהֶם כְּתוּדַת כְּלִמָּתִים לְ—

אֲשֶׁר הוֹלֵךְ בְּתַמְת־לֵב וּמַזְרֵר . (3)

[ציון 133, I. סי' ה']

(1) הערת רש"ל שם : "אחרי אשר התל המשורר (במשל הקודם) באנשים היגיעים לאסוף הון, חזר עתה להראות כי מובן לרדוף אחר החכמה, מלרדוף אחר העושר, יען החכמה תעז לחכם לגדלו ולרוממו (כאשר נתקיים בר' שמואל הנגיד), ומי שאין בו חכמה, אף אם יהיה נשוא ורם בעושר ובגדולה, ירד וישפיל ממדרגתו; מלבד כי היגיעה לאסוף הון לא תצלה תמיד, ותבונת אנוש לא תועיל בזה, אם לא יהיה ה' מצדית בידו. ויש לשאול: וכי גם היגיעה להרבות חכמה איננה צריכה לעזר ממרום? ויש להשיב: זה אמת, אבל אמת הוא ג"כ כי הבא ליטהר מסייעין אהו, וה' לא ימנע עזרו מן הבא לקנות חכמה, ופעמים רבות ימנעו מן המבקש לאסוף הון. אך הרבי מוכן מאליו כי כבו שאין העזר האלהי נמצא תמיד לרדף אחרי הממונ, ככה לא תמיד ישיגו מי שרדף אחר החכמה על מנת להשיג על ידה עושר וכבוד, ורק הבא ליטהר, ללמוד על מנת לעשות ולהועיל לזולתו, מסייעין אותו מן השמים".

(2) הערת רש"ל שם : "זה מבואר. וציץ זה הוא לשון ציץ השרה, כלומר עוני יבא למי שפונה לשוא ושקר ורמיה, ורעה תבא למי שמדריך את לבו לרעות בשדה השקרים, ולאכול עשב התהלים".

(3) הערת רש"ל שם : "האל יש לו אותות (המורים על מציאותו וגדולתו) כקריעת ים סוף ועמידת השמש והלבנה ליהושע; אבל אין בכל הנפלאות אות על מציאות האל וגדולתו גדול כזה, שאנו רואים כל בני אדם מורים ומשבחים למי שהולך בתם לבב ובטהרה. שאף אותם שאינם תמימי דרך, הם נותנים שבח (אם לא תמנע אותם הקנאה, כאשר יקרה פעמים רבות) למי שהולך בדרך ישרה; זו אצבע אלהים היא אשר חכריה את הרשעים לתת תורה לצדיקים, והיא אות גדול למציאות האל ולגדולתו. כך נראה לי, אבל בכ"י כתוב בתורת (ברי"ש) כל מתים לו אשר הולך בטמאת לב וטהר, ולפי זה (רק אם נחלף תורת בתורת) יתכן לפרש: אין אות גדול כזה, שאנו רואים שגם ההולכים בטמאת לב, וגם ההולכים בטהרה, כולם נותנים לו תודה, כלומר כולם נותנים תודה לאל. וראשון נראה לי

6. א. אחי משרה אשר נמצאת עצתו

בְּשִׁמְשׁוֹ . מְכַסּוֹת אֹהֶה עֲרָפָה .

ב. ולא כבדה באישוניו שנתו

וְלֹא הִכְבִּיד נְחֻשְׁתּוֹ עַל־מְזִימָה .

ג. ומחשבתו במנדלות חזקות

וַיַּפְעֵתוֹ כְּנִדְגָלוֹת אִיּוֹמָה .

ד. וקר לעשות רצון אחים. וקר מן

עשות דבר אשר יביא בלמה . (1)

[בלומענלעווע 6—55; אריענט 51—308]

[לקט שושנים 33, ס' א']

7. אחי קנאה ידבר בך בביתך

וְאִם יַחְרִישׁ—יְדַבֵּר בְּךָ בְּלִבָּתּוֹ .

עֲשֵׂה נִפְשֶׁךָ בְּשִׁמְעֶךָ אֶת דְּבַר אִישׁ

מִקְנָא בְּךָ—בְּאֵלוֹ לֹא שְׁמַעְתּוֹ . (2)

[בלומענלעווע 56; אריענט 51—309]

8. אשר כחש במזב הנעשה לו

כְּמֹזְבֵי כַחֲשׁ בְּמִזְבֵּי אֵל בְּרָאוּ .

עקר". וצריך להעיר כי בציון שם ברסם בדלת הראשונה בטעות: ולא אותות באותות, אולם מהערת רש"ל נראה כי טעות הדפוס היא; ובהעתקת יא"ר אשר לפני: ולו אותות באותות, ואולי צ"ל באותות.

(1) הערת רש"ל באריענט שם: אחי משרה כמו בעל משרה או איש משרה כמו בערבית. בסוגר ב' תחסר בכ"י מלת על [ובהעתקת יא"ר אשר לפני כחוב: נחושחו מזימה]; בדלת ג' אולי צ"ל חזקה תחת חזקות ומוסב על מחשבתו; בסוגר ד' נמצא בכ"י לו כלמה ומחקי תלמידי יא"ר כי הוא נגד המשקל. וכונת המשל כך היא: מי יוכל להתחשב בעל מעלות ומדות טובות? האיש אשר עצתו ומחשבתו נקיה מהאוות הגוף, ולא יישן הרבה מעצלות, ולא יאכור את מחשבתו ומזימותיו בשלשלאות התאוות, ומי אשר מחשבתו חזקה וקיימת, ורעיוניו יפים, וימלא רצון אוהביו וימנע מעשות דב"ה הטביא לירי בושה ובלימה. וכדומה לזה פירש דוקעס, רק יאמר כי ברמזין כשמש יכוון כי עצתו תניע בכל מקום, ולא נראה.

(2) הערת רש"ל באריענט שם: כוונת המשל הזה קלה להבין, בכ"י כתוב בדלת ראשונה ידובר תחת ידבר וחקנו יא"ר; וכן בהעתקת יא"ר אשר לפני.

וּמִתְנַנֶּה עָלַי אָח. כִּי כִּיּוֹם רָע
מִצָּאָהוּ. כְּאֵלּוּ לֹא מִצָּאוּ. (1)

[בלומענלעזע 7—56; אריענט 51—309]

9. אֲשֶׁר יִגַע וְקָנָה לוֹ סִפְרִים
וּלְבוּ מֵאֲשֶׁר בָּם רַק וְרִיקָם.
כְּפִסֶּס אֲשֶׁר תִּקַּק אֱלֹי קִיר
דְּמוֹת רֶגֶל. וּבֹא לָקוּם וְלֹא קָם. (2)

[אריענט 43—357; שם 51—327; צואה 4—9;
שערובקונדע 61; לקט שושנים 33 סי' ב']

10. אֲשֶׁר יִגַע וְקָנָה הוֹן וּמָמֹן
כְּמַטִּיל נוּזְלִים מְבוּר אֱלִי-בוּר.
וּמָה בְּצַע בְּאִישׁ יִגַע וְקָנָה
וּמִנַּע מֵאֲשֶׁר יִצְבוּר וְיִקְבוּר? (3)

[בלומענלעזע 57; אריענט 51—327;
לקט שושנים 33 סי' ג']

11. אַחַר אֲשֶׁר יִגְמֹל חֲסָדִים. כְּסִיל יִשׁוּב
מֵהָר. וְתִגְמֹלֵי חֲסָדָיו בְּרַע יוֹבִישׁ.

(1) הערת רש"ל באריענט שם: בסוגר א' כתוב בכ"י שבראו נגד המשקל ותקנו יא"ר; בסוגר ב' מצאהו הוא על דרך נמצאתי ללא בקשתי [צ"ל בקשתי, ישעיה ס"ה א'] או ובקשתם משם את ה' אליך ומצאת. וכוונת המשל: דאיש אשר הוא כפוי טובה נגד האנשים גרוע הוא כאיש הכופר בטובת הכורא; אולם האיש אשר הטיב לרעהו ביום צרה, ובעבור זה מתנאה עליו, יצא שכרו בהפסדו. וכזאת היא גם העתקת דוקעס; ובהעתקת יא"ר אשר כירי בדלת ראשונה כתוב בטובה בשעות כי הוא נגד המשקל.

(2) בצוואת ר"י אכן חבון (גם כפי הגרסא במסר אב) בסוגר א' כתיב ריק, ובדלת ב' כתוב עלי, ובסוגר ב' כתוב בשעות מאת תחת דמות; וכן בהעתקת יא"ר אשר לפני.

(3) בסוגר א' בשעות בלקט שושנים כמטול נזלים. בדלת ב' ומנע כפי הערת רש"ל הוא כמו ומנע מנפשו, כמו כאיוב אמנע (ל"א ה') ובחרגום אין אתמנע; ודוקעס טעה בהעתיקו מלת מאשר כמו יותר ממי (מעיהר אלם יעמאנד), כי הכונה: מה תועלת תצא להאיש הלו מן ההון אשר צבר. דמיון המטיל נוזלים לעושה מלאכה כבדה מבלי תועלת הוא כמו הרמיון היוני הנודע מאבן סזיפוס.

בְּזִמְן אֲשֶׁר יִמְמִיר נְדָבוֹת עֲלֵי־דָשָׁא
וּכְתוּם פְּרָחָיו בָּא בְּכָרְד וְאֶלְגָּבִישׁ. (1)

[בלומענלעזע 57; אריענט 51—328]

12. אֲשֶׁר יִקֵּר. וְיִמְנַע לְבַקֵּשׁ
לְנַפְשׁוֹ מִבְּנֵי אִישׁ מְאֹוִיִּים.

מִשָּׁבַח מְאֹוֶשֶׁר יִשְׁאַל אַנְשִׁים
אֲשֶׁר אֵינֶם לְשִׁלְתוֹ רְאוּיִים. (2)

[בלומענלעזע 57; אריענט 51—328]

13. אֲשֶׁר יַחְרִישׁ וְלֹא יִקְרָא חֶבְרוֹ
לְעִוְרָתוֹ בְּצוֹק — דָּמּוֹ בְּרֵאשׁוֹ.

וּמִי לֹא יַעֲמִיד רוּפֵא עָלָי מְ—

חֲלָתוֹ — הוּא אֲשֶׁר פָּשַׁע בְּנַפְשׁוֹ. (3)

[בלומענלעזע 58; אריענט 51—328]

14. א. אֲשֶׁר יֹאמֵר בְּךָ כִּי אִישׁ אָמַת אַתָּה
וְלֹא בֶן אִישׁ אָמַת מְאִישׁ חֲמָסִים —

(1) הערת רש"ל באריענט'שם: הכוונה ברורה היא, רק צריך להעיר כי לא כל אוהב המהפך לאויב לכסיל נחשב, כי לפעמים יאהב ראובן את שמעון על כי יחשבהו לאיש טוב וישר, ואחרי כן יודע לו כי יותר טוב הוא להרחק ממנו. והבית השני מהמשל הזה טובא מר' אבשלום מזרחי באמרי שפר [מהדורת כרמולי' השניה ספר"מ תרכ"ה, צד 11 סי' י"א] לרוגמא משייר בעל ב' חנועות ויתד ב"ה ויתד והנועה ויתד וב"ה, ויאמר שם כי השיר הזה אין לו יחס בלל, ר"ל כי לא נהגו המשוררים לעשות כמתכונתו (ושם נדפס ביצעות בדלת ב' בזמן ובסוגר ב' ובתום), ובהעתקת יא"ר אשר בידי בדלת ב' בטעות דשה.

(2) הערת רש"ל באריענט'שם: בכ"י כתוב בדלת ב' לשאלתו, [וכן בהעתקת יא"ר לפני] אולם הוא נגד המשקל, וצריך להיות בלא אלף כמו שלתך (שמאל א' א' י"ד). וכוונת המשל כי האיש המתאפק ולא יבקש משום אדם דבר הנצרך לו רק למלאות תאוותו, למען לא יקל כבודו, הוא יותר משובח מאותם אשר לא יחשוו להבזות ולשאול מאנשים שאינם מהוגנים רק למען מצא הכרת לבבם.

(3) הערת רש"ל באריענט'שם: המשל הזה הוא מתנגד לההולך לפניו, וכוונתו כי אין לך דבר שאין לו שעה, ובמשל הקודם הלל את האיש אשר יתאפק על נפשו ולא יבקש מאחרים מאומה, אולם זה נאמר רק בענין בקשת המתנות (ולכן השתמש שם במלת מאויים); ופה יוסיף כי בעת ההכרח מהראוי לבקש עזרה מרעהו. בהעתקת יא"ר אשר בידי כתוב בדלת ב' בטעות מרסא.

ב. לְמַחֵר יַעֲנֶה בְּךָ רָע. וַיִּקְדַּח
 בְּךָ פְתָאוֹם קְדוּחַ אִשׁ הַמָּסִים.
 ג. כִּבְעֵר אֶל קָרֵב יוֹצֵא בְּרֵאשִׁית
 אֲשֶׁר יֵרָאֶה — וְהוּא רֵאשׁוֹן לְנָסִים. (1)

[אריענט 45—652/3 סי' א'; נחל קדומים 37 סי' יוד]

15. אֲשֶׁר אֵין לוֹ רְכוּשׁ יַחְלִיק אֶמְרָיו
 לְמַעַן פִּי לְשׁוֹן רַבָּה. נְדִיבוֹת.
 וּמוֹסֵר. בֵּין בְּנֵי מוֹסֵר חֲלוּקִים
 בְּבֵית אָבוֹת. וּמוֹלְדוֹת קְרוֹבוֹת. (2)

[אריענט 45—653 סי' ב'; נחל קדומים 37 סי' ט']

16. אֲשֶׁר חֲפִיץ קְנוֹת עוֹשֶׁר. מִחֲפָשׁ
 בְּעַד עוֹשֶׁר. וְעַצֵּל נַח וְשׁוֹקֵם.
 קָנָה עֲצָלוֹ קָנָה לֵב מִבְּהֵמוֹת!
 חֲסִידָה תִּעְבּוֹר יָמִים לְלַקֵּט! (3)

[אריענט 45—653 סי' ג'; נחל קדומים 37 סי' ח']

17. אֵל תִּתְמָה מִן שָׁפֵל מְשֻׁבֵּל
 יַעֲשֶׂה לוֹ שֵׁם לֹא יִפְרֹת.

(1) הערת רש"ל באריענט שם: בסוגר א' מלות ולא בן סתרוגם פה כמו לא הדיל, ולא נמצא דוגמתו במקרא [והוא על פי הוראת השורש בין בערבית, וכן נמצא בדרז"ל אם אין (דעה) בינה הגדלה מנין, ומוזה המלה בין בעברית ובערבית כידוע]. והכוונה פה כי האיש המשבח את רעהו בלי טעם ויסוד נכון, רק כפי מה שזעלה אצלו בהשקפה ראשונה, תהלתו זאת אינה נחשבת למאומה, כי בפתע פתאום תוכל התהלה הזאת להתהפך למגרעת גם כן על פי השקפה ראשונה. בהערכת יא"ר במעות בסוגר ג' נראה ואוה.

(2) הערת רש"ל באריענט שם: מי שאין לו רכוש ועושר על הרוב יחליק אמריו מפני שלשון רכה והגריבות והמוסר הם חלוקים בין בני אדם לבתי אבות ומשפחות קרובות, כלומר הלשון הרכה יש לה קורבה רבה עם הגריבות והמוסר. והשעם כשהעני מדבר בלשון רכה הוא מביא בלב העשיר נדיבות ומוסר. ואולי במקום בין בני מוסר צ"ל בן בני תבל. ולא אכחד כי סוף המשל קשה להבין אף לפי הערת רש"ל, ואולי נשחבש באיזה מלות; ובהערכת יא"ר כבית אבות ומולידות קריבות, וגם זה אין לו מובן.

(3) ע"ד לך אל נמלה עצל, משלי ו' (דוקטם).

כִּי מְנִיצוּן אֵשׁ יוֹקֶדֶה

[בָּרֶם שָׂרָק] מְנַגְּרֶתָּ . (1)

[אריענט 45—653 סי' ד'; נחל קדומים 36 סי' ד']

18. אִם יִשְׁפִּיעַ אֵל לָךְ טוֹבָה

הוֹדֶה לּוֹ וַעֲשֵׂה בָּהּ טוֹבָה .

אִם לֹא תִמְיֵב בָּהּ — תִּלְלָךְ לָהּ

וּבְלִבְתָּהּ לֹא תִהְיֶה שָׂבָה . (2)

[אריענט 45—653 סי' ה'; נחל קדומים 37 סי' ה']

19. אִם הִחְרַשְׁתָּ — אַתָּה יָכוֹל

דַּבֵּר אַחַר שְׁהַחְרַשְׁתָּ .

אֲךְ אִם דִּבַּרְתָּ — אֵין אַתָּה

יָכוֹל לָשׁוּב מֵהַ דִּבַּרְתָּ . (3)

[בלומענלעווע 219 סי' הקמ"ב; אריענט 51—229 סי' ו"ט]

20. אַחַר דְּבַרְיָךְ — וְאִז תִּישִׁיר

אֶת כָּל אֲמַרְיָךְ וְלֹא תַחְמָא .

כִּי בֶן יֵאחֲרֶךְ בְּוִקְשָׁתוֹת רַב

מוֹרָה וְלֹא יַחְמִיא אֵלַי חַפְזָה . (4)

[אריענט 45—653 סי' ו'; נחל קדומים 63 סי' ב']

21. אַתּוֹר מְצוּא עוֹנֵג — וְלֹא אֲשִׁיג

עוֹנֵג בְּלִי מִכְּאוֹב וּמֵאֵין חֵיל .

(1) בסוגר ב' כתוב בכ"י תחת המלות המוסגרות הדם מרָף וכן בהעתקת יא"ר, וכרם שורק הוא מהגהת רש"ל; ראה אריענט 51-328 בהערה .

(2) על דרך המשל לבני ירושלים (כתובות ס"ו): מלת מסון חסר .

(3) בכ"י כתוב בסוגר ב' לשוב, ורש"ל הגיה לשיב תחת להשיב; וגם בהעתקת יא"ר כתוב כהגהת רש"ל .

(4) בבית השני רב מורה — שר המורים בחצים, המלמרס את המלאכה הזאת, או המורה פעמים רבות ובקי במלאכה זאת. ובהעתקת יא"ר כתובה בדלת ב' בטעות כזה: כן יאמרו אל בן קשתות רב, ולעומת זה בסוגר שם כתוב שם כהוגן אלי כנדרש מהמשקל, ובאריענט ונ"ק בטעות אל .

כִּי אִם בְּהוֹדוֹת אֵל אֱלֹהִים עַל

מוֹבָה. וּבִרְעָה. וּבְהוֹחִיל. (1)

[אריענט 45—654 ס' ז' ; נהל קדומים 37 ס' י"א]

22. אֵינֶק מְרוֹרָה מְשֻׁדִי אֶפְעָה

וְלֶחֶר בְּנֵי פֶתֶן אֱהִי מוֹבֵל—

לְשִׁכּוֹן. וְלֹא אֶעְבּוֹר בְּרַגְלֵי עַל

כִּילִי. וְלֹא אֶלְחֶם בְּפֶת נָבֵל. (2)

[אריענט 45—654 ס' ח' ; נהל קדומים 36 ס' ג']

23. אִם נִדְבָרוּ הַחֲכָמִים עַל פְּלִיאָה. וְלֹא

תִּבְעֶ—שְׁתוֹק וְאָמֹר : זֶה לֹא יִדְעֶתִיחוּ.

אִךְ אִם תִּצְוֶה עָלַי דָּבָר—עֲשֵׂהוּ. וְלֹא

תִּשָּׁב וְתֹאמַר לְאִישׁ אַחֵר וַיַּעֲשֵׂהוּ.

[אריענט 45—654 ס' ט' ; נהל קדומים 37 ס' ו']

24. אֵל תִּאֲמִין נָא בְּפִקְדוֹן וּמִקְחַת אִישׁ

רָבִיל אֲשֶׁר לְאַחֲרַיִם סוֹד יְהִי חוֹשֶׁת .

אִם לֹא יְהִי נֶאֱמָן עַל־גִּיב אֲשֶׁר הִפְקֵד

אִךְ תִּאֲמִינוּ עָלַי זָהָב וְעַל־כֶּסֶף ? (3)

[אריענט 45—697 ס' יוד]

(1) סוגר ב' — ע"ד חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה (דוקעס) ; ואולי צריך לחלק המאמר כזה : בהודות אל האלהים על טובה , וברעה ובהוחיל , ר"ל ובעת רעה—להוחיל ולקוות לה' כי יסיה ממנו. דוקעס נקר וברעה ובהוחיל , וזה נגד המשקל ; ואצל יא"ר כיאות .

(2) ע"ד הכתוב אל תלחם לחם רע עין (משלי כ"ג י'), ודוקעס הביא באריענט שם בהערה לדוגמא שני משלים מס' הירשיש לרמב"ע :

א) „במעון אריה ובהר נמר גורה ושכון שדה עם זיו

ורחק מבית עשיר למיזן מירו שר כבוד או זיו .”

ב) „לו כהתה עיני תאוב אל פת לחם ותם כחי וגם לחי

לא אשפכה לפני אנוש נוכל את דם יקר פני ומי לחי.”

ובאריענט נדפס בדלת ראשונה בטעות מְשֻׁדִי בשין שמאלית , ובהערת

יא"ר כתוב בסוגר שם בטעות אוכל תחת מובל .

(3) בבית הראשון אצל דוקעס כתוב : אל תאמן לך בפקרון ומקחת אל איש

אשר בו' . בסוגר ב' נדפס אצלו תאמינו וצ"ל תאמינו , ודוקעס הביא בהערה משל דימה לזה ממשורר ערבי .

25. אִשִּׁישׁ בְּדַבֵּר אֲשֶׁר אֵל יֵאָהֵב לָבִיא
 עָלַי—וְאִם בָּא בְּרַב מִכְאוֹב וּמַעֲצָנָה .
 וְדַבֵּר אֲשֶׁר הוּא אֶהוּב גַּפְשִׁי . וְאֵל אֶהֱב
 שְׁלֹא יְהִי בָא—אֲנִי אֲשַׁמַּח בְּעֵת לֹא בָא . (1)
 [אריענט 45—697 סי' י"א]

26. אֶהְבֵּת חֲסִידִים בְּכַף זָהָב . אֲשֶׁר תִּקּוּם
 הַרְבֵּה . וְאִם נִשְׁבְּרָה תֵּשׁוּב לְתַקּוּנָה .
 אֲךְ אֶהְבֵּת בְּעָלֵי רִשְׁעָה בְּחָרֶשׁ . אִם
 נִשְׁבֵּר וְלֹא שָׁב לְעוֹלָמִים בְּרֵאשׁוֹנָה . (2)
 [אריענט 45—697 סי' י"ב]

27. אִישׁ מִצֵּאָה יָדוֹ גְּדֻלָּה וְהַבִּין
 עֲרֻכָּה—יְחֻזַּק יָד עָלָי מִהֲרַבְּדוֹ .
 תּוֹפֵשׁ בְּחוּם מָלֵא אֲבָנִים יִקְרוֹת
 חֶסֶם עַל אֲשֶׁר תִּפְשׁ וְלֹא יֵאָבִידוֹ . (3)
 [אריענט 45—697 סי' י"ג]

28. אִם תַּעֲשֶׂה טוֹבָה לְטוֹב—לֹא יִשְׁקוּם
 עַד עֵת אֲשֶׁר יֵשִׁיב לָךְ תִּנְמוּלָךְ .
 וְרַע יִבְחַשׁ בָּךְ—וְלֹא יַעַל עַל
 לְבוֹ בְּעַד טוֹבְךָ לְהָשִׁיב טוֹב לָךְ . (4)
 [אריענט 45—714 סי' י"ד]

29. אָדָם אֲשֶׁר חָמָא לְאֵל כָּל יָמָיו
 חָמָא חֲבָרוֹ לוֹ וְעֵלָה קִצְפוֹ—

(1) בדלת ראשונה לביא כמו להביא (דוקעס), ובסוגר שם ואם בא כמו ואף כי בא, גם אם בא. והמכוון הוא ע"ד חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, וע"ד כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.
 (2) בהעתקת יא"ר כתוב בסוגר א' תשוב חיות בתקנה, והמלה האחרונה כתובה כבראשונה נגד המשקל.
 (3) בסוגר א' אולי תהיה הקריאה הנכונה וְחֻזַּק, אף כי גם בהעתקת יא"ר כתוב יחזק. ובסוגר א' נדפס באריענט במעות אַבִּידוֹ וצ"ל יֵאָבִידוֹ, וכן כתוב אצל יא"ר.
 (4) בדלת ראשונה כתוב בהעתקת יא"ר ולא ישקום נגד המשקל.

מָעָה. הֲלֹא יִירָא בְיוֹם זַעֲמוֹ — כִּי
יִזְכּוֹר חַטָּאָיו אֵל וַיַּחַר אַפּוֹ ? (1)

[אריענט 45—714 סי' ט"ו]

30. אָמַת אֵין יִרָא הָאֵל אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה
בְּכֹל יוֹם לְקוֹנְהוּ מֵאֵת פְּקוּדִים.
וַנְּדַיֵּב אֲשֶׁר לֹא יַעֲשִׂיר אֶלֶף אִישׁ
וַחֲכָם אֲשֶׁר אֵין לוֹ מֵאֵת תְּלֻמִּידִים. (2)

[אריענט 45—715 סי' ט"ז]

81. אִם תְּבוֹנֹת בְּקוֹ לְבָבְךָ תְּסוּבֵב
מֵאֲשֶׁר בָּא אֲשֶׁר יְהִי בָּא תִיבֵב.
לֹא יְהִי אִישׁ אַחִי מְלִיצָה מְקוֹרָא
עַד אֲשֶׁר נְדַחִי מְלִיצוֹת יִשׁוּבֵב. (3)

[אריענט 45—715 סי' י"ח; שירי שלמה 90]

32. אֶהְבֵּת הַפְּסִיל וְשִׁנְאֵת חֲכָם לֵב
הָעֵלּוּ בַחֲנִים בְּפֶלֶם וּמִשְׁקָל—
מִצְאוּ כַף שִׁנְאֵת חֲכָם לֵב לְמוֹל בַּף
אֶהְבֵּת הַפְּסִיל נִקְלָה כְּמוֹץ קָל. (4)

[אריענט 45—715 סי' י"ט; נחל קרוים 86 סי' א']

(1) בהערת יא"ר כתוב בשתי הפעמים חטא בה"א.
(2) בסוגר א' במאת פקודים אולי ירמו למאה ברכות ככל יום,
אף כי המספרים האחרים הם רק לדוגמא וע"ד משלי הערביים.
(3) הערת רש"ל שם: "המשל הזה כולל שני ענינים בלתי מתיחסים
זה לזה. הראשון הוא, אם תחכם ותקיף תבונות בקו שבלך, אזי סטה שיהיה
תרא וחבין את הנולד. תיבב לשון עיון והשקפה ובגור מן בבת עין. כן דעה
מנחם ורש"י ו"ל. והשני אין ראוי שיקרא אדם בעל מליצה עד שיקבץ במליצתו
הצרות המסורות במליצות הקדומים, וסגנון הלשון סבב כלבבו או הקיף
בשכלו בהוראת ידיעה שלמה לקוח מהערבי (יחיש בעלמא).
(4) בדלת ב' כתוב אצל יא"ר שגא חכס לב, ואצל דוקעס כתוב
וסצאו ואצל יא"ר מצאו, ונדפס בטעות בנחל קדומים שגוא חכס לכול כו',
וגייגר במהברתו על רשב"ג (עמוד 117 הערה 14) העיר כי לפי המשקל צריך
להוסיף מלת לב, ולא ראה כי דוקעס בעצמו הרפס באריענט כתקונו, וכן אצל
יא"ר כמות.

33. א. אֲשֶׁר רָעָה חֶסֶד־דִּיעוֹת
 יִצוּדְנוּ לְפַח רָעוֹת.
 ב. וּמִי רָעָה מְלֵא־חֶכְמָה
 יִסִּירוּ מִנְתִּיב תוֹעוֹת.
 ג. וְלֹא נוֹשָׁע אֲשֶׁר יִקְרָא
 נְעוּר שְׂכָל לְמוֹשָׁעוֹת.
 ד. וְלֹא יַעֲזוֹר בְּעַמּוֹ אִישׁ
 אָחִי תַעֲנוּג וּמְרוּעוֹת. (1)

[אריענט 45—715 סי' כ']

34. אִם אִישׁ בְּחֶרֶךְ לְחֶכְרָה—הִיָּה לוֹ
 סוּמֶךְ וְתִהְיֶה בְּחֶשְׁבוֹ כְּנֻצוֹן.
 וְהִיָּה תְמוּרַת אֲמָדָיו לְאָרֶז
 וּכְרוֹשׁ תְּמוּרָה לְסֶרְפָד וְנַעֲצוֹן. (2)

[אריענט 45—715 סי' י"ו]

35. אָמֹר: לֹא מִבְּלֵי בּוֹשָׁה
 לְשׂוֹאֵל מִמֶּךָ קֶשֶׁה.
 וְאֵל יִבְלוּ שְׁנוֹתֶיךָ
 עָלַי יוֹן וְעַל אִשָּׁה. (3)

[אריענט 45—716 סי' כ"ב]

(1) באריענט שם נדפס כנכון בדלת ראשונה ושניה רעה, וכן בהעתקת י"ד ובכ"י רעה, וכמו כן כתוב שם בסוגר א' לפת או לכת, ובאריענט נדפס כנכון לפח, וכן נמצא אצל י"ד. והמלה רעה פה בהוראת התחברות והתרועעות כמו רועה זונות. את ענין המשל הזה ראה הנגיד בעצמו ובמלכו עם יועצי המלכים שכניו בנגב ספרד.

(2) בסוגר א' כתוב בהעתקת י"ד ו ה י ה ב ח ש כ ו נגד המשקל; גם את המשל הזה אולי אמר הנגיד על עצמו לחזק את לבו להיות עבד נאמן למלכו בכל נפשו ובכל מאדו.

(3) גם במשל הזה באו שני ענינים נפרדים כמו במשל 31. ולענין הראשון טובה היא עזת הנגיד כי יותר טוב הוא להגיד אל הסבבש כי אין באפשרי למלאות בקשתו מלהבטיחו על שקר, ואחר זמן ימצא כי תקותו מפח נפש.

36. אָדְמָה לְיִצְוֹרִים שׁוֹק
 וְכֻלָּם בְּעָלֵי חַנוּת.
 ב. וַיֵּשׁ נוֹכַל בְּבִנְיָמִין
 וַיֵּשׁ עוֹשֶׂה בְּנֵי אֲמֹנֹת.
 ג. וַיֵּשׁ אָצִיל וּמוֹם אֵין בּוֹ
 לְבַד דְּלוֹת וּמִסְכְּנֹת. (1)

[אריענט 45—715 סי' כ"א]

37. אָוִיל יִקְצוֹף וַיִּרְחַק מִן
 אֲשֶׁר יִרְבֶּה בְּתוֹכָהּ.
 וַיִּקְרַב לְמִשְׁמִיעַ
 דְּבַר הַבַּל וְקוֹל שְׂמָחָה. (2)

[אריענט 45—716 סי' כ"ג]

38. אֲכֹל עִם קִנְיָה יִרָק
 וְאֶזְזֹר שֶׁק הָיָה חוּגְר.
 וְתַעֲב פֶּת נִקְיָה עִם
 חֲגוּר טָשִׁי — וְאַתָּה גֵר. (3)

[אריענט 45—716 סי' כ"ד]

39. אֲכֹל יִרָק בְּמִטְבְּחֵיהֶם
 וְלֹא בְּשָׂר בְּסִכְנָה.

(1) כפי הנראה חבר הנגיד את המשל הזה על עצמו בעת היה רוכל עני ויושב בחנות, כנודע מעדות הראב"ד בספר הקבלה.
 (2) באריענט כדלת ב' מנוקד בשעות ויקרב נגד המשקל, ואצל יא"ר מנוקד כהוגן; ולעומת זה בסוגר ב' כתוב אצל יא"ר דבר א ב ל במקום הבל, ואולי כן צ"ל באמת בהתנגדות אל וקול שמחה הבא אחריו.
 (3) המלה קנד לקוחה מן קן צפור, ולא נוכל להגיה בנדך מפני המשקל; וכפי הנראה אמר הנגיד את המשל הזה על עצמו בעת היה מתגורר עם בני ביתו במאלקה. כדלת ב' אצל יא"ר כתוב ותתעב, ובאריענט נשמטה המלה עם נגד המשקל. בסוגר ב' ואתה גר—בעת שאתה גר ומתגורר בעיר נכריה; ואף כי זה נגד היינו דאמרי אינשי כמתא שמואי בלא מתא תותבאי (שבת קמ"ה), כי בשעת חירום שחי אז הנגיד ובעת קנאת הערבים והברברים בבני ישראל אין ספק כי טובה היתה עצת הנגיד.

וְקַח אֶחָת בְּחֶקֶת־מִקָּח

וְלֹא אֶלֶף בְּמִתְנָה . (1)

[אריענט 40—811 ; צואה 12—29]

* * *

40. אֲנָשִׁים יַעֲנוּ עָשִׂיר

בְּכָבוֹד רָב וּבִישָׁע .

וַיְבִיזוּ רָשׁ וַיְשִׁימוּ

פְּשָׁעִים לוֹ בְּלִי פֶשַׁע . (2)

* * *

41. אֲנֹשׁ בָּא לַעֲשׂוֹת חֵיל

בְּלֹא מִשְׁפָּט וּמִיִּשְׂרָיִם .

כְּמוֹ אִישׁ יַעֲטִיד אֶהְלֵךְ

בְּאֵין יָתֵד וּמִיתָרִים . (3)

* * *

42. אֵיךְ לֹא אֶבְקֹשׁ מְזוּנֵי

יַעַן שְׁעָרָיו נְעוּלִים ?

עָלֵי לְהַחֲלִל וְלִדְרוֹשׁ

וּבְנֵי אֱלֹהִים לְהַשְׁלִים . (4)

* * *

43. אֲשֶׁר צָרִיךְ לַעֲזֹרְתִי

כְּמוֹ מַלְכוֹ יִרְצִינִי .

(1) זה יזכיר את משל בני א-יין ישראל (פסחים קי"ד ע"א) דאביל אליתא משי בעליהא דאביל קקולי אקילי דמתא יתיב, וע"ד הכתוב שונא מתנות יחיה .

(2) במלה ובישע בסוגר א' הכונה כי יבואו ראיא לדבריו ויאמרו תניא דמסייע לך למען מצוא חן בעיניו .

(3) בהעתקת יא"ר כתוב בסוגר א' ומשרים בסוגר ב' יתיר .

(4) הבית הראשון מהמשל הזה מובא כאמרי שפר לר' אבשלום מזרחי סי' יוד (מהדורא שניה מכרמולי פסד"ס תרכ"ח עמוד 11) לרוגמא משיר בעל שתי תנועות ויתד ותנועה ויתד ותנועה . וכפי הנראה קרא הנגיד את הקריאה הזאת לנפשו בעת דחקו למען יוסיף אמן וישתדל ביד הרוצים .

(* המשלים המנויינים נגלשה כוכבים לה נדפסו עד כה, ויאלו עשה לאור כפסע הראשונה לפי העתקה הר"א בלניגר וה' פיררו מכ"ו פרמא, והעתקה יא"ר כנפלאה ביד הכשוח"ס .

וַיִּלְעַג לִי אֲשֶׁר צָרִיךְ
אֲנִי אֵלָיו וַיְבִיזֵנִי. (1)

* * *

44. אִם יַעֲשֶׂה אִישׁ דְּבָרִים
לֹא יִשְׂרֹם לוֹ יִשְׂרָיִם —
יִצְרוּ יָסִיתוּ לְמַחֵר
לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים אַחֲרַיִם. (2)

45. אֲשֶׁל אֲשֶׁר פּוֹרֵת בְּגִרְזֹן
יִצְמַח. וְחִבּוֹרֵת חֲרָבוֹת
תִּחְיֶה — וְלֹא תִחְיֶה חִבּוֹרֵת
לְשׁוֹן יִנְנַע הַלְּכָבוֹת. (1)

[נהל קדומים 37 סי' ז']

* * *

46. אֲשֶׁר הֶעֱנִיקָךְ בְּטוֹב. אֵין
יְמִינְךָ לְגַמְלָה יְכוּלָה —
תִּנְהַ לֹּו תַמּוֹרֵת פִּעְלֵיו
יְדִירוֹת לְבַבְךָ גְּמוּלָה. (2)

(1) בסוגר א' בחרתי בנוסחא מלכו במקום טלכי אצל הרא"ב, וכן נמצא בהעתקת יא"ר.

(2) על דרך מאמר רז"ל (שבת ק"ה ע"ב) שכך אומנתו של יצר הרע היום אוסר לו עשה כך ולמחר אוסר לו עשה כך. בסוגר א' בחרתי לנקד כמו בהעתקת יא"ר וְשָׂרוֹם תחת ישרים מפני המשקל, אף כי לפי הכונה נוכל להעמיד גם את הנוסחא השניה. כמו כן בחרתי בנוסחת יא"ר בדלת ב' לכתוב יסיתו תחת יריבו הנמצא אצל הרא"ב, אף כי גם המלה האחרונה עולה יפה. (3) ולא תחיה כמו אך לא תחיה, אולם לא תחיה, על דרך הערבי, ומשל כזה נמצא בלשונות אירופא החדשות.

(4) בחרתי כבנוסחת יא"ר לגמלה ובהעתקת הרא"ב לגמלה; המלה האחרונה גמולה בל"ב כמו הגמולה הזאת (שמואל ב' י"ט ל"ז).

[אות הבית]

* * *
 47. בַּהֲשִׁיחַךְ לָרַעָה: מָה יִתְחַלֵּה
 לְחֻכְמַת לֵב. וּמָה רֵאשִׁית לְאִשְׁמָה;
 אֲזִי תִמְצָא מְרִי רֹאשׁ הָאֲשָׁמִים
 וַיִּרְאֵת הָאֱלֹהִים רֹאשׁ לְחֻכְמָה. (1)

* * *
 48. בַּהֲתַפְבֵּד וְהִתְעַלֵּם—הַפְּצִים
 תְּהִי מְשִׁיג. וְתִהְיֶה רֹאשׁ וְטַפְסָר.
 וּבִנְקֻלָּה וְגִלּוֹת מָה בְּלִפְנֵי
 תְדוּכָא. וְאֲשָׁר תַּחְפוּץ תַּחוּסָר. (2)

* * *
 49. בְּלֵב צְדִיק וּפְיוֹ נִמְצָא אֱלֹהִי
 בְּכָל רֶגַע—וְאִם הִמְעִיט אֲמָרְיוֹ.
 וְתִפְאַרְתּוֹ שְׁמֵי שְׁמָיו וְאֲרֻצּוֹ
 וַיִּרְאֵתוֹ לְפָנָיו גַּם לְאַחֲרָיו. (3)

* * *
 50. בָּבֵא יֵשַׁע לְשַׁר נְדִיב—יִכְפֹּר
 בְּשִׁמְחָתוֹ לְחַטָּאִים עוֹוֹנִים.

(1) על הדרך ראשית הכמה יראת ה'. בהעתקת הרא"ב לרעה ובהרתה בנוסח יא"ר לרעה לפי הענין.

(2) בהעתקת הרא"ב והתעלם ואצל יא"ר ויתעלם, והנוסחא האמתית היא המורכבת משתייהן והתעלם; והכונה מבוארת כי האיש הנוהג כבוד בעצמו ויודע להסתיר משרת מבוקשו, בסוף ישיג חפץ לבו, אולם האיש המהובה וחפץ בהתגלות לבו בקשתו לא תתן לו. ובנקלה כמו הנקלה בעיניכם (שמואל א' י"ח כ"ג), ובהעתקת יא"ר ובדלות, ושם גם כן במעות תדכה תחת הדוכא.

(3) ו אם כמו ואף אם, וגם אם, ע"ד יהיו דבריך מעטים (קהלת ה' א'); בבית השני הכונה כי תפארת ה' ויראתו תסוככנה את הצדיק מלמעלה ומלמטה (כמו השמים והארץ) ומלפניו ולאחריו, ע"ד אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך (תהלים קל"ש ח'). בהעתקת יא"ר כתוב ויראהו, ואין נראה, אף כי נוכל להעמיד את הנוסחא הזאת, כי הצדיק יראה את ה' לפניו ולאחריו.

וְאִם יָבֹא לְאֵשׁ נֶבֶל—יִכְלֶה
אֲשֶׁר חָמְאוּ בְשִׁמְחָתוֹ—וְאִיָּנָם . (1)

* * *

51. בְּשֵׁבֶת הַחֲכָמִים בִּישׁוּבָה
זֶה יִשְׁאֵל וְזֶה יָשִׁיב תְּשׁוּבָה:
לְשׁוֹנוֹתֵם תְּעוֹרְרֶנָּה פְּלִיאֹת
כְּמוֹ שְׁנֵאָה מְעוֹרְרַת מְרִיבָה . (2)

* * *

52. א. בְּהִפְלֹךְ מְאוֹר פָּנִים בְּמִשְׁאֵל
אֲזִי תִקַּל וְתִרְדַּ מְגִדּוּלָה .
ב. בְּכֵל בְּחֹךְ סָבַל חוֹסְרֶךָ—וְתִתְּיָה
גִשׁוּא פָּנִים . וְנִפְשֶׁךָ לֹא נִקְלָה .
ג. וְאִם יִכְבַּד כֶּךָ צָרְכֶךָ . וְתִקְשֶׁה
וְתִלְךָ נִפְשֶׁךָ הַלּוֹךְ וְדֹלָה:
ד. שְׂאֵל מֵאֵל אֲשֶׁר יָדוֹ יָדֵי רַ—
חֲבִי הֵיךְ וְקִצְרֵי יָד מִמְלֵאָה! (3)

* * *

53. בְּאַמְרֶךָ לַחֲבִירֶךָ לַעֲשׂוֹת לוֹ
בְּחִפְצוֹ יָד—עֲשֵׂהוּ לוֹ מְחֶרֶה .

(1) במשך ימי נגידותו ראה רב שמואל בלי ספק מקרים רבים כאלה אצל המלכים הערצים בני הברברים .

(2) כונת המשל כפי הנראה כי לפעמים יתוכחו החכמים בחזקה עד כי יתראו כמריבים זה עם זה, ע"ד מאמר ר' חייא בר אבא (קידושין ל' ס"ב) אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקין בתורה בשער א' נעשים אויבים זה לזה .

(3) ראה משל 12 אשר גם שם ישבח הנגיד את המונע עצמו מלבקש אנשים אחרים שלא בהכרח גדול . בבית האחרון כסוגר בהרתי בנוסחת יא"ר היד תחת יד בהעתקת הרא"כ מפני המשקל, ובשתי ההעתקות כתובה המלה האחרונה ממלא, ותקנתי ממלאה .

ומה בצע בְּיָדָהּ הַגְּדוּלָה —

וְלֵךְ וְשׁוּב יִשְׁתִּיחַ וְעִירָא ? (1)

* * *

54. בְּסִפְרֵי אַחֲרוֹנִים יֵשׁ תְּבוּנוֹת

אֲשֶׁר לֹא בִיָּאָרוּ אוֹתָם חֲכָמִים :

כְּאִילוֹ לֹא יִדְעוּם . אוֹ כְּאִילוֹ

עֲזָבוּם לְאֲשֶׁר כָּאוּ קְדוּמִים . (2)

55. בְּקִנְיָן הוֹן וְרַב שֶׁקֶל תְּהִי רֵאשׁ

עָלַי כָּל חַי . וַיַּחַד יִכְרְעוּן לָךְ :

לְמַעַן עַל כְּסִיל תִּשְׁוֹר בְּהוֹנֶךָ

וְתִשְׁוֹר עַל מְתֵי שֶׁקֶל בְּשֶׁלְכֶךָ . (3)

[נחל קדומים 38 סי' ט"ז]

56. בְּדַבֵּר כֶּךָ תִּדְבַר אֶל שְׁלוֹשָׁה

וְאִם עָנּוּ לָךְ עֵזוֹת וְקִשְׁתָּה :

אֲלֵי מֶלֶךְ בְּךָ יִשְׁלוּט . וְאֶל אִישׁ

אֲשֶׁר חָלָה חָלִי כָּבֵד . וְאִשָּׁה . (4)

[נחל קדומים 38 סי' י"ג]

* * *

57. בְּשִׁלֵּשׁ תַּעֲמוּד מַלְכוּת : בְּמִשְׁפַּט

אֲמַת יִשְׁוּוּה עֲנִיִּים וְחֲשׁוּבִים .

(1) בבית ראשון בסוגר בחרתי בנוסחא כחפצו ועשהו כנמצא בהעתקת יא"ר, ואצל הרא"ב כחפצו ועשה; אולם יש להעמיד גם הנוסחא כחפצו, ר"ל כי היה לו לעזרה ותושיע לו כחפצו. בבית השני הכוונה: מה תועיל גם ישועתך הגדולה לחבדך, אחרי אשר דחיתוך אשר תרחק אותו בלך ושוב יקשינו את זכות העזר בעיניו?

(2) בבית הראשון בחרתי בנוסחא יא"ר תבונות תרת תכוונות כמו אצל הרא"ב; והוראת המשל כי כמה פעמים לא ידעו החכמים האחרונים מה שידעו כבר הקדמונים.

(3) לפי הערת דוקס נמצא כבר במוסרי הפילוסופים.

(4) לפי הערת דוקס שם נמצא דוגמתו בנן המלך והנזיר. וקצת דומה לזה מאמר רב יהודה (בירכות נ"ד ע"ב) ג' צריכין שימור. בבית א' בסוגר ואם במובן ואף אם.

וְחָרַב תִּאֲבִיד צָרִים . בְּמִתֵּן
לֵיד בָּלִים יְעוּרֵר הָאֱהָבִים . (1)

* * *

58. בְּשִׁשָּׁה לֹא תְהִי עֵצָה מְצוּאָה :
בְּדָל שׂוֹאֵל . וְעֵצָב מִכְּאִיבָיו .
וּבְצִמָּא . וְגִבֵּר גַּעְלוֹ צָר .
וּבְרַעַב . וְצָרִיךְ אֶל נִקְבָּיו . (2)

* * *

59. בְּחֻכְמָה תִּעְלֶה אֶל סוּד נְסִיכִים
וְתִלְךָ בֵּין גְּבִירִים קוֹמְמוֹת .
וְלֹא קָל בְּעֲנִיּוֹת אִישׁ תִּבְוֹנָה
וְלֹא נִכְבֵּד בְּעוֹשֵׂר אִישׁ פְּתִיוֹת . (3)

* * *

60. בְּקֹב אֵל תְּהִי נֶעְזֵר—לְמַעַן
מְהוּמְתָךְ בְּדַבְּרֵי אִישׁ פְּזוּבִים :
יִיפֶה קֶךְ חֲטָאִיךָ . וְיִקְרַב
לְךָ רְחוּק . וְיִרְחִיק תְּקִרוּבִים . (4)

* * *

61. בְּמָרֶם תִּפְעֶנָה הַכֵּן רְאִיָּה
תְּמַלֵּט מִעוֹנֶךָ יוֹם תִּגְוָאָה :

(1) בהעתקת הרא"ב כתוב בדלת הראשונה תעמיד , ובסוגר השני יד עבים , ובחתי בגוסחת יא"ר ; ולעומת זה בחרתי בנוסחת הרא"ב בדלת השניה צרים , ואצל יא"ר זרים .

(2) המלה האחרונה בדלת הראשונה כתובה אצל הרא"ב מצואת במקום מצואה .

(3) על דרך סלסלה וחרומטך (משלי ד' ח') ; בהעתקת הרא"ב כתוב בסוגר הראשון גבורים נגד המשקל .

(4) בדלת הראשונה בכזב כמו באיש כזב ; ובדלת השניה כתוב בשתי ההעקות ויפה , ותקנתי למי הענין .

חכם לִבָּב בְּמַרְם בּוֹא בְּפַחַת
יִתְקַן מַעְלוֹתָיו לְיִצְיָאָה . (1)

* * *

62. בְּחַר לָךְ לְחֶסְדֶיךָ יִשְׂרָיִם
וְאֵל תַּעֲשֵׂה חֶסְדִּים עִם רְשָׁעִים .
כְּמוֹ תִזְנַח עֲצֵי יַעַר לְנִמְעַ
וּתְבַחַר עֵץ אֲכִילָה לְנִמְעִים . (2)

63. בְּשָׁנֵי וְעָרֵי זָהָב . וּבַפּוֹךְ
תִּקְשָׁמְנָה נְעִימוֹת הַנְּקֻבוֹת .
וְקִישׁוּמֵי נְעִימוֹת הַזְּכָרִים
בְּאוֹרֶךְ אָף . וּמִתֵּן . וְאַהֲבֹת . (3)

[נחל קדומים 38 סי' י"ז]

64. בְּחַר אֶת בְּעָלֵי שְׂכָל לְחֶבְרָה
וּמוֹעֲצָה . וְקוֹצֵה בְּכִסְיִים :
כְּמִשְׁכֵּיל תַּעֲקוֹר סֶלַע . וְתִבּוֹא
כְּמוֹ צָרָה . וְתִשְׁאָף אֶף נְפִילִים . (4)

[אריענט 46—800—799 סי' ט"ו; צואה 6;
דרך טובים 6,15; אוצר נחמד 6, IV]

(1) בדלת הראשונה כתוב בשתי ההעתקות ה'בן', ובסוגר הראשון כתוב
אצל יא"ר חטאה, ובחתי בהעתקת ה'רא"ב', והכוונה: ראיה אשר תמלט בה
ביום אשר יעלילו עליך ויאשימוך על אשר הטאת בתשובתך. וכפי הנראה זה
מוסב על הוכוחים בעניני האמונה, אשר בהם השתדלו בני אמונת מחמד לתפוס
דברים את היהודים המתוכחים עמם ולחפש עליהם עלילות.
(2) בדלת השניה לנטע שם כמו באיוב (י"ד ט') קציר כמו נטע.
(3) המלה הראשונה נקודה אצל דוקעס בטעות בשני, ובסוגר הראשון

כתוב אצל יא"ר תקשת נה!

(4) באריענט נדפס בדלת הראשונה בלא מלת את, והטשל הוה נמצא
עם מלת את בצוואה ושם כתוב צדק החח שכל (ונחסר הנושל במוסר אב
מחרא"ן); בבית השני כתוב באריענט ותבאב בים תחת ותבוא כמו, וכפי
הנראה שנוש הדפוס הוא, כי דוקעס לא העיר שם על זה מאומה, ובהעתקת
יא"ר ותבוא ביום; והמלות האחרונות נדפסו אצל דוקעס ומשך אף וחילים,
ובצואה כתוב ותשך אך נחילים ובהעתקת יא"ר ותשיך אף נפילים,
ומשלשתם תצא הנוסחא הישרה; ודוקעס בהערה שם שער כי צ"ל ותשוך או

* * *

65. בְּלֵב נֶבֶל פִּשְׁעֵיךָ שְׁמוּרִים
 וְחֲטָאתֶךָ לְאִישׁ נְדִיב עֲזוּבָה .
 קָנָה מוֹסֵר . קָנָה חֲכָמָה . וְמָרָם
 קִנְיֵיתָם—קָנָה רוּחַ נְדִיבָה . (1)

66. בְּבֵית מֶלֶךְ פָּנֵי שָׁר אֵל תִּפְאָר
 וְאֵל תֵּרִים בְּמוֹשֵׁב שָׁר שְׁפָלִים .
 הַיִּשְׁפָּל מִי אֲשֶׁר יִתֵּן פְּרוּסָה
 לְשׁוֹעֲלִים בְּתוֹךְ סוּפַת שְׁחָלִים ? (2)
 [נחל קדומים 37 סי' ו'ב]

* * *

67. בְּבֵית מִישׁוֹר מְרוּצָה יֵישׁ לְסוֹסִים
 וְהַעֲזוּבָר בְּרֹאשׁ כּוֹלָם יְהוּלָל .
 וְחַבְנוּקָר לְכָל רוּאָה מְנוּלָה
 וּמִי מִיֵּלֵל בְּאִישִׁים—בּוֹ יְמוּלָל . (3)

* * *

68. בְּיַד הָאֵל מְזוּזַן הַבַּל וְהוּא שֵׁם
 מְזוּזַן אִישִׁים בְּיַד אִישִׁים בְּמוֹתָם .

וחשך, וזה נגד המשקל והכונה. ובדרך טובים 6 כתוב וחשך אך כסילים, ורש"ל באוצר נחמד שם (כאשר הרגשתי זה עתה בעת ההדפסה) האריך בהבנת זה הסוגר, והשתדל להעמיד הנוסחה בים צרה וחשך את כסילים (ובמקום המלה האחרונה יגיה סכלים או אולים); והבוחר יבחר, רק אעיר כי גם למעלה (510) השחמש הנגיד במלה נפילים כמובן אנשים חזקים להרע.

(1) בסוגר השני אצל י"ר כתוב וחטאך, וברלת השניה קנה חכמה קנה בינה.

(2) ברלת הראשונה נדפס בנחל קדומים בני תחת פני, וכן נמצא בהעתקת י"ר; אולם כבר העיר הר"א גייגר במחברתו האשכנזית ע"ד רשב"ג (צד 117 הערה 11) כי נמצא בכ"י כרמולי הנוסחה הישרה פני, ודוקקס העיר בנ"ק שם: „הוא מאמר יפה בדרך ארץ. והרמיון אשר לקח המחבר טוב מאד. וזה עיר ג"כ כי המחבר ישב בסוד שרים ואנשי המעלה בחצר המלכות". ובאוצר נחמד השני (צד 186) העיר עוד „כי במכתב ר' אנטולי אל הרמב"ם (הנדפס בנובלות חכמה ובחמדה נגוזה) נמצאו המלין ומה יענה השועל בסוכת השחלים, וכנראה היה חטור מר"ש הנגיד (אשר הדפסתי בנ"ק דף ל"ז) לנגד עיניו: הישכיל מי אשר יתן' כו', ושם נדפס בשעות השחלים.

(3) מהמשלים 82—67 № אש' נשמטו בהעתקת הרא"ב נמצאת בידי

וְהוּא מִמַּעִיט לְקוֹפֵץ יָד לְדָלִים
וּמְרַבֵּה לְמַמְלֵא מַחְסְרוֹתָם. (1)

* * *

69. א. בְּיַד מוֹשֵׁל תִּשְׁנֹעַת הַגְּדוּלִים
וְלֹא נוֹשַׁע אֲשֶׁר מוֹשֵׁל גָּזְלוֹ .
ב. וְלֹא יִצְדַק אֲשֶׁר מִילִיו נְכוּחִים
בְּמִשְׁפָּט—אִם יִדְיֵנְהוּ פְּלִילוֹ .
ג. וּמוֹשֵׁל רָע אֲשֶׁר עָזְבוּ יִשְׂרָאֵל
שָׁבִיל בֵּיתוֹ—וְשָׁמֶן עַל שְׂמָאלוֹ .
ד. וְאִם עָלַץ אֲשֶׁר טָרַף עֲנִיִּים
וְעֵצֵב זֶה לְמַעַן זֶה אֲכָלוֹ :
ה. לְמַחֵר יַעֲלוּץ עֵצֵב וַיִּדְאֵג
אֲשֶׁר עָלַץ בְּהָשִׁיב יָאֵר נְמוּרוֹ . (2)

* * *

70. בִּינְדוּךְ גַּעְקוֹר אֵיבַת לִבָּבִים
וְלִטְעַת בְּתוֹךְ לִבָּב אֲהָבִים :
רְדוּף צֶדֶק—יִסְבּוּךָ מְטִיבִים
רְדוּף רֵיקִים—יִסְבּוּךָ מְרִיבִים. (3)

העתקת החכם הנוצרי פיררו הממונה על אוצר הכפרים כפרמא . בבית הראשון הכונה להיפודרום , ויאמר הנגיד כי המבקר את אחרים הוא ימשוך גם על עצמו את עיני המבקרים , ע"ד על דאמפת אטפוך . ימולל כמו ידובר .

(1) כהעתקת פיררו בדת הראשונה כתוב ה' , ולפי המשקל צ"ל האל ככתוב אצל יא"ר , ובסוגר הראשון כתוב אצל פיררו ביד איש במוהם , ואצל יא"ר כנכון . וכונת המשל הוא ע"ד מלח ממון חסר (בהובות ס"ו ע"ב) .

(2) בבית ב' בדת אצל פיררו מילין , ובסוגר אצל יא"ר ירבהו ; בבית ג' בסוגר אצל פיררו שכייל . בסוגר האחרון אצל יא"ר והשיב אל , ואצל פיררו בהשיב ה' , ומשניהם תצא הנוסחא הישרה .

(3) בבית א' בדת כחוב כהעתקת פיררו איכת לבנים , ואצל יא"ר איכה לבבים , ומשניהם הוצאתי הנוסחא הישרה , ובסוגר אצל יא"ר ולטעם (1) ; וכבית ב' בדת וסוגר אצל פיררו יסכוך . וכונת המשל כי היכולת ביד כל אדם לקנות לו אוהבים ולמנוע מעצמו שנאת אחרים , כי אם יהיה רודף צדק , כל האנשים הסובבים אותו יהיו מאוהביו ומטיביו , ואם יהיה מרודפי הכל וריק ישנאוהו ויריבו אתו .

* * *

71. בְּנֵי אָדָם בְּנִבְלוֹת אוֹ נְדָבָה
 עָלֵי דָרֶךְ אֲבוֹתָם הַסְּלוּלָה.
 לְמַעַן יֵשׁ מְקוֹם מוֹלֵד וּבֵית אָב
 לְנְדָבוֹת יָד וּמְקוֹר לְנִבְלָה. (1)

* * *

72. בְּנֵי עוֹשֵׁר מְעַטִּים. וְכִכָּה
 בְּנֵי שֹׂכֵר מְעַטִּים הֵם כְּמוֹהֶם.
 וַיִּזְתֶּר נִמְעָטוּ מֵהֶם וּמֵהֶם
 אֲשֶׁר בּוֹ נִקְבְּצוּ יַחַד שְׁנֵיהֶם. (2)

73. בְּבֵן חָכָם שְׁלוֹשָׁה מְעַלְלִים:
 שְׁנֵי אֲזוֹתָיו מִתֵּי מַסְפֵּר וְסִכְלוֹ.
 וַיִּשָּׂא בְּעִבּוֹר קָמְנוֹ לְעַמּוֹ.
 וַיִּתְנַשֵּׂא לְרֹאשׁ כְּלָם בְּשִׁבְרוֹ. (3)

[אריענט 46—800 סי' יוד; צואה 10]

74. בְּנֶךְ יִסֵּר בְּשׁוֹט—לְמוֹב יְהִי שֵׁב
 וְלֹא יֵשׁוּב בְּשׁוֹט זָקֵן אֶלֵּי מוֹב:

(1) המלה האחרונה בדלת א' כתובה אצל פיררו נבלה, ובסוגר נמצא אצלו חך או ריך, ואצל יא"ר כהוגן. והוראת המשל הוא ע"ד היינו דאמרי אינשי שותא דיגוקא בשוקא או דאבוהו או דאמיה (סוכה ג"ו ע"ב).

(2) בסוגר א' כתוב בהעתקת יא"ר סכל. בדלת ב' מהם וטהם כמו מאלה ומאלה.

(3) בסוגר א' אצל יא"ר שגיותיו, ובאריענט ובצואה ושכלו, אשר אמנם בפה השין השמאלית היא עכ"פ במקום הסמך כמו נתן הסבל במרומים (קהלת ו' ו'). והמלה הראשונה בבית ב' כתובה כאריענט וישרו, ובצואה ואצל

יא"ר וישח כראוי, ולעומת זה כתובה המלה האחרונה אצל יא"ר בסכלו אשר בפה הסמך הוא במקום השין השמאלית. ואולי רמז הנגיד בזה המשל לבנו ר' יהוסף, כי אף אם לפי עדות הראב"ד בסה"ק לא היה ענין, אולי זאת המדה חסרה אצלו אחרי מות אביו ואחרי עלותו לגדולת הנגידות.

בְּעֵץ יָבֵשׁ מִעֵצֵי לֹא יִתְקַן

וְיִתְקַן בְּעֹדוֹ לֹחַ וְרִמּוֹב. (1)

[שפירובקונרע 58 סי' ג']

75. בְּנֵי אִם סָגְרוּ דְלֹתֵי תְבוּנָה

בְּדוֹר נִבְרוּ עָלַי בֵּינָה הַתּוֹלִים —

פֶּתַח אֵתָה בְּחֻמְתֶּךָ שְׁעָרִים

אֲשֶׁר הֵם עַל בְּנֵי עֵירֶךָ נְעוּלִים ! (2)

[שפירובקונרע 86]

* * *

76. בְּנֵי אִם תִּאָּהֵב לְמִשׁוֹל בְּנַפְשֶׁךָ

תֵּנֶה אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה לְשִׁבְלָהּ .

וְחִבַּל תִּאֹתָהּ אֶל תִּשְׁוֶה

בִּידֶה פֶּן תִּהְיֶה גֹלְכָר בְּחֻבְלָהּ . (3)

* * *

77. בְּנֵי! אַר תַּעֲמֵד מַלְכוּת בְּעוֹל

וְלֹא חִבְרָה בְּמַדְיָנִים וּפְרָצִין !

אֲשֶׁר חָפִין קָנָה חֶבֶר יְשִׁימוּ

כְּמוֹ שְׁמִי—וַיְהִי לֹ לְאַרְצִין . (4)

(1) אצל דוקקס שם גרפס בשבושים נגד המשקל, ובסוגר ב' כתוב אצלו וְיִתְקַן, וגם העתקת יא"ר לא נקתה משגיאות כדרכה. המלה הראשונה בדלת ב' כתובה גם אצל דוקקס גם אצל יא"ר כעץ בכף, ועל פי בכ"ו הכף והבית יתחלפו הגהתי בעץ לפי הענין ונעימות הלשון. ודוגמת המשל הזה תמצא למטה במשל 129 בית ב'.

(2) גם המשל הזה גרפס מדוקקס בשבושים נגד המשקל. ותוכן המשל הוא ע"ד במקום שאין אנשים השתדל להיות איש.

(3) בהעתקת יא"ר ובהעתקת ה' פירו ד כתוב בסוגר א' כמתנה, והגהתי כמתנה כפי שגורת הלשון. ובדלת א' כתוב אצל יא"ר ומכל, ובחזתי כנוסחת פירו וחבל לפי הענין ושעם המליצה; וכונת הנגיד היא כי צריך האיש ליותר לבל יעזוב את חבל (או מתג ורסן) התאוות ביד הנפש, כי אם טוב הוא לו להכניע את האוות הנפש תחת השכל.

(4) בהעתקת ה' פירו כתוב בסוגר א' חברת במדיינים, ובחזתי בנוסחת יא"ר. המשל הזה כולל שני ענינים נפרדים, ובבית הראשון אולי ישנה הנגיד באמת מול בנו ר' יהוסף בדבר הנחגת המלכות בעת תחיה מסורה בידו;

* * *

78. בְּיוֹם הַצַּר לְאִישׁ מִשְׁפִּיל וְהִרְעָה

וּמָנוּ לוֹ וְהִעֲבִירוּ לְשׁוֹנְאָיו;
אִזִּי יֵצֵא בְּקוֹל שְׁשׁוֹן לְנִגְדּוֹ
כְּמוֹ יְנֵהוּם אֲרִי מִתְחַלְוֹאָיו. (1)

79. בְּיוֹם רָעָה הָיָה מִכִּיר בְּפָנָיִם

גְּבוּרַת אִישׁ וּמוֹרָךְ הַלְּבָבוֹת.
וְאִין קָשֶׁת בְּיַד כָּל אִישׁ דְּרוּבָה
וְלֹא כָּל אִישׁ יְהִי חוֹגֵר חֲרָבוֹת. (2)

[נחל קדומים 38 סי' ט"ו]

* * *

80. בְּחַר מִשְׁפִּיל וְלוֹ אֶחָד לְחִבְרָה

וְחִבְרָתָךְ מֵאֵת סֶכֶל הַכְּלָיִם.
כְּמוֹ סוֹחֵר אֲשֶׁר יִבְחַר אֲגוּרַת
זֶהָב הַטּוֹב עָלָי כֶּכֶר בְּדִילִים. (3)

ובבית השני עצת הנגיד היא לקנות לו חבר ורע נאמן על ידי הכנעה וענוה נגדו, עד כי יחשוב את עצמו לארץ ואת חברו לשמים; וזאת היא הפלגה מליצית כפי דרך משוררי ערב.

(1) בהעתקת יא"ר כתוב בסוגר א' והעבירו תחת והעבירו, וכחתי בנוסח העתקת פירו, אך אצל זה האחרון כתוב בדלת ב' אז ישא במקום אזי יצא, אולם המושקל ובית השמוש במלת בקול יוכיחו כי צדקה נוסחת יא"ר; כמו כן בחרתי בנוסחת זה האחרון בסוגר ב' תחת ממהלותיו הכתוב אצל פירו מפני החרוז.

(2) דוקעס העיר שם: „כלומר ביום רעה יבוא לפעמים מורך הלבבות בלב דוחכי קשת וחוגרי חרבות, וחרבם וקשתם לא יועיל להם“; אולם לא ירד לעומק הכונה, כי הנגיד כונן חציו במשל הזה לירות במתפארים במתת שקר אשר אין כחם אלא בפיהם, והמה כאנשי הצבא התופשים חרבות וקשתות בעת השלום, ובהגיע תר המלחמה חיל ורעה יאחזון, לכן אך במעשים ובעת הסכנה יבחן איש ולא בדבר שפתים בעת שלוח והצלחה.

(3) אצל יא"ר כתוב בדלת א' ולא אחר, ובהעתקת פירו ולו אחר, והגהתי ולו אחד נוסדה על כונת המשל, בהתנגדות אל מאת סכל (מאה סכלים) בסוגר; והמלה ולו מוכנה כמו אפילו בתלמוד, ובהוראה הזאת תבוא המלה בערבית, כמו במאמר המיוחד למוחמד נביאם: אטלבו אלעלם ולו באלצין (ררשו את המדע ואפילו בארץ חינא!). ובהעתקת פירו כתובה המלה האחרונה בסוגר א' הכלים, ובחתי בנוסחת יא"ר לפי הענין. ודומה לזה המשל בענינו הוא משל 64.

81. בַּעַת תִּדְרַל רֶכֶב עַל גַּב אֲרִי אֵל

מִזֹּונֶיךָ. וְאֵל תִּשְׁאַל לְאִישִׁים—

וְאֵל תַּחֲמוֹד: לְמַעַן כִּי כְחֻמְךָ

לְכַבֵּךְ תַּעֲצִיב טָרָם אֲנָשִׁים. (1)

[ארבענט 46—799 סי' ז'; צואה 12—28; דרך טובים 11]

* * *

82. בַּעַת תִּזְרַח עָלַי טוֹב לֵב יִשְׁמַח

בְּיַפְעָתְךָ וַיְהִדְרֶךָ בְּרַבּוֹ.

וְאִם תִּזְרַח עָלַי רַע לֵב יִשְׁוֹנָה

יָקָר פָּנָיו וַיִּבֹז לֶךָ בְּלִבּוֹ. (2)

(1) בכל המקומות המצויינים אצל דוקעס ורמש"ש (וממנו אצל ר"א צוויפעל) והן טוב נדפס בדלת א' אריאל במלה אחת (וכן כתוב בהעתקת יא"ר), אולם כבר העיר הרשר"ל במכתבו לחן טוב (אוצר נחמד 4, IV): „ומה טעם ומה הבנה יש במלות רכב על גב אריאל מוונך? ואיך לא ראית לא אחת ולא ידירנו החכם מש"ש כי אין אריאל תבה אחת אלא שתיים (ארי אל), כלומר אם אחת עני, סבול כל יגיעה וגם כל סכנה להגיע אל מוונך ולהביא טרף לבייך, בלי שתצטרך לבריות; ודרך הפלגה אמר רכב על גב ארי, שהוא דבר קשה ובלתי מצוי ויש בו סכנה גדולה"; ואולי רחף לפני הנגיד המאמר: שרכב על ארי וזכר וקשר תנין בראשו (שבז קמ"ט). ובסוגר ב' נדפס אצל דוקעס בארבענט תעצים טרם, ובהערה 4 שם יגיה דוקעס תעצוב נגד (ויבוא לדוגמא אז המשל מס' התרשיש לרמב"ע הנוכר למעלה בהערה למשל 22), ובכל יתר המקומות וכן בהעצקת יא"ר כתוב תעצוב טרם, אשר אמנם הלשון קשה להבין; והרא"ן במוסר אב בהערה יאמרו בכאור הבית הזה: „ואל תקנא ואל תחמוד בזה שיש לזולתך, שבכל חמדתך וקנאתך לא תועיל כלום לעצמך ולא תזיק מאומה לאחרים ההם, שאתה מקנא בהם וחומד מה שיש בידם, ואדרבה הקנאה והחמדוה קרובות להזיק לבעליהן בעצמן, קודם שיעצבו ויכאיבו ויגעו לרעה באחרים המוקנאים". אולם גם בזה לא תנוח הדעת, כי אטו ברישעא עסקינן המתכוון להזיק לאחרים אשר לא גמלו לו רעה, כי נאמר לו: חדל לך מלחמוד טוב אחרים כי לא תזיק מאומה לאחרים ההם? והלא יוכל להשיב לנו בעצם: הויך ועצבון אחרים מאן דכר שמיה? ואם לא תצדק הגהת דוקעס כי צ"ל נגד אחרים, יוכל להיות כי לדעת הנגיד המלה טרם כללה גם מובן לפני, נובה, נגד וכדומה. וכבר העיר רשד"ל (שם באוצר נחמד צד 6) כי בהעתקת יא"ר נמצא שבוש אחר בראש המשל הזה, כפת הדל במקום בעת תדל, והשבוש הזה נמצא גם בהעתקה אשר לפני.

(2) המלה תזרח בדלת א' וב' היא כמובן תתראה ותנפיע עליו בהדר ובכור וגדולה מסאת חכמה ועושר וכדומה; בדלת א' כתוב בהעתקת יא"ר ישמח! ובסוגר א' כתובה המלה האחרונה אצל פיררו ברנו או ברכו אשר אין לה מובן, גם היא נגד החירו,

* * *

83. בַּעַת הַתְּרַע לְאִישׁ מְרֻמָּה הָיָה סָר
וְנִשְׁמַר פֶּן יִצוּרְדָּךְ בְּעֶרְמוֹת .
וְאִיךְ יַעֲמֹד צָבִי פְתִי לְעוֹמֹת
זָאב עָרוֹם אֲשֶׁר יֵדַע לְרַמּוֹת ? (1)

* * *

84. בַּעַת יַעַל גְּדִיב לִבְבִי לְמִשְׁרָה
יְדִידָיו יַעֲלֶה עִמּוֹ בְּחֶסְדּוֹ .
וְאִם יַעַל בְּלֵעַל-יְדִידָיו
בְּתַחֲתִיּוֹת וְהוּא יַעַל לְבָדּוֹ . (2)

* * *

85. בַּעַת יָרִיב בְּךָ רִיעֶךָ וְיִקְצוּף
וְיִתְעַבֵּר-וְתִרְצֶה לְהִשְׁיבוֹ :
בְּדָבָר מִזֶּבֶע וּמִעֲנָה רַךְ תִּלְמִּישׁ
לְחֵלְאָה הַעֲלֵתָה לָּךְ לְבָבוֹ . (3)

* * *

86. בַּעַת יִקְרָא עֲמִיתְךָ פִּי בְרַע הוּא
בְּאֻזְנֶיךָ . וְכִי הוֹשִׁיב בְּמַחְשָׁד :

(1) בהעתקת יא"ר ופירו כחוב בסוגר א' יצוררך, ובחתי לחקן יצוררך (הפיעל מן צוד) לפי הענין; ואולי צ"ל בדלת א' תר במקום סר, ר"ל כי מהכרח שתתור ותרגל את דרכיו ופעולותיו לכל ישמון פחים לצוררך בהם . ובבית השני כונתו : ואם לא תעשה כן ולא תשמר ממנו אין ספק כי חלכר בערמתו, כי איך יעמוד הצבי הפתי, והתם המאמין לכל דבר, נגד הזאב הערום ובעל המרמה? בהעתקת יא"ר נמצאו במשול זה שבושים רבים : וְאִךְ פְתִי, זָאב, יַדַע ; ובהעתקת פירו כחובה המלה האחרונה להרמות במקום לרמות .

(2) בסוגר א' כחוב בהעתקת יא"ר יעלי במעות; כונת המשל הזה גלויה ומבוארת .

(3) הסוגר השני כחוב בהעתקת דרא"ב לחלדה העלתה לך לבבו, ואצל יא"ר לחלאה העלת על לבבו; ואף כי נוטה אנכי לנוסחת דרא"ב כי המלות העלה חלודה, מעלה חלודה שגורות הן בדרד"ל, אולם לא אדע לכונן המשקל, לכן בחתי כמלת לחלאה והשאר הנחתי בהעתקת דרא"ב .

כְּגֹבֹר רוּיִן לְהַמְיִיב לְעִמְיָתְךָ
אֲשֶׁר יִקְרָא — וְאִם תִּרְבַּע לְנַפְשֶׁךָ. (1)

* * *

87. א. בְּקִשׁ חֶכֶם לִבְךָ נִשְׂוֵא פָּנִים
עֲשִׂיר-וְלֶךְ וְיִשְׁכֹּן לְעוֹמְתוֹ.
ב. תִּמְצָא פְּלִיאָה נֶעְלָה וּמַעַט
יִצָּר פְּמַתֵּת אֶל בְּאֲדָמְתוֹ.
ג. תִּשְׁלַבַע בְּטוֹב הוֹנּוֹ. וְתִיקַר מִן
הוֹדוֹ. וְיוֹעִילֶךָ בְּחֻקְמָתוֹ. (2)

88. בְּהִיּוֹת אֱלֹהִים עֲמָךְ-כֹּל עֵינַי
יַעַר יְהִי עוֹשֶׂה לְךָ פְּרוֹת.
וּבְאִיּוֹן אֱלֹהִים עֲמָךְ-נִפְנָךְ
תִּנְעָבֵד יוֹצִיא לְךָ סוֹרוֹת. (3)

[שפּרוּכְקוֹנְדֵע 32 ס' ק"ו; נ"ק 38 ס' י"ד]

* * *

89. בְּיַפּוֹת לְדַבֵּר הָיָה מְדַבֵּר
וּבְעֵת יְהִי מַחְשֶׁה חֵשֶׁה שָׁם.

(1) בסוגר א' כמלות הושב במחשך ר"ל נתון בצרה; בסוגר ב' ואם חרע, כמובן ואף אם חרע, ואפילו אם חרע.

(2) המשל הזה לא ידעתי להלמו בהעתקת הרא"ב, כי בולת א' כתוב שם לבת במקום לבב, ובסוגר ב' הנוסחא כמותה ד' באדמתא תחת כמתת אל באדמתו, ובולת ג' כתוב שם הוא במקום הוננו, ובסוגר שם הוננו תחת הודו; ומפאת זאת בחרתי בהעתקת יא"ר, אף כי הבית השני יקשה להבין גם לפי נוסחאו, וכפי הנראה נשחבש ממעתיק הכ"י בפיטא.

(3) במחברתו שפּרוּכְקוֹנְדֵע הרפ"ס דוקעס המלה האחרונה בסוגר ב' פרות, והציע לתקנה סורות, ובנ"ק הרפ"ס סורות בלי שום הערה; ובהעתקת יא"ר כתוב סרות. ודוקעס שם הביא דוגמאות מהמאמר הכל תלוי בסול ומחרווי משוררים אחרים.

דָּבַר בְּעֵתוֹ עֲצֵי מְגָדִים
יַעֲשׂוּ פְרֵי מֵאֵל בְּחֹדְשָׁם. (1)

90.

בְּעֵת יַעֲנוּ עֲמֹךְ שְׁבַחֶיךָ
בְּפִיָּהֶם — תִּנְהַלְךָ לְפָנֶיךָ לְמִלְתָּם.
וְאִם הִלְלוּךָ בְּאֲשֶׁר אֵין בְּךָ
שָׁקוֹד עַד תִּהְיֶה צְדָקָה תִּהְלֶתֶם. (2)

[אריענט 46—799 סי' ח' ; צואה 5—11]

* * *

91.

בְּמַהֲלֶךְ לְמוֹכִיחִים אֲנוֹשׁ יִתְנַפֵּחַ
וּמַהֲלֶךְ לְנוֹדְעִים בְּרַע יִרַע אִישׁ.
כְּרוּחַ בְּעֶבְרָה עַל בְּשָׂמִים תִּרְקַח
וְעַת תַּעֲבֹר עַל הַנְּבִלֹת תִּבְאִישׁ. (3)

(1) המלה הראשונה בדלת א' היא קשת ההבנה, אולם למעלה (צד 92) ראינו כי הנגיד לקח לשרש יפה תחת פתה, ולפי זה גם פה תהיה הכונה: כאשר יתנוך ויבקשוך לרבר אוי הדבר, ובעת השתיקה (מחשה כפה הוא שם דבר) תשתוק גם אתה; והמושל הזה ערוך ע"ד הכתוב עת לחשות ועת לרבר (קהלת ג' ז'). בסוגר ב' כתוב בהעתקת הרא"ב יעשו—בחודשם, ואצל יא"ר הנוסחא יעש—בחרשם, ובחתי בנוסחא ראשונה אף כי יש לדחוק וליישב המלה בחרשם ר"ל בחורש ויער שלהם; אולם עצי מגדים לא יגדלו ביער כי אם בננות ופרדסים.

(2) באריענט ובצואה נרפס המושל בשנוי ושכושים, וגם העתקת יא"ר לא נקחה מהם. בדלת א' נרפס באריענט יעט במקום יענו, אשר אמנם אולי היא מעות הדפוס, ואצל יא"ר כתוב עמך תחת עמך ואין לו מוכן פה; בסוגר א' נרפס בצואה למלוחם; בדלת ב' בצואה יהללך במקום הללך נגד המשקל, ובאריענט שם נרפס בטעות מאשר תחת באשר; בסוגר ב' נרפס בצואה שיהא ובאריענט תהא במקום תהי, ועוד בצואה תהלותם.

(3) לפי הנרשם בהעתקת הרא"ב נקוד בכ"י בְּמַהֲלֶךְ בדלת א', וכן בדלת

ב' כְּרוּחַ, אולם שגה מעתיק הכ"י בפרימא, כי בשני המקומות צריך להיות יתר ולא תנועה כפי הנראה מהסוגרים, וכן יורה הענין, כי הכונה במלת מהלך פה להתחברות והתרעעות ומשא ומסן (אומגאנג האבען, פֿערקערענן), והוראת המלה יתוכח יקבל תוכחה וישתלם במעשיו ומדותיו. בסוגר א' כתוב בהעתקת יא"ר לסוליים תחת לבודעים, ולא נראה כי מאי רבותא היא דא שהמוליבים ברע יוליכוהו לרע? ובטעות נקד יא"ר שם ירע במקום ירע (ותהיה הכונה כי המהלך ירע לאיש ההוא) או ירע (במוכּן: על ידי המהלך יעשה האיש ההוא רע, והמלה ומהלך תמשך אחריה את הבית של במהלך בדלת) כפי הנדרש מההמשך והענין. בדלת

* * *

92. **קִימִי רַעְכוֹן עֵת רָעַב דְּלִים—וְאִם**
הוֹן לָךְ רָעַב. וּבָעַת אֲשֶׁר שָׁבְעוּ שְׁבַע .
אִם תֵּאָהֵב יָמִים יְהִי חֶפְצְךָ עֲרֵאִי
עַל גִּפְשֶׁךָ - וִירוֹא אֱלֹהֶיךָ קִבַּע . (1)

* * *

93. **בְּמַח יִשְׁכַּן מִיֶּשֶׁר שְׁלֹשָׁה :**
דְּרָךְ מִצּוֹא רַק לְנַפְשׁוֹ וּבָנָיו .
וּנְתִיב עֲבוֹדַת אֱלֹהָיו. וְדְרָךְ
אֶרֶץ אֲשֶׁר בֵּין אֲנָשִׁים וּבֵינָיו . (2)

* * *

94. **בְּחֶכְמָה אֵת אַחִי לְמוֹד**
וּבִמְפַעַל אַחִי מְרִי .

ב' כתוב אצל יא"ר בשעות תרחק במקום תרחק הכתוב כיאות בהעתקת הרא"ב. והמשל הוזה הוא ע"ד הכתוב הולך את חכמים יחכם (משלי י"ג כ"י) ומאמר רז"ל קרב לגבי דהינא ואידהו (שבועות מ"ז), ורוקעס (בלומענגלעזע № 600, 232) הביא כבר את דברי המדרש בילקוט משלי על הכתוב הנזכר, ובאריענש 50—358 הביא מפ"י משלי לר' יוסף קמחי ומס' שקל הקדש שלו משל הדומה מכל וכל למשל הנגיד, וזה תארו :

- א. "רועה כסיל יכסל והולך את חכם לב כל אנוש זכרו כמור ירוה .
- ב. רוה בעברו על בשמים יהיה נודף וטוב ריחו לאף יפיה .
- ג. אבן בעברו על נבילות יעלה באשו וצחנתו מאד תצריה" .

(1) בהעתקת יא"ר כתובה המלה הראשונה בעת תחת בימי הכתובה אצל הרא"ב, וכפי הנראה חשב יא"ר לתקן מפני המשקל, כי נקר המלה שלאחריה רַעְכוֹן; אולם שכח טקרא מלא אשר בו השתמש הנגיד פה: ובימי רַעְכוֹן ישבעו (ההלים ל"ז י"ט); ואם הוין לך במובן ואף אם (ואפילו אם) יש לך הוין. כדלת ב' כתוב אצל הרא"ב תהי במקום יהי, והסוגר משונה אצל יא"ד, כי במקום וִירוֹא אלהיך כתוב בהעתקתו תמיד ויבא לך; וגם פה חשב לתקן וקלקל. והמשל הוזה כולל שני ענינים, והבית הראשון הוא ע"ד אל תפרוש עצמך מן הצבור, והבית השני הוא ע"ד הכתוב יראת ה' תוסיף ימים (משלי יוד כ"ז) .

(2) כונת המשל גלויה ומבוארת, כי היודע להיטיב שלשת הדרכים הנצרכות לאדם כתבל יהיה כמח ומאושר בארץ, והן: דרך החיים לעצמו ובניו, דרך הדברים שבין אדם למקום, ודרך הענינים שבין אדם לחברו. כסוגר א' דרך מצוא כמו מצוא דרך, ונהפכו המלות בעבור המשקל .

וְהַחֲכֵמָה בְּלִי מַפְעֵל

כְּעֵץ יֵשַׁר בְּדֵי פְרִי. (1)

* * *

בְּנִסְיוֹן הַדְּבָרִים יֵשׁ 95.

לְלֵב רֵיחַ וְהַרְגִיעַ .

וְאִין חֶבֶר וְלֹא אוֹהֵב

לְמַתְעוּלָל עָלֵי רֵיעַ . (2)

* * *

בְּתוֹרָה יֵשׁ מִשַּׁל צְדָק 96.

בְּפִי כְהֵן וְנִבְיָא הוּא :

כְּמוֹ הָאֵם תְּהִי הַבֵּת

וּבֶן־אָדָם כְּאָבִיהוּ . (3)

* * *

בְּסֵם יִרְאָה תִרְפָּא אֵת 97.

חֲלִי לַבֶּן וְעֵינָיֶךָ .

וּבְלִשׁוֹן מַעֲשֵׂה תִצְדִּיק

אֲשֶׁר דִּבֶּר לְשׁוֹנֶךָ . (4)

(1) ע"ד מאמר רב הונא כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלוה (ע"ז י"ז), וספרו פעמים רבות בגנות מי שנאה דורש ואינו נאה מוקיים .

(2) כמשל הזה באו שני ענינים נפרדים, ובכית הראשון כונת הנגיד כפי הנראה לבלי להיות פתי מאמין לכל דבר, כי אם לנסות ולבחון הדברים בשכלו, ורק אם ימצאם טובים ונכונים ינח לבבו ותרגיע נפשו בהם; ובכית השני יאמר כי האיש האוהב להתעולל ולהתל בריעיו לא יוכל למצוא אוהבים לנפשו, כי כולם יפנו לו עורף ולא פנים.

(3) הכונה לדברי הכהן והנביא יחזקאל (ט"ז מ"ד) כאמה כבתה, והתולדה היוצאת מזה היא כי בן אדם כאביו; וכדומה לזה נמצאים כמה מאמרים בדרו"ל שותא דינוקא בשוקא או דאבא או דאימיה (סוכה נ"ו), רחילא בתר רחילא אולא כעוברי אמא כך עובדי ברתא (כתובות ס"ג), ברא כרעא דאבות וכדומה.

(4) בבלת א' כחוב בהעתקת יא"ר תרפה במקום תרפא; בסוגר א' חלי לבך ועיניך כי לבא ועינא תרי סרסורי דעבירה; בבלת ב' לשון מעשה ע"ד דרומי facta loquuntur, ואזרתה היא להיות נאה דורש ונאה מוקיים.

* * *
 98. כָּפִי מִשְׁכִּיל עֲצַת יוֹשֵׁר
 וְנִזְקֵר פֶּן יְהִי חוֹמָא .
 וְאַחַר תִּמְאֹת לְבוּ
 וְעֵינָיו — תִּכְסִּיל יַמָּה . (2)

[אות הגימל]

* * *
 99. גָּשׁוּ אַחִים לְגַן שְׁכָלִי! אָרוּ אֶת
 עֲצֵי תוֹם מִפְּרֵי חַיִּים מְעוֹנִים!
 וְסָבוּ אֶל חֶדֶר דַּעְתִּי! שְׁתוּ מִן
 כְּלֵי בִינָה מְלֵאתִים יַיִן עֲדָנִים! (3)

* * *
 100. גָּדַל עַל כָּל חֲבִירֶיךָ בְּשָׁלֶשׁ:
 בְּלֵב נְבוֹן . וְשִׁיחַ טוֹב . וּמִפְּעֵל .
 וְאֵל תִּגְדַּל בְּפֶה נָבֵל . וְחֻזְקָה
 כְּמוֹ שְׁחַל . וּבְרִמְיָה כְּשׁוֹעֵל . (4)

(2) נקדתי חוֹמָא בסוגר א' כנמצא בישעיה (ס"ה כ') ובקהלת (ח' י"ב .
 ט' י"ח) , ובהעתקת יא"ר כתוב חוֹמָה! גם לא אדע למה נקד המלה הראשונה
 ב' ואחר !

(1) ב'דלת א' כתוב בהעתקת יא"ר אחי (ונקוד אצלו אחי!) במקום
 אחים ככתוב אצל הרא"ב , אולם בהעתקת זה האחרון כתוב אורו תחת ארו
 (מן אריתי מורי , שה"ש ה' א') ; בסוגר א' כתוב אצל הרא"ב חייט והוא כפי
 הנראה סימן הקצור מהמלה חייט הכוזבה בהעתקת יא"ר ; ב'דלת ב' בהעתקת
 הרא"ב וסכו במקום וסכו , ובהעתקת יא"ר מין תחת מן ; בסוגר ב' בהעתקת
 הרא"ב בלי תחת כלי , ערנים תחת ערנים כנכון אצל יא"ר . והמשל הזה ,
 אשר הוא כקריאה באזני הבאים לקרוא בספר הנגיד , ראוי לעמוד בפתח שער
 ספרו כמבוא והקדמה .

(2) בסוגר א' כתוב בהעתקת הרא"ב ומבטל במקום ומפעל , ותחסר
 המלה טוב אחרי ושיח ; ב'דלת ב' שם כתוב הגדל תחת תגול ; בסוגר ב' שם
 וכרמיה בשועל , ובהעתקת יא"ר כתוב כנכון .

* * *

101. גְּבָרִים כְּאֹכֵל יֵשׁ-אֲשֶׁר כָּל צְרִיקִים לוֹ .
וְגֵבֶר כְּמוֹ מִרְפָּא לְמַחְלָה וְלַגָּנֵעַ .
וְגֵבֶר כְּאִיזוֹר עֵשׂ אֲשֶׁר לֹא לְכָל יִצְלַח .
וְגֵבֶר כְּסֶם מָוֶת יְמוּתֵת כְּמוֹ רָגַע . (1)

* * *

102. גְּבִיר יַעַל בְּשָׁלֵשׁ: בְּאֵמֹר הֵן .
בְּאוֹרֶךְ אָף . וּמִתְחַזֵּק בְּרַע לוֹ .
וַיִּשְׁפַּל בְּשָׁלֵשָׁה . בְּחֶרֶזֶן אָף .
בְּרַפְיוֹן לֵב בְּצָרָה . וְאֵמֹר לֹא . (2)

* * *

103. גְּדוּרֵי צָר מְגַלָּה-חֵץ יְשִׁיבֶם
וְרוֹמַח . אוֹ עֲשׂוֹת שְׁלוֹם . וְאִיכָּה —
הַנְּשׂוֹבֵב אֶת גְּדוּד מִרְאָה לְךָ טוֹב
כְּלֵי לֵב . אוֹ גְּדוּרֵי מַעֲשִׂיךָ ? (3)

* * *

104. גְּבוּרָה יֵשׁ בְּתַהֲלוּכוֹת פְּלָכִים
וְכָל כּוֹכֵב אֲשֶׁר לָהֶם יְחוּפְרֵר .
וַחֲשִׁיבֵל אֲשֶׁר לָבוּ מְחַלֵּף
עֲלֵיהֶם-מִגְּבוּרָתָם יְגוּפְרֵר . (4)

(1) בבית ב' כתוב אצל הרא"ב בדלת לו לבל, ואפשר להעמידו; ולפי העתקת יא"ר אשר בחרתי שיעור המלות הוא אשר לא יצלה לכל. ובסוגר בהעתקת הרא"ב ומותה תחת ימותת הכתוב אצל יא"ר, ומוסב על הסם.
(2) בדלת א' באמור הן, הוראזו לאמר הן לכל שואל ולקיים בקשתו, וחפכו ואמור לא בסוגר ב', ואצל יא"ר כתוב ואמור לו!
(3) בדלת א' בהעתקת הרא"ב גדורי צד, ישיבם; בסוגר שם ואיכה; בסוגר ב' גדורי ותקנתי לפי הענין. ובהעתקת יא"ר יחסר הבית השני מכל וכל, ובדלת א' כתיב מגלי תחת מגלה.
(4) בהעתקת הרא"ב בדלת א' כתהלוכות כלבים, ובדלת ב' כלבו; ובהעתקת יא"ר בדלת ב' מאלך! וכונת המשל לרומם מעלת הכמת ידיעת החכונה, כי האיש אשר שכלו מהלך על גבי הכוכבים ומזלות ויודע משמטם

* * *

105. גְבוּרָה יֵשׁ בְּאָרֶץ הַרְחֵבָה
 וְחִיתָהּ וְכָל נֹצֵר אֲשֶׁר בָּהּ .
 וְאָדָם יַעֲבֹד בָּהֶם בְּשִׁלְלוֹ
 וְיָרוּם אִם יְהִי מִשְׁפִּיל וְיִנְבֵּה . (1)

106. גְּשָׁמִים אֶת פְּנֵי אֶרֶץ מַחִיִּים
 וְאִם יִרְבּוּן — יִמִּיתוּן מֶה יַחִיו .
 וְגִשְׁמֵי פִי חֲכָמִים . אִם מְעֵשִׂים
 וְאִם רַבִּים . לְהַחְיוֹת יֵאָתִיו . (2)

[שפרוכונדע 68]

* * *

107. גּוֹרָה מֵאֵל וּכְמַח בּוֹ — כִּי
 לַעֲשׂוֹת לָךְ טוֹב תִּפְּלֵא יִפְּלֵיא .
 וְנֵאֹוֹם תִּמְיֹד מִיֵּרֵאת אֵל :
 „מִי חַיִּי כִּי אֵל יַעֲשֶׂ לִּי” ? (3)

* * *

108. גָּעְרוּ חֲכָמֵי לֵבָב בְּבִנְיָהֶם
 דְּהַשִּׁיבֶם בְּנִתִּיב מוֹבָה .

ותהלוכותיהם יחשב ליותר גבור מהם . או אולי כונתו פשוטה לשבח את האיש אשר שכלו ולבבו נשאו ונעלו בתכונותיהם ומדותיהם על הכוכבים ופלכי השמים , כמו שיאמר למעלה (צד 14 שורה 3—2) : ואיש עניו מהלך על אדמה ומחשבתו עלי שחק שרועה .

(1) בהעתקת יא"ר כחוב בדלת ב' יעבור תחת יעבור כאשר הגהתי (ונשמט המשל הזה מהעתקת הרא"ב), ועל ידי זה נשחתה הכונה, כי המשל מתפלא : איך האדם הקטן והחלש בגופו שת תחת רגליו והעביד בשכלו את כל הארץ הרחבה והמון היצורים גבורי כח אשר עליה !

(2) ודוקעם שם יביא לדוגמא המשל מר' יוסף קמחי בשקל הקדש :

„מטר שחק יחיה הזרעים בעת ירד . ואם ירבה ימותם .

והחכמה תחיה לב חכמים ואם תרבה לחיי עד תשיחם” .

(3) בדלת ב' בהעתקת הרא"ב כתוב האל, ובסוגר שם כתוב בשתי

ההעתקות טי, וכן נמצא בכתוב (שמואל א' י"ח י"ח) מי אנכי ומי חיי .

מִי זֶה יִגְעַר בְּחֶכֶם לֵב
תִּזְעָה—לְהַשִּׁיבוּ בְּנִתְיָבָה ? (1)

* * *

109. גְּמוּזָה לְזֹד הַנֶּחֱ—וְאִם אָרְכוּ יָמִים
אֵלַי עַת אֲשֶׁר פָּח לְהַרְגוֹ בְּךָ נִמְצָא .
לְמַד מִבְּנֵי עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי רֹאשׁ סָלַע
אֲשֶׁר לֹא יִנוּעוֹן עַד אֲשֶׁר יַעֲלוּ נוֹצָה . (2)

* * *

110. גְּבִיהַ לֵב יִחַלֵּק עַל שְׁנָיִם: גְּבִיהַ לְכָב
יִקְרָא לְמִשְׁתַּרְרַר עָלָי אֶחָ בְּלֵב שׁוֹכֵב .
וּכְכָה אֲשֶׁר יִרְחִיק נְבִלָה . וְיִסוֹר מִן
שְׁפִלָה וּמִנְרַעַת — מְקוֹרָא גְבִיהַ לְכָב . (3)

* * *

111. גָּבֵר אֲשֶׁר חִלַּק זְמָנוֹ עָלָי שְׁלֹשׁ:
חִלַּק לְאֵל . וּשְׁנַיִ חִלְקִים לְדַת וּמִזֹּון
פִּיתוֹ— לְבָן יִזְכֶּה . וְיִחַכֶּם . וְלֹא יִפֶּה
מִשְׁמֵן בְּשָׂרוֹ וְהַמִּזְנוֹ בְּמֹו רִזּוֹן . (4)

(1) אצל הרא"ב לבב בדלת א' ולב בדלת ב', ואצל יא"ר בהפך. בסוגר א' אצל יא"ר להשיב אורם; ובסוגר ב' אצל הרא"ב תטה, כנתיבה.
(2) אצל יא"ר כתוב בראש המשל גאולה לצר, ובהעתקת רא"ב גמולה לזר, והגהתי כנראה מהענין. בסוגר א' כתוב בהעתקת יא"ר נמצה, וכפי הנראה חשב לחקן כן בעבור החרוז עם נוצה, ותקון זה קלוקל הוא. בדלת ב' בחרתי בנוסחת יא"ר השכונים נגד נוסחת רא"ב השוכנים מפני המשקל, והוא כמו השכוני באהלים (שופטים ח' י"א), ובסוגר ב' כתוב אצל הרא"ב יטעון אשר אין לו פה מוכן, ובהרתי בנוסחת יא"ר ינועון.
(3) בהעתקת הרא"ב כתוב בדלת א' בפעם הראשונה לבב ובשניה לב, ולפי המשקל צ"ל בהפך, וכן נמצא אצל יא"ר. והוראת המשל כי שני מיני גאווה הם, גרועה ומשובחת, והגאווה אשר תרחיק את האדם מכל דבר שפל ונכזה היא המשובחת.
(4) ע"ד טוב תורה עם דרך ארץ ולעולם ישליש אדם שנתויו. בסוגר ב' כתוב אצל הרא"ב כמו במקום כמו; ואצל יא"ר נשתבשה המלה פיתו בראש דלת ב', ובסוגר שם כתוב אשמן במקום משמן.

112. גִּמְלַל חֲסָדִים יֵשׁ—וְחֲסָדוֹ יְהוּדָל אִם
 לֹא שָׁח בְּמַפְעָלוֹ לְאִישִׁים וְלֹא מִלַּל
 בָּהֶם. וְאִם גָּלַם לְאִישִׁים אֲזַי יִמְחָה
 חֲסָדוֹ. וְכִי יִמְחָה חֲסָדִים בְּמַתְהַלֵּל ? (1)

[נהל קדומים 39 סי' י"ב; לעטטרבורע
 13 סי' י"א; אמרי שפר 32 סי' ה'] .

* * *

113. גְּבוּר תִּשְׁבַּח מְשֻׁלָּשָׁה גְּבוּרָתוֹ
 וְלֵבָב חֶכֶם לְכַב בְּסִילוֹת פְּסוּת תִּסְדֵּךְ :
 חֲבֵרַת גְּמוּנֵי לֵב. וְהַרְבּוֹת יְשִׁיבָה עִם
 גָּשִׁים. וְהִתְאַחַר וְתִשְׁבַּח עָלַי מְסָךְ. (2)

114. גְּדוּלִים מְעָשִׂי מְשֻׁבָּל
 וּמְדַבְּרֵי. וְחֻקוֹת חֶק .
 וּמְשֻׁבָּלִים עָלַי אֶרֶץ
 כְּבוֹכָבִים עָלַי שַׁחַק. (3)

[נהל קדומים 39 סי' י"ח]

* * *

115. גְּבוּרֹת שְׁבָלֶךָ עַל מִ—
 אֲמַרִי חֲבֵדָה חֲכָמָה .

(1) באמרי שפר ולעטטרבורע כתוב ברלח א' יכופל תחת יהולל, אשר אמנם גם זה עולה יפה; בסוגר א' כחוב בני"ק במפעלו; ברלח ב' שם בני"ק גלה תחת גלב (ובא"ש בטעות וא"ס, ובלעטט. בטעות לאישום); בסוגר ב' בא"ש בטעות במתהלל תחת כמתהלל.

(2) בסוגר א' הכונה כי שלשת הדברים הנזכרים למטה יפרשו גם על לב החכם את רבסילות ככסות, וחכמתו לא תהי נכרת מוכעד הבסילות המכסה אותה. והמשל הזה הוא ע"ד מאמר ר דוסא בן הרכינס (אכות פרק ג' משנה י"ד) בשניים. בהעקת הרא"ב כתוב ברלח א' ת שבת, ואף כי הנוסחה הזאת עולה יפה לפי הענין, אולם לא אבה המשקל, אם לא כי נקרא תְּשֻׁבָּת. ברלח ב' כתוב בהעקת יא"ר נמוגה, ונשמטה בטעות המלה ישיבה, ובסוגר שם כתוב ואתאחר ואשם!

(8) ההרוו האחרון נמצא במבחר הפנינים (דוקעס). והוראת המשל היא כמו שהכובבים הם המורים על חוקות השמים, כן המשכיל יורה במעשיו ובדבריו את חוקות הארץ.

ויתרון חיד עלי שקל
אשר ישנו בך אשמה. (1)

* * *

116. גברים בקמשה נב -
חנו. אם גם לשקל חק:
בלקת. ואמירה. ו -

הנעת ראש. ואף. ושחוק. (2)

* * *

117. גבר אשר המיב לי
הרבה. ולבו השחת.
פעם אני סולח
ולבק אשר לו אחת. (3)

[אות הדלת]

* * *

118. דעה צורך בלב שלם. ועל טוב
ורע הורה. ועבדו בחדרה.
ודע פי מעשיך הישרים
השובים על אלהיך במלוא. (4)

(1) נאמר בשבח השתיקה ומועוט הרבור, ונמצאים רבים כמוהו ברברי הו"ל ואומות העולם.

(2) בסוגר א' אצל הרא"ב כתוב כס תחת כס; ותוכן דברי המשל הוא ע"ד מאמר ר' אלעאי בשלשה דברים אדם ניכר בכוסו ובכיסו ובכעסו ואמרו לה אף בשחקו (עירובין ס"ה) ובשנוים.

(3) בהעתקת הרא"ב בסוגר א' הרכה, ואצל יא"ר הרכה; בסוגר ב' אצל הרא"ב לרך ובהעתקת יא"ר לרוב ותקנתי מספק ולרק, ותהיה הכונה כי הוא סולח לגבר אשר בהחלה היטיב עמו ואחרי כן נתהפך לשונא, וכמו כן למי אשר יכעוס עליו אם אך פיו ולבו שוים, אולם לא יסלה למי שיש לו יותר מאחה, ר"ל המדבר אחד בזה ואחד בלב. ועכ"פ לשון המשל מגומגמת, וכפי הנראה נשתבשה אצל המעתיק.

(4) בסוף סוגר א' כתוב בהעתקת הרא"ב ועברתו כחדוה אשר אין לזה שחר, ולכן בחרתי בהעתקת יא"ר; ובמקום המלה אלהיך בסוגר ב' נמצא בכ"י שני קצורים כזה: אלי, אלי. וראש המשל הוא ע"ד מאמרם בראש פרק הרואה:

* * *

119. דָּאָג מִפְּשַׁעָד. וּבַעַת עֲלִיצוֹת
 וַעַת בַּעַם—אֱלֹהִים נִגְדָדָה שִׁים.
 וְשִׁית עִם לִבָּהּ לַעֲשׂוֹת. וְאִם לֹא
 תִּהְיֶי יָכוֹל—וְתִתְחַשֵּׁב פְּעוּשִׁים. (1)

120. דְּבָרִים יֵשׁ בְּלֵב יָמִים מְכוּסִים
 וּבִאֲחֵרִית לְשׁוֹן יָמִים יָחוּם.
 וְהַיָּמִים מְצוּנִים מֵאֲלוֹהַּ
 וְהֵם אֲצִים וְעוֹשִׁים מַה יִּצְוּם. (2)
 [נחל קרומים 39 סי' כ']

121. דְּבָרִים יֵשׁ בְּמַעֲיָן לְצַמְאִים
 בְּתֵלְאוּבוֹת—מִחַיּוֹת הַלְּבָבִים.
 וְיֵשׁ מַלִּים בְּחִבּוּרוֹת עֲמוּקוֹת
 אֲשֶׁר עֵבְרוּ צְלָעוֹת אֶל קַרְבָּים. (3)
 [נחל קרומים 39 סי' כ"א]

* * *

122. דְּמוֹת תְּמַצָּא לְאִישׁ מִשְׁבִּיל בְּבָנָיו
 וְגוֹר שׁוֹאֵף בְּמוֹתוֹ מִקְמַצָּיו (?)

חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ואמצעו הוא ע"ד באו"ב להמקרא וגילו ביערה (ב"כ"ל ל'—א, וסיפוי ע"ד הכתיב מ"וה ה' חונן דל (משלי י"ט י"ז).

(1) בדלת א' כתוב אצל יא"ר וכעת, ובהרתי בנוסחת הרא"ב ובעת לפי הענין; ובדלת ב' כתוב אצל הרא"ב ע"ט תחת עם, ובסוגר שם כתוב והתחשב; והמשל הוא ע"ד מאמרים מחשבה טיבה הקב"ה מצרף למעשה (קירושין דף מ' וראה ברכות דף ו' ושבת דף ס"ג).

(2) אצל דוקקס ובהעקת יא"ר כתוב בדלת א' דברים יש, ואף כי הכלה יש לא תמצא בהעקת רא"ב ה"התיה מפני המשקל; וכמו כן השמטתי המלה את הנמצאת בסוגר א' אצל הרא"ב (אח לשון), כן מפני המשקל וכן מפני סגנון הלשון (3) אצל דוקקס שם נרפס בדלת א' לצמאים ובהעקת הרא"ב ויא"ר

לצמאים; ודלת ב' נרפס משונה אצל דוקקס כזה: ויש מלין עמוקות בקבורות, ונשתחה תכונה והקשור עם הסוגר א"ש עברו, אף כי יש לרהוק ולומר כי הסוגר מוסב על המלים. בהעקת יא"ר כתוב בדלת א' במים ואצל הרא"ב כמים, ואולי הנוסחה האחרונה ישרה היא; ובדלת ב' אצל הרא"ב בחבורות, ובסוגר שם עטו (עם סימן השאלה) במקום עברו. ודוקקס העיר כי הבית השני הוא ע"ד יש בוטה כמקורות חרב (משלי י"ב י"ח).

וַיֵּשׁ מְעַדִּיף עָלַי אָבוֹי בְּשַׁעַר
וַיֵּשׁ מַחְסִיר בְּשִׁבְתּוֹ בֵּין זְקֵנָיו . (1)

* * *

123. דִּבְקִי לֵב שְׁנַיִם הֵם—בְּיוֹשְׁנָם
לְהַחְלִיפֵם בְּאַחַר אֶל תִּשְׁחַר :
נֹת בַּיִת יִשְׁנָה אֶל תְּמִירָה

בְּאַחֲרֵת—וְאֵחַ יִשֶּׁן בְּאַחַר . (2)

* * *

124. א. דָּעָה כִּי אֵין גְּדוֹל תְּנוּף מְכוּבָד
אָבֵל גְּדוֹל בְּשִׁבְתּוֹ בֵּין חֲבֵרִים .

ב. וְאֵין חָסֵר חָסֵר לָחֵם—וְאוֹלָם

אֲשֶׁר שָׁכְלוּ וְהִגְיוֹן פִּיּוֹ חֲסִרִים .

ג. וְאֵין עֲשִׂיר אֲשֶׁר לוֹ הַנְּכָסִים

אָבֵל שֶׁהֵם עָלֵי יָדָיו שְׁמוּרִים .

ד. וְאֵין מֶלֶךְ אֲשֶׁר לוֹ הַעֲבָדִים

אָבֵל מֶלֶךְ אֲשֶׁר עוֹבֵד גְּבָרִים . (3)

* * *

125. דָּעָה כִּי אֵין בְּשִׁלְמוֹנִים כְּמוֹשֵׁל
אֲשֶׁר חָפְנָיו עָלֵי עוֹל מְרִיבָיו .

(1) סוגר א' קשה להבין על כי נשתבש כפי הנראה בכ"י; בהערכת הרא"ב נוסחו: וגור שוף כמותו משתנין, ואצל יא"ר: וגור שואף כמותו מנתיו, והמלה האחרונה אין לה שחר בש"י הנוסחות, וגם תקיני הוא בספס. בסוגר ב' כתוב אצל יא"ר מחפיר, ובחתי ב'נוסחת הרא"ב מחסיר על כי הוא מתנגד למעדיף בדלת.

(2) בהערכת יא"ר כתוב בדלת א' כישנס, ובסוגר כאחר, ובהערכת הרא"ב כאחר אל השחר, ותקנתי לפי הענין. וכונת המשל כי שני אוהבים אמתים יש לאדם שר לא יחכן להחליפם גם כי יוקינו, אשתו ואחיו.

(3) בבית ג' הכונה כפי הנראה, כי העשיר אשר ישמור נכסיו ולא יחלק מהם לעניים כלום, אינו נחשב לעשיר כי סוף דונו ורכושו לאבוד, ודוגמתו במשל 18. אולם יוכל ג"ל להיות כי הכונה היא להפך, כי העשיר הוא רק האיש היודע לשכור נכסיו לכל ילכו לטמיון ויאכרו בענין רע; ודרך החתנגרות אשר בשארי הבתים הוכיח כי הכאור האחרון הוא עיקר. בסוגר ד' הכונה כי המלך הטוב והמבוחר הוא אשר יחשוב את עצמו כנועד לעבוד את העם, כי יקדיש את כל ימי חייו להטיב לבני עמו.

אֲשֶׁר הוֹגוּ מִתִּי צֶדֶק כְּמוֹתוֹ
 וְלִמְדוֹ הַיְשָׁרִים מִנְתִּיבָיו. (1)
 [עד כאן בכ"י פרמא]

[משלים מהנגיד מדוקמים מספרים שונים]

126. אָבוֹי לְאִישׁ אֲשֶׁר גִּעוּר

וְלֹא רָאָה נְתִיבָתוֹ .

וְאֲשֶׁרִי אִישׁ אֲשֶׁר יִישָׁן

וְעֵינָיו בְּלִבָּתוֹ . (2)

(אריענט 46—797 סי' א' ; צואח 5—12 ;

ניכטאנד' פאעזיע II. 182.)

127. א. אָכִי תֵּבֶן אֲשֶׁר הֵבִיא

בְּנֹו אֶל בֵּית מְחוּפְּמִים .

ב. וְהוֹרְהוּ נְתִיב תִּיִם

וּבַחַר הוּא נְתִיב רָמִים .

ג. וְנִפְחֹו בֹו לְהִשְׁכִּילוֹ

וְלֹא נִפְחֹו בְּפִתְּמִים :

ד. עֹזֹב אוֹתוֹ—וְהִשְׁעֵן

בְּמוֹסְרוֹ עַלִי יָמִים . (3)

[אריענט 48—357 ; צואח 9—21] .

128. אֲהַבַת בְּנֵי אָדָם פְּרִי לַעֲנָוָה

וּפְרִי לְשִׂמְחַת בְּחֶלְקוֹ—מִנּוּחָה .

(1 בסוגר א' כתוב בנוסחת הרא"כ אשר משפסו בספק, ואף כי הלשון הוא יותר מחוקק מנוסחת יא"ד חפניו, אולם המשקל לא יבוא על נכון, ולכן בחרתי בנוסחת יא"ד. והכוונה כפי הנראה, כי המושל הטוב יעניש בחפניו (מיט דער פויסט) את כל עושי עול, וממנו יראו אחרים וכן יעשו.

(2 אצל דוקעס באריענט נרפס ברלת ב' ישן, ובסוגר שם ועינו, וקאעמספ יוסף המלה היא להשלים את החסר למשקל, ולא ראה כי בצואה נרפס, ועינים, ולפי זה התקון הוא אך למותר.

(3 בצואה נרפס ברלת ג' להשכיל ובסוגר שם כסחמים, אשר אולי כן צריך להיות. וכונת המשל כי האב אשר השתדל לחנך את בנו בדרכי החכמה והמוסר כיאות, יוכל אחרי כן לעזוב אותו בטח על דרך החיים כי לא יכשל בלכתו.

וּפְרִי לְשׁוֹמֵעַ וְשׁוֹתֵק—הַיּוֹתוֹ
 שׁוֹקֵמָה וּבּוֹמֵחַ . וּנְפֹשׁוֹ שְׁמִחָה . (1)
 [צואה 13—31] .

129. א. אָחִי מִדַּע אֲשֶׁר לִבְבִי יְהִי בּוֹ
 לָבְבוּ בְּעֵבֹר לָבוֹ יִרְיֹבוּ .
 ב. וְעֵץ רְמוֹב בְּעוֹדוֹ לֹחַ תֵּיִשֵּׁר
 וְלֹא תֵיִשֵּׁר לָךְ קוֹרָה יְבִשָּׁה . (2)
 [אריענט 43—357, 46—798 סי' ב'; צואה
 5—12; ניכטאנד' פאעזיע II, 182] .
 [מיוחס להנגיד, אולם הוא מר' יהודה הלוי].

130. א. אֵיךְ אֶפְחָרָה מֵאִישׁ — וְלִי נֶפֶשׁ
 חֲתוּ אַרְיֹת מִכְפִּירֶיהָ ?
 ב. אִו אֶדְאָגָה מֵרִישׁ — וּבָהּ חֲכָמָה
 אֶחָצוֹב פְּנִינִים מִהַרְרֶיהָ ?
 ג. אִם אֶרְעָבָה — הֵנָּה מְגִדֶיהָ !
 ד. אִו אֶצְמָאָה — הֵנָּה נֶהְרֶיהָ !
 ה. אֵיךְ אֶשְׁבָּה שׁוֹמֵם—וְכַנּוֹרָה
 אוֹתִי יִשְׁעִשַׁע בְּשִׁירֶיהָ ?
 ו. אֵיךְ אֶשְׁאָרָה רִיעַ יִשְׁחֲנִי
 בַּל אֶשְׁמָעָה חֲכָמַת דְּבַרֶיהָ ?

(1) צואה נדפסה המלה האחרונה מסוגר א' מנחה, וצריך לנקדה מנחה .

(2) כאריענט 43 הביא דוקעס רק את הבית הראשון, ואח"כ באריענט 46 הביא את כל המשל, ושערי בהערה שם כי אולי לקוח הבית השני ממשל אחר; וזה אמנם נראה ברור כן מאסיסת שווי החרוים, וכן מלשון ר"י אכן חבון צואה: ואמר עוד. והכונה בבית הראשון לפי הנראה כי האיש החכם הנלכב יריב לפעמים עם עצמו (עם לבו) אם יעשה או יחשוב בלבבו שלא כהוגן; וכונת הבית השני גלויה ומבוארת וקאעמפף שם חשב כי משל אחר הוא והתאמין לקשר את שני הבתים, ואלה דבריו: בעל מדע אשר לו לב נכון. הלב יריב אלו בעבור נפשו. ר"ל בעבור אחרית נפשו. לאמר התקן והישר מדוהך בעודך נער בטים יבואו ימי חוקנה אשר לא תוכל לשנות עוד את מרותיך אשר התנהגת בהן מנעוויך. וראה נא גם ראה כי עץ רמוב וכו'. ולא נראין דבריו מטעמים אשר זכרתי. גם אעיר כי לפי המשקל צ"ל בסוגר ב' תישר, והנאמר שם מקאענף להצדיק הנוסחא תישר אין לו יסוד, גם לא נמצא ליה דוגמא .

ו. נְבִלִי וְכַנּוּרִי בְּפִי עֲמִידָה

נְנִי וּפְרָדְסִי סִפְרִיהָ ! (1)

[אריענט 46—798 סי' ג' ; צואה 6—14;

לקט שושנים 34 סי' ה']

131. אִם תֵּאָהֵב הַרְבוֹת שְׁלוֹמִים לְךָ

עַל תְּאוֹתֶיךָ הָאֵרֶךְ מַעֲנִית .

וְלֶחֶם לְךָ עִם נַפְשֶׁךָ בְּאִשֶּׁר

תִּלְחַם בְּאִישׁ יוֹרֵה בְּחֵץ וְחֶנֶת . (2)

[אריענט 46—798 סי' ה' ; צואה 10—25]

132. אִם תֵּאָהֵב חֲכָמָה—בְּחַר יוֹשֶׁר

חַמְעֵשָׂה וּשְׁנָא מְרִי .

הַתְּבוּנָה כִּי נִמְשְׁלָה חֲכָמָה

אֵילָן — וְהַמְעֵשָׂה פְּרִי . (3)

[שפרוכונרע 20]

133. אָרֶץ אַרְוֶגָה בְּיַד צִיִּצִים . רְקוֹמָה כְּמוֹ

נַחֲשׁ—אִשֶּׁר מִשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוֹשֶׁהוּ .

תְּדַמָּה לְנַחֲשׁ—אִשֶּׁר מוֹת בְּפִיהוּ וְהוּא

חֲלָק כְּחֲמָאָה בְּעַת יַד אִישׁ יְמוּשָׁהוּ . (4)

[מאזני צדק 206 ; אריענט 43—357 ;

לקט שושנים 34 סי' ד']

(1) בדלת ב' ובה מוסב על הנפש, והכנוים מרמלה הרריה והלאה מוסבים כפי הנראה ג"כ עליה או על החכמה. והנה בלואה שם כתוב: „וזכור מה שאמר המשורר בשירו בן משל“, אולם דוקעס בגנזי אקספ' (60) העיר כי השיר הזה מיוחס בטעות להנגיד וכי הוא מר' יהודה הלוי; ובאמת צחות הלשון וקלותה בשיר הזה תעידנה כי מריו"ה הוא, וכמו כן אין השיר הזה מסגנון המשלים האחרים מבן משלי. מפאת זאת נראה כי טעה אבן חבון ביחסו את השיר הזה להנגיד, או אולי טעה מעתיק כ"י הצואה, ואחריו טעה גרעץ.

(2) באריענט שם נרפס בדלת א' אם האבה, וזאת המלה לא התכן בעבור המשקל, אף כי הכונה סובלתה; בדלת ב' נשמטה באריענט מלה עם הנדרשת ג"כ מהמשקל ומהענין. ונראה מזה המשל כי הנגיד באר למעניותם (תהלים קכ"ט ג') כמו למתגם ורכנם, ובהוראה זאת השתמש פה במלה זאת. (3) בסוגר ב' אילן כמו לאילן; ודוקעס שם לא ציין המקור אשר שאב משם, רק יאמר כי המשל לקוח מבן משלי (ואולי נמצא כמאזני צדק), וגם הביא לדוגמא משקל הקרש לד"י קמחי את המשל הזה:

„כחכמה את אחי לכור ובמעל אחי מרי

וחכמה בלי מפעל כעין יער בלי פרי“.

(4) על כי אין בידי הס' מאזני צדק לא ארע כונת הכית הראשון, ומה

134. אֲשֶׁר יֹאכַל אֶכְלִים הָרְאוּיִם

לְנוֹפְתוֹ— יְהִי לוֹ מֵאֲכָלוֹ .

וְהָאוֹכַל אֶכְלִים לֹא רְאוּיִם

תְּהִי עָלָיו אֶכְלִיתוֹ וְלֹא לוֹ . (1)

[ארבענט 46—798 סי' ו'; צואה 11]

135. אֲשֶׁר יִהְיֶה חֶכֶם בְּעֵינָיו

תִּעֲשֶׂיתוּ יְהִי חוֹשֵׁב נְכוֹנָה .

וְנִתְחַלֵּף לוֹ עֲנָנָה פְּעָמִים

בְּאוֹר שָׁמֶשׁ— וְשָׁמֶשׁ בְּעֲנָנָה . (2)

[ארבענט 46—798 סי' ד'; צואה 9;

ניכטאנד, פאעזיע II, 162]

[מהנגיד ?]

136. אֲשֶׁר יוֹשֵׁב וְקוֹרֵא בְּסִפְרִים

וְלֹא יִכֵּין בְּפִתְרוֹן הַדְּבָרִים .

כְּמוֹ אוֹפֶה אֲשֶׁר יִכֵּין סְעוּדָה

וְהוּא רָעַב וַיֵּאכְלוּהָ אַחֲרֵיהֶם . (3)

[מראה מוסר 7^b; ארבענט 40—810 סי' י"ז].

המגדעת אשר מצא הנגיד בארץ ארונה בציצים ורקומה; בסוגר א' אולי צ"ל חשן חתה נחש (שמות כ"ה כ"ה).

(1) בארבענט נדפס בבלת א' וב' מאכלים במקום אכלים, גם נשמטה המלה אכילתו בסוגר ב'; ובצואה נדפס בסוגר א' תהי חתה יהי. במלה לו בסוגר א' וב' הכונה לתועלתו, ובמלה עליו בסוגר ב' ר"ל כי תהי האכילה רק למשא כבד עליו. במוסר אב נשמט המושל הזה בצואה.

(2) במוסר אב נשמט גם המושל הזה בצואה. וקאעמספ שם העיר על המשל הזה: „הכונה. מי שהיא חכם בעיניו הוא יחשוב שתעיתו ר"ל טעיתו היא נכונה. כלומר את דרכו העקש יחשוב לדרך ישר. ולפעמים ענן האופל ירטה בעיניו לאור שמש. ולפעמים אור השמש ירטה בעיניו לענן אופל. כללו של דבר. איש אשר הוא חכם בעיניו. יחליף טוב ברע ורע בטוב. יאמר לאור חושך ולהושך אור“. ולמלה ונתחלף בבלת ב' העיר קאעמספ: כמו וְנִכְפְּלוּ; ולי נראה כי שגיאת המעתיק היא וצ"ל ונתחלף, כי דבר המשל בהווה ולא בעבר, גם עננה היא לשון נקבה.

(3) המשל הזה אשר הביאו טרמולי בארבענט מס' מראה מוסר אייחס בספק להנגיד מפאת סגנון מליצתו. בארבענט שם נדפס בסוגר ב' וַיֵּאכְלוּהוּ אַחֲרֵיהֶם, והגהתי ויאכלוהו אמנם אינה מוכרחת, ואיך נדפס בס' מראה מוסר לא ידעתי.

137. תָּגַהּ תִּרְבֶּה בְּסִפְרֵי חוּץ וְתִמְצֵא

אֲשֶׁר יִכְשַׁר עֲשׂוֹהוּ בְּשִׁעְרִים .

וַיִּאָרְךָ לְשׁוֹנְךָ בֵּין גְּדוּלִים

וַיִּתְגַּדַּל שְׁמֶךָ עַל הַחֲבֵרִים . (1)

[אריענט 46 — 800 סי' י"א ;
צואה 7—16 ; שפרוכונדע 81]

138. א. תִּהְיֶה נֹעֵץ בְּאִישׁ שִׁכְרֵךְ וְאֶהוֹב

וְאֵל תִּבְטַח בְּנִפְשֶׁךָ אֶל עֲצָתְךָ .

ב. וְאִם תִּמַּט אַחֲרַי אֶהְבֵּת לְכַבְּךָ

תִּבְטַח עַל נְכוּנָה אֶהְבָּתְךָ .

ג. לְמַעַן כִּי לֹךְ אִנְהָ — וְלִכְבְּךָ

יִיפֶה נִגְדָּךְ אֶת תְּאוֹתֶיךָ . (2)

[אריענט 46 — 807 סי' י"ב ; צואה 6—14]

139. הַיִּישׁוּרוֹ מַלְכִים עִם מְעוֹקֵל

וְהֵם עֲצָמָם פְּתִלְתוּלֵי פְעָלִים ?

וַיִּאָדָּךְ יִישָׁר בְּיַעַר צֵל מְעוֹת

בְּלֵי עֵצִים אֲשֶׁר עוֹז צִלָּלִים ? (3)

[מאוני צדק 191 ; נחל קדומים 40 סי' כ"ב] .

(1) באריענט נדפס בסוגר א' עשוהו, ובשפרוכונדע נדפס בדלת ב' וַיִּאָרְךָ לְשׁוֹנְךָ, ובסוגר שם שְׁמֶךָ, וכל זה הוא נגד המשקל. והמשל הזה כתב הנגיד כפי הנראה בילדותו כטי"ם נתמנה לנגיד ולראש ישיבה ללמד תורה ברכים; וכבר נודע כי רב האי יעץ להנגיד למעט בקריאת ספרים חזונים, ובוראי לא כתב הנגיד אחרי כן מה שיתנגד לדברי רה"ג מן הקצה אל הקצה.
(2) בצואה נדפס בסוגר א' לנפשך תחת כנפשך, וגם נ"א את במקום אל; ובאריענט נדפס בשעות תבטחי תחת תבטה. בדלת ב' נדפס שם בשעות אמרי תחת אחרי. והוראת המלות תכסה על נכוונה אהבתך בסוגר ב' כי האהבה העור את עיניך ותכסה ותעלים ממך את הרבר הנכון והאמתי. במוסר אב נשמט הבית הראשון.

(3) בסוגר א' נדפס אצל דוקעס כנ"ק בעלים, אולם למטה שם (צד 60) נתקן פעלים (והם' מאוני צדק איננו בידוי); וכן יתקן שם בסוגר ב' כי צ"ל בני או בבין במקום בלי, וזה אינו מוכרח לדעתי, כי כונת הנגיד כי אין באפשרי לתקן הצללים בלי הישרת ותקון העצים המסבכים את עוות הצללים. ודוקעס יציין שם למוסרי הפילוסופים שער ב' פרק ט"ז כי שם נמצא מאמר דוגמת המשל הזה, ונוסף כי הוא ע"ד הכתוב מושל מקשיב על דבר שקך כל משרתי רשעים (משלי כ"ט י"ב).

140. א. חָכֶם לֵב אֲהוּב הַכֹּל
 וְאוֹהֵב לְכֹל בּוֹאֵיו .
 ב. וְסִקֵּל שְׁנוֹא הַכֹּל
 וְשׁוֹנֵא לְכֹל רוֹאֵיו .
 ג. וְלֶכֶן שְׁקוֹר וְדְרוֹשׁ
 הַיִּתְדֶּה אֲחֵי חֲכָמָה .
 ד. וְרַחֵק שְׂמֵךְ מִשֵּׁם
 אֲחֵי רֵיק וְסִבְלוֹת מָה . (1)

[אריענט 40—811 סי' כ"א ; צואה 13]

141. חָכֶם לֵב יַעֲזוּב נוּחַ עֲדָנִים
 וּבִקְרוֹא בְּסִפְרִים לֹו מְנוּחָה .
 וּמוֹמִים יֵשׁ בְּאִישִׁים אִם הִתְחַפֵּשׂ
 וּמוֹם חֲכָמִי לְבָבוֹת הַשְּׂכַחָה . (2)

[אריענט 46—807 סי' י"ג ; צואה 6—14]

142. מָה טוֹב בְּחַיִּים אִם פְּעוּלָתִי
 הַיּוֹם כְּמוֹ הַיִּתְדָה כְּיוֹם אֲתָמוֹל ! (3)

[צואה 10—24]

143. מִהֲלֶךְ בְּעֵצַת סִכָּל
 מִשְׁנֵאָיו בּוֹ יִהְיוּ רוֹאִים .
 וְהַמִּקֵּל בְּגִיב רוֹפְאִים
 יִהְיֶה נוֹפֵל בְּתַחֲלוֹאִים . (4)

[אריענט 46—807 סי' י"ד ; צואה 11]

(1) שני הבתים האחרונים נכתבו בהרוז משונה מחרוזת הבתים הראשונים, ולכן שגה הרמב"ם והרד"סם בצואה כמאמר פשוט בלתי שקול במאזני השיר (ובמסור אב נשמט כל המזל). בסוגר ג' היותך כמו להיות; שם ובסוגר ד' א חי בהוראת בעל, כאשר כבר ידענו כי הנגיד ישתמש במלה זו להוראה זאת. (2) באריענט נדפס בדלת א' ל ב ב במקום ל ב, והוא נגד המשקל, כאשר בכלל לא ישגיח דוקעם על המשקל ונקודו הוא בטעות; כמו כן נדפס שם בסוגר ב' הלבבות, השכחה גם כן נגד המשקל. (3) ר"י אבן תבון יביא המאמר הזה בלשון: והנגיד ז"ל אמר, ולא רשם כי מבין משלי לקוח הוא כאשר ירשים בכל המשלים אשר יביא בצואתו, ולכן הדבר כספק; ואם משל היה יחסר ממנו הבית השני. (4) בצואה נדפס בדלת א' מיקל במקום סכל, ואחשוב כי טעה המעתיק

144. סָדִין חֲקֻמָּה לְתַלְמִיד טוֹב יְלוֹבֵשׁ

וְתַלְמוּד נְעֻרוֹת חוֹסֵן וְנֹעֵם.

וּמִי יִלְמַד בְּזִקְנָה לֹא בְנוֹעַר

יֵאוֹסֵף מִבְּלִי חֲקֻמָּה וְיָמָעַם. (1)

[ארבענט 46—807 סי' ט"ז; צואה 5]

145. סוּר מִמְצֻנָּה לַעֲשׂוֹת

צָדֵק—וְהוּא אִישׁ עוֹלָה.

אֵיכָה יִרְפָּא חַלְיֵי

מִי בּוֹ כְּחַלְיֵי מַחֲלָה? (2)

[ארבענט 46—807 סי' ט"ו; צואה 10—26;

ניכטאנד' פאעזיע 182, II]

בוה, ונשתרבכה לו השעות מדלת ב' המתחלת במלה והמשקל; כמו כן כתוב בצואה בסוגר ב' יהיה תחת יהי בשגויאה, כאשר יוכיח המשקל. ובארבענט נדפסה המלה הראשונה מהמשל בטעות כי נחלקה לשתיים מה לך. לסוגר א' יביא דוקעס שם הערה מספר הרקמה לר' יצחק בן אלעזר הלוי: „לשון ראה אם אחריו אות בית יהי ענינו ראות שנאה ואיכה. ושמתה במפלת חבירו. כמו יביתו יראו בי. יראני בשוררי וגו'. ומלת לראות בטובת בחירך והרומה לזה יוצאת מן הכללי [צ"ל הכלל]. ואם אין אחריו אות בית הרי הוא כמשמעו". ומפני המשקל אשער כי צ"ל הו"ך תחת יהיו. ובמוסר אב נשטט המשל הזה.

(1) גם המשל הזה מנוקד מדוקעס בטעות רבות נגד המשקל; ובסוגר א' אצלו כתוב בלמוד ובצואה נדפס ובתלמוד, ושתי הגיוסחאות לא התכנה מפני המשקל; בסוגר ב' נדפס אצל דוקעס יֵאוֹסֵף, וגם זה לא אבה המשקל, ובמלה יֵאוֹסֵף הכונה ימות ויאסף אל עמו. בכלומעגלעזע (צד 111 סי' צ"ז) נמצאו מאמרים השייכים לזה המשל, ובארבענט הביא דוקעס לדוגמא מסי' בתי הנפש לר' לוי בן אברהם משל כזה:

„רעה גן בין בכרותך ויוחק כהחצב בעט ברזל בצורים
הכי נמשל כתיי על החול בזקנה ואיך נאה ומה הפין בבורים?”

(2) בארבענט נדפס ברלת ב' החולי, ושם ואצל קאעמפף נדפס בסוגר ב' בחליו; ואני בחרתי בנוסחת הצואה לפי המשקל והענין. וקאעמפף העיר שם למשל זה: „הבית הראשון מבואר מאליו, ר"ל הרחק עצמך מאיש אשר נאה דורש ואינו נאה מקיים. והמשורר מחוק את עצתו באמרו לאמר איכה ירפא וכו', כלומר איכה נאמין לאיש כי הוא יכול לרפא את החולי, אם גם לו יש מחלה כעין החולי אשר הוא בא לרפא. כי אם אמת הדבר שיש לאל ידו לרפא חולי כזה, מדוע לא ירפא את עצמו תחלה; וקרוב לזה אמרו חז"ל קשוש עצמך וכו'". ואם כי הבין החכם הזה את כונת המשל, אשר אמנם פשוטה וגלויה היא, בכל זאת לא הרגיש כי הנוסחה הנכונה בסוגר ב' היא כהליו כאשר נדפס בצואה.

146. סֶלַח לְבַן וְלְאִשָּׁה מְרִיהֶם

וְשׁוֹבָה עוֹד וְצוּחַ בֶּן וְאִשָּׁה .

כְּמוֹ לוֹמֵשׁ פְּנֵי חָרֵב אֲשֶׁר הוּא

בְּרוּב הוֹלֵךְ וְרוּב תָּבֵא לְמוֹשֶׁה . (2)

[אריענט 46—808 סי' י"ז; צוואה 11;

ניכטאנד' פאעזיע II, 183]

(2) באריענטט עס נדפס המשל בשבועים בנקוד ונגר המשקל, וברלח השני נדפס שם וכן אצל קאעמפף פי חרב במקום פני, ועל כי מצאת המשקל פה מקום ליתר, לכן חקן קאעמפף בפי; וחקון זה קלקול הוא, כי לא נמצא הפעל למש במובן חדר עם בית השמוש, גם לא ראה כי בצוואה כתוב פני כיאות. ואביא את הערתו למשל זה: "לְבַן וְלְאִשָּׁה בְּהַא הַיְדִיעָה, ר"ל בנך ואשתך, גם בעבור המשקל. מְרִיהֶם כמו מְרִים, והדומה במקרא מְרִיהֶם תחת פְּרִים. במכתב עתי המזרח שם כתוב פי חרב, והוספתי בית השמוש בעבור המשקל. הוֹלֵךְ והבא (= והביא), כבר העיר עליו הר"ר ליב דוקס במ"ע הגזכר שם, שהוא מענין הולכה והכאה שאמרו חז"ל. ולדעתי כוון המשורר בזה למאמר חז"ל (יצר) תינוק ואשת תהי שמאל דוחה וימין מקרבת. ודי בזה, ועיין דברי החכם שד"ל במחברת ציון לשנת תר"א דף קל"א". ובמוסר אב נשמט המשל הזה.

תקונים והערות.

- עמוד 1, שורה 1. אולי ז"ל כזכיה תחת כזכיה. — שורה 7. ז"ל אֲחִיָּהּ. —
- שורה 8. אל בני עש ר"ל כי היו מוצלחים ורמה קרנם כבני כוכבים; ראה לדוגמא בשיר הרמב"ע (כ"ח 4,47): עולה עלי עש וראה למטה שורה 16. — שורה 9. לפי המשקל ז"ל בְּשִׁתִּיהָ. — שורה 11 לפי המשקל ז"ל בְּשִׁבְיָהּ.
- עמוד 2, שורה 5. אולי ז"ל ומגור תחת ומדור, או נקראה המלה מן מדורה (שרפה ויקוד אש, ראה למטה 16¹⁵). — שורה 8. לְדַרְיֹשׁ כמו בעזרא (יוד ס"ז) אשר הורחקה כמו לדרוש, ובהר העגיד בתמונה זאת מפני המשקל. — שורה 10 שיר ב'. האוהב הזה הוא היה בן שמואל כנראה מעמוד 4 שורה 14, ואולי הוא הדיין ר' יוסף בן שמואל, אשר אליו ערך שיר ל"ו, ואולי גם שיר ס"ז הערוך לאוהב ששמו יוסף. — שורה 14. לפי המשקל ז"ל בְּאֵל. — שורה 15. ז"ל מִאֲגִלְיָהּ. —
- עמוד 3, שורה 1. משמטה בדפוס מלה אחת ז"ל: שמלה קרעה איש וכו'; וכפי הנראה הבית הזה הוא נמשך להבדיל לפניו, ושעורים: דומה חזו קולות לשמלה קרעה איש בגובה, ומשלים כאלה אף כי לא יערבו לחיך הקוראים בימינו נמצאים לרוב אלל המשוררים הערבים והיהודים ההולכים בעקבותיהם. — שורה 4. לפי המשקל ז"ל תִּבְכְּהָ בַמְּקוֹס הַתְּבַסָּה. —
- שורה 6. עגיליה חכשטייה כאשר בן שהתמש במלה הזאת גם ר' יהודה הלוי (אוצר נחמד 3,41): אשר היטה עגילו; ואולי כוננו לפירושה במסכת שבת (דף ס"ד). — שורה 7. לפי המשקל נריך לתקן על תחת עָלֵי, כי השיר הוא בעל ב' תנועות ויהדוב"ס ויהדוב"ס גדלת וכן בסוגר. — שורה 12. המלה הורה היא קשת ההבנה, ואולי ז"ל הודה, או בתוך ביתה הורה כמו בתוך בית הורה. — שורה 15. ואם תטיב כמו ואף אם תטיב, וגם אם תטיב.
- עמוד 4, שורה 1. ז"ל תִּפְתַּח לפי המשקל. — שורה 2. ז"ל במקום קשורה מלה בעלת ב' תנועות, ואולי יש להגיה קְשׁוּר, אף כי אין סגנון הלשון עולה יפה. —
- שורה 3. ז"ל בְּבִיָּהּ במפיק. — שורה 11. ז"ל אֲבָדוּ, וכונת הבית הזה והסמוך לו: אף כי המפזים (אומות העולם אשר הפיצו את צמ יהודה בגלות) האבידו ממנה משרה וכבוה, אולם כעת נקבצו שתי המעלות האלה בבנו של שמואל. — שורה 15 נדפס בטעות 11. והמשורר הולך ומספר בשבח אוהבו זה ויאמר, כי הוא לבת יהודה חזק כאריה וכלים שלה, אולם לא ישחמש ככה וגבורתו להרע לישראל ולמרוץ הרחלים החלשים והלשים וכו'. — בשורה האחרונה ישחמש השורר במלה דמשתמעמה להרי אפי, כי הוראת המלה רובל הוא סוחר במיני בשמים (כמו אבקת רובל) וגם הולך רכיל ומלשין, וכן יקרא ר' יהודה הלוי לאוהבו ר' שלמה ה' קרשפין (נמוי אקספורד 43 שורה האחרונה) רובל רוקס.
- עמוד 5, שורה 6. על דרך אמרם (בוסה כ"ב ע"א): כי רבים חללים הפילה זה

תלמיד חכם שלא הגיע להוראה ומורה. — שורה 7. וגאה בן גאים כמו גדול בן גדולים, מרמי היחס; ולא יתכן לדעתי להגיה וגאה בן גאים להשוות החמר הזה עם הבא אחריו ושפל בין שפליה, כי זה לחוד וזה לחוד. — שורה 9. מזה בן מזה לקוח מברכות (כ"ז ע"ב). — שורה 10. ומפילי כפיליה המה הגבורים אשר בנחם להפיל גם את הענקים והגפילים. — שורה 17. לפי המשקל ז"ל **אַתָּה**.

עמוד 6, שורה 1. עלייתו בלא שצר ר"ל כי אפסה כל תקוה כי יעלה ויגלה, ע"ד שצרו על ה' אלהיו (תהלים קמ"ו ה'). ור"ל בארדאן יאמר כי ז"ל **שָׁבַר** תבואה וירמון לבני יעקב (בראשית מ"ב ומ"ג) כי עלו ממזרים עם שצר ותבואה, והאיש הזה יעלה בלא שצר, ר"ל הוא עני וחסר להם; והבומר יבחר. — שורה 3. הכונה לשופטים (ד' כ"ה) כי יעל אשה חבר המיתה את סיסרא. — שורה 4. כאברהם לשמאבר לאו דוקא, כי אברהם נלחם עם כדלעומר והמלכים אשר אתו אשר נלחמו ונלחו את חמשה המלכים ושמאבר אחד מהם (בראשית י"ד); והחרוז אללו לזה. — שורה 5. השיר הזה, כנראה מתוקן ענינו, נהחבר בעת הפירוד, והמשורר יאמר כי מפאת יגוע ועגמת נפשו יחדול גם לריב עם מתנגדיו. — שורה 10 וכחסון ירמוז לישעיה (א' ל"א). — שורה 11. שעור הבית הוא: אחת האיש המוכיח את המשורר על אשר יבכה וישפוך דמעות! ישלח ה' לך כאב פיוד, ודע וחבין מה עם הכאב הזה! ומרוב כעסו ומר נפשו יקלל בשפתיו. — שורה 13. ז"ל לפי המשקל **יִשְׁלַח**.

עמוד 7, שורה 1. בשיר הזה יחסרו שני הבחים הראשונים בכ"ו פ"ב והשלמתיו לפי הנדפס בסוף מהצרת אמרי שפר (מהדורא טיה מרמולי, פפר"מ תרכ"ח, ד' 31) ובמה"ע האולאנדי Letterbode (שנה שלישית תרל"ז, ד' 10 שיר 8) ע"י ייבויער, ובשני המקומות נדפס בטעות. — שורה 3. אלל כרמולי נדפס **לְבָר**. שורה 5. אלל כרמולי **בְּבָר צָרִי**, ובלטיברודע כד, וחכס אחד העיר בשולי היריעה „בכד?", ואין כל ספק כי זאת היא הקריאה הנכונה. — שורה 6. הבא בלב מוסב על צרי הזכר בזית שלפניו, שם, ההברה בוח ממלה נדיבות שייכה להסוגר, וכמו קן המלות דודי, שוכן בבחים הסמוכים. — שורה 9. בלטיברודע בטעות נעו במקום כמו. — שורה 12. אלל כרמולי בטעות נביעים תחת גביעים. — שורה 13. אלל כרמולי ויבז תחת וייטב. — שורה 14. השיר השביעי דברו נא נמאס גם בכ"י ברלין (ראה בקטלוג ד' 51, 124 №). — שורה 17. לפי המשקל ז"ל **בְּצָהָרִים**. — שורה 19. לפי המשקל ז"ל **בְּפֶלֶךְ**. — שורה 22. בכ"י בטעות ושפרה תחת ושה. — שורה 23. בכ"י נהקו רלונה תחת רלונך, ולא נראה לי ההגהה הזאת מפני המלה זעמך הבאה בסוגר, והבית האחרון מוסב על ראש השיר דברו נא וכו': יוס רלונך, אף כי לא נדע את מי יכנה הגידו בשם בת מלכים.

עמוד 8, שורה 1. השיר השמיני נמאס ג"כ בכ"י ברלין (קטלוג שם ד' 127, 126 №), וכלי ספק הוא שיר הנחומים לאומה הישראלית בגלותה. — שורה 3. נקדתי **עֲפָרַת** מן עפרה (הנקבה מן **עָפָר**) אשר ישחמשו בה הרבה משוררי ספרד בזמון האובה, כמו למשל ר' יהודה הלוי בגנזי אקספורד (ד' 24) עפרה חכבם את בגדיה, ור"מ בן עזרא (שם ד' 25) שחתי לעפרה, ובמשלי ערב (שם ד' 49) אולי ז"ל עפרת חבלי, ר"ל האובה אשר נפלה בגורלי. שם ז"ל **יִשְׁבִּיר** בשין שמאלית והכונה לארץ ישראל כי שם נמאס שניר וחמרון. — שורה 11. לפי המשקל ז"ל **אַשְׁחֵק**. — שורה 13. ז"ל **דְּמִתָּה**. ולא נודעה לי כוונת השיר החשעי ולמי הוא ערוך, והבית האחרון אינו מוכן לי מכל וכל. — שורה 17. ז"ל **וְלִיל**; והשיר העשירי הוא ערוך כפי הנראה נגד אוהב אשר בגד באהבתו.

עמוד 9, שורה 5. ז"ל הַיֵּשׁ. — שורה 7. שיר י"א הוא שיר היין .
 עמוד 10, שורה 1. שיר י"ב הנה ימי הקור נמאס גם בכ"י ברלין (קמלוג זר
 № 54,124) והוא שיר היין . — שורה 4. יקרו מן קרה, ע"ד ויקר ה' אל בלעם
 (במדבר כ"ג ד' וט"ז), או אולי במקום יקראו כי ל"א ונ"ה מתהלפים, ונתקצר מפני
 המשקל . — שורה 11. יין כדמעותי, ר"ל יין אדום, כי המשוררים יתארו תמיד את
 דמעות הזוכרים בעת הפירוד כי הם אדומים כדם, כן למשל רי"ה בגמזי אקספורד (זר 43)
 והדמעה מגוללת בדמים, ור"מ בן עזרא (שם זר VIII) דמע וכו' נהפך למי
 דימון, ויתנהו הנדוד אדמון, ולו באור נחמד השלישי (זר 45) גשמי דמי
 עיני, ולמטה 11¹⁷ דמי עיני . — שורה 13. שיר י"ג הוא ג"כ שיר היין . —
 שורה 19 ז"ל לַיֵּין .

עמוד 13—11. שיר י"ד הוא ערוך לאהב אשר כתב לו מכתב הנחומים בעת התעצב
 הנגיד מן הפרידה והנדוד, אולם הכתים הראשונים אשר נשארו בכ"י ערוכים לשפה, ועל כי
 ראש השיר יחסר לא נוכל לברר הדבר . — שורה 4. ז"ל וְשִׁבְחָתֶיךָ . — שורה 14.
 עבשה פרידה ירמוז לכתוב עבשו פרוזת (יואל א' י"ז) .
 עמוד 12 שורה 4. לפי המשקל ז"ל לַעֲבָד . — שורה 5. ז"ל וְכִבְּוֹאֵל . — שורה 14.
 ז"ל הַעֲמִלָּה . — שורה 17. לאיש ז"ל ועדה, הוא למך (ראשיט ד' כ"ג) .

עמוד 13, שורה 4. ז"ל לַיְשָׁדָה . — שורה 6. ז"ל אֵתָה . — שורה 8. היא
 אחת יהודה, אשר השתדל להשיב את צימין ככתוב בראש פרשת ויגש . — שורה 9. ז"ל
 אָנֹכִי שם ז"ל נִדְרָחִי . — שורה 10. ז"ל וְלֶךְ . — שורה 11. ז"ל לַאֲלָל . — שורה
 13. שיר ט"ו הוא שיר נעלה ונשגב ע"ד הפרידה, ערוך לאהב אהד אשר אליו העיד ישים
 דברו בסוף השיר; וביחוד יש להתפלג על רוח הנבואה אשר נוססה בהנגיד באמרו בנחרותו
 טרם עלה לנדולה: „ואשום עד אשר ארום ואעל אלי שיאה חסי לעד ידועה!" (15¹⁰) . —
 שורה 17. ז"ל וְגִרְףָה .

עמוד 14, שורה 2-3. דומה לזה דברי הרשב"ג בתחיה (I,48) ובשירי שלמה (זר
 14): „ובי יהלוק על האדמה ונפשו חלהק על העננים" . — שורה 5. ז"ל וְהַנְּפֵשׁ . —
 שורה 9. ז"ל מְחַנְיָה . — שורה 11. ז"ל בְּפִנְיָה, והמליצה בפורך ליל שגורה על
 שפתי המשוררים, ראה גמזי אקספורד (זר 20) ואורז נחמד השני (זר 183 הערה 9)
 והשלישי (זר 45 והערה 16) . שורה 12. לפי המשקל ז"ל מַרְעִי .

עמוד 15, שורה 2. לפי המשקל ז"ל פִּעְלִי . — שורה 3. ז"ל בְּיָם . — שורה
 5. וכמוני, מלה שגורה בפי יהודי ערב, כן במכתב רב הסדאי למלך הכוזרים אצל כמוני
 ישנה וכמוהו יסלח, ומנחה זה (כי הוא בעל המכתב אל המלך יוסף) יתאר במכתב
 אחר אל רב הסדאי (בית האורז ל"א ע"א) ואם אל כמוני יפנה כמוך, ורשב"ג בשיר
 עשה הוד (תחיה I,56 בית 97) יתאר וכמוני יאהב, לפי באור האד"ם (שם II,5),
 וראה גם למטה בשירי הנגיד (32¹².73³) . — שורה 17. בכ"י נתקן מניעה תחה
 מנועה לא בנדק .

עמוד 16, שורה 1. ז"ל וְלֶךְ . — שורה 2. אהב כמו אהבה, וכן רמב"ע בכרם
 חמד הרביעי (זר 94 בשיר לחוכתה כתבי) נדר אהב, אחי אהב . — שורה 7. ז"ל
 לֶךְ, בְּאֵהֶבְתֶּךָ וְנִפְשֶׁךָ . — שורה 11. שיר ט"ז ערוך לאהב ששמו יוסף, ואולי להדיו

ר' יוסף בן שמואל, ראה למעלה בהערה לשיר ז'. — שורה 14. מדורו, משכנו ומגורו. — שורה 15. אה, מקום מוקד האש. שם, לפי המשקל ז"ל וְיִצְלְעֵי. שם, מדורה, להבה ומדורת אש.

עמוד 17, שורה 1. ז"ל וְיִצְלְעֵי. — שורה 2. נקדתי מְצַרְתָּ כמו במלטים א' (ח' ט"ו). — בשורה 4 צריך למוחק סימן השאלה, כי הבית הזה נאמר כפי הנראה בפשיטתו, כי האדון הוא האיש אשר עובד לאדונים ועבדיהם, ועל כי הוא עובד לאחרים הם יעבדו לו. — שורה 5. שור מלשון שררה, ואולי ע"ד שהביא הרד"ק בשורש שור, כי יש מפרשים חמה שורה (ישעיה כ"ח כ"ב) יפה ומשובחת, ומהיה א"כ הוראת המלה פה: כל מדה טובה ויפה אשר היתה לאבותיו. — שורה 7. והמשכיל אבי סכלות משאת הבוננו הרחבה יש כחוו למעת שכל בקרב איש בעל סכלות. — שורה 9. ז"ל נְפִישָׁי. — שורה 13-14. כונה הבית הזה נעלמה ממני. — שורה 15. שיר י"ז יאל לאור בליטרבוע שם (ז' 13-14) עם הערות הרש"י אשר הציב לנאר אח כל הסתום בו באריות, ורק באיזה מקומות לא אוכל להסכים עמו כאשר אעיר למטה בפרטות.

עמוד 18, שורה 2. ע ד א ס י פ ה, עד המות (חולין כ"ז ע"ב), וכן בשיר הרש"י בראש גמיו הקספורד (ד' הערה א', וראה הרש"י רש"י 9) ס פ ו ד ו כ כ ו ה ע ל י ה ס ה א ס י פ ה. — שורה 3. בליטרבוע נקוד לְחַלְיֵי. — שורה 5-6. בבית הזה ברור הוא כי ירמוז הנגיד ליום שגרפו בו נדב ואזיהוא שכתוב בהם ואחיהם כל בית ישראל יבכו את השרפה (ויקרא יוד ו'), וגם הם נשרפה נשמתם ולא בגדיהם כמאמר אבא יוסי בן דוסתאי בסנהדרין (דף כ"ג) ובספרא מילתא דמילואים ומונא ברש"י במקומו. והרש"י הלך בדרך רחוקה ונקד את הסוגר: אָחִי כיום נָדַב בְּכֹו את השרפה, ובהערה יבאר זה: „ויאמר בסוגרו, כי יידו זה התנדב בטוב לבנו לכמות את שרפה רוחו", וזה דחוק ורחוק. — שורה 9-12. שני הבתים האלה יערוך הנגיד לנפשו, אחרי אשר אמר בבית הקודש כי יוכיח את ידיו בשבוב בחוכמת מגולה, ועתה יחום על אוהבו ולא ירעימונו בדברי תוכחה, כי יאמר לפיו שיניח דברי לזות שפתיים (וכן השתמש הנגיד במלות לזות שפה למטה 21¹³) נגד דודו זה אשר הוא מְבַרְתֵּב מהיר (משורר ומליץ גדול) וימהר לרשום את דברי החלונה במליצה נפלאה ויעמדו לימים רבים (וגם ישיב עליהם ביתר שאת), כי אם ילמוד מאוהבו ר' יצחק זה אשר אמרתו נרופה ובדבריו לא חמא לזות שפתיים. והרש"י בהערה שם יבאר באופן אחר: „ייען המשורר לפיו להניח את לזות שפתיו, כלומר שלא יחבר ולא ידבר דברי שיר בפני מי שגדול ממנו בזה, והוא זה ידיו יצחק. ויפרש את דבריו, ויאמר בעבור זה אמרתי לך פי, שאחה בעל לזות לשון ושפה, בעבור שאחה ואלא בחפזון להזיף דברי שיר ומליצה", גם יחשוב כי החאר מכתב מהיר מוסב על הנגיד בעצמו או על העט שלו; ולפי דעתי לא קלע אל השערה. — שורה 13. בליטרבוע נקוד גדלה: שְׁנָה בהלמודו מְלוֹ-מְבָרָה, והרש"י יבאר זה באמרו: „הוא מונה את שבחיו (כז"ל) עוד ואומר, כי ישוּרָה את מדותיו, מדות ההלכה, וכל מדה ממדותיו בהלמודו היא מדה מלאה, מדה שְׁלֵבָה, ואינו נוהן דבריו בחורו לשיעורים שונים וחלוקים". ולי נראה כי הכונה כי נלחם במלחמתה של חורה עם המלומדים ויוכל להם ע"ד הכתוב (ראשית ל"ג כ"ט) שרית עם אלהים ועם אנשים וחובל, וכן (הושע י"ב ד' ו') שרה את אלהים, וישר אל מלאך ויכל; והמשך הבית: ואין הין והין בחורו הסעוה להרש"י. ומליצה מלחמה לעסק בחורה ולהוויות דאביו ורבא שגור גם צפי המשוררים, כמו למטה (54¹³) ונלחם בתלמוד, ור' יהודה הגוי בדיוון (מהדורת רש"י דף ט' ע"ה) יאמר: מלחמתך שמים תעודתך. — שורה 14. בליטרבוע נדפס וְדָוִן נגד המשקל. — שורה 18. בליטרבוע נדפס וְדָוִן נגד

המשקל. שם נדפס אשר הַזָּדַד כחוקן הרש"ו, ומהערתו שם נראה כי גם בכ"י אקספורד כתוב הנח כמו בכ"י שלנו; ואין ספק אלני כי הנוסחא הזאת היא הנוכח והגהת הרש"ו היא ללא לורך, כי הוראת הבית הזה היא כי ר' יצחק אהבה הוא מעוז ומחסה לכל דל ואביון, כן לגולה ונודד ממקומו משטף זרון וחמס, וכן לדל אשר הונח ושאר על מקומו, אולם הורע מזלו ונסתחפה שדוה. ובבית הזה השתמש הנייד במלה פשוטת דמשמעה לתרי אפי, כי המלה שבלח בדת מובנה זרם מים כמו בתהלים (א"ט פ"ו) אל השטפי שבלח מים, ובסוגר לקוחה המלה בהוראת שבלי תבואה.

עמוד 19, שורה 1. בליטרבוע דפס חיתה במקום חזתה, והיא כפי הגרסה טעות הדפוס. — שורה 2. בליטרבוע שליפה, וכולל לקיים גם את הנוסחא הזאת. — שורה 3. בכ"י שלנו וכן בכ"י אקספורד כתוב בטעות שבת תחת שבת והרש"ו חפץ להגיה ללא לורך שבת; ומוסב על עדה עול המכרת בבית הקודש. שם בליטרבוע נקוד לַחֲנָן, ונוסחת הכ"י שלנו אשר עמו יסכים גם כ"י אקספורד ישרה היא. — שורה 4. בליטרבוע נדפס הדופה במקום רדופה, ואין ספק כי הנוסחא האחרונה היא אמיתית, כי בחר הנייד בלשון נופל על לשון למלה ורדפה בדת; והכוונה כי מקודם לכן היתה עדה עול רדופה ולהופה אחרי הון דלים, וע"י אהבה ר' יצחק שבת מדרכה ועמה הרדוף לחנון את הדלים. והמלה רדופה לקוחה מדרז"ל (כתובות ע"א ע"ב) ככלה שנמלאת שלמה בבית חמיה ורדופה לילך ולהגיד שבתה בבית אביה. ואעיר כי בדיואן לר"ה בכ"י רש"ל (בשיר י"א בית ד', דף ה' ע"א) נתחלף להפך רדופה תחת הדופה. — שורה 5. ז"ל אַנְרֵתָךְ. והעיר הרש"ו לבית הזה: „ויאמר כי אגרת זו של חברו זה היא לו חתיכה הראויה להתכבד בה, ויקרה אלנו כמו יקר צעניו, שהוא לוי, החוק של מעשר ראשון, הגתן לבני לוי לנהלה (במדבר י"ח י"ח), וכמו יקר לכהן חזה התנופה וכל תרומת מתנה הסעונות תנופה (שם י"ח י"ח, וספרי ורש"י שם)". — שורה 9. ככתוב בכ"י שלנו והגות כן כתוב גם בכ"י אקספורד, והרש"ו הגיה והגיג, והיא הגהה שאינה צריכה לגופה, כי הכוונה היא שהמכתב נכתב בכתב אשורי ובלשון עבר. ונמנא בתהלים (מ"ט ד') והגות לבי על המחשבה, ואמנם השרש הגה יורה גם על המחשבה גם על הדבור, ואף כי נוכל לומר כי גם פה הכוונה למחשבה עברית (ידישע געדאנקען), אולם יותר נראה כי יכוון אל הלשון. — שורה 10. למלות משקל בני עפר ועיפה העיר הרש"ו: „ומשקלה כמשקל שיר הערבים, עיפה ועפר בני קטורה למשפחות הערבים יחשבו אף הם“, והביא שם דוגמאות משירי הרמב"ע. — שורה 11-12. כנוסחתו תמנא גם בכ"י אקספורד, והרש"ו הגיה לו במקום לא ונקד לַחֲנָן, ובצאור המלות האלה יאמר בהערה: „ואם לו, כלומר לשיך, תתן תהלתי רק שהחזרתה במקום שירתך אשר היא ברה ויפה“; ולפי דעתי נטה מן התסליה הישרה, כי הכוונה פשוטה היא, הנייד יבקש את ר' יצחק לקבל את תהלתו זאת תחת השיר אשר שלח לו אהבה זה, אף כי לא תחתן השחרחרות (כאשר יקרא לשירתו דרך ענוה) במקום הברה והיפה (השירה של ר' יצחק), וכאשר יוסיף לבאר בבית הסמוך כי לא ידמה ולא ישווה את שני השירים על כי השיר של ר' יצחק נעלה מאד בערכו. — שורה 13. בכ"י שלנו כתוב בטעות להודך תחת לחורף, ונקלה היא שגיאה כזאת אל מעתיק מלאח כי האותיות דומות הן; ובכ"י אקספורד כתוב בהפך לחוס נח בדת, וחורף בסוגר. — והנה הרש"ו שם האריך להוכיח כי ר' יצחק זה הוא ר' יצחק בן ברוך אלבליה, ואמנם גם אנכי חשבתי קן עוד בתרם נודעה לי דעה הרש"ו, על כי מבית השמיני נראה כי היה צקי בספירה החקופה, וכבר העיר הראב"ד על ה' אלבליה כי כתב מחברת העבור וכל סודו לר' יוסף הנייד (ומאמרים אחדים ממחברתו זאת הובאו בס' העבור לר' אברהם בר חייא

ד' 4-2.93-5.60-53-52), אולם כעת הדבר אללי בספק מטעמים אשר אנארהם אי"ה בתולדות הנגיד . — שורה 18-15. שיר י"ח והבא אחריו הם מאוהבו של הנגיד המשורר ר' יצחק בן כלפון, אשר עמו החליף הנגיד עוד שירים רבים (ראה למטה מעמוד 91 והאלה), וכן כלפון זה נזכר בשם התאר משורר מר' יונה ברקמה (ד' 123.186), מרמב"ע בכתב אב אלמחאצרה ומהאריזי בתהמוני (שער נ' וי"ח). גם השם בן קפרון מודע בשם המשפחה לאחד מתלמידי מנחם בן סרוק אשר יאל להגין בעד רבו ולהגיל את כבודו מהשגות דוגם, והאחרון הזה ותלמידו יהודי בר ששם יכונה תמיד בשם עז ברמו לשם משפחתו קפרון capra ברומית, cabron בספרדית, גדי עזים (ראה הערות רש"ם בל"ק ד' 159-60, החלוק הששי ד' 80, ועלמו הדברים מרנ"ב ירהרביצער 6-225, I), וגם בשיר הזה וכן בתשובת הנגיד נחמיה בעבור זה עז, שה עזים וגדי. ומתוכן דברי השירים נראה כי בן כלפון היה המגרש ולא הנגיד; וכפי הנראה זכה בן קפרון בדין ישראל והוכרז בן כלפון בעבור זה לבוא בעש"ג.

עמוד 20, שורה 1. ארי נוהם ודוב שוקק, המה תארים להמשורר עלמו, ועז לבן קפרון. — שורה 6-11. בשיר י"ט יתרגם בן כלפון כפי הנראה על אשר אוהביו יעמדו מנגד ולא יבואו לעזרתו בעת צרה וצוקה, ולכן יאמר כי כולם ישמחו לאידו, ועל כל פנים אוהביו המה חלשים ורפי כה כנשים והמה יראים לנפשו לאח בפומבי ולהתערב במחלוקת ולעמוד לימין האובד. שורה 16. לשה עזים, הוא בן קפרון. — שורה 17. ודוב, הכניו אשר לקח לו בן כלפון בשירו.

עמוד 21, שורה 3. ארי נוהם, הכניו אשר כנה בן כלפון את עלמו. — שורה 4. בגדי, על ידי בן קפרון. — שורה 14. ממסור מעל, ע"ד הכתוב למסר מעל (במדבר ל"א ט"ז). — שורה 16. ונתדדים במי שועל, נראה להגיה שועל, ע"ד הכתוב מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ' י"ב); והשכחי בראשונה כי הכונה לדיו אשר אולי ערכוהו בימים האלה ממים של שבלת שועל, אולם לא מאחתי זכר לזה.

עמוד 22, שורה 2. מזומן לקשות, נוזר ומוכן לצרות ורעות, לשון נופל על לשון עם זמן בסוגר. — שורה 3. שמו יחידי, כי מוכרז הוא לעזוב את אוהביו ורעיו אשר בקרבתה עיר מולדתו. — שורה 4 קד, להבה ומדורה, מן יקד, וראה למטה (51⁹). וכונת הביט הזה והבא אחריו היא, כי אף כי בלבו תבער להבת אש היגון על אשר אנוס הוא על ידי הזמן להרחיק נדוד, אולם בכל זאת הלהבה הזאת לא תוכל לשנות את עוז פניו והחזונויות שלו, כי יודע הוא להסתיר יגונו בסתר לבבו ולא ידעו האנשים האחרים את סודו. — שורה 8-15. מהבתיים האלה נראה את אומן רוח הנגיד וכי לבו היה כלב הארי, וגם בעת מטה ידו לא עזב את התקוה והנחמה כי עוד תרום קרנו בכבוד. — שורה 16. עינו מוסב על אלי בבית הקודש. — שורה 17. לפי ההרחק מ"ל גדודי; ר"ל ואם עין ה' תהי עלי לטובה, אזי אאסוף את גדודי להלחם בזמן, ע"ד הכתוב גד גדוד יגודו והוא יגוד עקב (בראשית מ"ט י"ט).

עמוד 23 משיר כ"א עד שיר כ"ה נדפס בכרמל השמיני מאבן רשף. — שורה 4-1. בשיר הזה אשר רק סופו נשאר לפליטה התאונן הנגיד כפי הנראה על בגידה רעיו באזני אוהב אחד אשר נשאר נאמן לו. — שורה 8. אגטיה, הוא הדג הנקרא ביוונית thynnos או thynne (ארכיטופיליים Hist. Animal. V, 36) וכן ברומית thunnus או thynnus, ובאשכנזית טהנופיס; וראה ערוך ערך אס פגין (והערת הר"א קאהום בערוך השלם מעמוד קפ"ט וק"ז) וסיס. ובס' באר הגולה לחכם ספרדי אחד (מנגלת הרל"ו, עמוד ל"ו) כתוב:

„וכמו שבספרד המלכים שלהם יש להם חזקה על כל הדגים הגדולים נקראים פוני שכל איש שיטוד אחד מהם ברשת או בכהה הוא של מלך". — שורה 17-14. הפרחון צשרם טבע הביא בית דומה מר' יהודה הלוי: „הלגופלים תקומה מצור שבי (או עני) הפצעו בו? ואם יש תרומה ליורדי צור ודומה?" ורש"ל באוצר נחמד השני (נד 41) מלא כי הוא בית הראשון משיר הגדלם בצדור ארבע העניות לספרדים לשבח חזון וכו' י"ח מהלק ב' של הדיואן.

עמוד 24, שורה 1. בנפשי וכן ובנפשם בניה הסמוך, כפי הגרסה הוראת המלה פה: כפי רגומי וטבעי יעשה כל איש אשר וכו', וכפי רגומם וחשק לבם יעשו האנשים אשר באו וכו'. שם, יבוא בעזרה, כמו יביא עזרה על דרך הערבי גא... (הביא את). — שורה 6. ולא תשב שממה, כי הארץ השממה לא היתה עוד ארץ מושבת, כמו ביהוקאל (ל"ה ט') שממות עולם בו' לא תשבתה. — שורה 7. ואל ירים, ויו ההפך, אולם (לא כאשר ידמו הם) עוד ירים אותי האל אשר השפילני כעת, אף כי לא אדע מדוע עשה לי ככה, כי לו סודות וכו'; וגם בניה הזה והסמוך לו נראה אף חזקה רוח תקות הנגיד וטעמו גם בימי בחרותו, וכי לבו נבא לו תמיד כי הוא נוצר לגדלות. — שורה 13. ומתוונים, ע"ד ועם שונים אל התערב (משלי כ"ד ח'). — שורה 15-16. שלשת האנשים המובאים פה הם לדוגמא אל המלה ומזונים בניה הקודם: הפני בשילה (ש"א ב' כ"ב), זמרי צמדינית (במדבר כ"ה) ואון ציבמה (ראשיה ל"ח ט'). — והנה בכ"י נחסרו בין הדף הזה (f. 12) והבא אחריו שני דפים (כאשר העירוהו בהקדמת המחברת, והמלות ועם שבת וקיימה נשלמו בידי סופר מאוחר), וכן נראה מתוכן הענין אשר אין לו כל קשור עם ראש הדף הבא המהחיל בתארי החיה; ובכל זאת הדפים אכן רשף את השיר בכרמל מבלי לרמוז כי חסר הוא, ואל השגיחות הרבות אשר באו בהעתקתו או נפלו בדפוס לא אשיח לב.

עמוד 25, שורה 8. כפי תחרא, כפי שריון (שמות כ"ה ל"ב); פרומה, קרועה (ויקרא יוד ו', י"ג מ"ה). — שורה 13. וגרחה, כפי הגרסה ר"ל נבונה ונגזרה וקורצה, ע"ד והגזרה והבניה (יהוקאל מ"א י"ג), או ר"ל תהיר וההיר, ע"ד ספיר גזרה (איכה ד' ז'). — שורה 14. בלב הים כדומה, ע"ד הכתוב (יהוקאל כ"ז ל"ב) כהר כדמה בחוק הים. — שורה 18. שדמה (ישעיה ל"ז כ"ז).

עמוד 26, שורה 1. לפי המשקל ז"ל פְּדָאֲנָג. — שורה 5. ובעלי חמומת אחרות אשר היו על הספינה זכרו בשמות אליליהם, כמו אשימא אליל אנשי חמת (מ"ב י"ז ל'). — שורה 9-14. ואם יונה הנביא נבלע מן הדג בים והוקא אחרי כן ליבשה מפני נדקתו, על אשר שב מחטאו אשר חטא לברוח מפני ה', אומר גם אנכי (אנימה מן גאוס): אלהי האריך לי אפר, כי אשר קרה לי עתה העירני משנתי אשר הייתי שקוע בה עד עתה ונתעוררתי גם כן לחשובה! אולם אם זה האסון קרה לי לא להתעוררות להטיב מעשי ופועל ידי, כי אם לתשלוש גמול חפאי ופשעי, לכל הפחות יהי האסון הנורא הזה לכפרה על עוונתי העלומים! — שורה 15. ז"ל פְּחִיל בלא דגש, והכוונה לחול מנרים (שמות ט"ו ב').

עמוד 27, שורה 7. ז"ל וְתַמְהוּ. — שורה 10. קרחה, כפי הגרסה יכנה הנגיד את דג הטינה בשם זה על כי גופו חלק מבלי שערות (מבלי קשקשת).

עמוד 28, שורה 12. על עלומה, כפי הגרסה מובן המלות הוא לעולם הבא הנעלם מעין כל חי. והנה מבחית האחרונים מהשיר הזה המכילים כעין וידוי, נוכל לדעת מה חשב הנגיד לעקרי דת ישראל ויסודי האמונה, ואם נעריכם מול י"ג עקרי הרמב"ם נמצא כי רק איזה מהם מכוונים, והם:

(1) לאורי אין תחלה כנבדאים ואין לו חסימה—מכוון לבי' ד' של הרמב"ם: הוא ראשון והוא אחרון

והשירים האלה היו שגורים צפי הערבים השונאים להנגיד ולבני ישראל, כדרך הערבים בימים ההם; וכבר ידענו כי קודם הריגת בנו הנגיד ר' יוסף חברו גם כן עליו שירי לעג ומשטמה כאלה. — שורה 17. כדצת נושא'ים במוט זמורה, דעת המרגלים אשר כתוב בהם (במדבר י"ד כ"ג) ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישאוהו במוט.

עמוד 33, שורה 4. בכ"י היה כתוב שם ונתקן שם ביד הסופר עלמו. — שורה

3. אדוני, הוא חבוס מלך גרנאטה. — שורה 11. משל'י זה, אכן עבאם. —

שורה 14. תבואתו, שם נגזר מן בוא, וכפי הגרסה לקח הנגיד את המלה תבואתך (איוב כ"ב כ"א) כשם. שם, וסרה המגורה, ובר ממנו הפחד והמורא אשר ירח' מהנגיד.

עמוד 34, שורה 1. אחר'י אציו, הכונה לבאדים המולך אחרי הבוס אציו. —

שורה 2. לוררי, הוא אכן עבאם. — שורה 3. מאין סלירה, בלי בקשה רק

בדברי עוזת. — שורה 12. השיב, המלך באדים. — שורה 13. ז"ל שאלתך.

עמוד 35, שורה 3. בקרית מעין, לפי עדות הסופרים הערבים מפלת זהיר היחה

בקרבת הכפר אלפונטה (Alpuente), והוראח המלה בספרדית הוא גשר. — שורה 5.

ירכב כנף רוח וירא ע"ד הכתוב (שם כ"ב י"א) וירכב על כרוז וישף וירא על כנפי רוח. —

שורה 9. לפי המשקל נקדמו אָלֹל וכן למטה 41¹¹. — שורה 10-11. לפי עדות סופרי

הערבים מההכרח היה לזהיר לשב לארצו דרך מעברות ארים (ענגאלסם) בין ההרים המפרידים

בין מדינת גרנאטה ואלמריה, והמלך באדים הוסיב חילו בחור המעברות האלה, ולואת יורו

דבריו ותקענו בדרך העברה. — שורה 13. שיירה כמו שירה, ר"ל כמו

אורחה כוהרים שאינם בעלי מלחמה. — שורה 14-15. ואכשר בא אכן עבאם הרנה בדברי

משטייה והשתדל להקים עלי את המלחמה מביה, כי שסה וגירה בי את אשיתו. — שורה

16-17. ובראשו כי כל השתדלותו לריק, וכי כל החבורה הסכים עמדי בפה אחד, אזי

הריק חיות וכו'.

עמוד 36, שורה 1. כפי הגרסה מובן המלות סגר סגירה הוא השלים וגמר

בדעתו (ובאשכנזית: בעשלאסם). — שורה 4. בכ"י ההילות נגד המשקל. — שורה

6-9. ר"ל אששים אשר יחרפו נפשם למות ויחשבו לחלק טוב והלק בכורה יום אף וחמה כזה,

אשר הוא יום קאה ומחלוקת עם בכור המות אשר יתאמן ביום הזה למשוך ברששו את אשפי

האבא הלחמים; וכל אחד מתאשי האבא ישתדל לקנות שם בגבורתו, אף כי על ידי השם הזה

אשר יקנה ימכור את נפשו, ר"ל ימות במלחמה. — שורה 12. ז"ל קָבְצוּ; שם בכ"י

כתוב פרוור, וכפי הגרסה בלר הנגיד את הכתוב כל פנים קבצו פארוור (יואל ב' ו', נחום

ב' י"א), כי נאסף וחדל הפאר וההדר מן הפטיח, וכן פרשו מנחם בן סרוק, ר' יונה והפרמון

והביאו לדוגמא את הכתוב וכוכבים אספו עבה (יואל ב' יוד). — שורה 16. וקול המון

כקול שדי, במלות האלה השתמשו בימים אחרונים החת המשל הרומי: Vox populi vox Dei,

ראה אוגר נחמד (II, 110); אולם בפה קול המון הוא כמובנו בכתוב, קול רעש ומאומה.

עמוד 37, שורה 1. אששוב כי בין הדף הזה וההולך לפניו יחסר בכ"י דף אחד,

ויהסר פה גם ראש הפלת הנגיד, וראה הערתנו למטה (43¹⁸); ואכן רשף ואחריו הר"ש

פראנקל לא הרגישו בזה. — שורה 18. בכ"י נתקן יהוסף במקום שמואל ביד מעתיק

הכ"י בעמנו, ובכל זאת אין להגהה זאת מקום פה, כנראה מהמשך השיר; גם נודע לנו

עמה כי ר' יוסף נולד בהשירי שנת דהשנ"ו (1035), ובעת המלחמה עם אכן עבאם היה רק

בן שלש שנים.

עמוד 38, שורה 1. אן כמו באיוב (ח' ב') עד אן. — שורה 4. בצי העבור

במים, הכונה לישעיה (מ"ג ב'): כי העבור במים ארך אני, הגאמר על הזדיק והעוסק

במורה . -- שורה 5. ז"ל הישקף ? ויִדָּךְ : לא קצרה ! , ונדפוס נחלתו סימני השאלה והקריאה . -- שורה 6. הכונה להכחוב הנזכר בישעיה : כי תִּןּ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא חֶבֶד . -- שורה 9. לפי המשקל ז"ל בַּבְּעֵרָה . -- שורה 14-15. שיעור הבית : ומלאכים וכוכבים ושמש המאירה גשו להחמו בם . -- שורה 16. ז"ל מִקְהָלוֹת .

עמוד 39, שורה 10. האֲנִיִּים נִמְכְּרוּ, נמכרו כהאֲנִיִּים, ע"ד כל מבצריך האֲנִיִּים (נחום ג' י"ג) . -- שורה 12. אֲוִיִּי ז"ל עֲבָרָה, ועב"פ ר"ל אשה מעוברת, וממלא בלשון הכמים (ברכות כ"ט ע"ב) אשה עוברת, ובקלף נוסחאות עוברת . -- שורה 14. ומכים עם מלכים, דלים עם מלכים, לשון נופל על לשון . -- שורה 17. ז"ל נִשְׁאָרוּ .

עמוד 40, שורה 1. ז"ל מִסְפָּרָד . -- שורה 4. בעל סברה, ר"ל מרדכי אשר לדברי חז"ל (מגלה י"ג ע"ב וט"ו ע"ב) היה מסנהדרין ויושבי לשכת הגזית . -- שורה 7. ללבושים, ר"ל חיות טורפות (ש"א י"ג י"ח וב"ק ט"ז), ואולי הכונה לעיט לבוע (ירמיה י"ב ט') וז"ל לְצַבֹּנִים . -- שורה 15. סרוחים, מפונקים וסרוחים על ערשות (עמוס ו' ד') . -- שורה 18. ובעלית מקרה (שופטים ג' כ') .

עמוד 41, שורה 2. והרקוד בה שעירה, ע"ד ושעירים ירקדו שם (ישעיה י"ג כ"א) . -- שורה 3. ויכרו על, ע"ד יכרו עליו חברים (איוב מ' ד'), הכפירים יעשו סעודה מבשריהם, והכפירה תחיה עוד מבשריהם לגוריה לאכול לאחר זמן . -- שורה 11. בכ"י בטעות כראש החת בראש . -- שורה 12. בכ"י בטעות ביום במקום כיום . -- שורה 17. ולפני בא שנת תשע ותשעים, ראה ההערה למעלה (30').

עמוד 42, שורה 1. וחחק, מלה תלמודית חחק הדין, נדדף לגזר הדין, ע"ד אמרם החק שכל דברי מלכות נחחקין על פיו (מגלה ט"ו ע"א) . -- שורה 4. בזהר השכירה (ישעיה ז' כ') . -- שורה 13-14. הנגיד היה לוי והתיחס לבני קהה ועליהם נאמר בזהר (במדבר ד' י"ח) : אֵל תְּכַרְתוּ אֹת שֶׁבַע מִשְׁפְּחוֹת הַקָּהָתִי מִחוּךְ הַלְוִיִּם. וכן נאמר למטה (96') אֵי זֶר מִקֵּהֶת בְּלִשׁוֹן שְׂבוּעָה, וגם בשיר אחד המובא מהרמב"ע בכתב אב אלתה אלה יכונה הנגיד בשם שמואל הקהתי (אריענט 50-268) . -- שורה 15. ודבר דברה זרש, אש מזרע היהודים וכו' (אסתר ו' י"ג) .

עמוד 43, שורה 3. שעה מזר כסיל, חשבתי להגיה מזד, אולם אחרי כן ראיתי כי אין צורך להגיה, והטעם: אל תקן לב (לא תחוש) לכסיל אשר הוא אויבך, כי ע"י פעולתו יביא בעצמו מחתה ומפלה על נפשו, ע"ד אמרם שבקיה לריוח דמנפשיה נפל (שבת ל"ב) . -- שורה 10. עבילתו שבירה, הכונה לכלי חרס שאין להם תקנה אלא שבירה . -- שורה 12. שחיתתו שמירה, בבא קמא (פרק ד' משנה ט') : אין לו שמירה אלא סכין . -- שורה 13. שירה אגדל. למעלה (30') ראינו כי קרא הנגיד את שם השיר הזה בשם שירה, וכן יקראו למטה (71') . -- שורה 16. בדולחיים, מדרשי משוררי ספרד להוסיף כעוים ומספר הרבים לשמות אשר נמלאו בחנ"ך, וכן ר' יהודה הלוי יאמר בשירו בדולחנו (גנזי אקספורד ז'ד VIII בהערה) . -- שורה 18. ובזמירות השליש בספירה, אש נקח הדברים כששטון, כי מספר הבתים בשירה הזאת היה כמספר מזמורי השלים ק"ן (או קמ"ט כפי מאמרם בברכות ט' ע"ב), נדע מזה כי יחסרו לנו משירה זאת י"ט בתים (או י"ח), כי כפי שהיא בידנו ימלאו בה קל"א בתים. אולם למטה (71'16-17) נראה כי יאמר הנגיד גם על שירת ההלה אשר לו אשר יכול קמ"ז בתים : ממולאה עלי חשבון רעותה בטורי שיר כמהללי השלים, ולכן הדבר בספק .

עמוד 44, שורה 2. נזירה, גם האשה אשר תזר מן היין תשחה כוס לישועה הזאת ; ואמר נזירה ולא נזיר בעבור החרוז . -- שורה 5. בכ"י תמולא, והטעות

באה להמעיִתק משורה 3 אשר שם באמת ז"ל תמולא . — שורה 6 . הכונה למאמרם (ברכות ל"א ע"ה) : אסור לו לאדם שימלא שחוק פיו בעוה"ז ; ויאמר הנגיד כי אמנם הממלא שחוק פיו לפדות נפשו פטור הוא , וכל זה לגדול הכס שנעשה לו וגב! ישראל , ואדעהא דהכי לא גזרו רבנן . — שורה 14-18 . השמיעו באפריקי וכו' , מלריוס וירושלים (או ארץ ישראל , כי בערבית יכונה ביה אלמקדס , בית המקדש , החלק במקום הכלל) .

טמוד 45 , שורה 3 . שיר כ"ו נדפס ממני בכרמל החדשי (III, 614-19) עם חזיה הערות . — שורה 5 . לשון המשנה , לאו דוקא ולא הקדמונים יכונה כן לשון העברית החדשה המעורבת עם מלין דרבנן . — שורה 7 . ז"ל לְכַאֵב וְלְבִיחָה . — שורה 9 .

ושוגיה , מן כארזי בלבנון ישנה (ההליוס ז"ב י"ג) , ר"ל כי המכה הולכת הלך וגדל . — שורה 10 . כנשר אאריר קרחה , ע"ד הרחיבי קרהק כנשר (מיכה א' ס"ז) , וכן נמלא אלל ר' יוסף ו' יחיא : קרחה להרחיב כנשרים (שה"ק ג"ש ע"ב וד"ה לבני יהויא ז' 9) .

והנגיד לקח את הפעל ארך או מפני המשקל , או לכלול הכונה אשר הביא הרד"ק בשרש נשר בשם הרס"ג , וראה גם רש"י למיכה שם . — שורה 14 . הכונה כי מי שראה את רב האי בחייו זכר את נביאי ישראל הקדמונים , מפאת כי גם הוא דמה להם והיה כאחד מהם . —

שורה 15 . אולי צריך לנקד בְּסִנְהֶדְרִי כנמלא לפעמים בתלמוד , וראה קאעמפף נייכסאנדלוס . פאעזיע II, 125 . כי שוע , כפי הגרסה יכוון להכה"ג יושע בן יהוזק , ושמו נכתב לפעמים בתנ"ך ישוע (למשל עזרא ג' ב' , ה' וכו') . וככניה הוא בן יהודע , ולפי אגדה חז"ל לא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני (ברכות י"ח ע"ב) . — שורה 16 .

קשט יאשיה , הנגיד הלך בשטת המדקדקים והמשוררים האומרים , כי משני שאולין בסוף המלה השני נוכל לנרף להמלה שלאחריו , ולכן יא לא לנו היחד הנרף פה לפי המשקל כזה : קָשֶׁת—מֵ יִאשֶׁה . —

שורה 17 . וגזרתי והבניה , ע"ד הכתוב והגזרה והבניה (יחזקאל מ"א י"ג) ; ונמלא גם בשירה ר"י הלוי על ר"י בן מיינאט (נגיני אקספורד XIII) ואת גזרתו ובינינו .

טמוד 46 , שורה 2 . ונקל על כמו זאת , ועל העדר איש גדול כזה יגדל היגון מאד , ונקל הוא לעשוק : אויה ! — שורה 3 . אדוניו , אליהו הנביא (מ"ב ב' י"ב) . וכאחיה , אשר קרע שמלתו ירבעם (מ"א י"א ל') . — שורה 4 . לעת חיה , לשנה הבאה , כפי הגרסה רמז למנהג יאהרצייט . — שורה 5 . הנגיד השתמש בלשון נופל על לשון : הַאֲיִי

וְהַיָּה (ומכאן שניהם Haja) , וראה למטה (102¹⁰) אשר שם יחרוז את האי עם פסיה ועם אביי ; ובניה נ"ג משיר אחד (מהרשב"ג בהלה הנגיד ? שירי שלמה ז' 71 , הרש"י במחברתו על רשב"ג וקאני בני דורו ז' 15) נאמר : „ורב האי כלא היה לפניו“ ; ור' שמואל אבן גאמע בהקדמתו לערוך (ל"ק ז' 156) יאמר : „שמונו כשם רבו האי כינויו שהי

הוא אפי' במיתתו“ . ואולי באמת השם האי בתמונה ערבית אחד הוא עם חייא בארמית , כי הבבלים השתמשו לפעמים באות הא המורה חיה , כנראה מהשם הונא (ובירושלמי הונא) ,

נהמא היא המלה לחמא בחלוף כון ולמד , להדי ולחדדי , כאשר העירוטוי במה"ע הגרפטי Revue Israélite לשנת 1870 (ז' 122 , הערה 2) . — שורה 6 . אשר חיה כמו מאה , כי ימי שני רה"ג היו באמת ז"ש ולא ס"ט , כאשר הוכחתי במגיד לשנת

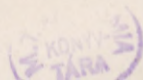
1877 (ז' 311) , וראה גם הערת הר"ש באצבער בכרמל החדשי (IV, 34) . — שורה 7 . הַיָּה , כן נקודה המלה בכ"י , אשר אמנם היא משוללת הבנה ולא נמלא הפעל משרש חיה בשום מקום ; אולם גם לנקד הַיָּה לא יתכן כי המלה האתא נמאלת באוף הבית הקודם , ואין

זה מדרך המשוררים להכפיל מלה אחת ובמובן אחד בשני בתים סמוכים , לכן אחשוב כי ימלא פה שבש בכ"י אף כי לא אדע לתקנו . — שורה 9 . בכ"י כתוב בפרהסיא . — שורה 10 . בכ"י לזרה , והגהתי לזרה מובנת מאליה , ע"ד מאמרם (כתובות ס"ז ע"ב) זודין

קליני ואורחא רחיקא. — שורה 11. אלו ר"ל קוננו, כמו אלי ככתולה (יואל א' ח'). —
שורה 14. לא יכולתי לכוון המשקל בדלת הבית הזה, ועל כל פנים מוסגרו נראה כי לריך
לנקד רַבִּי (או רַבִּי, רַבִּי), ור' אליהו בחור בתשבי יאמר: „ומהתי על מה שנמלא בהרבה
סדורי חפלות רַבִּי הריש בשוא וכו'. אך קשה לי שאנחנו האשכנזים קוראים הצרת הריש בקמן
חטוף ונאמר רַבִּי על משקל חַלְלִי“; והרב יעבץ בלחם שמים למשנה א' דברכות כתב גם כן:
„רבי אליעזר. רבים נבוכו בקריאת מלה רבי כשהיא נסמכת לאדם המעלה. יש קורין הריש
בק"ח וכו'. והמחזור צעיני שהריש בשוא. כאשר בארתי היטב בהגהות סדור התפלה אשר לי
הנקראים לוח ארש“; וראה גם' זוהר התיבה להרז"ה (במכסה התיבה) שהשיג עליו בזה. וכן
לריך לנקד למטה (74¹³); אולם למטה (101³) לריך לנקד רַבִּי או רַבִּי בשתי המועות.
ואולי לריך להכיר את המלה יהודה במקף ולא לנקד בה את היות כלל (רַבִּי—יהודה),
באופן כי המועד החירק במלת רבי תכלע גם את היות מיהודה. שם, אולי לריך לנקד חַלְלִי,
ראה הערה למעלה. — שורה 15. דעת שלישיה, דעה חשובה ונבחרת, כמו עגלה
שלישיה (ישעיה ט"ו ה', ירמיה מ"ח ל"ד). שם, ומחשבה ישישיה, ע"ד בישושים חכמה
(חוב י"ב י"ב). — שורה 18. במלחמתה, של דת יהודיה המזכה בבית הקודש. שם,
המלות כראש דלים באנטכיא אינן ברורות לי, ובכרמל שם שערתי כי הכונה ליוחן כה"ג
(כונה ל"ג ע"א) ששמע בה קול נאחו עליא דאלו לאגחא קרבא באנטוכיא; ואף כי הוא דחוק,
אולם עוד יותר דחוק הוא באור ר' מרדכי פלוגיאן (שם בכרמל 3-672), שהלך בדרך רחוקה
לפרש: „ראש דלים הוא יהויקים, ובאנטוכיא ירדו סנהדרין וההוכחו עם נבוכדנאצר ועם
יהויקים, האם למסור גם את יהויקים ביד ל"כ כאשר מסרו לפגים את ראש שבע בן בכרי או
לא, ובאשר מפורשים הדברים באריכות בויקרא רבה סוף סדר מזרע פ' י"ט וב"ר פ' ז"ד“.
ומלבד הקושי והזרות בבאור הזה בכלל, לא יתכן להנגיד לומר כי רה"ג נבר במלחמתה של
חורב מיהויקים, אחרי אשר יהויקים היה המנוצח בדפני של אנטוכיא עד שעמדו הסנהדרין
„ונטלוהו ושללוהו ופייליה“, ומן הנמנע הוא להלל גבור מלחמה לומר כי הוא גיבר יותר
מנאפוליון הראשון בוואטירלו או נאפוליון השלישי בסידאן.

עמוד 47, שורה 1. רה"ג אבד לכל עשוק, כי עמד תמיד לימין העשוקים בשפטו
משפט דק, גם היה אב לעניים. — שורה 2. ורב ספק, ונחרכו כעת הספקות בדעים
אשר יחשבו אחרי כן, על כי הגאון הוא היה המכריע בכל ספק. — שורה 4. ובין
ראשון ובין שני, בין כלי ראשון וכלי שני. — שורה 16. אשר יעשו רלונימו
כאוריה, בכרמל שם שערתי, כי הכונה לאנשים אשר יעשו רון עמם כאורים ותומים,
ונקדתי המלה פְּאֹרְיָה; ועתה נראה לי כי צ"ל פְּאֹרְיָה, והכונה לאוריה הכהן אשר בנה
את המזבח כהבנית המזבח אשר בדמשק כרזון אחז (מ"ב ט"ז י"ח), והמלה רלונימו נמשכת
להמורים אשר יורו בתהפוכות הנזכרים בבית הקודש. — שורה 18. כאדניה, אשר
הנשא לאמר אני אמנך (מ"א א' ה').

עמוד 48, שורה 1-3. וגם אתה האיש המבין שגגות המורים הנזכרים וטעויותיהם
מוכרח אתה לשחוק ולדוש, כי במוח הגאון לא ימצא עוד איש אשר אליו ישמעו כולם (אויוריטעט),
לכן התחיל על אבדן המכריע בכל ספק ומחלוקת. — שורה 4. מפוס, הקצור מפוזבדיחא. —
שורה 5-10. ואף כי רה"ג לא הניח אחריו בנים ולא חוכל התורה לחזור על אכסניא שלה
(ולו היו לו בנים הלך היו נכדי רב שרירא ורב הניחא הגאונים, וכל שהוא ת"ח ובנו ובן בנו
חורה מחזרה על אכסניה שלה, בנא מיעא פ"ה ע"א), הלא תלמידים רבים לו בארצות
ישמעאל ואלדוס, וגם הנגיד (כפי עדות הראב"ד בשה"ק) היה שותף מימיו על ידי רב נסים,
וכל התלמד בן חברו חורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו, וכמו שבני אהרן נקראו בני משה

בעבור זה לפי דרש חז"ל (סנהדרין י"ט ע"ב). — שורה 12. קזירים לה אלי מים, ענפיה מגיעים עד הים, ע"ד הכתוב (תהלים ע' י"ב) חשלה קזירים עד ים, וכתוב אחר אומר (איוב כ"ט י"ט) שרשי פתוח אלי מים ועל ילן בקזירי. — שורה 15-17. מבחים חלה נראה כי היו לרה"ג שונאים רבים, ואולי הם הם פריצי ישראל אשר השנינו עליו ועל רש"ג אביו, כעדות הראש"ד בשה"ק.

עמוד 49, שורה 2. וזיו יש לו כבן בתיה, ראה סנהדרין (ל"א ע"ב). — שורה 4. למרגלית פנימיה, אולי מרגלית כבודה, ע"ד כבודה בת מלך פנימה (תהלים מ"ה י"ד); או אולי ז"ל פנימיה מן פנינים, וראה יזון (II, 159-60), גנזי אקספורד (נד 63), והרי"מ זקס (רעליג. פואזישע נד 334 בהערה) יתשוב כי פנימיה היא כמו פנימיה, ראה שם. — שורה 5. אשר אחז בכל חכמה יפיעה, כי רה"ג עסק בכל החכמות אשר היו להן מהלכים בין הערבים, ובספרו אלהאוי (הנשאר לפליטה בחלק קטן בכ"י פ"ב) יביא את ספרי הפילוסוף אבן נר אלפראבי, את המדקדק הערבי אלכליל, את האלקוראן, ומאמר עלי בן אבו טאלב; ובהקדמת ר' אברהם בר יצחק ו' שלום למאמרות ומליצה מרשיליו (ליפסיה תרי"ט נד 7) כתוב: „כמו שקרה לרבי האוי ז"ל עם חכמי ישמעאל, ולא יכלו לעמוד אוחז כי נכדלו מפני חכמתו, והא יקר הפלאת גדולתו, ונשתתקו כולם אהו ולא ענו עוד, כי נאחם בראיותיו, ולולי שהיה חכם בהגיון לא עשה כן". וידובר מזה באריות בחתם המחברות הבאות חי"ה אודות רה"ג. — שורה 6. כבר נשאו בני צבל ואפריקי ואספמיה, כי בעוד הגאון חי היו לבני צבל הקרובים אליו והשוכנים אהו מעלה ויתרון על בני יתר המדינות, ועשה נשאו כלם. וכן הרשב"ג בקינתו על רה"ג יאמר על צבל: „גדענה קרן עדינה, היא גברת כל מדינה", וראה הרש"ר בחולדות רה"ג הערה 7. — שורה 8. ויש מעות ביד אישים, ע"ד הספד ר' עקיבא לר' אליעזר בן הורקנוס (סנהדרין ס"ח ע"א) הרבה מעות יש ליוכו'. — שורה 11. כוס, חלק ע"ד מנה כוסי. ובעליה, גן עדן של מעלה ע"ד מאמר רשב"י (סוכה מ"ב ע"ב) ראיתי בני עליה והם מועטים. — שורה 14. ועם זוגות אשר עשו רצון האל במוריה, הכונה לאברהם ויצחק בעת העקדה, ואולי גם לדוד ושלמה (כי הראשון קנה את מקום המקדש בהר המוריה והשני בנה אותו), ולכן נאמר בל"ר זוגות. — שורה 15. בשיר כ"ז החסר בסופו ערך הנגיד את דברו כפי הנראה ליושבי ממלקה, עיר מגורו החדשה אחרי הלך נדוד מקרעבה, כנראה מדבריו ואל תבזו לאיש ארלו פאת ים; או אולי שם את פניו ליושבי העיר גראנטה, אשר קרעבה ומאלקה הן באמת לפאת מערב ממנה (ואמנם קרעבה היא לפאת צפונית ממאלקה). ואם נוכל לשפוט מראש דבריו בשיר זה העיר הנגיד את יושבי המקום להחמק בחכמת החכונה, והבטיח להם כי הוא יבאר להם כל סתום בחכמה זאת („שנו אלי בכל עקוד וכו' ואחירי מאשריו"). — שורה 17. שער הסוגר הוא; ובין שפתיו מנאליס חייו ומותו, ע"ד הכתוב (משלי י"ח כ"ח) מות וחיים ביד נשון. — שורה 18. ויש יתרון למת הלך בתבל, לאיש הנוסע במדינות שונות (ויותר טוב: לאיש המשועשע ברעיונו ודורש ומוקר בכל קלוי הבריאה) יש מעלה ויתרון.

עמוד 50, שורה 1-2. יש איש אשר נרדם וישן הוא כל היום עד הנשף מבלי שום לב לפליאות היצירה, ואולם יש איש אחר אשר גם בלילה, בעת המיוחדת לשינה, רעיונו יעירוהו ויעוררוהו לשום לב להקרי תבל. — שורה 3-4. וכמו כן גם לבני העירני בלילה בערם בוא הבקר להחבון לכוכבים ומלות אשר יחשבם למטה. — שורה 10. ומתוכה אפריו, בתוך הירח עממו ימלא הַאֲפֵר (המכסה, מ"א כ' ל"ח ומ"א) המכסה אותו ומאפיל זהו, בימים הראשונים והאחרונים בכל חדש. — שורה 4-13. אל תהיו כחזיר אשר מיום פרה ובדל עד עת הקזיר, אשר יעבור ויבטל מן העולם, לא יבין מחומה מכל הנעשה עמו וסביבותיו. עמוד 51, שורה 3. ז"ל תִּדְבָּרָה. — שורה 7. בכ"י ישישוח, והגהתי

אשׁיִשׁוֹת לִפִּי הַעֲנִין . — שׁוֹרֵה 8 . בְּכִי בְכוֹר , וְהִגַּחְתִּי בְּבוֹר ; וְכוּנַת הַבַּיִת לְדַעְתִּי
 רָאָה יָדַי כִּי אֲשִׁישֵׁי הַעַנְבִּים כִּבֵּר אֶסְרוּ בַחֲבָלֵי שִׁינָה אֵת כָּל אִישׁ רַע לֵב הַעֲנִין אֵת רַעְיוֹ
 וּפּוֹקֵד עָלָיו אֵת חֲסָאָהוּ , כִּי הָאִישׁ הָרַע לֹא יִשְׁכַּח לַעֲוֹלָה אֵת אִישׁ גְּמוּלוֹ רַע אִו דָּבַר כִּנְגָדוֹ וּנְגַע
 בְּכַבּוּדוֹ . — שׁוֹרֵה 5-14 . הַמִּגְנֵן בְּכַנּוּר וּמוֹלֵךְ וּמִבִּיא אֵת הַקֶּשֶׁת (פִּיאֵלִינְבִּאֲנֵן) עַל גְּבִי
 הַכַּנּוּר נִרְאָה כְּחוֹב וּמוֹקֵד . בַּעַם בְּלִי דָוִ ; וְאוֹלֵי זֶ"ל כַּעַם . — שׁוֹרֵה 9-18 . הַשָּׁמַיִם עִם
 הַכּוֹכָבִים הַמֵּאִירִים נִרְאִים בַּעֲיֵנָיו כִּמוֹ חֵיל הַצָּבָא הַחוּמִים בְּמַחְנֵה בְּלִילָה וְכֵל אֶחָד מֵהֶם הַדְּלִיק
 לַעֲוֹמֵת אֵהְלוּ אֵשׁ לַהֲבָה ; קֵד כִּמוֹ לַמַּעֲלָה (22⁴) בְּלִבֵּי קֵד .

עֲמוּד 52 , שׁוֹרֵה 1 . שִׁיר ל' נִחְסָב מֵהַגִּיד כְּפִי הַגִּרְאָה בַּעַת הַלֵּךְ בְּגוֹלָה מִקְרַעְבָּה . —
 שׁוֹרֵה 3-4 . תַּקְלַעְנָה , כְּפִי הַמַּשְׁקֵל זֶ"ל בְּלֹא דַגֵּשׁ הַלַּמַּד ; וְהַכּוּנָה הִיא : רַעֲיוֹנֵי יִזְרָקוּ אֵת
 לִבְבֵי הַנָּה וְהַנָּה בְּמַהֲרֹת גְּדוֹלָה כִּמוֹ נֶס הַסְּפִינָה אֲשֶׁר עַל יָדוֹ תְרוֹן הַסְּפִינָה בְּיוֹם הַסַּעַר בְּכַח
 גְּדוֹל . — שׁוֹרֵה 8 . כִּמוֹ קִין , אֲשֶׁר הָיָה נֶעַ וְגַד בְּאַרְץ (בְּרִאשִׁית ד' י"ג) . וְבוֹרַח
 כִּיּוֹנָה , כַּהֲבִיא יוֹנָה בֶן אֲמָתִי אֲשֶׁר בְּרַח מִפְּנֵי ה' (יוֹנָה ה' ג') . — שׁוֹרֵה 9 . שִׁיר ל"א
 נִחְסָב מֵהַגִּיד בַּעַת אֲשֶׁר עָלָה כִּבֵּר לְגְדוֹלָה וְהָיוּ לוֹ שׁוֹאִים רַבִּים וּמִקְאִים לִנְפֶשׁוֹ , וְשִׁיר נִפְלָא
 הוּא בְּאִיכוּתוֹ , כִּי מִמֶּנּוּ נִרְאָה אֵךְ גְּדֻלָּה אֲלֵל הַגִּיד יָדִיעַת הָאֲנָשִׁים וְהַכְרַחַת (מַעֲשֵׂעֲנִיקַעֲנִינִים) .
 עֲמוּד 53 , שׁוֹרֵה 1 . וְיִשְׁמֹר לִי קִלְלָה בְּכִלְיוֹתָיו וּבַחֲדָרֵי לִבְבוֹ . — שׁוֹרֵה 2 . זֶ"ל
 מִזֹּדוּתוֹ וּבֶן כְּחוֹב בְּכִי , וּמוֹסָב עַל הַלֵּב הַמִּזְכֵּר בְּדַלָּה . — שׁוֹרֵה 4-5 . עֵינֵי וְלִבִּי יִגְלוּ
 לִי אֵת אֲשֶׁר יִסְתִּירוּ מִמֶּנִּי אוֹרְבֵי עֶקֶר אֱלֹהִים בְּקַרְבֵּיהֶם , וְכֵל אֲשֶׁר יִרְוִנֵי עֵינֵי וְלִבִּי בְּזֶה הוּא
 אֲמַת וְדָק . — שׁוֹרֵה 8-9 . כִּמוֹ בַּח בְּתוֹךְ בְּנִים , עִשׂוֹר נִכְסִים שׁוֹחֲלֵת הַבַּת (כְּחוֹבוֹת
 כ"ג ע"ג) . — שׁוֹרֵה 17 . אֲסִיפְתִּי , מִיִּתְחִי כִּמוֹ לַמַּעֲלָה (18²) . — שׁוֹרֵה 19 . וְאִיךְ
 תִּלְדַּעְקָרָה , אֵךְ יוֹכְלוּ הַחוּמִים בְּכּוֹכָבִים לְדַעַת אֵת הַעֲתִידוֹת? הֲלֹא הָאֵלִיפְגַּנִּימוֹת הִיא הַבֵּל
 וְרִיק וְהִיא כְּאֶשֶׁת עַקְרָה אֲשֶׁר לֹא חוֹבֵל לְהוֹלִיד !

עֲמוּד 54 , שׁוֹרֵה 2 . בְּלַחֵי , כִּמוֹ וְלֹא נֶס לַחַה (דְּבָרִים ל"ד ז') . — שׁוֹרֵה 3 .
 וְהַמִּיתָה עָלַי כֹּל הַיָּגְזוּרָה הוּא מֵאֲמֵר הַמוֹסֵבֵר . — שׁוֹרֵה 4 . בְּכָל עִיר מוֹסָב עַל
 וְאֵם אֲמוֹת , וְשַׁעֲוֹר שְׁנֵי הַבָּתִּים הוּא : וְכַאֲשֶׁר אֲמוֹת בְּקֵן יָמֵי חַיֵּי בַּעֲדֵי בְרִיאָה וּמֵלֶא כַח
 (וְהַמִּיתָה הִלָּא גְּזוּרָה מִמְרוּמִים עַל כָּל הַיּוֹ !), אִזּוּ הַשְּׁמַעוּ כִּי בְּכָל עִיר יֵאֲמָרוּ : לֵךְ וּסְפִיד
 אֵת יֵהִיד הַדּוֹר ! וְאֵם כֵּן גַּם מִיִּתְחִי תְהִיָּה בְּכַבּוּד גְּדוֹל , וְלִבֵּן אֵין לְשׁוֹאֵלֵי לְשִׁמּוֹת עֲלֶיהָ . —
 שׁוֹרֵה 6 . שִׁיר ל"ב הוּא לְהִדְיוֹן ר' יוֹסֵף אֲשֶׁר כְּפִי הַנִּרְאָה גַם שִׁיר ב' וְשִׁיר ל"ו עֲרוּבִים הֵם
 לוֹ . — שׁוֹרֵה 10 . וְהִגַּר אֵת הַדָּק בְּמַתְנֵיוֹ כִּמוֹ הַחֶשֶׁב אֲשֶׁר חִנַּר אֵת הָאֶפֶס (שְׁמוֹת כ"ח) . —
 שׁוֹרֵה 11 . תַּסִּין , כִּמוֹ מִמְדַבֵּר סִין (שְׁמוֹת ע"ז ה') אֲשֶׁר שָׁם הָיָה הַר סִינִי . — שׁוֹרֵה
 15-19 . מִבְּתִים הָאֵלֵל לְלַמּוּד מַה גְּדוֹל כַּח הַגִּיד בְּלִשׁוֹנוֹת וּמִדַּעִים , וְעִדּוּתוֹ זָחָה עַל עֲלָמוֹ
 נֶאֱמָנָה הִיא מֵאֵל , כִּי גַם הַסּוֹפְרִים הַעֲרָבִים יַעֲיִדוּ כִּזְאָה בַּעַל כְּרַחֵם , כַּאֲשֶׁר נִבִּיא דְּבַרֵּיהֶם
 בְּפִרְעוֹת בְּחֹלְדוֹת הַגִּיד . — שׁוֹרֵה 18 . בְּכִי כְּחוֹב מִלְכוֹ , בַּחֲרִיק תַּחַת הַלַּמַּד , וְלֹא אֲדַע
 לְכוּתוֹ , גַם זֶה נֶגַד הַמַּשְׁקֵל .

עֲמוּד 55 , שׁוֹרֵה 1 . עַכְדָּהּוּ , מוֹסָב עַל הוֹד מְלִכּוֹת הַקּוֹדֵם . — שׁוֹרֵה 2 . יִרְוֹא
 אֵל הַחֲרִידָהוּ , יִרְאָה אֱלֹהִים תְּהַרְיִדְהוּ , כִּי יִפְחַד רַק מֵה' . — שׁוֹרֵה 3 . הַבַּיִת הַזֶּה
 הוּא מֵאֲמֵר הַמוֹסֵבֵר : יָדַי אֲשֶׁר שָׁמוּ יוֹסֵף הוּא כֶּשֶׁם אֲבִי , וְשֵׁם אֲבִיו שְׁמוּאֵל הוּא כְּשָׁמִי . —
 שׁוֹרֵה 4 . וְאֲדַע , שַׁעֲוֹרוֹ פֶּה הוּא כִּמוֹ : אִזּוּ אֲדַע , וּמוֹסָב עַל וַעַת אֲרָאָה הַקּוֹדֵם . —
 שׁוֹרֵה 5 . וְהוּא אֲדוֹן עַבְדָּהּוּ , וְהוּא הוּא הָאֲדוֹן אֲשֶׁר לִבִּי יַעֲבֹדוּ . —
 שׁוֹרֵה 6 . שִׁיר ל"ג עֲרוֹךְ לְאוֹרֵב אֶחָד אֲשֶׁר הַגִּיד בְּקֶשׁוֹ לְהַשְׁנִיחַ עַל הַסּוֹפֵר אֲשֶׁר כִּבֵּד בַּעֲדוֹ
 אֵת כְּחָבֵי הַקֶּדֶשׁ ; וּבְרִשְׁמֵה הַעֲרָבִית כְּחוֹב בַּעֲשׂוֹת כִּי הָאוֹרֵב הִלָּו (אוֹ הַגִּיד בַּעֲלָמוֹ ?) כִּבֵּד
 אֵת הַמַּקְרָא . שׁוֹרֵה 10 . בַּחֲיִיךְ , אִזּוּ מִלְשׁוֹן שְׁבוּעָה , אוֹ ע"ד הַהַחֲלוֹ (אִירוֹנִישׁ), בַּעֲדוֹ אֲחֵה
 בְּחִיִּים וְלֹא תִיחַ אֵת הַדָּבָר שֶׁאֲבַקֶּשְׁךָ עַד לְאַחַר מוֹרֵךְ . — שׁוֹרֵה 12 . בְּכִי יִחְקֵן תַּבִּין

במקום הכין ולא נראה. — שורה 14. ובמנידה ובסמיכה, בכל מקום שנידך להיות שוא נע ומקף. — שורה 15. לפי המשקל ז"ל ובפתוחים ובקמוצים ובמליצה ובגזשוקה, באותיות הנריכות להקד בפתח וקמן ובתיבות אשר הן מלאות וחסרות; בכ"י כמו ובחשוכה.

עמוד 56, שורה 2. ח'ג'ג, פקודה ראש שומרי המלך ושר הצבא; ואודות המלחמה הזאת עם ישמעאל בן עבדל הוא בן הקאדי מאשבליה ידובר בפרעות בחולדות הנגיד. — שורה 8-9. נחל ושלני, בספרי הערבים לא מלאהי זכרו, אך שם נאמר כי המלחמה פרה בקרב העיר אסונה (Eeija), וכן העיר הזאת וגראטה נמלא נהר שגיל, ומוצא מאדריסי (מהדורת דווי ודי גויט 203-205) ואבו אלפדא (מהדורת רענו וזלען ז'ד 47.177), ובספר הגדול ליאקות הוא מכונה סנגל כי ברומית היה שמו Singuli (ראש הערה רענו להעמקת אבו אלפדא 253); וכפי הנראה הכונה לשגיל זה. — שורה 15. בכ"י ועדתני, וכפי הנראה ז"ל ועדתני, במוצן הלכשה אחי עדי ותכשיט, כמו וואעד עדי (יחזקאל ס"ז י"ח), ואם נקרא יעדני בהגהתי (הבטחתי, מן יעד) הקשור עם מה שאחריו עולה יפה. שם, זירים, בכ"י נראה כמו עיריס, אשר אמנם נזכר ג"כ להעמידו, והוא מן עיר וקדיש (דינאל ד' יוד); ולא נזכר להוכיח מזה כי הנגיד האמין כי נראה לו מלאכים במראה, כי הכונה היא שהשם הבטיח ע"י נבואו וקדושו בכלל לגמול טוב לכל הוֹך בדרכי התורה והמורה. עמוד 57, שורה 1. מרורות, מדות רעות או חטאים. — שורה 4. לזכי, מזה נראה כי צעת היא כבר לא היה בנו יהודה (הנזכר בשיר ד') בחיים. — שורה 6-15. ההשקע לי אריות כלפירי עזים וכבני לאן?

עמוד 58, שורה 1. להבו, הנגיד הגיע את הח"פ למען המשקל כהנהו אלל משוררי ספרד. — שורה 3. חיליס, כחות וגבורות, מן ענבר אין חיל (החליל ס"ח ה'). — שורה 4. וזה מסית צבוא קאם נבאגיס, ר"ל את הנבאגיס אחר במלחמה לגוה ולהמלט על נפש אחת מסית אוחס נשוב ולהלחם, למען יונעו על שדי קטל על כי בא קאם למוח; וכן יספרו באמת הסופרים הערבים, כי צעת נפגשו לנאוח בני אשבליה עם בני גרנאטה רפחה רוח הראשונים ויפנו עורף ויטשו, וישמעאל בן עבדל הפיח בהם רוח אומץ להתחמק ולעמוד על עמדם נגד חיל צבא הנגיד, עד כי ישמעאל נפל שדוד, ואנשי צבאו בראוהם כי מה גבורם נשו עוד הפעם מנוסה הרב ונחפזו אל כל רוח. — שורה 9. עוסי גדיליס, לובשי זיניה כמו למעלה (5²). — שורה 11. כמו שנה, כי אבן עבאם מת בחדש השירי השז"ע כנראה משיר כ"ה. — שורה 5-14. בראש אבן עבדל היה כליל מלכות כי הוא היה המושל באשבליה, ואבן עבאם היה מן הטפלים כי היה יועץ זהיר ומשנהו. — שורה 16 והלחה. בארבעת הבתים הסמוכים יתאר הנגיד את תוקף גדולת שונאו הקאדי מאשבליה כאשר יציגוהו לעיניו גם סופרי הערבים.

עמוד 59, שורה 2-11. וכבר החליפו ראשים ושרים ברשים ודלים, כי כמה מהמלכים והשרים ירדו על ידיהם למדרגה התחתונה ונעשו דלים ואביונים; וכבר שחמו כמה מאילי הארץ כמו חילי האלן. — שורה 15. אזי יצא, אבן עבדל. — שורה 19. בכ"י היה כתוב בעצם וראשונה בצבאותם, אולם אחרי כן נחקן בצבאותיו.

עמוד 60, שורה 4-5. בני עולה אינו מאמר המוסגר, כי אם שיעור הבית הוא: בארצות הראשים של אבן עבדל בני אל חי (בני ישראל) יסוקלו באבני הלשון של בני עולה (של השמעאלים) אשר יחרפו ויגדפו תמיד את היהודים. — שורה 11. חשבוהו החוליס, חשבו את דברי עחק שלו אשר בהם רצה להפחיד אותנו ולאיים עלינו לדברי החול ולא נפל לבנו מהם. — שורה 13. להניקם לאדירים גזולים, לקחת נקמתנו מאבן עבדל

על אשר גזל את ארצות השמים האדירים בעלי ברית ארץ גרנאטה והגמיעים אליה, כאשר זכר למעלה (59¹⁷⁻⁸). — שורה 7-16. אנשי צבאותינו חזקים וגבורים מרוב בשר ושומן כי הם ברוח כביר ואומץ הלב.

עמוד 61, שורה 4. אדומים כגוליים, גם כעת בארצות המזרח ובמקומות אשר לא יוכלו לעבוד את הקלף כיאות, מראהו הוא נוטה לאדום, וכמה ספרי תורה הכתובים בגויל אדום נמאסים כעת צבית אולר הספרים הקיסרי דפה. — שורה 9-7. צידיהם לא יחזיקו הניתות ורמהים כי יבטחו על גבורת זרועם, כאלו הם חזקים כמו עלי האשל, ורק איש איש מהם הגור הרבו על ירכו. — שורה 13 והלאה. בחמשת הבתים הבאים ישפר הנגיד, כי מרגלי אבן עבאד היו בעובדיו על כי הגידו לו כי אנשי חיל גרנאטה אך נסים הם מפני חיל זבא אבן עבאד; ובאמת יספרו הסופרים הערבים כי צראשונה נסוג באדים אחור ורק כאשר השיגה אבן עבאד שלח במהרה לקרוא לעזרה את אבן בקנה עם אנשי מאלקה, וכאשר התחברו שתי המחנות הבו את אנשי אשבליה ברוח נכון ואומץ, וכי זאת היתה סבת מפלת בני אשבליה אשר קוו למאוז רק נסים ופליעים נמוגי רוח ורפי כח, ובצוואם ומאמם כי נהפוך הוא חיל ורעדה אחוזם כאשר יספר עוד למטה (עמוד זה שורה 9-16).

עמוד 62, שורה 4-9. אשער כי שלשת הבתים קשורים ונשמרים זה לזה ומוכנס הוא: כי צבוא אבן עבאד ופגש בחיל באדים ואבן בקנה הכין את צבאו למלחמה ויאלץ חוץ נגד אנשי גרנאטה ויהנו קול ענות גבורה, ובעבור זה לא יתכן לדמוהם לאנשי אנג המת אשר נקל היה לשאל להבצר עליהם (ש"א ט"ו; ואמר המת על כי חשב את מתנגדיו החיים אשר היו שונאי היהודים ג"כ לזרע עמלק ואנג, וראה למעלה 31¹⁸), ולא הכלים, האנשים הרעים והנבלים (ע"ד יכלי כליו רעים ישעיה ל"ב ז') של אבן עבאד לא מוכל לדמות אל צבאות הכשדים ובני צבל אשר הביאו (ירמיה נ' ל"ז, נ"א ל') אמר עליהם היו לנשים, כי אלה בני אשבליה הם בעליים, ר"ל בעלי כח וגבורה, שהפך מן נשים. — שורה 4. בכ"י ובע"כ. — שורה 13. בכ"י ומכילום. — שורה 15. בעלי המשל והמליצה יקחו אותם ואת גבורתם למשל, בהכנסם לחאר את הגבורים בעלי כח כביר, והוא ע"ד הכתוב (יחזקאל י"ב כ"ג) השבתי את המשל הזה ולא ימשלו אהו עוד. — שורה 9-16. שעור שני הבתים הוא: ורחייתי כי בראותם (אבן עבאד וחיל צבאו) כי אנשינו יעמדו נגדם בכה וגבורה, נהפך לבס בקרבם ובני חילו הגבורים היו יראים וחרדים על נפשם.

עמוד 63, שורה 1. בכ"י הולכו נגד המשקל. שם צ"ל לְקַרְבָּב. — שורה 7. בכ"י בעיניי. — שורה 10. בקול שבעים דגלים, אולי ירמוז למאמרם צרבה (במדבר פרשה ב'): ברא הקב"ה שבעים אומות וכו', אמר הקב"ה יש לאומות דגלים ואין הציב עלי אלה דגלו של יעקב; אולם מדבריו הסמוכים הכינותיו לעת צרה וכו' גראה כי כוננו לשם מיוחד, וכמו שהיה לקדמונים שם של י"ב ושם של מ"ב (קידושין ע"א ע"א), ושם של ע"ב (רש"י סוכה מ"ה ע"א), כן היה להם שם של ע' דגלים, ובזמני הגאונים כבר היו חבורים מיוחדים לזה כמו ס' הישר, ס' חרבה דמשה, ס' רזה רבה, ס' היכלות רבחא וזעירחא, שר הורא (תורה? טעם זקנים נד 56). — שורה 14. בשעליים, את החיילות יקח כעפר בצפון רגליו ע"ד הכתוב (מ"א כ' יוד) את ישפוק עפר שומרון לשעלים לכל העם אשר בצנני. — שורה 15. והאבות היו מתפללים בעדי בעת ההיא, וכן אמר הנגיד בשירתו ע"ד מלחמת אבן עבאם (למעלה 37). — שורה 17. ומעפר, יתכן ע"פ דרשת חז"ל על הכתוב (ישעיה מ"א ב') יתן כעפר חרבו (בסנהדרין ק"ח ע"ב). — שורה 20. ואף מוכיעים וכלים, ואפו וחמתו של הקב"ה הם מונעים ממני ומכלים אהו ע"י דקתם ומליצתם בעדי.

עמוד 64, שורה 6. הוללוים, ע"ד לללו כעופרה (שמות י"ד יוד). — שורה

7-8. התגלות הנס של הקב"ה היה בפעם הזאת בפומבי ובפרסום רב, ולא בסתר כמו בעד' החלון ומאחורי הכותל, ע"ד הכתוב (שיר ב' ט') משגיח מן החלונות מניץ מן החרכים. — שורה 10. וכבלו כעליס, ע"ד הכתוב (ישעיה ח' ל') נבלת עליה. — שורה 8-15. אודות מרגלי אבן עבדך ראה למעלה (61^א והלאה).

עמוד 65. שורה 6-7. ע"י המרכבות והסוסים הרחומים בהם לא יכלו לנוס ולברוח. — שורה 9. וקלץ כפתילים, ע"ד הכתוב (שמות ל"ט ג') וקלץ פתילים; ואולי השיר בכ"י ברלין המתחיל: שחקים נקדעו להיות משילים, ונבא קולצו להם פתילים (קטלוג ז' 29,124 №) הוא ג"כ מהגיד. — שורה 13. ברציונו, מפני המשקל לקח הגיד את השם רציון המורגל בפי הפייטנים תחת רצון. — שורה 18. נחורים, הרגים, ע"ד הנותר והמערך (חולין פ"א ע"ב), מותר לנוחו (פסחים מ"ט ע"ב).

עמוד 66, שורה 4. בכ"י גבוריהם, ולא יתכן לפי המשקל. — שורה 8-9. מן הדרי היכלי עוגג שלהם הלפו ועברו אל היער; בכ"י כחוב ומתחים במקום ומתחים, ותקנתי ע"פ הכתוב (יחזקאל מ' ט"ו) אל התאים ואליהמה. — שורה 7-16. הביית הזה הוא ע"ד הכתוב (עמוס ב' ו', ח' ו') ואביון בעבור נעלים, ושם (ב' ה') ועל נגדים חבולים. עמוד 67, שורה 1. נפיליהם כנפלים, ענקיהם נפלו כמו ולדות אשר תפילם

האשה המעוברת, מליצה יפה בלשון נופל על לשון. — שורה 6. ושרטיך, ראשיך, מן שור. — שורה 11. לְאֵלֶיךָ. — שורה 15. כמו הלץ, כחבטים, מן ויגרם בחץ שני (איכה ג' ט"ז). שם, פסולים, אשר לא ינלוו לירות בהם בקשת. — שורה 17. בחמישי, ככתוב למעלה (56^ב). — שורה 19. בנטות זללים, לנטות ערב, ראה למעלה (56^א). — שורה 20. לבן חיתן, לבן אברהם הנקרא לפי דרשה חז"ל גם חיתן האזרחי. עמוד 68, שורה 1. בירח לאיהקים, תשרי (ר"ה יוד ע"ב). — שורה 5. ערלים, חף כי השמעאלים ימולו את בשר ערלתם, אולם הם ערלי לב. — שורה 6. לְאֵלֶיךָ.

שורה 9. מחילים, מרעידים ומרעישים, מביאים בחיל ורעדה. — שורה 14. ערבת חב אסופה, ערב חג סוכות הנקרא חג האסוף. — שורה 7-16. כמנחת יהושע, כמו יהושע אשר נלח את חויביו לעת המנחה ע"י הנס שעמד לו השמש בנצבון (יהושע יוד י"ב). שם, העמדתו על פי ההשערה המלה נושאי במקום המלה הנחמקה בכ"י בלשון הכתוב (מ"ה ה' כ"ט) נושא סבל; והכוונה כנס שנעשה ליוצאי מצרים אשר נשאו סבלות מצרים (שמות ח' י"א, ב' י"א, ה' ד' ו'), גם אמר עליהם (תהלים פ"א ז') הסיבותי מסבל שכמו.

עמוד 69, שורה 4. ואם תמצא מקילים, חף כי נוכל למצוא טעמים להקל בחלול יו"ט מפני סכנת נשמות. — שורה 4-13. ואם חין, חף כי חין, מוסב על ואשמיע שבחיו בבית הקודש. — שורה 15. בכ"י אחרי המלה לסוכתם המקום חלק, אולם לפי המשקל והענין נראה כי נשמטה מלה בעלת יתד ותועה. — שורה 16. הדים מצור, ע"ד הדם שבמדבר (ר"ה כ"ג א'). — שורה 20. ערבה, מדבר אשר חין בו מקום מחסה ומפלג. שם, וחילים, מן הומוה וחל (ישעיה כ"ו א'), והיוד מאמות הקריאה לסימן הנרי.

עמוד 70, שורה 1. קטף, מוסב על צור ישראל הנזכר בשני הבתים הקודמים, או אולי צריך לנקד המלה קַטְפָה. שם, בקטפס, בני ישראל הנזכרים בבתים הקודמים. — שורה 5-6. האורר התגדל התפאר ונתגאה אל המים (כי המלחמה פלגה בקרבך נהר ושגלי 56^ב והערה שם) על עם ישראל הקם להחלל בארבעת המינים הגדלים על המים; ובשעה הבתים האחרונים השתמש הגיד בלשון נופל על לשון במליצה יפה מאד: לסוכתם — וסוכו, מגור — צור, וכפות הדקלים — ככפו רוממי, ערבה — ערבה, והדור קטף — בקטפס

עני הדר, עלי עבות — כעולה, והתגדל עלי מים — עלי מים גדלים. — שורה 18.
ואלים, בכ"י ואלוים, והגהתי לפי הענין מלשון אלי כבתולה (יואל א' ח'). — שורה
20. י"ל ע"פ ימים.

עמוד 71, שורה 1. אדני, בכ"י יי', ולפי המשקל יוכל ג"כ להיות אליהם. —
שורה 10. שער, י"ל שוערי כי כן נמצא בכ"י וכן נכון, ר"ל השוקדים על דלתות
האליים כשוערים העומדים תמיד פתח השער; והוא לשון נופל על לשון עם ובשערה בסוגר
זה. — שורה 13. שירה, כן קרא הגניד לשיר כ"ה (307). — שורה 14. חלה, כחוב
למעלה (57¹⁰). שם, ככסילים, בכ"י ככסילים, ויש להעמידו בדוחק: חלה, המאירה
בין הכוכבים והמזלות. — שורה 6-15. ראה למעלה (43¹⁷) והערה שם. —
שורה 18. ובכני, אולי י"ל ובכני. — שורה 19-20. על דרך שקרא ר' יוסף בן
הסדאי לשירו יתומה, יחידה ואין כמוה, ובאשר באר מונק כי זה ע"ד הערבים הקוראים
לשיר כזה יחיתה.

עמוד 72, שורה 2. עגילים, ראה למעלה (3⁶) והערה שם. — שורה 8-5.
משני הבתים האלה נראה כי שירי הגניד היו בימי חייו שומים כפי בני ישראל אשר היו משוררים
אז, וכן למטה (107³) יאמר על שיר אחד כי לו גגון ידוע; ולזה הסכים עדות ר' יהוסף בנו
(בליטרבועד 9 בשבועים): "ממאמריו השקולים שירים על משקלים רבים שונים היו מושרים
לפניו. בעבור כי קאם היה כלל כונתו ואמונתו בהם לכנות בהם כנסת ישראל ואליהו (י"ל
ואליהו או ואלהים). ירבו אליו (י"ל ירבה אלהיו) שבר מהשבתו. ומי שחשדו בהקן כונתו עונו
ישא". ומדבריו האחרונים נראה כי אויבי הגניד חשבו לו את הדבר הזה לעון גאווה והתפארות. —
שורה 15. שיר ל"ו ערוך לאהב שמו ר' יוסף, וכפי הנראה הוא הדיין ר' יוסף בן שמואל,
ראה למעלה ההערות לשיר ב' ע"ו ול"ב (2,16,54), או כהשערה דוקאם (נחל קדומים 33)
שהוא המשורר ר' יוסף בן הסדאי. ואיזה בתים משיר זה הובאו בס' כתאב אל מחאזרה לרמב"ע
כאשר נעיר במקומם; וגם זה שיר נפלג במליחתו, וממנו נלמדו כמו כן את חוקק ועשו רוח הגניד.

עמוד 73, שורה 2-1. האם הענין, אשר החשיך את הבקר ומע אורה להפך זהו
על פני חבל, לבש את השמש, כי החל להאיר ולזרוח על פני חבל? ואם הוסר מעל השחר
הכסות, אשר כסהו עד עתה והאפילו, עד כי שב לשלוה קרני אורו?; וכל זה הם תמונות
מליניות והאהבה אשר היחה נסתרת עד כה משני האהבים הגניד ור' יוסף. — שורה 4-3.

הכמוני כמותו, ראה ההערה למעלה (15⁵). — שורה 12-7. ואם תשאלו: מדוע
שכתה את רעך אחרי האהבה שאהבת אותו? אשיבכם כי הסבה לזה הוא לבדי הלבש גאווה,
וביום אשר יבזוהו יכבד הלב עלי כחול עד כי לא אוכל שאחו; ולו יכולתי להכניע את לבדי
וללמדו ארך אפים וסבלנות, הייתי מביאו ומפילו לרגליו (של לבדי, כפי דרך מלינת משוררי
ספרד, או לרגליו של אהובי ר' יוסף, כמשמע מההמשך) כמו העבד בן האמה המבקש סליחה
וכפרה בכריעה והשתחויה. — שורה 4-13. אולם איככה אוכל אנכי לעיר אשר ביתי בארץ
חתומה, להספיל ולהכניע את לבבו הרם, אשר ירום וגשא וגבה מאד עד כי משכנו בשמים?
גם זאת היא הפלגה מלינית להראות איך לא יוכל לנשוא ולסבול דברי בוז והרפה. ובראשונה
הפנתי לבאר את הבית הזה בכונה אחרת והיא: ואיך נוכל לכנות זה הכנעה והשפלה, אם
הייתי מפיל את לבדי לרגלי אהובי (כאשר אמר בבית הקודם), הלא אנכי משכני בארץ ואהובי
זה מעונתו בשחק? אולם שפתי ורליתי כי הבאור הזה לא יתכן, כן מפאת הבית הסמוך, וכן
מפאת תמונת הגניד אשר יתאר לנו בעצמו בשיר זה, אף כי נמצאו אצלו מלינות ע"ד הכנעה
וענוה; גם באופן הזה היה טוב יותר לקרוא יִשְׁפָּל, וזה לא אבה המשקל. — שורה 6-15.
ואיך אוכל להכניע את לבדי אשר יתשוב את חיי החרפה כמות, וביום אשר ימא קלן ויבזוהו
ימי חיינו נדמו בעינינו כמותו? — שורה 17. ולו הובא, ואף אם היו מביאים את לבי. —

שורה 19. מגן מאדס, ע"ד הכתוב (נחום ב' ד') מגן גבוריהו מאדס. עמוד 74, שורה 2. בכור, במדה גדולה, כי הכור מחזיק שלשים סאים ושזה לחומר (מ"א ה' ב', יחזקאל מ"ה י"ד). — שורה 5. פֶּרֶס חַיּוֹת, פֶּרֶס יִבְרֵאל וַיִּקּוּס מֵעַל עֵרֶשׁ דָּוִי; וכפי הנראה לקח פה הנגיד המלה פֶּרֶס במונן לא כמו בכתוב (שמות יוד ז') הפרס הדע, במקום הלא מדע. וכבר ראינו במשל 81, כי הנגיד השתמש במלה זאת בכונה מיוחדת. — שורה 6. יִשְׁחַק בּוֹ, ביום קטב זה ובסכנה אשר הוא מביא על ראש כל האנשים. ומשורה 17 בעמוד הקודם עד שורה 7 בעמוד זה יתאר לנו את כח העוצמות לבבו, כי אם יביאורו בתוך שדה המלחמה הרבה כים ומלא על גדותיו ממגינים אדומים בדם הרוגי המלחמה ואם פלדו מהמורים במחי קבל וברק חיותו, אז יתהה את המוח במדה גדולה בכור וישחק לזה כמו המלא השווה כוס מים, כי כדבר קל תחשב לו הסכנה; וגם בצוא יוס קטב ודבר המפיל אריות על משכב חולי אשר לא יקומו עוד ממנו, גם אז לא יפול לבו עליו כי ישחק בו כלפזר וישימונו מדרך לכף רגלו כנעל. — שורה 9. זָדָק, מלה דמשמעה להרי אפי, אמה ויושר ומזל זדק; לכן אמר הנגיד: שאל את המזל זדק אשר הוא (מפאת הוראת שמו) עמיתו וחברו של ר' יוסף, כי האחרון הוא את לזדק. שם. ז"ל לְמַעַן. — שורה 11. ז"ל הַתְּקַפּוֹ; והמלות ויגיד לך תקפו הן נמשכות לכל המלות שאל אשר בשלשה הבתים (שורה 12-8), ור"ל כי כל אלה ידעו את חוקף ועוז לבבו. — שורה 3-12. הבית הזה מובא בכתוב אלמחאזרה לרמב"ע, כאשר העיר דוקעס בנחל קדומים (נד 33, וראה גם רמב"ע בקטלוג בודל' 2467; ושם נדפס והיא נפלאה בטעות, ובחלק הנמלא בזה מספר הרמב"ע לא מלאהי החרוז הזה). — שורה 13. רָבִי, רָבִי, או רָבִי, ראה ההערה למעלה (14' 46) ובכ"י כתוב ר', וכן נדפס אצל דוקעס שם, והרמב"ע הלוי רב עם סימן השאלה; ושיהיה לא שחו לב אל המשקל. — שורה 18. אחרי אשר השלים לתאר את סבה המחלוקת אשר היתה בינו ובין אהבו, וגם ספר בשלשה הבתים הקודמים (שורה 7-13) בשבח אהבו זה, יתחיל לדבר מעיני השלום שנעשה עתה ביניהם, ויאמר כי מוכן ומזומן הוא לתת את כל הזו בצדו אהבת הרב; ומזה נראה כי האהב אשר הליו ערוך השיר הוא הדיין ר' יוסף על כי יבנהו בשם הרב. אך זה אינו מוכרח, כי אולי תיך לקרוא המלה הַרְבַּב ע"ד הכתוב (שופטים כ' ל"ח) הרב להעלותו, או המקרא (תהלים כ"א ד') הרב כבסי; ואם נראה להגיע מעט ונקרא הַרְבִּיב (ונמא כמה פעמים בחג"ך הסר, וגוכל א"כ לקרוא בלא הגהה הַרְבִּב) המכוון יהיה עוד יותר טוב.

עמוד 75, שורה 2-3. את כל הזו וגם חייו יתן המזורר כבר המכתב אשר שלח לו אהבו ובו נמאלח הבשורה הטובה, כי שבה אהבתו אל הנגיד כמו בימי קדם. — שורה 7. יום רצותו, ביום שנתראה אלי והשלים אהי. — שורה 12. ויִסְיֵף, המזורר ילך ממעלה למעלה (גראדאניאן), ובבית הקודם אמר כי מכתב אהבו יהיה נכדו אללו ליום המחרת כמו היום, ועתה שב לומר כי כל אשר יעבור עליו זמן יוחר עוד יגדל כבודו וייקר ערכו בעיניו. — שורה 7-14. שני הבתים האלה מובאים ג"כ רמב"ע בכתוב אלמחאזרה כאשר הביאו דוקעס ורמב"ע (כ"ק 33, קטלוג בודל' 2467; ובכ"י פ"ב לא מלאהיו) בשבועים, כי אצל דוקעס כתוב והויוה (ואצל הרמב"ע והיוותך) במקום והיו סוף, נגועים בנגעי החת נגועים כנגעי, אותי במקום שתי (ואצל הרמב"ע בסימן השאלה). — שורה 15. עמק שאתו, ע"ד הכתוב בנגע נרעה השאה, כי אם עמק מראהו ימלאו הכהן (ויקרא י"ג ב-ג). — שורה 7-16. ואגרזתינו, אשר על ידיהן פסקה המחלוקת ואהבתנו שבה לאיתנה, היו קרבתן שתי האפרים החיות אשר יביא המזורע ביום טהרתו מנגע נרעהו (ויקרא י"ד ד'). — שורה 9-18. על ידי השלום שנעשה בינינו הכרחנו את הזמן הרע אשר היה בעוכרנו להפך

את הברית אשר כרת עם המחלוקת והאיבה אשר היתה בין שניו; ובמליתו יחזר הנגיד את הזמן הרע כשמה לאיד ואיב אורב לאנשים, וכמעט יקרה אסון ופגע רע לבני האדם ימחר לברות ברית עם האסון והפגע.

עמוד 76, שורה 2-1. וכמוהו, ראה ההערה למעלה (15^ב); איש יקר כמו אהבו ר' יוסף עליו מוטל לתמוך בידי אהבו ואלו כהנגיד, אשר לא השונה אהבתו לעולם, כי אהבו ורע נאמן הוא, ולכן מהרשויו לר' יוסף לבלי יקטנו לימים הבאים בדברים המביאים לידי הפרת האהבה והאמוה. — שורה 3-8. בשלשת הבאים האלה ידבר הנגיד עוד מהבנות נפשו ויקרות, אשר בעבורן ראוי לאהבו להקור את אהבתו, ויאמר כי ה' ברא אותו ושם לו פה (ר"ל חלק לו מנה יפה במתה המליצה והשיר) אשר לא נברא אלא להלל את אהביו ורעיו, ורק זה הוא מנת חלקו וגורלו; גם נהן לו ה' לב עמוק כים, ר"ל כי הוא איננו מהאנשים אשר לבם פתוח לכל עובר ומוכנים הם לתת את אהבתו לכל הפועל ידו אחריה (ואהבת אנשים כאלה אינה שוה כלום, כי לעומת שבחה כן תלך בנקל, גם בקל יוכל להזדמן להם לברות ברית עם אנשים שאינם מהוגנים ופחותי ערך), כי אם לבו עם הרגשותיו מיתחים עמוק עמוק מאד כמו בקרקע הים, ובפורה גדול יוכל איש להדור אל מוכו ולקנות לו שם מקום ויחד נאמן, ורק בידך ללחם למשפו אליך מלבב הים כמשה (אשר נקרא כן מבת פרעה על כי מן המים משתחו, שמות ב' יוד) ולקשריהו אליך בעבותות אהבה; והוא איש בעל רוח כביר וגבה ונשא עד אשר ינחה וינהל בשבט עלתו את הכפירים, ר"ל המלכים אשר בו ימלוכו ואחרי דברו לא ישנו. ואולם ביהוש אליך ר' יוסף, האיש החקיף ובעל זרמז"עו הזה יתהפך לרע רק וגשים העושה כל אשר תחפון ושומע לקולך, עד כי תהנהו כלאן משה, ר"ל כבני ישראל אשר הלכו כלאן אחרי משה, ע"ד הכתוב (תהלים ע"ז כ"ה) נחית כלאן עמך ביד משה ואהרן. — שורה 9. ארך לשוני, כונו למליץ ומשורר כמו במשל 137 בית ב'. — שורה 11. ארנו, כהב את השיר, ע"ד ושירים אחרונ בלגעים זמירות. — שורה 4-13. בשיר הזה קשר את מהגית לבבו אשר יתנה לאהבו ר' יוסף, והמחאה השנית הניה לעלמו לכך ימי חייו; מליצה חמודה! — שורה 15. שיר ל"ז מובא מרמז"ע בכהאב אלמחאלרה, והאיטלו לאור מונק (Journal Asiatique 1850. II, 212) על פי כ"י אקספורד; והרשימה על גבי השיר שם היא כזאת: והנגיד אלמדכור ראי בעד קהל אבן עבאם אלחזיר מגאלבה ומעללבה אנה אנשד אביאחא מדל עלי הלךך אבן אבי מוסי אלחזיר לאחבה פי אלמטאלבה לה והלחילה עליה; ובהעקפה לעברית: "והנגיד הנזכר ראה בחלומו אחרי הנהג החזיר אבן עבאם מהנגדו ודורש רעתו כי קרא (או: כי נקראו לפניו) הרזים המורים על אבדן אבן אבי מוסי החזיר רעתו (של אבן עבאם) בדרישת רעתו של הנגיד ובהמשאלת החבולות נגדו".

עמוד 77, שורה 2. מונק קרא בגוף הערבי אַנְשֵׁךְ (היה קורא), אולם לפי דעה דווי (שם II, 259) ל"ל אַנְשֵׁךְ (היו נקראים לפניו). — שורה 4. אלא מונק נדפס וקדש במקום יחודש. — שורה 5. אלא מונק היה תחת כווד, ואין שפק כי נוסחתו היא האמיתית, והכוונה כי אבן אבי מוסי התייען עם אבן עבאם ופניהם הרשו רע על הנגיד, ע"ד הכתוב (תהלים ב' ב') ורוזים נוסדו יחד. — שורה 6. אלא מונק וידש. — שורה 7. אלא מונק חלונותם. — שורה 8. אלא מונק ושלסנס. שם, אלא מונק מקדש. — שורה 15. מפרע השנה נראה כי לא נדק דווי באמרו (II, 259) וועיגע יאהרע נאכהער, ולמטה שם בדברו מניחת אבן בקנה (67:). לא יזיין את פרע השנה. — שורה 19. טבל לקרות גם אַרְאָה תחת אַרְאָה, אני אראה בעלמי מלאכותך ותגיד אותם לאחרים.

עמוד 78, שורה 2-1. והעור, והאלס, עור ואלס הוא האיש אשר כו'. — שורה 4. וכמה, כמו וכמה פעמים. — שורה 6. וכחש כך כמו המן, אולי הכונה היא כמו שכתב המן במדעי, אשר לפי דרז"ל (מגילה י"ד ע"ב) ידע מרדכי אותו בעת שהיה

ספר של כפר קרצום, ואחרי כן כשעלה לגדולה עשה המן את עצמו כאלו לא ידע את מדרכי ודרש ממנו שיעמוד מפניו; אולם יותר נראה פשוט כי במעשה זדומו ורשעתו כחש המן בה' — שורה 10. מחזסכה, כפי הנראה לקוחה המלה מן **מִחְזָסְכָּה** (מ"א ז' ד-ה).

עמוד 79, שורה 2. הבית הזה קשה ליישבו, כי אם הסוגר מצוה לה וכבוכה מוכב על העיר האזכרת בבית הקודם, הלא נאמר שם כי הוא השמח לאיד אבן אבי מוסי, ואיך יתכן לומר אחרי כן כי הוא מבוהלה ועבוכה, אשר זה לא נאמר מעולם על השמח? והנה נוכל לומר כי המלה ומשוואת היא שם דבר כמו ומשוואה (אפיה ח' ס"ו), ויבנה את משפחה בני ביתו של אבן אבי מוסי לגנאי בכני המורה השך ואפלה; אולם לפי זה המשקל לא יעלה יפה, כי נאטרך לנקדה **וּמְשׁוּאָתָא**, ולפי המשקל נארכה לנו מלה בעלת יתד ושתי תנועות. — שורה 10. ע"ד ההתול יאמר הנגיד לצורריו השיים, כי יוכלו לנחק ולהכות איש את רעהו בהשך וללמוה, אשר הם יושבים עהה בו בירכתי שאול, וכל אחד מהם לא ידע מי ומי המכה אותו, ועל ידי האחוק יקצרו את העת אשר תמשך להם צבור החתיה עד כי תקון נפשו בה. — שורה 12. כאשר ראשיכם יהיו קשורים בצבל אם יייד הוא בראשו וינענע אותו על האבן אשר קרהו כדרך המהאוננים, אז השיב לו בקינותך ותמיד גם כן בראשך הקשור בראשו; והמלה וינוד כוללת שתי הכונות, ההספד והקניה כמו מי יטוד לך (ישעיה כ"א י"ט), וגם התנועה מן נע ונד, כמו ולא תנוד (ירמיה ד' א').

עמוד 80, שורה 2. כרה לו את בור קבורתו כאשר כרה בור לאמונתך; והחופר היה איש ישראל, ואבן אבי מוסי היה שונא היהודים ואמונתם. — שורה 4. **בְּיָתָא** אשר התפור את הקבר הבה תבה את כל העין הבוכה על מות הזכר הזה. — שורה 5-10. מדה השמחה לאיד גרים איננה מדה ישראל, והמקרא נוח (משלי כ"ד י"ח) בנפול אויבך וכו' ונדעו מאחרי חז"ל (מגילה יוד ע"ב) מעשי ידי טובעין בים וכו', שאין הקב"ה שש במפלתן של רשעים וכו' (והנאמר שם [י"ד ע"ב] הוא ממלי דאגדהא שאין לסמוך עליהן); אולם היהודים השוכים בין הישמעאלים לתדו מדרכי הערבים והשתדלו להקות אותם בשיריהם ונאמריהם אף בדברים שאין רוח דה ישראל נוחה מהם. — שורה 10. כנפשך, כרנוך. — שורה 15. שיר ל"ט החסר חבר הנגיד בעת חלה אחיו הבכור ר' יצחק הנקרא בכנוי אבו אברהים, כי כן דרך הערבים לננות את כל איש הנקרא יתחק, ומכאן עד סוף כ"י א' כל השירים הם על מות ר' יתחק זה. ופה יחסר דף אחד בכ"י מקונטרס ו' המתחיל בעמוד 67, והדף הבא הוא מקונטרס ז'. וגם מרשימה זאת כמו מרשימת שיר ד' (עמוד 6) נראה כי הנגיד ר' יהוסף הוא היה המלך והמאסף לשירי אביו, וראה הערה לכ"י ב' (91'). עמוד 81. בראש העמוד חסר בדפוס האות ז' הגמאל בכ"י לסימן המספר מקונטרס השביעי. שם בעמוד זה נדפס בטעות שיר ל"ה ושיר ל"ט במקום שיר מ' ושיר מ"א וכן עד סוף הכ"י, לכן צריך להוסיף עליהם אות a להבדיל משני השירים הקודמים. — שורה 4. ולבי נקרע לגזרים כנגד אכלו עש וכנגד עדים. — בורות בשדים, ירמוז לכתוב (ראשית י"ד יוד) ועמק השדים בורות בורות חמר. — שורה 7. שירים, מכאובים, כמו (ישעיה י"ג ח') צירים וחבלים יאחזון. — שורה 10. כשדים, מיזיקים ומעיקים כמו (סופטים ב' ג') והיו לכם לגדים. — שורה 6-15. מפני מות אחי רחוק מנפשי מנוחה ושמחה כאלו הם מגודים ומוהרמים עלי.

עמוד 82, שורה 1-2. לא גודע עד כה מי המה השלמה מאנשי הנגיד אשר מתו חיבך אחרי מות אחיו ר' יתחק, וכפי הנראה היו מבני משפחתו. — שורה 6. לקורתי, להמקרה הרע והאבן אשר קרה לי, כמו הקורות (ראשית מ"ב כ"ט), קוראותך (ישעיה כ"א י"ט); והנגיד השתמש בלשון יחיד. — שורה 10. כונת הבית הזה אינה ברורה לי, לכן לא אדע להשלים את המלה החסרה בדלתו, ורשימותי הניכרים נראים כמו בל, וחשבתי בראשונה

כי ז"ל נָבַל, אולם לא יתכן לפי המשקל הדורש מלה בעלת תנועה אחת, וקשה לומר כי בל הוא כמו אין; ואולי הכונה כי ר' יצחק אחיו אחז בזהב הנגיד ודבק בו כאשר ידבק האב החומל ומרחם בזנו. — שורה 11. אחרי הסוגר חולי יבוא סימן השאלה: ואיננו ותייטי? אך אובל להיות אחרי אשר איננו ולקח אותו אלהים? — שורה 3-12. ואם איטיב את דרכי לשמור את ברית האהבה אשר בינינו, או אז הייתי מה עמו ויחדיו על עפר נשכבה, ועל כי לא עשיתי כזאת הלג הפרתי את הברית בזה. ח ל י פ ת ו, מותו ועברו מן העולם, מן חלף הלך לו (שיר ב' י"ח).

עמוד 83, שורה 5-2. ולמנחמים אחי שאמרו, כי עוד ישוב הזמן להטיב לי ואמנא מנוח ממכאובי, עניתי ברעדה שזה דבר שאי אפשר, כי אחרי מות אחי קללת אלהים תלויה לפני על כל טובות הזמן ועל כל מנוחה. — שורה 6. ח ל י ו ת י, כמו ה' חילוהי. — שורה 11. ס ב ר, כמו שבר, תקוה. — שורה 9-18. אמרו להתנין אשר שוכל מבניו כי יקונו עליהם, ואנכי חקונו על אחי, ואז תראו כי קינתי היא יותר גדולה מקינת התנין, אף כי החיה הזאת גודעה ומפורסמת לבעלת כזי ומספר, כמו אעשה מספר כתיים (מיכה א' ח'), את הייתי לחניס (איוב ל' כ"ט).

עמוד 84, שורה 3. אצל יהודי ארצות המזרח המנהג לבקר את קברי הקרובים גם קברי זדיקים, ובסדור ר' שלמה אלבגלמאחי הנמנא בכ"י אקספורד נמאחים חללות הרשומות: פי ז י א ר ה ק ב ו ר ח ל א י מ ה (בעת הבקר את קברות הגדולים, כרם חקד התשיעי 39; ושם נדפס בטעות ז י א ד ה). — שורה 6. אס הנוסחא ב 5 ד כוונה היא, הכניו רוחי מוסב לאחיו אשר יכנהו רוחי וכפשי דרך אהבה; אולם יותר נראה להגיה ב 5 ר. — שורה 13. ב מ צ ע י ח י, המלה הזאת קשה הבנה היא, וחולי ז"ל לְמַבְטְחֵי, כמו שאני בטוח; או לְמַבְטְחֵי, ע"ד הכתוב (הגלים כ"ב יוד) מבטיחי על שדי אחי, ר"ל להקב"ה. — שורה 16. בְּאֲבָדָה, חולי ז"ל בְּאֲבָדָה, ע"ד אבדך (דברים כ"ח ב') אבדכם (יהושע כ"ג י"ג), וע"י ההגהה הזאת יעלה יפה ההרוז עם ל 5 ד צ ב י ת השני.

עמוד 85, שורה 1. מהמשקל נראה כי השמייע המעתיק מלה עם יחד, ולכן הוספתי מסבא המלה אשר. — שורה 3. ותשייע, ר"ל בהתאסף חליו אחשי המקום פירש שובו למקום פקודת משרתו (גרנאטה?) להראות לו כי ישתפחו בלערו. — שורה 9. ב ז ה, בחצי הלג אשר אתה ראש בו. — שורה 10. וזוה, החצי הנוער באש היגון, ומוסב על הבית הקודם. — שורה 6-15. מביט הזה נראה כי היה ר' יצחק אחי הנגיד ראש העדה בעיר משכנו.

עמוד 86, שורה 3. לא נקדתי יְדוּמֵינָן בעבור המשקל. — שורה 5. גם בדלת הבית הזה השמייע המעתיק מלה בעלת יחד, והוספתי וזר על פי ההשערה. עמוד 87, שורה 15. היס, בכ"י נמחק במקום הזה, והוספתי כפי ההשערה וכפי הנראה מעט מרשומי האותיות; ואם הצדק השערתו היה הכונה: האם נמנא היס בינינו ולא יתנינו לבעור אלקך? או: האם בעבור שנמנא היס בינינו (כי עיר משכן ר' יצחק חולי היתה באחד מאיי ספרד כמו מיוורקה ומיוורקה) לא אעבור אלקך לחלות את פניך? — שורה 17. אס, גם פה נמחק בכ"י ובנקל להשלים המלה ההפסדה. — שורה 19. וְלֶךְ מִכְאוֹב, בעבורך ואודותיך נמנא גם עתה מכאוב גדול בלבי כאשר גדל המכאוב בעת מיתתך, והזמן שעבר מעת ההיא לא הקטין מאומה את הכאב.

עמוד 88, שורה 1. וְלֹא אֶשְׁמַע, כמו אזי לא אשמע. — שורה 5. ל מ ע ן, ראה ההערה למעלה (30¹⁴). — שורה 10. ח ל י פ ת י, ראה ההערה למעלה (82¹²). עמוד 89, שורה 3. מ ר ו מ ה, בבית הבא יפרש במה היה מרומה, כי חשב כי אחיו יחיה אחרו לעד וכו'. — שורה 9. ש מ א ה, שם בל"ג כמו (ירמיה ב' כ"ה) וגרוך

- מלמאה. — שורה 16. לִינִי עַשׂ, כמו בני הכוכבים אשר יהיו תמיד ציחד ולא יתפרדו. עמוד 90, שורה 4. שעור הבינה הוא: כאלו קול נהי פיהם ודמעתם הם על אחי. — שורה 7. זֵל יִשְׁנִים. — שורה 12. בִּינֹת יִשְׁיָשִׁים, בין הזקנים והמכובדים. — שורה 4-13. אולי יכוון להמלחמות בשנות דה"ב ודהת"ג אשר ידבר מהן למטה (107², 106², 104³). — שורה 15. ואיך יקום, בתחלה יייר המשורר בנפשו בכה המדמה כי עוד אחיו חי, וכי יקראוהו לשוב למקום מושבו ולשמוע ספורי הנגיד ממלחמותיו; אולם פתאום יזכור כי מה אחיו ולא יוכל לקום, לכן ישיב לנפשו: ואיך יקום וכו'. — שורה 18. חֲבוּשִׁים, אסורים, כמוכן המלה בתלמוד כמו חבוש בבית האסורים. עמוד 91, שורה 1. גם מרשימת השירים בכ"י ב' נראה צדור, כי הנגיד ר' יהוסף היה המחבר לשירי אביו, ראה ההערה למעלה (עמוד 6,80). — שורה 2. אשער כי ז"ל פכת צ אלי אבי [אבין] אברהים, וכתב אל אבי אבו אברהים; והוא ר' יצחק הנזכר למטה (בית 14), וכפי הנראה הוא המשורר ר' יצחק בן כלפון הנזכר למעלה בכ"י א' שיר י"ח (19¹⁰) ולמטה שיר ה' (97¹²). — שורה 9. הַבְּלָל, ז"ל הַבְּלָל, ע"ד הכתוב (משלי כ"ג ל"ד) וכטוב בראש חבל (הערה ר"מ פראיער). — שורה 10. הבינה הזה מיוסד על פי הכתוב (ישעיה כ"ב י"ח) זנוף ינפך זנפה כדור, ובכל זאת לא ארשיב עוז בנפשי להשלים את ההסר; בכ"י כתוב צדור. — שורה 12. כיחת אברהים, השלמתי מספק מן אבר וכנף, אף כי לא נמצא במקרא רק אבר או אברה. — שורה 13. הַתְּקַרְהָ בודאי לא יתכן מפני המשקל, ואולי ז"ל הַתְּקַרְהָ. — שורה 16. דלני, הד' במלה זאת מסופקת. — שורה 19. בני יוסף, הוא הנגיד רב שמואל בן יוסף. — שורה 21. שפני, ר"ל הרבה לי טובות כשטף הים, ואחרי כן סך עלי בכנפי חמדו וכיסה אותי בהם; קרה, כמו קרובו (נחמיה ג' ג' ו').
- עמוד 92, שורה 1. ובצרה, בשנת צלורה, כמו הנצרות (ירמיה י"ד א'). — שורה 7. לך, המעתיק כתב בשעות למען על כי המלה הזאת נמצאת בסמוך בלח, וסופר מאוחר תקן לך. — שורה 8. ז"ל יחידתך, נפשו. — שורה 13. בכ"י על, ותקנתי עלי מפני המשקל. — שורה 14. ירמוז להכתוב בצמדבר (י"א א-ג) ויהי העם כמתאוננים וכו' ויקרא שם המקום שהוא תבערה. — שורה 15. לפי הכתוב (שמות ס"ו כג-כד) ויבואו מרתה וכו' וילוו העם על משה לאמר מה נשקה. — שורה 16. ויפית, כמו ופתית, והנגיד לקח לשרש הפעל הזה יפת, כנראה גם למטה בבן משלי (משל 89). שם. להמיר אל, לעשות העגל, וירמוז לאהרן (שמות ל"ב ד'). — שורה 17. בני אהרן, לפי הכתוב בויקרא (יוד א'). — שורה 18. כמו יבין, אשר לחן את בני ישראל בחזקה (שופטים ד' ג'). — שורה 19. צברק ובדבורה, אשר הכניעו את יבין (שופטים ד' ו-כד). — שורה 20. כביאי דן, רמז לפסל מיכה אשר לקחוהו בני דן (שופטים יז-יח), או לירבעם אשר הקים העגל בדרן (מ"א י"ב כ"ט). — שורה 21. ירמוז להמעשה עם האיש מבני הנביאים אשר אמר הכני נא (מ"א כ' ל"ה). — שורה 22. וישרה שנוא דודים, כאלו מלאת עוז וישר והסכמה לשנוא את האוהבים, אשר גם זה הוא עון גדול מנשוא.
- עמוד 93, שורה 1. לבן עפרה לבנון, כמו לעופר הלבנון, כי העופר הוא בן העפרה. — שורה 2. הבינה הזה והבא אחריו הם קשי ההבנה, ואולי כוננו: כאלו הכיח עופר הלבנון על אשר ירה בתוך והרג בני אדם, וזה הוא דבר שאי אפשר, ואם כן מכותיק אשר הכיתו הן בהם כי אין אשמה עליו. — שורה 3. זבי המית זבי, גם זה דבר אשר לא יאומן כי יסופר. — שורה 7. אשער עתה כי ז"ל דַּעְהָ [כִּי הַיְמִין] יִאֶשְׁתּוּ וכו'. — שורה 8. ולא הדע את אשר הלך לך האשה הרהה ביום המחר, וכמו

כן לא חדע מה שיביא לך הזמן ביום המחר . — שורה 10 . השלמתי על פי ראש השיר הא' (91⁴) , וכפי הנראה יביא הנגיד את דברי אוהבו בשירתו כמתפלא ומתמיה , אהה אמרת : הנחתי כעב עברה וכו' , וההשנה על זה היא בשורה 12 אני אשפיתך וכו' . — שורה 11 . הסוגר ועל בייתי פאר קרה לא יוצן בהמשך זה , לא בדברי הנגיד ולא בדברי אוהבו , רק בדוחק נוכל לומר , כי הוא מדברי האוהב אשר יאמר כי רק הנגיד כסוה בפאר בהיותו במצב האנחה והיוגן , מסכים לדברי שירת האוהב למעלה (91²¹) ואחר סך וגם קרה ; אולם כפי הנראה נשבע הסוגר ביד המעתיק , ותחת פאר לריכה להיות מלה אחרת כמו בפור קרה (ע"פ הכתוב בהגלים קמ"ז עז"ז , כפור כאפר יפזר וכו' לפני קרתו מי יעמוד) וכדומה . — שורה 17 . ואם הזמן יכרה לך צור להרע לך , הוא יפול בעצמו בצור ההוא , ר"ל כל תחבולותיו שהיונה לשוא ולריק ; וזה ע"ד מליצה הערבית . — שורה 18 . ואם הזמן המהנכל עליך להרע ידרוך על מפתך ביקך , אנכי ארמסנו בצנלי כדורך פורה , על שם הכתוב (ישעיה ס"ג ב') פורה דרכתי לבדי , ר"ל אכפל את הארות והרעות אשר יסבב לך . — שורה 20 . והזמן , אשר היה לך עד כה שחור כפי המגור והכירה , יִעֲשֶׂה לְךָ לֵבָן , מאיר ומזהיר , ר"ל אחרי ימי הרעה אשר עברו על ראשך יבואו ימי הטובה וההצלחה .

עמוד 94 , שורה 2 . בכ"י כפירה . — שורה 4-5 . הבנת שני הבתים האלה אינה ברורה לי , ואולי מובנם הוא , כי החכמים היודעים כל דבר לאשרו יענו לאנשים המתפללים אשר זכר בבית הקודש : מדוע זה תחמהו על הגלחון הגדול אשר נלחו הנגיד ואוהבו ביחד את הזמן הרע ? הלא נורא הוא לקום ולהתעורר למלחמה נגד צבור מלחמה כדוד המלך ולנגוע לרעה (או לכבוש תחת ידו את) בעירא היאירי הכהן אשר לדוד (ש"ב כ' כ"ו) , והיה גם רבו לדרשת חז"ל (עירובין ס"ג ע"א) ; או אולי הכונה לעירא בן עקש ההקועי אחד מראשי הגבורים אשר לדוד (ש"ב כ"ג כ"ו , דה"א י"א כ"ה , כ"ז ע') . — שורה 11 . בסוגר לא יעלה המשקל יפה , ואולי תריך להגיה קְרֻנְעָה לְקַרְיָעָה . — שורה 14 . ינעה , לצורך המרוז בלשון נקבה תחת ל"ז ; והמלה שאת בדלתה היא פעל , ובסוגר היא כפי הנראה שם דבר כמו נגע זרעה , אף כי גם בסוגר תוכל להיות פעל . — שורה 16 . קצר משריעה , ע"ד קצר המנע מהשחרע (ישעיה כ"ח כ'), ר"ל קצר ולא יוכל להתפשט ולהיות יותר ארוך . — שורה 18 . אסופי הדאגות , ר"ל דאגותינו רבו וגדלו כל קך עד כי נראה כאלו הן אספו אוחתו אל חוקן ולא מודע כי באתו אל קרבנה . — שורה 21 . ותתבע , כפי הנראה ולא בדלתה מושך עמו גם את הסוגר , ומובנו ולא תתבע .

עמוד 95 , שורה 2 . שמי שם , מוסב על הזדון המזכר למעלה (94¹⁹) ; או אולי ז"ל שָׁמַי , ר"ל שמי יהיה לשם שערוריה מרוב יגוני , כי בו יתקללו . — שורה 3 . המליצה בוש אבוש ושוב אשוב נתיחסה עד כה להראב"ע ולהרמב"ן , ועתה נראה כי כבר השתמשו בה בימי הנגיד . — שורה 4 . בכ"י בו תחת כן , ויש ליסבו בדוחק . ולא מר לו , לידידו הנגיד . — שורה 5 . הפליט פליטה , כמו הגיל הנלה ; פליטתי , השריד והפליט הנשאר ממני , וכל זה הוא לשון נוטל על לשון . — שורה 7 . ז"ל בְּיָדִי . שדועה , מן פדעהו (איוב ל"ג כ"ד) , ר"ל על ידי חסדו יהיה פדות והגלה להגאולה אשר יהיה עד כה כמו כלואה ונסגרת על מסגרי , כי לא נראה הגאולה לי עד כה . — שורה 8 . שחשבוהו לרעה , אולי המובן : אבותי שחשבו את בנם מעותד ומזומן לרעה . — שורה 9 . יליד ביתך , כפי הנראה מוסב על אבי מוסר המזכר בבית שאחריו , ר"ל כי המוסר נולד רק בבית הנגיד ונוטע רק בימיו , כאלו לפני בוא הנגיד לא היה מוסר בעולם , וזה ע"ד ההפגנה השירית ; והנה נוכל לומר כי המשורר יכוון על עצמו ומעשה שהיה שולד בביתו , או שיחשוב את עצמו דרך ענוה לעבדו ויליד ביתו ; אולם הראשון נראה יותר . —

שורה 11. יותר טוב יהיה להשלים החסר בראש הבית במלה **רָאָה** והדומה לה. — שורה 12. הק' דומה לחי' שבבא' את ע'אמו ובה' לנפשו ההלך היותר יפה וטוב בעולם. — שורה 4-13. בכ"י נד' את תחת נר' את; ויש להוכיח מדבריו כי היה הגייד בעת ההיא מי'ר דואג, ואולי מפני אוביו (אבן עב'אם ואבן עב'אד?) אשר חרשו עליו רעה חמיד, וק'את משמע זה גם מדבריו למטה (שורה 18): ועין ז'רים ח'ק'ר. — שורה 9-16. הני אגיד ואשבע לך כי אם לא תשוב להיות שמה וטוב לב כאשר היית מקדם, ולא תגרש ממך את החוגה, ולא תנקר את עין הגרים בקול המולה ורעש, ולא תרעע עליהם הרועה נחון כחולק שלל המלהמה — אם לא תעשה את כל זה: אעזבך ואלך לי מעמך, ואתה יודע כי אחרית הנסיעה האת לא טובה היא לך, כי תשאר פה בלא אהב נאמן כמוי. — שורה 19. **אָסַע**. — שורה 21. ומדיך בתהבולות שרועים, בגדי מלאו'תוך ארובים וגדולים על ידי התחבולות (או: עם התחבולות) והרעיונות הגשבים אשר בהם; ואולי בחר הגייד במלה ומ'דיך להורות גם כן על המדה והקצב (ר'ע'ה'מום) של שירי ר' יח'ק.

עמוד 96, שורה 1. ומשבר וענין רך מנועים, בשיריך לא ימאלו רעיונות שזורים, ר"ל בעלי מומים, או נתקיס זה מזה ואין להם כל קשור (עטוואם אבנעריססענעם), גם לא ימאלו בהם כל ענין רך, ר"ל חלוש, ההפך מן הזקיס בדלה. — שורה 2. גם את הענינים הקשים המייגעים את המוח תוכל להלביש בשיריך במלות ברורות ומוחירות כספירים עד כי לא ירגיש בהם הקורא כל כובד. — שורה 5. וגדופים לך, כמו וגדופיך. — שורה 6. לרעיו, של הזמן הבוגד, לאנשים בוגדים כמוהו. — שורה 7. הרעיון הזה נמלא פעמים רבות אלל המשוררים הערבים ויהודי ספרד. — שורה 9. יש לדיקוס רבים ורע להם. — שורה 11. ואם יפקוד הזמן הרע עליך את עווקך ויאמר כי בעבורם הק' נעש, הלא תוכל להשיב כי יד הי'ר הרע יהיה במעל הזה, ונכשלת מאת הרעיונות והמחשבות אשר הן אלך בלי סדרים ומבולבלות מרוב כעס ומכאובים אשר תשא וחסבול, והארות הן מעבירות את האדם על דעתו ועל דעת קונו. — שורה 12. בכ"י בטעמה שפ'רים תהיה ספירים. וביום הדין כאשר יפתחו הספירים של בני האדם אז יחודע מי הוא הגדיק ומי הרשע באמת, והכל הולך אחר המחשבה וכוונה הלב. — שורה 14-15. אם לא אביע לך את הזמן הרע ואר'ע את תוך א'זנו לסימן עבדות איני מבני קה'ת ומררי הלויים, ראה הערתנו למעלה (42¹³⁻⁴⁵); וזה לשון שבועה. — שורה 18. ועוד תמשול בזמך ותכרו כמכה אשר הכה אוקך. — שורה 19-21. ואודות אשר אמרת אלי בשירך (95¹³⁻⁴) ושאלתי: מדוע אני מי'ר דואג, הלא כל אשר שאלו עיני לא אלל הזמן ממני? על זה אשיבך: כי בעיני המבין לאחרית דבר ורואה את הנולד גם הימים הטובים נועע המה ורעים, כי עיני חמיד נשאות אל העתיד ולא יסתפק בשלוח הנוכחית.

עמוד 97, שורה 1. אין טוב לפני להיות כפתאים הרובצים (ר'בועים מן ר'בועי, תהלים קל"ט ג') בבית ארמונתם עד אשר פתע פתאום תבוא עליהם הרעה, ויותר טוב הוא לדאוג לדעת המחר ולהתבונן גם על העתיד. — שורה 5. הבית הזה הוא השובה לדברי אהבו (95¹⁸) אשר הסיחו לקחה נקמה בשונאיו וזרוי. בכ"י ואק'רע, ומחאתי הוו מפני המשקל. — שורה 6. אורים זרועים, ע"ד הכחוש (תהלים ז"ז י"א) אור זרוע. — שורה 7-8. שני הבתים האלה הם השובה לדברי האהוב (95¹⁹) אשר התרה בו כי יסע ויך מאחו. — שורה 9-12. לא גודע מאיזה פקודה הוסר אז הגייד אשר שכן כפי הנראה בעת ההיא במאלקה, ועש"פ הגלה כבר אז מקרעבה, כי יחסר לנו פרק מחולדות חייו בעת

הזאת ; גם לא נודע מי הוא לא... וכן אחותו (או בן אחותו של הנגיד ?) שנהרגו אז . — שורה 18. בכ"י שעקני אשר אין לו מובן, וגם בהחתי שעקני לא חתישב על הלב, כי לא נמלא הפעל שעק בקשור עם כווי הפעול במובן שעק עלי ; ואולי נ"ל העיקני או הסיקני ; ועל כל פנים אין המשקל עולה יפה .

עמוד 98, שורה 3. בכ"י כחובה המלה הראשונה בדלת לבן, ותקנתי לזאת בעבור המשקל ; אולם הנהה שאינה נריכה היא, ונעלמה ממני הערת רשד"ל בדיואן ר' יהודה הלוי (סי' ס"ז, דף כ"ו ע"ב הערה ז'), כי המשוררים החירו לעולם לאורך המשקל לכחוב לְבָן תחת לְבָן ; וכן בשורה 6, 12, 14 בעמוד זה כחוב בכ"י לבן, וכן נריך להיות . —

העלה הזה שלחתי לפריז (ובין כה נדפס) להשוות עם כ"י הבארון גינצבורג את השיר השמיני, והרש"ז הטיב לשלוח חזרה הערות אשר אביאם הגה. שורה 6. לפי דעת הרש"ז נריך לנקד יְוֹשִׁיב, וגראין דבריו . — שורה 8. שיר ו' הוא ג"כ לבן כלפון, ובו יעורר את הנגיד לקחת נקם משונאיו ומקנאיו

בדברים נמרטים וחזקים מאד, עד כי נוכל לומר כי שיר נקם כזה יחיד הוא במינו אצל משוררי ישראל, וגם זאת למדו אז מן הערביים, אשר הגקמה היא אחת מחטנות הנפש העקרייות אצלם. ולא נודע אם היו האויבים האלה יהודים או נכרים . — שורה 12. השני

ההבל מכווערים על ידי מדותיהם המגונות כנאשר המזרע, לכן יש לנו נדקה לרוק בפניהם דרך בזיון . — שורה 13. וחוק ומשפט נדק הוא לשים את הרגל, או הנעל, בעורף אוהבי ההבל (ע"ד הכחוב ביהושע יוד כ"ד : שימו את רגליכם על נארי המלכים ; והנעל במקום הרגל הוא ע"ד הערבי, וכן יאמר ר' יונה ו' נאמה בחרוזו נגד הנגיד בסוף כתאב אלתהויה

מהדורה דרנבורג בהעמקה העברית : „ואם ישוב לשופני שפיטון נעלי להדוך אותו מזומן“). — שורה 14. לכן האכילם לשובע מלענה ככל אשר חוכל, ותעשה זאת בערמה לרמוהם למען יחשבו בטעות כי האכילם מיני מתוקות לרויה ; ממלת תהכיל נראה כי חשב בן כלפון שהא

לשרשית במלת להכיל מהכיל בכתבי הקדש . — שורה 17. אף אם תעניק להם מתנות וגדובה, בכל זאת ישארו חמיד רעים כנחשים ועקרבים ; אז אולי מוכב לבית הסמוך ; ואף אם תעניק להם עניקה בני חבל לעולם יבגדו. ע"ד מלת ולו ראה למטה ההערה למשל

80 . — שורה 18. כאשר חבגוד, מוכב על החבל, אז שעור הסוגר הוא : כאשר חבגוד הארה והאוקה בעת ; והראשון נראה יותר, וכן משמע מבית הסמוך . — שורה 19. כאמס, כתבל הבוגדה אשר הם צויה . — שורה 20. ואל ערב בדבר כי לא תרד לגיהנם

ולא תעטם בעבור זה, כי דם רשעים כאלה מותר הוא . — עמוד 99, שורה 2. רק אהבך נאמנה אללי וקיימת לאורך ימים, ואהבה אחרת לא התקיים ובמהרה תחחק ותשכח ; וזה ע"ד ההפלה המליצית . — שורה 3. וכל אשר תרחיק אהה, מזה רחוקה גם נפשי . — שורה 4. כמו ספוקה, ע"ד הכחוב (איכה ב' ס"ח) ספקו עליך כפיס . אם, שנו הרוקה כמו (שם ב' ע"ז) כל אויביך שרקו ויחרקו שן . — שורה 6. בכ"י תשאל, ותקנתי תשאלו לפי המשקל. שם, ריק ריקה, לשון נופל על לשון, והראשון הוא מן ריקי מזה, והשני מן רוק . — שורה 7. אם תבקשו להעלותך מן העמק הוא להסך יזרוק אותך בבור עמוק ; בכ"י נראה כזה : ל... הנלוותך ; ואולי פירש הנגיד המלה כנלוותך (ישעיה ל"ג א'), אשר היא כמו כנלוותך, באופן השייך לכאן . — שורה 8. בכ"י על אורח, ותקנתי עלי מפני המשקל . — שורה 9. בכ"י ואם תארת, ותקנתי ואתה לפי המשקל והענין, אף כי הבחיס אשר לפני ולאחריו ג"כ יחולו במלת ואם. שם, נ"ל יְרִיך . — שורה 11. בדלת נכרו רשומי

האזניות: ו.. כתי (הקף בספק) אצרך (האלף והצית בספק) באנשים, ולא אדע להשלימו. — שורה 12. אהה תחשבו לאויבים מסובנים כנחשים, וכן ידמו הם גם כן; אולם אנכי אביע עליהם בשאט נפש ותשובים הם בעיני כחולעת אשר אין כל סכנה ממנה. — שורה 4-13. אמת כי הם יחמדוני ויקנאו בי בעבור הודי והוני, אולם מה יוכל הקוץ לעשות להגיש והאריה? ואיה הכה לגרמים ככה ואנקה (ויקרא י"א ל') ללחום נגדי? — שורה 15. כסי עזקה, רמז למחוב (יהושע יוד י"א): ויהי בנוסם כו' וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עזקה. — שורה 17. בכ"י כחוב אעיד בצדקתך, ועל המלה האחרונה כתוב בצדקתך, וכונן לפי הענין, כי הכונה היא: אני מעיד כי תשחתך עמדי בצערי, ובעת שיבואו עלי יצרים ומכאובים בצרתי גם לך צר. — שורה 18. כמוסרך, למעלה (98²). — שורה 20. מבית הזה והבאים אחריו נראה כי ממימת האנשים המזכרים ברשימה לשיר ה' (97¹⁰⁻¹¹) נמחה איה טובה לו, ולא עודע מזה מאומה; ואולי על ידי האנשים האלה אשר היו מקרוביו וסיעתו רחפה סכנה גם על ראשו, אף כי נובל לומר כי כל זה מוסב על הפקודה אשר נלקחה ממנו כאמור למעלה, וכזה נראה קצת ממלות לצד מוחס. עמוד 100, שורה 3. ו"ל בְּיָדָהּ. וכל גוף אשר יתגלה עוד יותר יאמה עליו שער. — שורה 5. אחרי הרעה הקטנה הבאה עלי יוסיף אור ההלחמה לזרוח עלי כאשר ירבה אור האבוקה צבית אחרי אשר יקללו את פחילתה לנקוטה. — שורה 7. אחרי מלה ישמע אולי תחסר המלה בציתך הראויה לפי המשקל. — שורה 8. אחרי המלה בחפזון שערתי להשלים עלי, אולם בכ"י נכרו רשומי אות צית בראש המלה המחוקה וזאת וו בכופה. שם, דפוקה, נכתבה במהירות, ע"ד הכחוב (ראשית ל"ג י"ג): ודפקום יום אחד. — שורה 9. בכ"י כחוב יצין בשרתך, והקנתי יכין כשירתך כפי הענין, כי הנגיד יאמר לכן כלפון כי השובחו על השיר ששלה לו נכתבה בחפזון ובמהירות, וגם זולת זה מי יוכל להסתרות עמד בשיר ומליזה? — שורה 10. אולם העני אשר אין ידו משגה להביא קרבן פר או כבש הלא די לו להביא מן התורים ובני יונה אשר ימלקו את ראשם (ויקרא ה' ט"ו), כמו כן תחק לרצון את שירתי הדלה והנעירה על כי לא אוכל לערוך שירה תשובה כשירתך; וכל זה מדרך הענוה, ולמחבובן באמת והפוך הוא, כי שירי הנגיד יקרים ונכבדים רב יותר משירי בן כלפון אשר לדברי החכמוני קצת שיריו חזקים. וקצתם נאומים דקים. כי בקקום בוקקים". — שורה 11. שיר ח' נמאל גם כן בכ"י גינלברג בפריז, וזר לי כי לא עלתה בידי להשיג העתקה נאומה ממנו. — שורה 14. בכ"י נראה בלתי כמו צרבי וצבא (או ודכא), והגהתי צרצ ורצא מסופקת היא גם אצלי (ונחמר בדפוס סימ השאלה). [ואחרי ההדפסה באה אלי הערת הרש"ז: "בשיר הירוב צבית ח' צרצ, ומיני הח' המו"ל סימן השאלה, ו"ל בְּיָדָהּ", כמו שפירשתי הטעם בפירושי לשיר הזה אשר כתבתי זה כשנה וחצי, ורובי ההגהות אשר הגהתי מדעתי בשיר הזה, נמאלו כהויסה בנוסח הנואל עתה לאור". ולא אדע אם פירושו של הרש"ז יש לו איזה שייכות עם הערתי ע"ד הנקוד במלת רבי למעלה לעמוד 46 ולעמוד הסמוך]. — שורה 16. וכל, בדפוס נשמע כעשות השואל להשורה שלמטה. שם, מפיבושה וליבא, רמז להכחוב (ש"ב ע"ז וי"ט), כי ליבא בערמה ושפתי חלקות לקח חני הבית אשר למפיבושה. — שורה 18. יוס ערבה, הושענא רבה. — שורה 19. קרובה, פיוטים וקרובות. עמוד 101, שורה 2. המלה רב נכתבה על גבי השורה בדיו אחר, ונכונה היא לפי הענין והמשקל. — שורה 3. בכ"י ר' עקיבה, ולפי המשקל יריכה להיות פה מלה

בעלת שתי תועות, לכן נקדתי רַבִּי, ואולי ז"ל רַבִּי, כאשר נראה מזה אשר בבאור שמות כ"י לרס"ג נכתב לפעמים ריבונין, וכן יכתבו הקראים הקדמונים (ואם כוונו בשם זה לריב וקטטה כהשערה ראב"ג בספרו בקרת לתולדות הקראים ז' 53 ובהערה, הכניסו את הכוונה הזאת אחרי כן). ועל כי למעלה (46²¹ ובהערה) ראינו כי הריש במלה זאת נקודה בש"א או בחטף, לכן נוכל להוכיח כי כבר בימים קדמונים היה נקוד המלה משונה ועל אופנים שונים. — שורה 6. בכ"י באנשי בטעות. — שורה 8. בכ"י בטעות האל תחת אל כנדרש מהמשקל. והכוונה לברכה שלא עשני אשה. — את נקיבה, קל בדעתו כנקיבה. — שורה 10. ע"ד הראש כלה ר' שמואל בן יוסף לא גודע עד כה מאומה, ומדברי השיר נראה כי גלה מבבל לספרד ועל זה יורה גם כנווי הבגדאדי. ואולי השיר הגדפס בשירי שלמה לדוקעם (ז' 8-65) לכבוד ר' שמואל, אשר כל חיך לטעום לו בנקל יראה כי איננו לבן גבירול, כאשר קנה הרגיש בזה גם דוקעם, נתחבר מר' שמואל הבגדאדי לכבוד הנגיד, ולכן נמצא כי חשבת הנגיד דומה בסדרה ועריכת ענינה להשיר בשירי שלמה, אפס כי טובה היא ממנו כיד רוח השירה הטובה על הנגיד; ועוד ידובר מזה בתולדות הנגיד. — שורה 12. הרב, כמו הַרְבֵּה, ראה ההערה למעלה (74¹⁸), ואולי ז"ל הַרְבֵּה. — שורה 15. קרס, ראה למעלה (91²¹). — שורה 9-18. וכלם על פלך זרם, וכל לבא השמים פזר ה' ברקיע השמים; פלך, מלה ערבית במובן הכדור השמימי. — שורה 21. עלי קו כזירס, על הקו אשר רשם לפניו ה' הכביר בכחו. — שורה 22. יתח טוב יהיה לנקד זְבַד חֶבֶר.

עמוד 102, שורה 1. אשר יש שער, לשפט את העם כדרך ארצות המזרח, כמו אל זקני העיר השערה (דברים כ"ב ט"ו), והיגיו בשער משפט (עמוס ה' ט"ו), שלום שפטו בשעריכם (זכריה ח' ט"ו), ומפני זה נקרא האב"ד דייגא דבבא, וראה במאמרי ע"ד ר"ם בן חפני הערה 124; ואף כי ר' שמואל היה ראש כלה ומדרגתו למטה מהאב"ד, כנהו הנגיד דרך כבוד במעלה גבוהה, שם, ובגדוליו גער, מזה נראה כי הרחיק ר' שמואל מבבל לסבת מחלוקת וקטטה. — שורה 5. שמע דברי כוסף, דרך עגוה, כאלו ר"ם הבגדאדי הוא העיקר והנגיד הוא הנוסף והטפל לו. — שורה 9-12. כונה הבתים האלה היא כי לא המקום מכבד את האדם כי אם האדם מכבד את מקומו; והבית הקודם נאמר בשבח מדינת בבל, ועמה הוסיף כי עיקר השבח והתהלה הוא לא להמדינה עצמה כי אם להבגוים האדירים שבה. נקדתי מַפְאִירִים ולא מַפְאָרִים מפני המשקל. —

שורה 4-13. ואם אך יסורו הבגוים האדירים מן המדינה הלא אז תקבל ענשה (תְּאִשָּׁם) תקבל עונש בעבור אשמה, ע"ד תאשם שומרון (הושע י"ד ח'); או ז"ל תִּשָּׁם, תשוב להיות שימה, ע"ד והאדמה לא תשם, (ראשית מ"ז י"ט), כי בחי מדרשם יהפכו ליער ומדבר באין תלמידים. — שורה 17-24. ומעתה גודו והרחיקו מבבל ישיבות מחסיא ופומבדיחא (יקארה בדיחא כמו פוס למעלה 48⁴) נעשו שמש וצחה, ולעומת זה מדינת ספרד, מקום מושב ר' שמואל הגוכחי, תשחה לרויה מצור תורוה; ולו היה עתה בבבל אשר בה היה משכן אב"י היה ר' שמואל ממלא את מקום רב האי גאון (ואולי הרחיק ר' שמואל מבבל בחי רה"ג מפני המחלוקת עמו), ותורוה היחה מחפשתה בפי האומה, והיה למנהיג הדור וכו'. — שורה 23. אהו ראש, בכ"י את ראש, והגהתי לפי המשקל והענין.

עמוד 103, שורה 3-4. וגם ראש נשאתי להקיר נקשרם, הרהבתי עוז

בנפשי לבאר את כל הקשה והסחוס בדברי שירקך . — שורה 7-8 . מכוסים כירחים
בעונת עבורם , דברי השירה החומים ונסחרים כלבנה בעת עבור החמש ; גם אלל
הערכים נחשב אז למעלה גדולה למשורר אם שירוחיו קשות להבין הן , עד כי איזה מהמשוררים
כתבו בעמם באורים ופירושים לשיריהם העמוקים . — שורה 6-15 . לך יתרון שירי
ועלי מחסורם , היתרון והמעלה לשירי מתוך הם ומידך נתנו , כי בנקל הוא להבדיל שיר
ההלה על איש רם המעלה ונכבד מתוך ; אולם החסרון והמגרעת שבהם ממני הם , על כי כח
מליאתי קצר לספר את כל גדולתך . — שורה 18 והלאה . שיר יוד הוא בעיני הפלה פיוסית ,
ואולי מנאל הוא גם באחד המחזורים לפי המנהגים השונים אשר לא ימלאו בפה . שם ,
חסוף , כמו חשוף , כאשר הווא לפעמים בכ"י הסמך במקום השין השמאלית . — שורה
22 . והפר ברית , לו גם בַּרְיָת ברית עם הגוים עובדי ראוּךְ להאר על ידיהם לישראל ,
הפר לא בחפדך את הברית הזאת ! — שורה 23 . ז"ל קצינך , ונכתב מנאל בכ"י , וכן
למעלה שורה 18 ז"ל ימינך .

עמוד 104 , שורה 1-2 . שער הסוגר הוא : השלח חרוך אשר יהיה כאש יוקדת
ובוערת . — שורה 3 . ז"ל ובקיץ תחת ובקץ . אודות מנאלה (Modschahid) השלאווי אשר משל
בדאניה ובא"י בלעאר ומת בשנת 1044 , ראה דווי בספר הקורות האזכר ; והשלאוויים אשר שכנו אז
בדרום ספרד היו זוררים בנכליהם לבני גרנאטה בכלל ולהגידו בפרט . — שורה 5 . העיר לורקה
בקרבת העיר מרסיה (Murcia) וקרבת אגנה נזכרת מאדריכי (מהדורת דווי ודיגיט
175-196) ויאקוה (IV, 369) . — שורה 7 . ז"ל ומק[את] לתהם במלה אחת . —
שורה 8 . שיינתי עוד הפעם בכ"י ומנאלתי כי לא היה מקום במחוק למלות אבי אעאזה
כי קצר האנע , גם נכר רושם אות הלמד . — שורה 14 . בפה רחב , המלה
הראשונה לא היתה ברורה לי בכ"י , והבחור כמר בארון דוד גינצבורג שי' שער כי ז"ל
כפה , ועיינתי פעם שניה בכ"י ומנאלתי כי נכונה השערתו , ותקנתי לפי העינין בפה ; וכן
בשיר לך ידידי מהגידו (אמרי שפר מכרמולי 32 , ליערבודע 10) נאמר : זלפון
(כא"ש יאלפון!) שיר ברבח פה (בליערבודע כרחב) . — שורה 15 . יעורך , יהיה ענך ,
ומושב כפי הנראה על יום המחר , ר"ל לא מודע בעד מי יהיה ענך יום המחר , מי ישאר
בחיים ומי יהיה נהרג במלחמה , אם אלתנו ואם לרינו . — שורה 17 . ז"ל לַבְּךָ — שורה
18 . ביום אשר לא יהיו לך עוד רבנים (רבים בפה הוא כפי הנראה ל"ר מן רב) ומורים ,
כי אחרי מותי לא יהיה מי שישלם להם בעד עמלם , נא . יהי כתב הנואה שלי הרב והמורה
שְׁלֵךְ ! — שורה 21 . מבינת הזה נראה כי גם אחרי מות ר' יצחק אחי הגגיד עוד נשאר לר'
יהוסף דוד אחר , אשר אמנם אולי היה אחי אמו ; גם אולי דוד בפה הוא במובן ידידי .

עמוד 105 , שורה 3 . בעת תתן לדקה אמנם תזכור כי גם לך יש זרכים ומחסורים
רבים , ולכן לא תבזבז יותר מדאי ; ויוכל להיות גם כן כי הכונה היא : זכר כי גם לך היה
מחסור ועוני , היינו בטרם שעלה הגגיד לגדולה , אולם ר' יוסף נולד בעת שהגגיד ישב כבר
על כסא נשיאותו (בתשרי השל"ו=1035) . — שורה 7 . לא נוכל להשלים החסר הזה : **וְאֵם**
יִתְרַךְ יִסְרָךְ בְּנֵי אֱלֹהִים , כי זה עגד האשקל . שם בסוף השורה יחסר סימן ההפסקה . —
שורה 11 . שלח יונה , הגגיד מדבר אל עממו . — שורה 17 . ועת תבע לך
יוסף , בכ"י נכתב על המלה לך מסופר הכ"י בעממו לבית , ואולי כן ז"ל באמת , כי
בבית הסמוך נאמר ועת תרד עלי ידי .

עמוד 106, שורה 2. בכ"י היה מסערת, והגהתי היתה. — שורה 12.
המלה והז מסופקת בכ"י. — שורה 14. בכ"י בתי והקנתי ביטי. — שורה 15.
בכ"י ומסג'י, וראה ההערה למעלה (103¹⁸). — שורה 21 והלאה. שיר י"ג נוסד
על הנקמה אשר חזה הגייד בשנאו עג' ראש הסלאוויס, אשר אחרי מות אדונו אדריס
ממלוקה התאמן לשבת על כסאו, וכבר הכין בסתר מעבדה להצדקרים על ידי שבטי הסלאוויס,
אולם סודו נגלה לאויביו אשר התנפלו עליו בדרך והרגוהו ביום החמישי לחדש פברואר 1043
לפי עדות אבן בכאס אל דווי שם.

עמוד 107, שורה 2. אלחילה, התיח בספק. — שורה 3. ולה עמל
משבור (ולו גנון מודע), ראה ההערה למעלה (72⁵). — שורה 6. אולי צריך להשלים
החסר: לעשות כיר (או שם, זכר); אולם זה נגד המשקל. — שורה 7. המקום
החסר היה מוסב על פרעה מלך מצרים, כנראה מהמשך הבית שם, ז"ל ב"ס. — שורה
10. בכ"י נוסף על גבי המלה כ"ס האותיות ות (ר"ל כוסות). — שורה 12. המלה
ס'ר מסופקת. — שורה 14. המלה פנק'ה'ה' גם כן בספק. — שורה 15. המלות
אלחג'ל'ב, אכתרה מסופקות הן. — שורה 22. כל הסוגר הוא בספק.

עמוד 108, שורה 1-2. צריך לחזוק הנקודה אשר מלת תעשינה, כי שני הבתים
מקושרים זה לזה: כאשר תעשינה בנות חור וכו'. שם, קורא, בכ"י היה כפי הנכר
מדשמי האותיות קול, ונתקן בגליון קורא. — שורה 8. אולי ז"ל וְיִמְצְרָהּ, ועל כי ההמשך
חסר אין בידנו לברר זה. — שורה 9. המלה אשר בסוגר נוספה בגליון ממחקן. —
שורה 11. ז"ל וְיִמְצְרָהּ. — שורה 13. ז"ל וְיִמְצְרָהּ.

עמוד 109. אולי נחזק השיר הזה לא לכבוד רב שמואל הגייד, כי אם לכבוד בנו
ר' יהוסף, כנראה למטה (112⁵), אף כי בכל אדם מתקנה חזן מבנו; והרש"ז ישער כי
השיר נחזק מר"ש בן גבירול. העמודים 114—109 אחרי כבר נדפסו באו למראה עיני
הד' יוסף דרנבורג מפרח, ובטובו שלה לי איזה הערות וגם באורו לעמוד 114, והגני מציגם
פה במקומם. שורה 3. אלמע'אלי, אולי צריך לתקן אלמ'ה'אדי למען ועלה החרוז עם
אלחיאדי, ותחת אלקרס ז"ל אלכרס (דרנבורג). — שורה 7. וחלה, המלה הזאת איננה
מהפעל חל (בכפל הלמד) אשר הוראתו חנה, כי אם מן חלי אשר הוראתו לפאר ולקשט,
וכל'ל הוא כמו אכ'אלי, והורגם: אוגד דיא... זייער הערליכקייט מאעגען שמוקקען
דען האלז או. ז. וו.; נאך חל מיכסטע עלי שטעהען (דרנבורג). — שורה 8. ז"ל
נחור. — שורה 9. אלחמאל, המלה הזאת נריכה לחרוז עם אלעואטל, ונזה נראה
כי נשתבשה אף כי לא אדע איך לתקנה (דרנבורג); ואני שערתי כי היא תחרוז עם אלחוגאל
בשורה זאת, והמלה אלעואטל תחרוז עם אלחואטל בשורה 7. שורה 22 והלאה. הקוים
בין הדלות והסוגרים בשיר זה לא נמצאו בכ"י, ושם נמצאו ביניהם הפסק מקום חלק,
והמלות אשר יתחיל הסוגר באמצעם לא נפסקו. — שורה 27. בכ"י נתקן ישת במקום
ושם, אולם זה נגד המשקל.

עמוד 110, שורה 4. המלה זה השניה נוספה ממחקן, והגהה זו נכונה היא. —
שורה 114. בכ"י כתוב בלטה בעשות שחט במקום שחט. — שורה 15. בכ"י היה
כתוב קוו ככונן, ואיש אחד מחק בעשות הוו השני ונשאר קו.

עמוד 111, שורה 1. בכ"י ארון אשר אין לו מובן פה. ותקנתי ואר'ן לפי
הענין והמשקל. שם, אחרי המלה ורוח תחסר תנועה אחה בסוגר, ולכן ז"ל והרוח. —

שורה 3 והלטה. ע"ד המחמר הידוע בחזות דר' נתן (פרק ל"א). — שורה 11. לפי המשקל ז"ל בְּהַרְוֹתָיו (דרנבורג), והרש"י יחפוץ להגיה גנה תחת גנה; אך לפי דעתי הגהה זאת אינה מוכרחת, כי אולי כהרותיו פה לקוח מן ותופע עליו נהרה (איוב ג' ד'), והמלה מקבלת עם כהרותיו בסוגר.

עמוד 112, שורה 3. בכ"י ר. 3. — שורה 7. לפי המשקל ז"ל וְכַמֹּר (דרנבורג). — שורה 9. בכ"י עלי נגד המשקל ותקנתי על.

עמוד 113, שורה 1. וממון, המלה הזאת אינה ברורה, גם תחשר תנועה אחת אחריה בלש. והר"י דרנבורג יעשר כי ז"ל וממונו, גם יתקן לְזַבְּאִי. — שורה 5. בכ"י נתקן יצוה יעשה במקום וצוה ועשה. — שורה 6. ועשה עוד לשלש חבולותיו, ע"ד הכתוב ועשה את החבולות לשלש השנים (ויקרא כ"ה כ"א). — שורה 7. בכ"י היה כתוב עבדו ונתקן עבדו כנכון. ובבית הזה ירמוז לשבועת אליהו התשבי (מ"א י"י—י"ח), ועל הגביא הזה מוסב דבר והקיס. — שורה 9. בכ"י היה כתוב טוב ונוסף הוו האחרון ממתקן. שם, בכ"י בחובו, ואולי כן ז"ל, והכוונה בחוב שלי חייב לו (או צריך לנקד בְּחַבְּבוֹ = בְּחַבְּבוֹ ?). — שורה 11. בכ"י היה כתוב עבדי ונתקן נגידי כנכון.

עמוד 114. לשלמות הענין הגנתי פה גם את הרשום מעבר לדרך השיר בדקדוק מר' ישועה הלוי, אף כי אין לו שייכות לא עם השיר ולא עם הגניד; ואת הבאור מהר"י דרנבורג הביא חי"ה במחברת השניה.

עמוד 117, משל 8, בלטה א' ז"ל בְּמַוֵּב לפי המשקל.

עמוד 120, משל 15. ראה בכ"י ברלין (קמלוג נד 124, №. 22): מקום מולד ובית אבות.

עמוד 122, משל 21. ז"ל וּבְהוֹרֵי חֵיל.

עמוד 129, משל 48, בלטה ב' אולי ז"ל וּבְנִקְלָה, כשם דבר לקלות ובזיון.

עמוד 130, הערה 2. ז"ל ל' ע"ב.

עמוד 134, משל 65. ז"ל קְנִיִּיתָם.

עמוד 135, משל 69. בסוגר ה' ז"ל גְּבוּרָו; והמשל הזה נוסד כפי הנראה על מעשה שהיה במושל ערין ואבזר אשר גזל ארצות הגדולים מאוהבי הגניד, כמו למעלה (60¹³): להקם לאדירים גזולים.

עמוד 145, משל 99. ז"ל וְסִבּוּ.

עמוד 155, משל 130. הערת דוקעם בגנזי אקספורד מלאחי בעת ההגהה, ולכן לא יכולתי להשמיט את דברי ר' יהודה הלוי אשר נסדרו כבר; וכדברי דוקעם העיר גם הרמש"ש בקמלוג בודליאני עמוד 2470. ובנואה ואריענט שם נמצאו חיזה חלופי נוסחאות, יקחם הקורא משם.

עמוד 157-155. ע"ד המשלים מה' מאזני נדק קבלתי זה עתה מכתב הר"ר שזח"ה, ואלה דבריו: „קבלתי בשמחה את הסוף מבן משלי, ולאשר לא נמצא אצלך ס' מאזני נדק עיינתי בו, וזאת אשר מלאחי: רק פעם אחת והיא נד 191 מביא את הגניד בזה": ואמר הגניד ז"ל היישירו מלכים (אצלך נד 157). אמנם מה שמביא דוקעם נד 206 (אצלך נד

155) לא נמלא על שם הנגיד רק בסתם. ואעתיק לך קגה מס' מאזני נדק כי יועיל ג"כ להבנת השיר: „כל מי שיש בו שלמות הנפש בעסקו בעב"ז הוא כמו בעל ההשבעות והקמיעות המבין בלקיחת הנחש שהוא ירא מסמו ומוציא לריו, והסכל כשהביע אותו ורצה להדמות אליו, השב שהוא לקחו בעבור כי ישרה נורהו בעיניו, ונעם משושו לידיו, וערבה חברתו לפניו, וכשחשב זה, לקחו ג"כ להפאר בו, ולהפלא בעיני רואיו, ולא ידע כי בנפשו הוא, עד שנשכו הנחש וימיתוהו בסמיו, ע"כ דמו המושלים העולם הזה לנחש ואמרו אך ארונה וכו'". ונראה כי דעת דוקאם כי המוצא בסתם הוא ג"כ מהנגיד (אף שאין זה מוכרח), כי כן ייזין באריעגט במקום שהנחה גם כן 215 ממאזני נדק אף כי לא העתיקו, והגני מעתיק לך השיר הנמלא שם בסתם:

שמש בגלגלו סובב ולא אחר

לא אחזה רק עת ערב ועת שחר

וזמן בחץ מות יורה לכל נברא

אם יחטיא היום לא יחטיא מחר.

לך לפי"י מדוע לא הביא עוד שאר השירים אשר במאזני נדק? והגני מעתיקם לך כזה: ז' 85—לא יערב נפח בפי ישים וכו', ז' 125—בקום עזר אלהים עמך וכו', ז' 188—אשר הורה נתיב חכמה וכו', ז' 211—אמר השיר: עמן זמן פח וכו', ז' 235—אמר השיר: אחוז נח באשר תחזה וכו'".

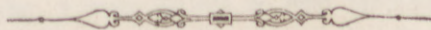
עמוד 164-165. זה עתה הגיעו לידי המחברות הנשחרות מהמה"ע ליערבודע, ומלאחי שם כי על איזה תקונים לבאור הרש"ז משיר י"ז עמד אחרי כן גם הרש"ז בעלמו, וע"ד הכוונה האמתית מהחרוז: „אחי כיום נדב זכו את השרפה" העירו גם הרש"ז"ה והר"ר ואגיה.

עמוד 165, שורה 2 מלמטה. תחת העיר ז"ל ה ע י ד. שם, שורה 16 מלמטה. החת כראו ז"ל כראה.

עמוד 169. להערה לעמוד 36¹⁰ ע"ד קול המון וכו' ראה גם לוק געז' שר' (III, 294) ויאחרביעבר לברילל (IV, 105).

עמוד 176, לעמוד 63¹⁰. ע"ד שבעים שמוה ראה עוד בלקח טוב לשה"ש ומנאצין מברלינר והופמאן חלק ה' (1878) ז' 142.

עמוד 183, לעמוד 91¹². אבירה, אולי שם הפעולה מן יאבר כן (איוב ל"ט כ"ו).

Mauren in Spanien, Leipzig 1874, Band II, p. 248 ff.) haftet, bieten die in diesem Theile dargebotenen Gedichte viel Neues und Interessantes für die Geschichte der jüdischen Literatur, für die politische Geschichte Südspaniens in der ersten Hälfte des XI. Jahrhunderts und für die Biographie des Verfassers, wie dies alles in dem zweiten Theile dieser *Studien und Mittheilungen* ausführlich nachgewiesen werden soll.

Zugleich mit den Bruchstücken aus dem *Kleinen Psalter* ist hier auch das in der *Biblioteca Derossiana* in Parma (№ 129) aufbewahrte Fragment aus dem *Ben Mischle* (Sohn der Sprüche [sc. Salomo's], d. h. kleine Sprüche) aufgenommen, für dessen Copie ich den Herren Dr. *A. Berliner* in Berlin *), Abate *P. Perreau* in Parma und *S. I. Halberstam* in Bielitz herzlichst danke, und der Vollständigkeit halber sind auch die anderwärts zerstreuten einzelnen Sprüche des Ibn Nagdilah, deren Quelle immer angemerkt ist, hier mit aufgenommen.

Schliesslich erfülle ich eine sehr angenehme Pflicht, indem ich dem Hn. Baron *Victor v. Rosen* für seinen hülffreichen Beistand in der Erklärung der arabischen Ueberschriften und in der Entzifferung einiger fast ganz ausgelöschten arabischen Ueberschriften in Frgm. II (p. 91—107) meinen aufrichtigen Dank auch öffentlich bezeuge.

A. H.

Lanskaja, bei St.-Petersburg.

7 (19) August 1879.

*) Demselben Gelehrten verdanke ich auch die genaue Abschrift aller Gedichte des Ibn Nagdilah, die sich in einer Berliner Handschrift (s. den Catalog von Steinschneider p. 124, 126) befinden. Dieselben sind mit anderen unedirten Sachen von Ibn Nagdilah für den zweiten Theil dieser *Studien und Mittheilungen* bestimmt.

Vorwort.

Vorliegendes Werk eröffnet die Reihe einer Sammlung von Mittheilungen aus den ältesten jüdischen und jüdisch-arabischen, samaritanischen und karäischen Handschriften, welche in der hiesigen Kaiserlichen Oeffentlichen Bibliothek als *Unica* sich befinden, nebst den darauf gegründeten Studien des Unterzeichneten. Dieser Theil enthält die poetischen Productionen des *Samuel Ibn Nagdilah*, des einzigen mittelalterlichen Juden, der officiell den höchsten Posten an einem muhammedanischen Hofe, den eines Vezir's (oder, wie er bei den spanischen Arabern hiess, *Katib's*), ungefähr 30 Jahre hindurch bekleidete, factisch alle Staatsangelegenheiten des Reiches Grenada leitete und bei seinem Tode seine Würde auf seinen Sohn *Joseph Ibn Nagdilah* vererbte. Man wusste bis jetzt aus *Mose Ibn Ezra's* Poetik (genannt *Kitab al-Muchadhara*; die Stelle wurde zuerst von S. Munk im Journal Asiatique, Sept. 1850, p. 224, mitgetheilt), dass Ibn Nagdilah einen *Ben-Tehillim* (Sohn des Psalters, d. h. Kleiner Psalter) verfasste, worin alle ihn betreffenden Begebenheiten, Gebete, Dankhymnen u. dgl. in «prosodischen» Gedichten niedergeschrieben waren. In den hier erscheinenden Fragmenten aus seinem Diwane wird nun zuerst ein Theil eben dieses *kleinen Psalters* (wie es in der hebräischen Einleitung nachgewiesen wird) veroeffentlicht. Abgesehen von dem Interesse, das an allen Geistesproducten dieses in der Literatur wie in der Politik seiner Zeit gleich berühmten Mannes (s. Dozy, Geschichte der

STUDIEN

MITTHEILUNGEN

der Kaiserlichen Hofbibliothek

Von Dr. A. Harkavy

PETERSBURG

Verlag des Kaiserlichen Hofbibliothekers

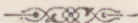
STUDIEN
UND
MITTHEILUNGEN

A U S

der Kaiserlichen Oeffentlichen Bibliothek

zu St. Petersburg.

Von Dr. A. Harkavy.

Erster Theil.

POETISCHES VON SAMUEL HA-NAGID, GENANNT ISMAIL IBN-NAGDILAH,
VEZIR VON GRENADA (1027—1055).

Nebst Einleitung und erläuternden Anmerkungen.

— I —

1879.

S.-PETERSBURG.

KAISERLICHE OEFFENTLICHE BIBLIOTHEK.

LEIPZIG.

J. L. Voss.

B

231.

